

1111

ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ

ਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਿੰਘ

Saritokh Singh

1 year Non Returnable
Gordon Cottage

Price 2/-

Pawal Puran

ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ

ਨਮਬਰ ੧੭ |

ਲਾਹੌਰ

[ਮੁਹਨ ਲਾਲ ਰੋਡ]

120

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ੴ

ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ

ਕ੍ਰਿਤ

ਪ੍ਰਫੈਸਰ ਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਰਤਾ

ਖੁਲ੍ਹੇ ਘੰਡ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਲੇਖ ਆਦਿ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ

੩੦, ਨਿਸਬਤ ਰੋਡ

ਮੇਹਨ ਲਾਲ ਰੋਡ

ਲਾਹੌਰ

ਸਤਵੀਂ ਵਾਰ

੧੦੦੦

All Rights Reserved

Rs. 2/-/-

7 Mirza Muhammad Sadiq at the Ripon Printing Pres.
soad, Lahore, and published by S. Jiwan Singh, M.A.
Lahore Book Shop, Lahore

ਤਤਕਰਾ

੧. ਪੂਰਨ ਨਾਬ ਜੋਗੀ—

ਭੁਮਕਾ

੩

[੧. ਇੱਛਰਾ ਮਾਂ, ਪੂਰਨ ਦਾ ਭੇਰੇ ਪੈਣਾ, ਮਾਂ ਦਾ ਪਯਾਨ]

ਪੂਰਨ ਦਾ ਮਾਂ ਥੀਂ ਵਿਛੋੜਾ

੫

ਵਤਸਲ ਪਯਾਰ ਦਾ ਯੋਗ

੬

ਮਾਂ-ਦਿਲ

੭

ਮਾਂ ਦਾ ਉਨਰ

੮

ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ

੯

ਮਾਂ ਦਾ ਪਯਾਰ ਯੋਗ ਤੇ ਚਿਤ ਦੇ ਟਿਕਾਣ ਦੇ ਸਾਧਨ

੯

ਰਾਣੀ ਇੱਛਰਾਂ

੧੨

[੨. ਸਾਲਵਾਹਨ੍ਹਿਰਾਜਾ ਤੇ ਲੂਣ੍ਹਿਰਾਣੀ]

੯. ਸਾਲਵਾਹਨ

੧੨

੧੦. ਲੂਣਾਂ

੧੩

੧੧. ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਦੀ ਇਖਲਾਕੀ ਮੈਤ

੧੬

੧੨. ਪੂਰਨ ਦਾ ਜਵਾਨ ਹੋ ਭੋਰਓਂ ਬਾਹਰ ਆਣਾ

੧੬

੧੩. ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਤੇ ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ ਰਾਜਾ

੧੮

੧੪.	ਇੱਛਰਾਂ ਰਾਣੀ ਦਾ ਤੈਖਲਾ ਤੇ ਡਰ ਅੰਦਰ ਹੀ.....	੧੮੯.
੧੫.	ਪੂਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਹੱਲ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ	੧੯੭.
੧੬.	ਪੂਰਨ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮਹੱਲਾਂ ਚੜ੍ਹਦੇਸਾਰ ਕੁਛ ਹੁੰਦਾ	੨੦੮.
੧੭.	ਲੂਣਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ	੨੦੯.
੧੮.	ਲੂਣਾਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਛੁਪਾਏ, ਅੱਧੇ ਲੁਕਾਏ ਵਲਵਲੇ	੨੧੦.
੧੯.	ਪੂਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਚਨ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ	੨੩੧.
੨੦.	ਲੂਣਾਂ ਮੁੜ ਉਹੋ ਸੁਰ ਛੇੜਦੀ ਹੈ	੨੪੨.
੨੧.	ਪੂਰਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਬਚਨ	੨੫੩.
੨੨.	ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਪਾਗਲਪਨ	੨੬੪.
੨੩.	ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ	੨੭੫.
੨੪.	ਪੂਰਨ ਮੁਲੜਮ	੨੮੬.
੨੫.	ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ ਦੀ ਕੂਕ ਕਚਹਿਰੀ ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ	੨੮੭.
੨੬.	ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਮਾਰਨੇ ਨੂੰ	੩੦੮.
੨੭.	ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣਾਂ	੩੨੯.
੨੮.	ਪੂਰਨ ਦੇ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ	੩੨
੨੯.	ਗੋਰਖਨਾਥ ਜੋਗੀ ਦਾ ਆਣਾਂ ਪੂਰਨ ਦੇ ਖੂਹ ਤੇ	੩੬
੩੦.	ਗੋਰਖਨਾਥ ਦਾ ਝੁੰਡ ਉਤਰਿਆ ਦੇਸ ਸੁੰਦਰਾਂ ਦੇ	੩੮੧.
੩੧.	ਸੁੰਦਰਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾ ਇਕ ਟਿੱਲਾ ਵੱਸ ਪਿਆ	੩੮
੩੨.	ਪੂਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭਿੱਛਾ	੩੮ਗਰ
੩੩.	ਸੁੰਦਰਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹੱਲ ਤੇ ਪੂਰਨ ਖੜਾ	੪੦
੩੪.	ਸੁੰਦਰਾਂ ਰਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ	੪੧ ੧.
੩੫.	ਰਾਣੀ ਸੁੰਦਰਾਂ ਵਰ ਮੰਗਦੀ	੪੩ ੨.

੧੮੩੬.	ਗੋਰਖਨਾਬ ਤੁਠਦਾ	੪੫
੧੯੩੭.	ਸੁੰਦਰਾਂ ਲੈ ਚੱਲੀ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਖਾਰੇ ਥਾ	੪੫
੨੦੩੮.	ਸੁੰਦਰਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ	੪੬
੨੦੩੯.	ਪੂਰਨ ਦਾ ਮੁੜਨਾ ਗੋਰਖਨਾਬ ਪਾਸ	੫੦
੨੧੪੦.	ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ	੫੧
੨੩੪੧.	ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਦਾ ਮੁੜ ਸਿਆਲਕੋਟ ਆਣਾ	੫੨
੨੪੪੨.	ਲੂਣਾਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਦਾ ਆਣਾ	੫੪
੨੫੪੩.	ਸਾਲਵਾਹਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸਤਕਾਰ	੫੫
੨੬੪੪.	ਪੂਰਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੂੰ	੫੬
੨੭੪੫.	ਸਾਲਵਾਹਨ ਲੂਣਾਂ ਵਲੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਪੁੱਤ ਮੰਗਦਾ ਪਈ	੫੬
੨੮੪੬.	ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਰਾਜੇ ਨੂੰ	੫੬
੨੯੪੭.	ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਪਸਚਾਤਾਪ ਤੇ ਰੁਦਨ	੫੭
੩੦੪੮.	ਪੂਰਨ ਰਾਣੀ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੰਦਾ	੫੮
੩੨੪੯.	ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਆਵਣਾਂ	੬੧
ਲੜੂ	ਹਾਂ—ਕੁਝ ਕੁਝ ਦਾ ਉੱਚਾ ਗਮ	੬੨
—ੳੳ	ਲੁਣ ਤੇ ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ	੬੨
੩੪੫੧.	ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ ਤੇ ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਜੱਫੀ	੬੩
॥ ੩੬ ॥		
੩੬। ਗ ੨.	ਝਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ—	
੪੧। ੧.	ਮੇਰਾ ਟੁੱਟਾ ਜਿਹਾ ਗੀਤ	੬੬
੪੩। ੨.	ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਖਿਚੀਂਦਾ	੬੮

੩. ਪ੍ਰਭਾਤ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ
੪. ਪਸੂ ਚਰਦੇ
੫. ਤੜ੍ਹਫਟੀ ਘੱਗੀ
੬. ਸੱਸੀ ਦੀ ਨੀਂਦ
੭. ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ
੮. ਕੁਮਿਹਾਰ ਤੇ ਕੁਮਿਹਾਰਨ
੯. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਜ਼ੂਰ
੧੦. ਹਲ ਵਾਹਣ ਵਾਲੇ ✓
੧੧. ਸੋਹਣੀ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ✓
੧੨. ਖੂਹ ਉੱਤੇ
੧੩. ਦਰਯਾ ਕਿਨਾਰੇ ✓
੧੪. ਹਨੂਮਾਨ
੧੫. ਸਾਧਣੀ ਦੀ ਢੇਕ
੧੬. ਘਰ ਕੀ ਗਹਲ ਚੰਗੀ
੧੭. ਹਿਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਬਲਦੀਆਂ ਜੇਤਾਂ
੧੮. ਗਾਰਗੀ
੧੯. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ
੨੦. ਮੁਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ
੨੧. ਕੰਵਾਰੀ ਪਦਮਨੀ

ਭਾਗ ੩. ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਪੰਜਾਬ ਮੇਰਾ—

੧. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਯਾ

੧. ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਸੀਸ ਸਾਡੀ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ	੧੧੫
੨. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਹੀਰਨ ਇਕ ਗੋਹੇ ਬੱਪਦੀ ✓	੧੧੮
੩. <u>ਹੀਰ ਤੇ ਰਾਂਝਾ</u>	੧੨੫
੪. ਜਵਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ	੧੪੨
੫. ਰੌਣਕ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ	੧੪੯
੬. ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ	੧੫੧
੭. ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੂਕਾਂ ਮੈਂ	੧੫੫
੮. ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਬੁੱਤ	੧੫੯

ਗ ੪. ਮੈਂ ਤੇ ਉਹ—

੧. ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਕਿਹਾ ਪਿਆਰਾ	੧੯੪
੨. ਆਵੀਂ ਤੂੰ ਰੱਬਾ ਮੇਰਿਆ	੧੯੬
੩. ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਰੱਬ ਸਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ	੧੯੮
੪. ਹਾ—ਤੇ—ਹੋਂ ਨੂੰ ਟੇਕੇਣਾ	੧੯੯
੫. ਲਕਾਂ ਕਹਿਣ ਮਰ ਗਿਆ ਮੈਂ	੧੨੩
੬. ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਮੈਂ ਜੀ ਪਿਆ	੧੨੩
੭. ਇਕ ਵੇਰੀ ਅਚਨਚੇਤ	੧੨੪
੮. ਟੁਰ ਗਿਆ ਸੀ ਓਹ	੧੨੫
੯. ਕੇਦੀ ਰਾਤਾਂ ਹੋਸਨ	੧੨੬
੧੦. ਮੈਂ ਕੁਛ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ	੧੨੭
੧੧. ਬਸੰਤ ਆਈ ਸਭਲਈ, ਮੇਰੀ ਬਸੰਤ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ੧੨੮	

੧੨.	ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਸੀ ਤਿੰਵਨ ਦਾ ਤਿੰਵਨ	੧੮੦
੧੩.	ਹਰ ਘੜੀ ਨਵਾਂ	੧੮੩
੧੪.	ਪਿਆਰਾ ਕੋਲੂ ਮੇਰੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ	੧੮੫
੧੫.	ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ	੧੮੬
੧੬.	ਵਿਛੇੜਾ	੧੮੭
੧੭.	ਮੁੜ ਆ ਪਿਆਰੇ	੧੮੮
੧੮.	ਉਸਦੀ ਰਾਤ	੧੮੯
੧੯.	ਸਮੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਮੈਂ ਉਡੀਕਾਂ	੧੯੦
੨੦.	ਜੇਤੂ ਮੇਰਾ ਹੋਵੇਂ	੧੯੧

ਭਾਗ ਪ. ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲ—

੧. ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲ

੧੯੫

ਗਲ ੩੨

ਭੂਮਕਾ

ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੇ ਬੈਂਤਾਂ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਨੂੰ
ਉਕਸਾਵਟ ਦੇਣ ਦੀ ਕਥਾ ਸਦਾ ਸੱਜਗੀ ਤੇ ਵਚਿੱਤ੍ਰ
ਹੈ। ਕਿੱਸਾ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਦਗੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਕਿਸੀ ਸਹਜ ਸੁਭਾ ਦੈਵੀ ਆਵੇਸ਼ ਦਾ—ਤੇ ਉਹ
ਆਵੇਸ਼ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਕੋਮਲ ਉਨਰ ਦੇ ਕਮਾਲ
ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਗਲੇ ਤੇ ਹੱਥ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ
ਕਦੀਂ ਅੱਚਨਚੇਤ ਹੀ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਮੇਰੇ
ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਝੁਰਮੁਟ ਪਾ ਆਏ, ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ
ਵਿੱਚ ਅੰਕਤ ਕੀਤੇ ਮੁੜ ਪਿਆਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ
ਹਾਂ—ਤੇਰੇ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮੋੜਦਾ ਹਾਂ।

ਗੁਲਿਯਰ}

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

Santokh Singh
Gordon College
Rawal Pindi

ਕਾਗ ੧

ਪੁਰਨ ਨਾਥ ਜੋਗੀ

੧ ਓਸ੍ਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

~~~~~

ਪੂਰਨ ਭਗਤ

ਦੇ

ਜੀਵਨ ਦੇ ਝਾਕੇ

੧. ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ,
ਪੂਰਨ ਦਾ ਭੋਰੇ ਪੈਣਾਂ, ਮਾਂ ਦਾ ਧਾਨ

[ਪੂਰਨ ਦਾ ਮਾਂ ਥੀਂ ਵਿਛੋੜਾ]

ਸੂਰਜ ਇੱਛਰਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰ,
ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਵਹਿਮ ਨੇ ਖਾ ਲੀਤਾ,
ਕੇਈ ਬਰਸਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਗੁਹਿਣ ਲੱਗਾ,
ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੇ ਪੁੱਤ ਭੋਰਿਆਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ,
ਮੂੰਹ ਤੱਕਣਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਤਦ ਰਾਜੇ,
ਜਦ ਉਹ ਜੂਨ ਹੋਸੀ ਮਾਲਕ ਤਖਤ ਤਾਜ ਦਾ।
ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ ਸਬਰ ਕਰ ਖੈਰ ਪੁੱਤ ਦਾ ਮਨਾਉਂਦੀ ਸੀ,
ਆਖੇ ਮੈਨੂੰ ਠੰਢੀ ਵਾ ਆਵੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਹੇ ਭੋਰੇ,
ਮੈਥੀਂ ਵੱਧ, ਰੱਬ ਸੱਚਾ ਓਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਏ,

ਰਾਜਾ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗਕੇ ਤੇ,
 ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹਨੇਰੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ;
 ਗਊ ਪਾਸੋਂ ਵੱਛਾ ਵਿਛੋੜਿਆ ਸੁ !
 ਇੱਛਰਾਂ ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਕਰਦੀ,
 ਲੈਂਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਖਾਂ, ਹਰ ਘੜੀ,
 ਤੇ ਦਮਬਦਮ ਪੁੱਤ ਆਪਣਾ ਮਾਂ ਪਾਲਦੀ ਸੀ,
 ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕੈਣ ਵਿਛੋੜੇ ? ਪ੍ਰਾਚੀ

ਮਾਲਿਗਾਈ [ਵਤਸਲ ਪਯਾਰ ਦਾ ਯੋਗ]

ਪੂਰਨ ਇਕ ਪਿਆ ਭੋਰੇ, ਦੂਜਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਪੂਰਨ ਮਾਂ ਦੇ
 ਪਯਾਰ ਨੇ, ਧਯਾਨ-ਜੰਮ ਮਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਲਿਆ।
 ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਾ ਝੋਲੀ, ਮਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਥਥੁਰਦੀ, ਸਵਾਲਦੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ,
 ਦੇਂਦੀ ਲੋਰੀਆਂ, ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਬੱਚਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਧਯਾਨ ਵਿੱਚ
 ਪਾਲਦੀ ਏ।

ਪੰਘੜੇ ਪਾ ਪੂਰਨ, ਮਾਂ ਝੂਟੇ ਝੁਲਾਂਵਦੀ ਏ।
 ਕੱਪੜੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਬਣਾ ਬਣਾ, ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਪੂਰਨ ਪਹਿਨਾਂਵਦੀ ਏ।
 ਕਦੀ ਪਾ ਝੋਲੀ ਸਵਾਲਦੀ ਏ, ਪੱਖਾ ਕਰੇ, ਡੋਲਦੇ ਨੂੰ।
 ਚਾ ਕੁੱਛੜ, ਮਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਟਹਿਲਾਉਂਦੀ ਏ।
 ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ ਦਮ ਬਦਮ ਸਦਕੇ, ਪੂਰਨ-ਪੁੱਤ ਥੀਂ
 ਸਦਕੇ ਜਾਉਂਦੀ ਏ।

ਖੇਡ ਅਨ੍ਧੀ ਘੜੀ ਰੱਖਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਉਂਦੀ ਏ।
 ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੂਰਨ ਪੂਰਨ ਕਰਦੀ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੁਕਦੀ ਪੁਕਾਰਦੀ ਏ।
 ਉਠਾ ਪੱਲਾ ਆਪਣਾ, ਕੁੜਤੇ ਨੂੰ ਚੱਕ ਉੱਤੇ,
 ਪੁੱਤ ਪਾ ਝੋਲੀ, ਮੁੜ ਕੱਜ ਢੱਕ ਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲਾ ਛਾਤੀ ਦੁੱਧ ਭਰੀ,
 ਮਾਂ ਦੁੱਧ ਪਿਆਲਦੀਏ।

ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਬੱਚਾ ਰੱਜ ਮਸਤ ਹੁੰਦਾ,
ਨਿੱਸਲ ਹੋ ਮਾਂ ਦੀ ਝੋਲ ਵਿੱਚ ਲੇਟਦਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ । ਆਈਐ
ਖੁਸ਼ੀ ਬੱਚਾ ਹੱਸਕੇ ਮਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ,
ਦੇਖ ਖੁਸ਼ੀ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਚੱਕ ਦੇਹਾਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਾਰਦੀ ਏ ।
ਉਲਾਰ ਉਲਾਰ ਓਹਨੂੰ ਹਸਾਂਦੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਆਪ ਉਹ ਹੱਸਦੀ ਏ ।
ਪੀ ਦੁੱਧ ਬੱਚਾ ਨਿੱਸਲ ਹੋ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਜਦ ਸੌਂਦਾ
ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚਰਨ ਰੱਬ ਤੇ ਸੁੱਟਕੇ
ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ, ਯੋਗ ਨੀਂਦਰ ਜਿਹੀ ਵਿੱਚ, ਨੀਝ ਲਾ
ਵਤਸਲ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੀ ਮਾਂ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹੈ,
ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਧੀਆਂ, ਜੋਹੀਆਂ, ਖਿੱਚੀਆਂ ਕਿਸੀ ਉਚਾਈ ਵੱਲ,
ਨੁਰਗਸੀ, ਨਰਮ, ਨਦਰਾਂ ਜੀਵਨ ਫੁਹਾਰ ਬੱਚੇ ਸੁੱਤੇ ਦੇ, ਮਾਤ .
ਅੰਝ ਅੰਝ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੂਹ ਭਰਦੀ ਹੈ !! ਰੈਮ ਰੈਮ
ਇਸ ਝੋਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪਯਾਰ-ਪਕਾਸ਼ ਦੀ ਝੜੀ ਲੱਗੀ,
ਮਾਂ-ਸੁਰਤਿ ਇਉਂ ਬੱਚਾ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ! ਪਿਆਣ
ਇੱਛਰਾਂ-ਮਾਂ ਬੱਚਾ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ?
ਕਿ ਸਾਧਦੀ ਹੈ ਇਕ ਯੋਗ ਪੂਰਾ ।
ਉਹਦੇ ਸ੍ਰਾਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ, ਉਹਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ,
ਸੁਰਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ, ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ, ਪੂਰਨ, ਪੂਰਨ ਗਾਊਂਦੀ ਹੈ।
ਬੋਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਪੂਰਨ, ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪਾਲਦਾ,
ਮਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੀ, ਪਾਲਦੀ, ਜੱਫਰ ਜਾਲਦੀ,
ਜਾਗਦੀ ਦਿਨ ਰਾਤ । ।

ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਕਰਦੀ, ਦਿਨ ਰਾਤ, ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਤੇਰਾ ਬੱਚਾ
ਆਖਦੀ ਹੈ ।

[ਮਾਂ-ਦਿਲ]

‘ਮਾਂ-ਦਿਲ’ ਵਿੱਚ ਪਜਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸਦਾ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਆਪਣੇ ।
 ਪਰ ‘ਮਾਂ-ਦਿਲ’ ਸਭ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਣ ਵਾਲਾ ।
 ਜੀਵਣ ਸਭ ਬੱਚੇ, ਮਾਵਾਂ ਦੇ, ਹਰ ਮੁੰਹ ਆਖਦੀ,
ਤੱਤੀ ਵਾ ਨਾਂਹ ਲੱਗੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਇਹ ਜੁਗ-ਦਿਲ ਮਾਂ ਦਾ,
 ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਿਲ ਜੇਹੜਾ ਕੁਲ ਆਲਮ ਨੂੰ ਠਾਰਦਾ,
 ਸਮਾਪੀ ਮਾਂ ਦੇ ਵਤਸਲ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਦਾ ਪੂਰਨ ।
ਨਿਰਵਿਕਲਪ ‘ਨਿਰਚਾਹ’ ਬੇਗਰਜ਼, ਉੱਚਾ, ਵੱਡਾ
 ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਾਂ-ਦਿਲ ਹੈ ।

ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੱਠੀ ਪਿਆਰਦੀ ਦਿਨ-ਰਾਤ,
 ਮੈਲ ਸਾਰੀ ਧੋਂਦੀ, ਨਿੱਤ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦਿੰਦੀ ਬਾਲ ਨੂੰ ।

[ਮਾਂ ਦਾ ਉਨਰ] (ਮੁਦੇ)

ਭਾਰੀ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ।
 ਮਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਬੱਚੇ ਦੀ ਅਨੇਕ ਮੂਰਤਾਂ ਤੇ
 ਡਬੀਆਂ ਨਾਲ ।

ਉਹ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰੂਪ ਦਮਬਦਮ ਘੜਦੀ,
 ਸਵਾਰਦੀ, ਬਣਾਂਦੀ, ਜਿਵਾਂਦੀ ।

ਪਰ ਉਹ ਬੁੱਤ ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿਹਾ ਕਮਾਲ ਹੈ ?
 ਜਦ ਮਾਂ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਝੋਲ ਆਪਣੀ ਵਿਚ ਦੇਖਦੀ,
 ਇਹ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕੇਈ ਮੂਰਤ,
 ਉੱਤੋਂ ਉਪਰੋਂ ਉਤਰਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ,
 ਉਹ ਮੂਰਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਂ-ਜੋਤ ਵਿਚ ਜਾਗਦੀ,

ਮਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਰਗੇ ਦਿਲ ਤੇ,
ਇਕ ਰੱਬ ਵਰਗੀ ਅੱਖ ਦਾ ਝਲਕਾਰ ਹੈ !

[ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ]

ਇੱਛਰਾਂ ਰਾਣੀ-ਮਾਂ, ਉੱਚੀ, ਲੰਮੀ, ਰਾਣੀ ਧੁਰ ਦੀ, ਦੈਵੀ ਰੋਟੇਅਨਾ
ਸੁਭਾ, ਦੈਵੀ ਸੁਹੱਪਣ, ਅੱਛੇ, ਸੁਬਕ, ਅਰਸ਼ੀ ਨਕਸ਼,
ਕੰਵਲ ਨੈਣੀ, ਕੇਮਲ ਬਚਨੀ, ਰਾਣੀ ਪੂਰੀ, ਮਾਂ ਪੂਰੀ,
ਤੇਜ਼ ਦਾ ਮਿੱਠਾ, ਉੱਚਾ, ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ।

ਗੰਭੀਰਤਾ, ਸੀਤਲਤਾ, ਉਦਾਰਤਾ, ਬਖਸ਼ਣਾ ਸੁਭਾ ਹੈ,
ਉੱਚੀ ਹੋਰ ਹੋਈ ਮਾਂ ਬਣਕੇ ਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬੀਂ
ਵਿੱਛੁੜਕੇ ਸਿੱਖੀ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਣਿਓਂ ਯੋਗ ਸਾਰਾ,
ਧਾਰਨਾਂ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਮਾਧੀਆਂ ।

ਕੁਛ ਆਈ ਧੁੰਧਲੀ, ਧੁੰਧਲੀ ਆਪੇ ਦੇ ਵੱਸ ਨਾਂਹ, ਪਯਾਰ ਦੀ-

ਖੇਡ ਸੀ, ਇਕ ਸਰਵੱਗਜਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਹਾਲ ਦੀ । ਜਾਣ ਜਾਣ
ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਜਾਣਦੀ ਵੱਲ ਹੈ, ਬੀਮਾਰ ਹੈ, ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਦੇਖਦੀ,
ਖੁਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਰੋਂਦਾ ਇਸ ਘੜੀ ।

ਇੱਛਰਾਂ ਰਾਣੀ, ਦੈਵੀ, ਮਾਂ, ਯੋਗਾਣੀ, ਭਰਾਤ, ਦਾਤਾ, ਸੁਰਮਤਾ ਹੈ ।

[ਮਾਂ ਦਾ ਪਯਾਰ ਯੋਗ ਤੇ ਚਿਤ ਦੇ ਟਿਕਾਣ ਦੇ ਸਾਧਨ]

ਠੀਕ ! ਮਾਂ ਦਾ ਪਯਾਰ-ਯੋਗ ਇਕ ਸਹਜ-ਯੋਗ ਹੈ !

ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣਾ, ਚਿਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ, ਇਹ ਕੰਮ ਤਾਂ ਬੱਸ
ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ, ਨਾ ਹੋਣ, ਸੱਭਜ, ਅਸੱਭਜ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ,

ਇਹ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ !
ਕਰਾਮਾਤ ਇਕ ਬੱਸ ਪਿਆਰ ਹੈ !
ਜਿਹੜਾ ਦਿਲ ਦੀ ਟੋਹ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ।

...   .

ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਢੁਲ੍ਹਣਾ ਮਾਂ ਵਾਂਗ, ਹਾਂ ! ਇੱਛਰਾਂ-ਮਾਂ ਵਾਂਗ
ਇਖਾਲਥੀ ਹੋਣਾ ਯੋਗ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਰਹੁਸ਼ ਹੈ,
ਘੁਲ ਘੁਲ ਘੁਲਣਾ ਪਿਆਰ ਵਿਚ, ਵਿੱਛੁੜ ਵਿੱਛੁੜ
ਮਿਲਣਾ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ।
ਚੁਮੜਾ ਤੇ ਭੁੰਨ ਭੁੰਨ ਆਪਾ, ਬਨਾਣਾ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਯਾਰ ਵਿਚ,
ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਪਣੇ ਪਿਆਨ ਦਵਾਰਾ, ਸਮਾਧੀਆਂ ਦੀ
ਨੀਂਦਰ ਦਾ ਪੁਤਲਾ, ਇਕ ਬੰਦਾ ਰੱਬ ਦੇ ਪਯਾਰ ਵਾਲਾ,
ਟਿਕਾਊ ਵਾਲਾ, ਦਿਲ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਮਾਂ; ਉੱਚੀ ਜਿਹੀ,
ਪਹਿਲਦਾਰੁ ਹੀਰੇ ਵਰਗੀ ਕਣੀ ਤੇ ਚਮਕਦਾਰ ਸੁਫਟਕ੍ਰੇ
ਮਣੀ ਜਿਹੀ ਰੂਹ ਕੋਈ ।

ਇਹ ਤਾਂ ਯੋਗ ਕੁਛ ਕੰਮ ਕਰਦਾ, ਸੰਵਾਰਦਾ, ਪਰ ਮੂੰਧੇ ਮੱਥੇ ਪੈ
ਬੇਹੋਸ਼ ਜਿਹਾ, ਮੁੱਧ ਬੁੱਧ ਵਿਸਾਰ; ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਗਵਾਣਾਂ,
ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਕੁਟ ਕੁਟ ਖੇਹ ਜਿਹੀ ਵਿਚ ਰੁਲਾਣਾ, ਮੁੜ ਜਿੱਥੂ
ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਭਿਆ, ਇਹ ਕੁਛ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ? ਹੋਸੀ,
ਸਾਨੂੰ ਹਾਲ ਉਹ ਦੂਜੇ ਜੋਗ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾਂਹ,
ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਯੋਗ ਦੇਖੋ ਕਿਹਾ ਠੀਕ ਉਤਰਦਾ,
ਹਾਂ ! ਮਾਂ ਦੀ ਨਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਢੁੰਘਾ ਕੋਈ ਅਸਰਾਰ ਹੈ ! ਭੇਦ
ਰੱਬ ਆਪ ਉਤਰਦਾ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਉਹਦੀ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ,
ਝੋਲ ਵਿਚ,

ਰੱਬ ਆਪ ਮਾਂ ਦੀ ਨਦਰ ਉੱਚੀ ਕਰਦਾ-ਸਿੱਧੀ, ਨਜ਼ਰ
 ਮਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਕੋਈ ਡਾਢਾ ਸੌਹਣਾ ਆਵੇਸ਼ ਹੈ !! ~~ਜਾਮਿਤ੍ਰੇ ਤ੍ਰਿਲੁਗ~~
 ਮਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਯੋਗੀ ਪਿਆਰ ਦੀ, ਪੜ੍ਹਾ (ਨਾਜ਼ਰ ਲਵਾ)
 ਰੱਬ ਦੇ ਰਚਾਏ ਜੱਗ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ,
 ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਆਪ, ਹਰ ਬਾਲ ਲਈ ਨਿੱਤਜ-ਅਵਤਾਰ ਹੁੰਦਾ,
 ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਇਉਂ ਬੱਸ ਰੱਬ ਹੈ !
 ਮਾਂ ਦੀ ਲੋਗੀ ਬਾਣੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ !!
 ਮਾਂ-ਦਿਲ, ਮਾਂ-ਪਿਆਰ, ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਵਾਂ, ਮਾਂ ਦੀ ਅਸੀਸ,
 ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਉਚੀਆਂ, ਬੇ ਕੀਮਤੀਆਂ, ਇਹ ਮਾਂ ਹੋਣ ਦੀ
 ਕਮਾਲ ਕਮਾਈ ਹੈ। ~~ਪ੍ਰਿਯਾਤ੍ਰੀ~~.

ਕਿਸੀ ਦੀ ਗਹਲ ਹੋਣਾ ਇਹ ਤਪ ਹੈ, ਪਰ 'ਮਾਂ ਹੋਣਾ' ਜੀਉਂਦੀ ਹੈ
 ਪੂਰੀ ਪੂਰਣਤਾ, ਸਿੱਧੀ ਸਫਲ ਹੈ !!
 ਮਾਂ ਹੋਣਾ ਉੱਚਾ ਸਭ ਥੀਂ ਵੱਧ ਹੈ।
 ਮਾਂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲੇਚਣਾ ਇਹ ਉੱਚੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ, ਉੱਚਾ ਕਰਦੀ। ~~ਇਛਾ~~
 ਠੀਕ, ਰੱਬ ਵੀ ਮਾਂ-ਕੁਖ ਆਉਂਦਾ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਰੱਬ ਦਾ ਜੱਗ
 ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ,
 ਇਹ ਉਹ ਵੇਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੂ ਜਗਤ ਸਾਰਾ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ~~ਟਕਾਵ~~
 ਬਣ ਬਣ ਨਿਖਰਦਾ,
 ਮਾਂ ਹੋਣਾ ਧੀ-ਭੈਣ ਦਾ ਇਕ ਦੈਵੀ ਰਾਜ ਹੈ,
 ਇਹੋ ਦੇਵੀ, ਇਹੋ ਕੰਨਜਾਂ, ਇਹੋ ਭੁਵਾਨੀ, ਇਹੋ ਦੁਰਗਾ,
 ਇਹੋ ਮਾਂ ਹੈ !!

ਹੋਈ ੩

[ਰਾਣੀ ਇੱਛਰਾਂ]

ਹਾਂ, ਰਾਣੀ ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਸੀ, ਦੇਵੀ, ਭਵਾਨੀ, ਦੁਰਗਾ, ਤਪੱਸ੍ਥਨੀ
ਯੋਗਨੀ ਸਭ ਸੀ ।

ਰੱਬ—ਉਹ ਵਿਰਲੀ, ਅਮੇਲਕ—ਮਾਂ ਸੀ,
ਰੱਬ ਵਾਂਗੂ ਅਣਡਿੱਠੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ,
(ਸੋਹਣੀ ਕੇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਰੱਬ ਤਾਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਪਾਲਦਾ, ਰਖਦਾ,
ਤੇ ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪਾਲਦਾ ਉਸਦੀ ਝੋਲ ਵਿਚ ਅੱਜ ਉਹ
ਅਣਡਿੱਠ ਹੈ, ਰੱਬ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਸਦਾ ।

੨. ਸਾਲਵਾਹਨ ਰਾਜਾ ਤੇ ਲੂਣਾਂ ਰਾਣੀ

ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਲੱਗਾ ਸੀ ਇਸ ਸਮੇਂ,
ਰਾਣੀ ਇੱਛਰਾਂ ਪੂਰਨ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ,
ਛੱਡ ਰਾਣੀ ਦੀ ਉੱਚੀ ਚਮਕਦੀ, ਹੀਰੇ ਵਰਗੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ
ਕੰਡ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੀ ਰਾਣੀਅਤ ਨੂੰ,
ਇਕ ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਦਾ ਮਹਲ ਬਣਾਉਂਦਾ !

ਲੂਣਾਂ ਨਾਮ ਓਸ ਅੱਗ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਦਾ, ਸ਼ੋਖ, ਚੰਚਲ, **ਫਿਚਾ**
ਰਾਜਾ ਓਸ ਬੁੱਤ ਦਾ ਸਦਾ ਬੁੱਤਖਾਨਾ ਟੋਲਦਾ ! **ਫਾਰੀ ਪੁਜਾ ਨੁਮਦ**
ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਉਹ, ਓਸ ਛੱਲ ਦੇ ਬੁੱਤ ਪਾਸ, ਓਹਦੀ ਪੂਜਾ **ਗਿਆ**
ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਰਦਾ,
ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲਦਾ ਤੇ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦਾ.

ਓਸ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁੱਤ ਨੂੰ;
 ਪੱਥਰ ਪੂਜ ਪੂਜ, ਹੋਲੇ ਹੋਲੇ, ਸਾਲਵਾਹਨ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਗੁੰਮਦੀ ।
 ਸੱਚੀ ਸੁਹੱਪਣ, ਦੈਵੀ ਬਰਕਤ ਨੂੰ ਕੰਡ ਦੇ ਸਾਲਵਾਹਨ .
 ਬੁੱਤ ਵਿੱਚ ਰੀਝਦਾ ! ਖੜ੍ਹ ੨੮
 ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਮਰਦਾ, ਦਿਲ ਹਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ,
 ਦਿਮਾਗ ਵੀ ।
 ਰੂਹ ਸਾਲਵਾਨ ਦੇ ਪੈਂਦੀ ਪਈ ਸੀ ਅੱਗ, ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ।
 ਸਾਲਵਾਹਨ ਭੁਲਿਆ ਕਿ ਨਵੀਂ ਜਿੰਦ ਮੁੜ ਆਉਂਦੀ
 ਬੁੱਤ ਦੀ ਪੂਜਾ ਥੀਂ !

[ਲੂਣਾ]

ਲੂਣਾ, ਬੱਸ ਪੱਥਰ ਦਾ ਬੁੱਤ, ਨਿਰਜਿੰਦ, ਨਿਰਦਿਲ, ਜਿਰੋਂ ਘੌਲ
 ਹੇਣੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਸੀ, ਗੈਰੀ ਫਿਗਾਵਾ
 ਛਲਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜੇ ਘਰ ਪਾਯਾ, ਇਕ ਹੈਵਾਨ ਸੀ ਆਪ ਮਤੀ
 ਖਾਣ ਜਾਣਦੀ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ, ਜਿੰਦਾਂ ਵੀਟਣੀਆਂ ਫਿਚੜਨਾ
 ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ,
 ਰੱਬ ਦਾ ਨਾ ਡਰ, ਨਾ ਭੈ ਕਿਸੀ ਦਾ, ਆਪਣੀ ਹੈਵਾਨੀ
 ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ,
 ਬੱਜਰ-ਦਿਲ, ਬੱਜਰ-ਦਿਮਾਗ, ਬੱਜਰ-ਅੰਗ, ਆਪਣਾ
 ਮਤਲਬ ਸਾਧਦੀ,
 ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤ ਬੁੜੀ ਹੋਈ ਲੂਣਾਂ ਦੀ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੀੜਾ,
 ਰੂਹ ਸੈਲ ਪੱਥਰ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ,
 ਇੰਨੀ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ, ਖੁਦ ਗਰਜ, ਮਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਚਾਹ
 ਖੁਰਾਕਾ

ਚੜ੍ਹ ਕਦੀ ਉਨ੍ਹੁੰ ਉਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੱਕਦੀ,
 ਨੇਨਾਂ, ਬੈਨਾਂ, ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਚੁਤੁਰਤਾ, ਸੋਹਣੀ ਵਾਂਗ ਸੱਪ ਸੀ, ਚਾਣਕੀ
 ਕਹਿਰ ਸੀ, ਤੁਖੀ ਵਾਂਗ ਤਲਵਾਰ ਸੀ,
 ਭਵਾਂ ਚਾੜ੍ਹ, ਸੁਰਮਾਂ ਪਾ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਬਹਿੰਦੀ;
 ਕਮਰ ਪਤਲੀ, ਉੱਚੀ ਉਭਰੀ ਭਰੀ ਛਾਤੀ,
 ਉਹ ਵਗਦੀ ਸੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਾਂਗ ਬਰਛੀਆਂ,
 ਮਾਸਖਾਣੀ ਜਾਨਵਰ, ਬੇਤਰਸ, ਬੇਰਹਿਮ ਸਾਰਬ ਦੀ ਪੁਤਲੀ, ॥੪॥
 ਹੁਣੇ ਬਣੀ ਬੁਤ-ਇਨਸਾਨ ਸੀ, ਜਾਨ ਇਨਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ॥੫॥

ਗਲੇ ਜਾਗੀ ਸੀ।

ਬੱਸ ਆਪਣੇ ਨੈਣਾਂ ਤੇ ਵਾਰਦੀ ਲੱਖ ਜਾਨਾਂ,
 ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਚਾ ਵਿਚ ਸਦਕੇ ਕਰਦੀ ਸਭ ਕੁਛ ਸੀ,
 ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੁੱਲ ਨ ਸਮਝਦੀ ਚੰਨ ਸੂਰਜ ਨੂਰ ਵੀ,
 ਰੱਖ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਦੀ,
ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾਂਹ ਜੱਗ੍ਹ ਤੇ;
 ਸਹਾਰ ਨ ਸਕਦੀ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ, ਰੀਸ ਜਿਹੜਾ ਕਰੇ
 ਉਹਦੀ ਉਹ ਵੈਰੀ, ਸਾੜ ਦਿਲ ਵਿਚ ਭਰੀ,
 ਕਦੀ ਅਲਸ, ਅਲਸ! ਬਾਹਾਂ ਚੱਕ ਚੱਕ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ
 ਅੱਧੀ ਕੱਜੀ, ਅੱਧੀ ਨੰਗੀ, ਆਪੇ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦੀ,
 ਕਦੀ ਲੇਟ ਜਾਂਦੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਿਰ ਰੱਖ
 ਆਪਣੀ ਬਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ ਤੇ ਚੂੜੀਆਂ ਤੇ,
 ਇਕ ਲੂਣਾਂ ਦੀ ਲੱਖ ਲੂਣਾਂ ਹੁੰਦੀ, ਵੰਨ ਵੰਨ ਦੇ ਕੱਪੜੇ
 ਪਾਂਦੀ, ਵੰਨ ਵੰਨ ਦੀ ਤਰਜ਼ਾਂ ਬਦਲਦੀ, ਬੈਠਣ,
 ਉੱਠਣ, ਖਲੋਣ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀਆਂ।
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਛਣਕਾਂਦੀ ਵੰਗਾਂ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਬੀਣੀਆਂ ਨੂੰ
 ਤੱਕਦੀ,

ਕਦੀ ਹੱਸਦੀ ਤੇ ਸ਼ਰਮਾਂਦੀ, ਨਟੀ ਵਾਗ, ਦੇਖੇ ਮਿਲਦੀਆਂ
 ਲਾਲੀਆਂ, ਹੋਠਾਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ।
 ਸੰਗਾਰਦੀ, ਸੰਵਾਰਦੀ, ਵਾਲ ਆਪਣੇ, ਖੇਲ੍ਹ ਖੇਲ੍ਹ, ਗੁੰਦ ਗੁੰਦ,
 ਸੁਟਦੀ ਇਧਰ ਉਪਰ ਜੁਲਫਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ,
 ਅਕੱਜੀ ਹੋ ਹੋ ਬਹਿੰਦੀ ਘੜੀ ਘੜੀ, ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਬਦਲਦੀ ਹਜ਼ਾਰ
 ਇਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ,

ਚੁਣਦੀ ਲਾ ਘੰਟੇ ਰੰਗ ਆਪਣੇ ਦੁਪੱਟਿਆਂ ਦਾ,
 ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੇਖਦੀ ਲਹਿੰਘੇ ਦੀਆਂ ਫਬਣਾਂ, ਯਾਸਾਈ
 ਬੱਸ ਗਹਿਣੇ, ਕੱਪੜੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਬੰਨ੍ਹਣਾ, ਇਹ ਸਰੋਕਾਰ ਹੈ,
 ਸੌ ਸੌ ਗੋਲੀਆਂ ਪਾਸ ਲੂਣਾਂ ਦੇ, ਸਭ ਤੇ ਜਾਲਮ, ਸਭ ਨੂੰ
 ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਲਈ; ਬੇਸਬਰ; ਚੰਚਲ ਹਰ ਘੜੀ,
 ਕਦੀ ਨਾਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਾਲ ਗੋਲੀਆਂ,
 ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਗ ਜਿਹੀ ਲੱਗੀ, ਨੱਸਦੀ, ਭੱਜਦੀ,
 ਤੇ ਚਾਹੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਨੂੰ ਕਿਸੀ ਵਧੇਰੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਠਾਰਨਾ,
 ਅੱਗ ਖਾਂਦੀ, ਅੱਗ ਪੀਂਦੀ, ਪਾਣੀ ਨ ਲੋਚਦੀ, ਠੰਢ ਦੀ
 ਓਨੂੰ ਲੋੜ ਨਾਂਹ,
 ਤੇ ਖਾ ਖਾ ਅੱਗ ਦੇ ਅੰਗਾਰੇ, ਖੂਹਸ਼ਾਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਵਧਦੀਆਂ
 ਦਿਨਰਾਤ ਦਿਲ ਓਸਦਾ ਬਲਦਾਇਕ ਉੱਚੀਉੱਚੀ ਭਾਂਬੜ,
 ਮੁੜ ਹੋਰ ਅੱਗ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ,
 ਲੂਣਾਂ ਅੱਗ ਦੀ ਨਾਰ, ਖਾ ਖਾ ਸ਼ੂਕਦੀ, ਸ਼ੋਖਦੀ ਹੱਦ ਨਾਂਹ, ਟਿਆਤੀ
 ਤੇ ਛਲ ਬਲ ਕਰਦੀ ਲੱਖਾਂ ਉਹ ਘੜੀ ਘੜੀ,
 ਕੂੜ ਕਰਦੀ ਕੂੜ ਸੋਚਦੀ, ਕੂੜ, ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਪੁਤਲੀ !

[ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਦੀ ਇਖਲਾਕੀ ਮੌਤ]

ਜਿਊਂ ਜਿਊਂ ਲੂਣਾਂ ਬਲਦੀ, ਤਿਊਂ ਤਿਊਂ ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ
ਇਕ ਅੱਗ ਜਿਹੀ ਸੇਕਦਾ, ਉਮਰ ਦੇ ਸਿਆਲੇ ਦਾ
ਠਰਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਕਿਹਾ ਆਰਾਮ ਹੈ।

ਲੂਣਾਂ ਰਾਜੇ ਥੀਂ ਵੱਧ ਕੁਛ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਕਾਬੂ ਕਰਦੀ,
ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜੁਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ
ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੂੰ ਇਕ ਜਾਦੂ ਜਿਹੇ ਵਿੱਚ,
ਆਦਮੀ ਦਾ ਲੇਲਾ, ਲੇਲੇ ਦਾ ਖੋਤਾ, ਮਰਦ ਥੀਂ ਨੀਵਾਂ ਨੀਵਾਂ
ਰੋਜ਼ ਹੈਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਣਾਉਂਦੀ, ਆਪੇ ਜਿਹਾ ਕਰਦੀ,
~~ਚੁਣੌਟੀ~~ ~~ਫਰੇਬ~~ ਲੱਖਾਂ ਕਰਦੀ, ਵਫਾਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਅਨੇਕ, ਮੁੜ ਮੁੜ
ਦਿਲ ਨੰਗਾ ਕਰ ਕਰ ਦੱਸਦੀ, 'ਮੈਂ ਤੇਰੀ' 'ਮੈਂ ਤੇਰੀ'
ਆਖਦੀ।

ਲੂਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ,
ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਂਹ ਨੈਣ ਰਹੇ, ਨਾ ਦਿਲ ਰਿਹਾ, ਨ ਸਿਰ ਰਿਹਾ ਆਪਣਾ,
ਲੂਣਾਂ ਬੈਠੀ ਰਾਜ ਕਰਦੀ, ਸਾਲਵਾਹਨੀ ਤਖਤ ਤੇ,
ਲੂਣਾ ਜ਼ਹਿਰ ਸੀ ਮਿੱਠਾ; ਮਾਸ, ਹੋਡੀ ਰਾਜ ਦਾ ਬੋਥਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ,
ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਮਰ ਗਿਆ, ਧਰਮ, ਕਰਮ,
ਇਨਸਾਫ਼, ਕਾਨੂੰਨ, ਕੰਮ, ਕਾਜ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੁਕਮ ਸਭ
ਇਕ ਲੂਣਾਂ ਲੂਣਾਂ ਹੋ ਰਹਿਆ !!

[ਪੂਰਨ ਦਾ ਜਵਾਨ ਹੋ ਭੋਰਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆਵਣਾ]

ਪੂਰਨ, ਸੂਰਜ ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਦਾ,
~~ਚੁਮੜੇ~~ ਪੂਰਾ ਲਸੁਦਾ, ਡਲਕਦਾ, ਭੋਰਿਓਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ, ਉਹ ਚੜ੍ਹ ਆਯਾ।
ਸਭ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਦਿੱਸੇ, ਹੱਥ ਦੀ ਛੋਹ ਥੀਂ ਗਗਨਾ ਉੱਚਾ,

ਤੇ ਉਹਦੀ ਪੂਰਨ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਭਖਦੀ ਲੋ ਸਭ ਨੂੰ ਲਗਦੀ,
 ਖਲਕ ਦਾ ਦਿਲ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਯਾ, ਸਭ ਸਿਰ ਪੂਰਨ ਅੱਗੇ ਨਿੰਵਦੇ,
 ਬਣਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਦਰ ਦਾ ਜਲਵਾ ਬਣਤ ਵਿਚ ਦਿੱਸੇ,
 ਅੱਖਾਂ ਚਕਾਚੁਪ ਹੋਣ, ਪੂਰਨ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਪੂਰੀ ਲਸਦੀ,
 ਕੇਈ ਵਰਿਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਲ ਇੱਛਰਾਂ ਦੇ, ਯੋਗ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਪ੍ਰੇਵੇ
 ਬਣੇ ਸਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅਗਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਠ ਚੜ੍ਹੇ,
 ਇੱਛਰਾਂ-ਮਹਲ ਦੇ ਕੰਧ ਕੇਠੇ, ਬੂਹੇ ਤੇ ਬਾਰੀਆਂ, ਵਾਂਗ ਜੀਂਦੇ
 ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਹੋਕਾਂ ਲਾਉਂਦੇ। ॥੮੪॥ ਖਾਟੀ

...   .

ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸਾਵਾ ਘਾਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਨਿੱਕੀ ਜੰਘਾਂ ਤੇ
 ਖਲੋ ਕੇ, ਸਿਰ ਚੱਕ ਚੱਕ ਦੇਖਦਾ,
 ਕੱਖ ਗਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਪਰੇ ਲੱਗੇ, ਉੱਡ ਉੱਡ ਦੇਖਦੇ,
 ਪੂਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੋਈ ਕਲਾਵਾਨ ਸੀ, ॥੮੫॥
 ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀਆਂ, ਥਾਂ ਥਾਂ, ਘਰ ਘਰ, ਝੁੱਗੀ ਝੁੱਗੀ,
 ਫੁਟਦੀਆਂ ਸਨ,
 ਰੱਬ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਰੱਬ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ,
 ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਕਚੀਚੀਆਂ ਖਲਕ ਵੱਟਦੀ,
 ਪੂਰਨ ਦੇਖ ਦੇਖ ਨਿਗਾਹਾਂ ਖਲਕ ਦੀਆਂ ਨਾ ਰਜਦੀਆਂ,
 ਉਹਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁੜ ਮੁੜ ਭੁੱਖ ਲਾਂਦਾ ਸੀ,
 ਖਲਕ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦੀ ਵਲ ਮਹਿਲਾਂ;
 ਪਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਬੁੱਢਾ ਆਖਦਾ ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰੇ,
 ਖੁਸ਼ੀ ਅਤਿ ਦੀ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ ਬੋੜਾ ਚਿਰ,
 ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੁਹੱਪਣ ਤੇ ਚਾ ਨੂੰ ਧਰਤ ਤੇ ਹੈ ਥਾਂ ਘੱਟ,

ਨਾਵਿਆਨ ਗ੍ਰੰਥ ਜਣ ਚੁਲ੍ਹਾ

ਵੇਲਾ ਮੰਗਲ ਦਾ, ਅਕੱਬਨੀਜ ਅੱਜ, ਮੁੜ ਹੱਬ ਨਹੀਂ ਆਵਣਾ,
ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ, ਪੂਰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਤਿਲਕ
ਲੈਣ ਵਿਚ ।

[ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਤੇ ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ ਰਾਜਾ]

ਬੈਠ ਇੱਛਰਾਂ ਦੇ ਮਹਲ, ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਪੁੱਤ ਤਿੰਨੇ,
ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੀ ਸਨ,
ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਝੋਲੀ ਲੈ ਆਖਦਾ,
ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤ ਤੂੰ ਬੱਚਾ, ਇਹ ਰਾਣੀ, ਦੇਵੀ ਇੱਛਰਾਂ
ਮਾਂ ਤੇਰੀ, ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਦੇਰ ਨ ਲਾ, ਜਾਹ ਮਿਲ ਪੁੱਤ੍ਰ !
ਲੂਣਾ ਮਾਂ ਮਤੇਈ ਨੂੰ ਤੂੰ,
ਜਿਸਦੀ ਗੌਦ ਹਾਲੇ ਸੱਖਣੀ, ਬੱਚਾ ਉਹ ਆਖਦੀ ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ ਮੇਰਾ,
ਉਹ ਵੱਧ ਇੱਛਰਾਂ ਥੀਂ ਮਾਂ ਤੇਰੀ, ਸਦਾ ਯਾਦ ਕਰਦੀ,
ਪੂਰਨ ਬੱਚਾ ਮੇਰਾ,
ਇਹ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਚਾਹ ਪੁੱਤ੍ਰਾ, ਉਠ, ਜਾਹ ਲੂਣਾ ਰਾਣੀ ਦੇ
ਮਹਲ ਨੂੰ !!

[ਇੱਛਰਾਂ ਰਾਣੀ ਦਾ ਤੌਖਲਾ ਤੇ ਡਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ]

ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਆਖੇ ਦਿਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚ, ਇਹ ਰਾਜਾ ਕੀ ਪਿਆ
ਆਖਦਾ, ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਡਰਦਾ,
ਕੰਵਲ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਟੁਰ ਜਾਓ, ਵੜੇ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਵਿਚ,
ਅੰਗੂਰਾਂ ਪੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਵਾਂਗ ਦਾਣਿਆਂ ਮੱਕ ਤੇ ਬਾਜਰਾ,

ਭੁਨਦੀ ਸੜਦੀ ਰੇਤ ਓਸ ਭੱਠ ਦੀ ਵਿਚ,
 ਪੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਦੇਕੇ, ਜਾਲਾਂ ਤਣਿਆਂ ਵਿਚ,
 ਇਹ ਰਾਜਾ ਕੀ ਪਿਆ ਆਖਦਾ ਹੈ,
 ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਸਹਿਮਦਾ, ਘੁਟਦਾ, ਮੈਂ ਅੌਖੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ।

...   .

ਪਰ ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਸੀ, ਵੱਡੀ ਦਿਲ ਵਾਲੀ,
 ਓਥੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ,
 ਵਚਨ ਮੌਜਨਾ ਓਸ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਅਯੋਗ ਦਿੱਤੇ,
 ਪਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਆਖਣਾ ਲੱਗਾ ਬਹੁੰ ਮਾੜਾ,
 ਆਖਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਲੂਣਾ ਦੀ ਹੀ ਕੁਛ ਚਾਲ ਹੈ,
 ਇਹ ਰਾਜਾ ਬੋਲਦਾ ਵਾਂਗ ਤੋਤੇ, ਸਿੱਖਜਾ ਸਿੱਖਾਯਾ ਲੂਣਾਂ ਦਾ !
 ਰਾਣੀ ਮਾਂ ਆਖਦੀ, ਜਾਹ ਬੱਚਾ, ਰੱਬ ਕੰਡੀ,
 ਮਿਲ ਲੂਣਾਂ, ਉਹ ਤੇਰੀ ਮਹਿਤਾਰੀ ਹੈ ।

[ਪੂਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਹਲ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ]

ਬਚਨ ਪਾਲਦਾ ਮਾਂ ਤੇ ਬਾਪ ਦਾ ਪੂਰਨ,
 ਪੂਰਨ ਉੱਠ ਗਿਆ ਵਲ ਮਹਲ ਲੂਣਾਂ,
 ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਖਿੜਿਆ ਇਕ ਫਕੀਰ ਹੋਵੇ ।
 ਜਵਾਨੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ !
 ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਫੇਰ ਪੂਰਨ, ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗਾ ਸੀ ।
 ਮੈਜ ਆਪਣੀ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਰੱਬ ਦੇ ਡਰ ਤੇ ਯਾਦ ਵਿਚ,
 ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਪੌੜੀਆਂ ਲੂਣਾਂ ਦੇ ਮਹਲ ਦੀਆਂ,
 ਪੂਰਨ ਜਾਂਵਦਾ ਰੜਿਆ, ਜਾਂਦਾ ਵਾਂਗ ਖੁਸ਼ਬੇ ਦੇ ਸੀ ! ✓

[ਪੂਰਨ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮਹਲਾਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਕੁਛ ਹੁੰਦਾ]

ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾਏ ਜ਼ੀਨਾ,
 ਪੂਰਨ ਦਾ ਚਾ ਮਰਦਾ, ਦਿਲ ਕੁਮਲਾਉਂਦਾ,
 ਵਾਂਗ ਫੁੱਲ ਦੇ ਧੁੱਪ ਲੱਗਿਆਂ, ਆਪਨੀ ਡੰਡੀ ਤੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ,
 ਕਾਂਬਾ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ, ਮੂੰਹ ਪੀਲਾ ਜਿਹਾ ਪੈਂਦਾ, ਹੋਠ ਚਿੱਟੇ,
 ਤੇ ਆਖਦਾ ਇਹ ਕੀ ਹੈ, ਮਹਲ ਮਾਂ ਦਾ, ਮਾਂ ਬੁਲਾਉਂਦੀ,
 ਉਡੀਕਦੀ ਦੇਖਣ ਮੈਨੂੰ ਕੇਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ,
 ਪਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੇ ਇਉਂ ਦਿੱਸਦਾ ਜਿਉਂ ਦੇ ਪਰਬਤ ਕਾਲੇ ਦੇਹਾਂ
 ਪਾਸੂੰ ਟੁਰ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਚ ਦੱਬਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਤੇ ਹੁਣੇ ਜੀਂਦਿਆਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਘੁੱਟ ਮਾਰਨਾ ।
 ਇਹ ਕੀ ਪਿਆ ਹੋਵਦਾ, ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਸੜਦਾ, ਅੱਗ ਜਿਹੀ
 ਲੱਗਦੀ, ਸਿਰ ਦੁਖਦਾ, ਦਿਲ ਪਿਆ ਹਿਸਦਾ, ਜੀ ਮਰਨ
 ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ,
 ਚੱਲ ਪੂਰਨਾ ! ਮੁੜ ਚੱਲੀਏ । ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਬਾਗ ਨੂੰ,
 ਓਹ ਕਿਹਾ ਠੰਢਾ, ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ, ਹਲਕਾ, ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
 ਇਉਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਕਰਦਾ, ਆਪ ਨਾਲ ਘੁੱਟਿਆ ਜਿਹਾ,
 ਬਉਰਾਨਾ ਜਿਹਾ, ਪੂਰਨ ਮਹਲਾਂ ਉਪਰ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ !

[ਲੂਣਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ]

ਪੂਰਨ ਦੇਖ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟ ਵੱਜੀ,
 ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਸੋਹਣੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੀ ਤੇ
 ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਨੂੰ ।
 ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਯਾ ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਤੇ ਲੂਣਾਂ

ਹੈਵਾਨ ਮੋਈ-ਜੀਵੀ ਕੁਛ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਹੇ ਵਿਚ,
 ਅੱਧੀ ਅੱਜ ਇਨਸਾਨ ਹੋਈ,
 ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਤੱਕਦੀ ਏ, ਕੰਬਦੀ ਏ, ਆਪਾ ਵਾਰਦੀ ਏ,
 ਪਰ ਚੁੱਪ ਖੜੀ, ਓਹਦੀ ਚੁੱਪ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪੁਕਾਰਦੀ ਏ,
 ਬੋਲਦੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਅਜ ਮਰ ਗਈ
 ਹੈ, ਆਪਾ ਜਾਲਮ ਓਹ ਭੁੱਲ ਗਈ ਏ, ਪਰ ਓਹਦੇ ਦਿਲ
 ਵਿਚੁੰ ਚੀਰ ਚੀਰ, ਸੁਨੇਹੇ ਮੁਰਦ ਤੀਮੀਂ ਦੇ ਆਪੇ ਵਿਚ
 ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ !!

ਮਹਲ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਕੱਲੇ ਖੜੇ, ਰਾਣੀ ਲੂਣਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ;
 ਓਹਦੇ ਸਾਮੂਣੇ, ਪੂਰਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਿਠਾਹਾਂ ਤੱਕਣ,
 ਲੂਣਾਂ ਕੁਛ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕੁਛ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ
 ਚੱਕ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਏ, ਵੇਲਾ ਇਉਂ ਹੈ ਦਿਲ ਦੀਆਂ
 ਦੱਸਣ ਦਾ, ਇਹ ਸ਼ਰਮਾਂ ਕਿਉਂ ਮੌਕਾ ਵੇਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ?
 ਪਰ ਹਿੰਮਤ ਪੈਂਦੀ ਨਹੀਂ, ਪੂਰਨ ਇਕ ਰੱਬ ਦੀ ਜੋਤ ਵਾਂਗ ਬਲਦਾ !
 ਨੇੜੇ ਆ ਨ ਸੱਕੇ ਕੋਈ ਨੀਵਾਂ ਪਿਆਰ ਓਥੇ,
 ਉਸਦੇ ਜਿਸਮ ਵਿੱਚ ਸੀ ਇਕ ਗਰਾਨੀ ਉਚਾਈ, ਅਵਾਮਾਂ
 ਡਰਦੀ ਸੀ ਲੂਣਾਂ ਅਦਬ ਓਸ ਸੁਹੱਪਣ ਦੇ ਤੋੜਨੇ ਥੀਂ, ਖੁਕਾਨ੍ਹਾਰਣ
 ਰਹਿ ਰਹਿ ਤਰਸੇ ਆਖਣ ਨੂੰ, ਪਰ ਆਖ ਨ ਕੁਛ ਸਕਦੀ ਸੀ ।

...   .
 ਚੁੱਪ ਖੜੇ ਦੋਵੱਲੀਓਂ ਕੋਈ ਘੜੀਆਂ ਬੀਤੀਆਂ,
 ਲੂਣਾਂ ਅੱਧੀ ਛੁਪਾਂਦੀ ਗੱਲ ਸਾਰੀ, ਅੱਧੀ ਦੱਸਦੀਏ ।

[ਲੂਣਾਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਛੁਪਾਏ, ਅੱਧੇ ਲੁਕਾਏ ਵਲਵਲੇ] ਜਜ਼ੁਫ਼ਾ
 ਲੂਣਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਸੀ, ਕਦੀ ਕੋਈ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਬੋਲਦੀ,

ਪਰ ਉਹਦੇ ਜਿਸਮ ਦਾ ਪੁਰਜਾ, ਪੁਰਜਾ ਪੁਕਾਰਦਾ ਸੀ,
ਇਹ ਵਲਵਲੇ ਲੁਕਾਕੇ ਸਾਰੇ ਓਸਨੇ, ਪਰ ਇਕ ਵਿਚਲਾ ਜਦ
ਬੋਲੇ, ਸਾਰਾ ਮਤਲਬ ਉਹ ਆਪਣਾ ਲੁਕਾ ਲੁਕਾ ਦੱਸਦੀ
ਛੁਜ਼ਾਮੜ੍ਹ ਸੀ, ਬਾਣੀ ਬਤਾਵਿਆਂ ਦੀ ਸੀ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਉਹਦੇ, ਨੈਨ,
ਪਿੰਡਾਂ ਮੱਥਾ ਸਭ ਇਉਂ ਬੋਲਦੇ ਸੀ:

ਚੇਣੀ .

ਮੈਂ ਤੇਰੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਰ-ਚੇਗੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਨੇ ਆਣ
ਜਿਵਾਈਆਂ ਵੇ !

ਮੈਨੂੰ ਪਾ ਝੇਲੀ, ਲਾਡ ਲਡਾ ਮੈਂ ਸਾਰੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਾ ਬਾਹੀਂ,
ਖਿੱਚ ਸਾਰੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਵਾਗੀ ਤੇ ਖਿੜਾ ਉਮਰਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵੇ !

ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਤੱਕ, ਇਹ ਧੜਕਦਾ ਹੈ, ਲੋਚੇ ਲੇਟਣਾਂ ਛਾਤੀਆਂ
ਤੇਰੀਆਂ ਵੇ !

ਓਥੇ ਢਵ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਬੇਹੇਸ਼ ਹੋ, ਫਲਾਈਂ ਬਾਹਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ,
ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਸੰਭਾਲ ਵਾਗੀ !

ਮੈਨੂੰ ਰੱਜਕੇ ਗਲੇ ਲਗ ਲੈਣ ਦੇਵੀਂ,
ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਮਿਲ ਬਾਹੀਂ ਪਸਾਰ ਵਾਗੀ !

ਉੱਚਾ ਕਰ ਓ ਉੱਚਿਆ ਮਸਤ ਜਵਾਨਾਂ,
ਮੈਂ ਖਲੀ ਹਿਠਾਹਾਂ, ਉੜੀਕਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਵੇ !
ਮੈਨੂੰ ਪੀਣ ਦੇਵੀਂ ਡੀਕ ਲਾਕੇ ਆਪਣਾ ਮੁਖ ਚੰਦ ਵਾਗੀ !

ਘੱਟ, ਗਲ ਲਾ, ਚਾ ਮੈਨੂੰ, ਸੰਭਾਲ ਮੈਨੂੰ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਢੱਠੀਆਂ ਢੱਠੀਆਂ ਨਿਕਾਰਿਆ ਵੇ !

ਪੂਰਨਾਂ ! ਰੱਖ ਲਾਜ ਮੇਰੀ, ਕਰ ਪਿਆਰ ਜੇਰੀ, ਪਾ, ਪਾ,
ਠੰਡੀਆਂ ਵੇ !

ਚੇਰੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਕੋਈ ਸਵਾਦ ਹੈ ਵੇ, ਜੇਹੜਾ ਮੈਂ ਸਿਖਾਸਾਂ,
 ਤੂੰ ਅੱਜ ਖੈਰ ਪਾ ਸੋਹਣਿਆਂ, ਦਾਨਿਆਂ, ਮੌਲਿਆ ਵੇ !
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੜੀ ਖੈਰ ਮੰਗਦੀ, ਬਰਦੀ, ਨਿਕਾਰੀਆਂ, ਹਾਰੀਆਂ ਵੇ !

אָמֵן .

[ਪੁਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਚਨ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ]

ਪੂਰਨ ਘੂਰਦਾ, ਮੱਥੇ ਡਾਹਦੇ ਕਰੜੇ ਵੱਟ ਪਾਕੇ,
 ਧੀਰਜ ਧਾਰਕੇ ਬੋਲਦਾ ਬਚਨ ਕਰੜੇ;
 ਮੈਂ ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ, ਪੁੱਤ ਪਾ ਝੇਲੀ, ਦਿਲ ਅਪਨਾ ਤੂੰ ਰੱਜ ਰਿੜਾ ਮਾਏ !
 ਕਰ ਪਿਆਰ ਮੈਨੂੰ, ਪਿਆਰ ਰੱਬ ਮਾਏ, ਝੇਲ ਆਪਣੀ ਨ ਸਮਝ
 ਤੂੰ ਖਾਲੀ,

ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਹੱਥਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕੱਢ ਦੇਸਾਂ,
ਇਹ ਜਿਸਮ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਟੁਕ ਦੇਸਾਂ,
ਜੇ ਕਦੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਇੱਛਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇਤ ਜਾਣਾਂ,
ਦੇਖ ! ਮੈਂ ਪੁੱਤ ਮਾਏ, ਤੁੰ ਮਾਂ ਮੇਰੀ, ਧਿਆਨ ਕਿਧਰ ਨੱਸਿਆ
ਅੱਜ ਮਾਏ ?

ਕਰ ਜੇ ਲੋੜ ਤੈਨੂੰ ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਸੱਖਣੀ, ਸਾਰਾ, ਸਾਰਾ ਤੂੰ ਬਣਾ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤ ਮੈਨੂੰ,

ਰੱਖ ਮਹਿਲੀਂ ਸਦਾ ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ,
ਮੈਂ ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਮਾਏ !

... ...

ਇਹ ਪਿਆਰ ਜਿਹੜਾ ਜਾਗਿਆਈ,
ਇਹਨੂੰ ਦਿਲ ਲਾ ਦੇਖ ਮਾਏ, ਇਹ ਅਗਸ਼ ਦੀ ਦਾਤ ਬੂਹਾ ਤੇਰਾ
ਖਟਖਟਾਉਂਦੀ ਹੈ,
ਬੂਹਾ ਖੋਲ ਮਾਏ, ਬਰਕਤ ਰੱਬ ਦੀ ਕੂਕਦੀ ਆਉਂਦੀਏ !

... ...

ਕੇਹੜੇ ਪਾਸੇ ਹੋਸ਼ ਪਿਆਰ ਤੇਜ਼ ਦਾ ਇਕ ਚੱਕਰ ਖਾਕੇ, ਗਏ
ਉਡ ਅੱਜ ਮਾਏ !
ਮੋੜ ਵਾਗਾਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਨੂੰ, ਦੇਖ ਪਿਆਰ ਸੁੱਚਾ, ਰੱਬੀ, ਇਨਸਾਨੀ
ਖੜਾ ਸਾਹਮਣੇ !
ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ, ਪਛਾਣ ਮਾਏ, ਵੇਲਾ, ਘੜੀ ਦੇਖ, ਸਿਥਾਂਣ ਮਾਏ ।

... ...

[ਲੂਣਾਂ ਮੁੜ ਉਹੋ ਸੁਰ ਛੇੜਦੀ ਹੈ]

ਲੂਣਾਂ ਮੁੜ ਉਹੋ ਵਾਜ ਮਾਰੇ,
ਕੁਛ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਈ, ਬੇਬਸ ਹੋਈ, ਲਾਚਾਰ ਜਿਹੀ, ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ
ਘੁੰਮਰ ਘੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ:- **ਗੁਝੁਝੁਝੁਝੁ**
ਪਰਨਾਂ ! ਛੱਡ ਗੱਲਾਂ, ਘੱਟ ਪਾ **ਗੁਲ ਵੰਗਣੀਆਂ** ਵੇ !
ਹੌਣ ਹੋਠਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਠ ਗੱਡੇ ਤੇਰੇ, ਮੇਰੇ,

ਤੇ ਨੈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨੈਨਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵੇ,
 ਇਹ ਲੁਛਦੀ ਛਾਤੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਵੇ ਘੁਟ ਲਾ ਛਾਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਵੇ !
 ਤੇ ਰੱਖ ਖੜੀ, ਖੜੀ, ਬੱਧੀ ਬਧਾਈ ਸਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਜੱਫੀਆਂ ਵੇ !
 ਜੱਕੜੀਂ ਜੱਕੜੀਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਕਲਾਈਆਂ ਵੇ, ਬੰਦੀਆਂ, ਬੰਦੀਆਂ
 ਤੇਰੀਆਂ ਵੇ !

ਚ ਹੁਅ ਮਾਨਕਰਣ

...   .
 ਦੇਖ ! ਇਹ ਰੰਗੀਲੜਿਆਂ ਪਲੰਘੜਿਆਂ ਮੇਰਿਆਂ ਵੇ !
 ਬਹਿ ਇੱਥੇ, ਤੂ ਇੱਥੇ, ਹੱਬਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਵੇ ! ੫੧੩। ੩
 ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦੇਵੀਂ, ਮੈਂ ਠੰਢੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਇਹ ਛਾਤੀਆਂ
 ਤੱਤੀਆਂ ਵੇ !

...   .
 ਪੂਰਨਾਂ ! ਨ ਜੀਣ ਜੇਗੀ ਰਹੀ ਹੁਣ ਮੈਂ,
 ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆਈ,
 ਕਰ ਬਾਹੁੜੀ, ਵੈਦਾ ਤੂ ! ਛੱਡ ਗੱਲਾਂ, ਛੇਤ੍ਰੀ ਪੂਰ੍ਵੇ
 ਸੰਭਾਲ ਮੈਂ ਨਾਰ, ਨਾਜ਼ਕ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਪਤਲੀਆਂ ਵੇ !

[ਪੂਰਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਬਚਨ]

ਆ ਦੇਖ ਮਾਏ ! ਮੈਂ ਪੱਤ ਖੜਾ,
 ਲੋਚਦਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖਣਾਂ
 ਤੇ ਮੰਗਦਾ ਮੈਂ ਅਸੀਸ ਤੇਰੀ,
 ਦੇਖ ! ਸੂਰਜ ਡੁਬਸੀ ਮਾਰ ਇਕ ਢਾਹ ਮਾਏ,
 ਢਹਿਸੀ ਛੱਤ ਅਕਾਸ ਦਾ ਕਾੜ ਕਾੜ ਮਾਏ,

ਪਰਲੋ ਆਣ ਨ ਜਾਣ ਕੇ ਤੂ,
 ਮਰਸੀ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਛੁਗੀਆਂ ਖਾ ਮਾਏ,
 ਖਿਆਲ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਮਾਏ, ਸਿੱਧਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਮਾਏ !
 ਡਿੰਗਾ ਉਹੋ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਡੰਗ ਮਾਏ !
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੱਜ ਰੱਬ ਪਾਂਦਾ ਤੇਰੇ ਪਿਆਲੇ,
 ਜ਼ਹਰ ਬਣਾਕੇ ਨ ਤੂ ਘੁੱਟ ਭਰ ਮਾਏ !

...   .

[ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਪਾਗਲਪਨ]

ਲੂਣਾਂ ਕਦੀਂ ਪੈਰ ਪਕੜੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਡਿੰਗੇ,
 ਕਦੀਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋਵੇ, ਕਦੀਂ ਗੁੱਸਾ, ਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਤੇਜ
 ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਏ,
 ਪਰ ਪਾਣੀ ਉਬਲਦੇ ਦੀਆਂ ਛਿਣਕਾਂ ਠੰਢੇ, ਉੱਚੇ ਬਰਫ ਦੇ
 ਪਰਬਤਾਂ ਦਾ ਨਾ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜ ਸੱਕਣ !

...   .

ਆਖਰ ਜਦੂ ਪੂਰੀ ਓਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਈ,
 ਰਤਾ ਰਹੀ ਨ ਓਸਨੂੰ ਖਬਰ ਕਾਈ,
 ਦੌੜੀ ਦੰਦ ਨਪੀੜ ਉਹ ਵੱਲ ਪੂਰਨ,
 ਲਿਆ ਪਕੜ ਬਾਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿੱਚ,
 ਤੇ ਪਾਗਲ ਜਿਹੇ ਜ਼ੋਰ ਵਿੱਚ ਆ ਸੁਣਿਆ,
 ਪੂਰਨ ਕੋਲ ਵਿਛੇ ਇਕ ਪਲੰਘ ਤੇ !!

...   .

ਤਦੋਂ ਨੱਸਿਆ ਨੱਸਿਆ ਪੂਰਨ ਮਸੇਂ ਹੱਥ ਛੁਡਾ,

ਪਿੱਛੇ ਤੱਕਿਆ ਨਾਂਹ, ਗਿਆ ਦੈੜ ਪੂਰਨ,
ਆਖਦਾ, ਮਾਂ ਅੱਜ ਕੇਹੀ ਪਾਗਲ !!

... ...

ਲੂਣਾਂ ਪੂਰਨ, ਪੂਰਨ, ਆਖਦੀ ਰਹਿ ਗਈ,
ਪਿਆਰ ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚੁ ਖਿਸਕਿਆ,
ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗਿਆ ਪੂਰਨ,
ਪਿਆਰ ਜਿੰਨਾਂ ਉਠਿਆ ਸੀ ਉਹ ਵੈਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ।
ਬਦਲਾ ਤੇ ਈਰਖਾ ਤੇ ਹਸਦ ਦੀ ਅੱਗ ਬਲ ਉਠੀ,
ਆਖਦੀ ਮਾਰਾਂਗੇ ਪੁੱਤ ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਓਸ ਮੌਤੇ ਜੇਹੜੀ ਮੌਤ ਕਿਸੇ
ਕਦੇ ਨਾ ਸੁਣੀ ਅਜ ਤੱਕ !! ✓

[ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ]

ਆਖਰ ਕੈਣ ਜਾਣੇ ਗੱਲਾਂ ਉਹ ਜੇਹੜੀਆਂ, ਲੂਣਾਂ ਕੀਤੀਆਂ
ਦੀਵਿਆਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਚੋਰੀਆਂ ਤੌਰੀਆਂ ਇਤੇ।
ਲੂਣਾਂ ਮਨਸੂਬਾ ਪਕਾਯਾ ਕੁੱਜ਼ ਗੋਸ਼ੇ, ਦਿੱਤਾ ਸਬੂਤ ਸਾਰਾ, ਚੁਗੀ ਕੱਪੀ
ਆਖੇ ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ ਕਾਮ ਦਾ ਪਤਲਾ ਬਘਜਾੜ ਭਾਰਾ, ਪਿੜ੍ਹਾਕ ਭਾਵੀ
ਮੇਰਾ ਸਤ ਓਸ ਕੱਲ ਭੇਨਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀਤੀ, ਰਿੜਾਤ ਤੇ ਗੁਰ ਮਾਣ
ਮੌਸੇਂ ਲੜੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਯਾ,
ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਲੱਗੇ ਨਖ ਦੱਸੇ, ਮੂੰਹ ਦੱਸਿਆ ਨੂੰ ਧਰਾਂ
ਨਾਲ ਭਰਿਆ, ਵਾਲ ਖਲੇਰ ਦੱਸੇ,
ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਕਰਾਯਾ ।
ਸਬਰ ਹੋਯਾ ਔਖਾ ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੂੰ ਤਦੋਂ,
ਮਸੇਂ ਮਸੇਂ ਰੋਂਦਿਆਂ, ਭਬਕਦਿਆਂ ਰਾਤ ਬੀਤੀ,

ਤੇ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਬੁਲਾਯਾ ਪੁੱਤ ਪੂਰਨ ਵਾਂਗ ਭਾਰਿਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ।
ਆਖੇ ਡੱਕਰੇ ਕਰਾਂਗਾ ਪੱਤ੍ਰਾ ! ਅੱਜ ਤੇਰੇ,
ਜਿਸ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆਂ ਹੀ ਜੱਗ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲਾਯਾ ।

... ...

[ਪੂਰਨ ਮੁਲਜ਼ਮ]

ਪੂਰਨ ਚੁੱਪ ਖੜਾ ਜਿਵੇਂ ਪਰਬਤ ਭਾਰਾ,
ਕੱਲ ਮਾਂ ਸੀ ਪਾਗਲ, ਅੱਜ ਪਿਉ ਪਾਗਲ, ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾ
ਬਾਂ ਸੀ ਕੋਈ,
ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਉਹ ਫਿਕਰ ਕਰਦਾ, ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਦਾ,
ਉਹਦਾ ਕੀ ਹਵਾਲ ਹੋਸੀ, ਕਹਿੰਦਾ ਨਿੱਜ ਮੈਂ ਜੰਮਦਾ, ਨਾ ਦੁੱਖ
ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਜੁਲਮ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ?
ਜਾਨ ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਲੈ ਜਾਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਹਲਾਲ ਖੋਰੇ,
ਅੰਗ ਅੰਗ ਪੱਛੇ ਇਹਦੇ, ਮਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮੌਤੇ !

[ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ ਦੀ ਕੂਕ ਕਚਹਿਰੀ ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਵਿੱਚ]

ਮਾਂ—ਇੱਛਰਾਂ, ਕਹਿਰ ਭਰੀ, ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਆਈ; ਚੀਰ, ਫਾੜ,
ਰਾਜ ਦੇ ਸਤਰ ਸਾਰੇ, ਪਰੋਟੇ
~~ਡੁੱਗੇ~~ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਂਗ ਦੇਵੀ ਕੋਪਵਾਨੁ ਹੋ, ਇਉਂ ਕੜਕਦੀ
ਵਾਂਗ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ !

... ...

{ ਸੜਨ ਕੋਠੜੇ ਤੇਰੇ ਸਾਲਵਾਹਨਾਂ !
{ ਸੜਨ ਤਖਤ ਤੇ ਤਾਜ ਮਹਲ ਸਾਰੇ,

ਸੜੇ ਰਾਜ ਤੇਰਾ, ਹੁਕਮ ਤੇਰਾ, ਸੜਨ ਇਹ ਤੇਰੀਆਂ ਮਹਫਲਾਂ ਵੇ !
 ਮਾਰੋਂ ਗਊ ਵਰਗਾ ਚਿੱਟਾ ਦੁਧ ਪੁਤ ਮੇਰਾ, ਬੇਦੇਸ਼ ਬੇਲੋਸ,
 ਬੇਜੁਬਾਨ ਬੱਚਾ,
 ਜਾਲਮਾਂ ! ਤਖਤ ਤੇ ਬਹਿ ਤੂੰ ਜੁਲਮ ਕਮਾਵੇਂ, ਯਾਦ ਨਹੀਂ
 ਤੈਨੂੰ, ਇਹ ਤਖਤ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ, ਕਦੀਂ ਨਾਂਹ ਤੇਰਾ,
 ਤੂੰ ਉਹਦਾ ਚਾਕਰ ਤੱਕੜੀ ਤੇਲਣ ਵਾਲਾ, ਤੇਲੇਂ ਬਹਿ ਇਸ
 ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕੂੜ, ਕਪਟ ਸਾਰਾ,
 ਹੁਕਮ ਲੂਣਾਂ ਉਸ ਤੱਤੜੀ ਦਾ ਮੰਨੇ, ਤੱਕੇਂ ਉਤੇ ਨਾਂਹ ਅੱਖ
 ਖੋਲਕੇ—ਰੱਬ ਕੀ ਆਖਦਾ !

...   .
 ਤੇਰਾ ਕੀ ਅਹਿਵਾਲ ਹੋਸੀ, ਮਰਕੇ ਸਾਲਵਾਹਨਾਂ ?
 ਕੀ ਮੌਤ ਥੀਂ ਪਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਜੀਣਾਂ ਤੈਨੂੰ ਭੁਲ ਗਿਆ ?
 ਰੱਬ ਭੁਲ ਗਿਓਂ ਜਿਹਾ ਵਹਲਾ, ਜਿਸ ਇਹ ਤਖਤ, ਤਾਜ ਤੇ
 ਰਾਜ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ?   ਜਨ ਹੀ .

...   .
 ਤੈਨੂੰ ਕੇਹੀ ਵਾ ਵੱਗੀ, ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੁਦਾ ਰਾਜਾ !
 ਸੱਚੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਿਓਂ, ਬਣਿਓਂ ਆਪ ਤੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ,
 ਤੱਕ ਤੱਕ ਰੱਬ ਵਲ, ਉਠ ਜਾਗ ਸਾਲਵਾਹਨਾਂ !
 ਪੁਤ ਬੇਲੋਸ, ਬੇਦੇਸ਼ ਬੇਜੁਬਾਨੁ ਹੈ ਵੇ, ਪ੍ਰਾਮ ਪੈਥੀ ੮ ਗਈ .

...   .
 ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਅਮੀਰ ਤੇਰੇ, ਕਿਹੇ ਚੁਣੇ ਤੂੰ ਹਨ,
 ਤੇਰੀ ਭੈਜ਼ੀ ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਂ ਆਖਣ, ਤੇਰੀ ਨਾਂਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖਰ
 ਨਾਂਹ ਹੈ,

ਵਜੀਰ, ਅਮੀਰ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਯਾਦ ਕਰਾਵਨ ਵਕਤੇ ਕਹਿਰ ਦੇ,
ਰੱਬ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਤਖਤ ਰਾਜ ਉਸਦਾ,
ਇਸ ਤਖਤ ਤੇ ਸਦਾ ਵਰਤੇ ਹੁਕਮ ਰੱਬ ਦਾ,
ਇੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨ ਚੱਲਣ ਬੰਦਿਆਂ ਗੰਦਿਆਂ ਦੇ,

...   .

ਕੇਹੀ ਮਾਰ ਵੱਗੀ ਤੈਨੂੰ ਸਾਲਵਾਹਨਾਂ !
ਇਹ ਰਾਜ ਗਿਆ, ਗਿਆ ਡੁਬਿਆ, ਮੁਕਿਆ ਅਜ ਥੀਂ ਉ
ਸਾਲਵਾਹਨਾਂ !

ਇਸ ਰਾਜ ਅੱਜ ਰੱਬ ਭੁਲਾਯਾ ਹੈ,
ਇਹ ਰਾਜ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸਾਰਾ,
ਵਾਗਾਂ ਸੌਪਿਆਂ ਨਾਰ ਨੂੰ ਸਾਲਵਾਹਨਾਂ !

...   .

ਕੇਹੀ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਇਸ ਤੱਤੜੀ ਨੇ,
ਲੂਣਾਂ ਸਾਜ਼ਿਆ ਹੈ ਚੁੱਕ ਰਾਜ ਸਾਰਾ,
ਓ ਭੁਲਿਆ ਭੁਲਿਆ ਸਾਲਵਾਹਨਾਂ !
ਰੋਵੇਂਗਾ ਇਹ ਵਖਤ ਵਿਹਾ ਕੇ ਤੇ,
ਵੱਸ ਪੈ ਭੂਤਾਂ ਪਿਆ ਗਰਜਨਾ ਏਂ,
ਤੈਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਾਹੀਂ, ਤੂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈਂ ਵੇ !!

...   .

[ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਮਾਰਨੇ ਨੂੰ]

ਕੁਕੁ ਇੱਛਰਾਂ ਦੀ ਦਾ ਕੁਛ ਅਸਰ ਨਾਂਹ ਹੋਯਾ,
ਬੁੱਚਾ ਉਹਦਾ ਗਿਆ ਫੜਿਆ, ਗਏ ਲੈ ਓਨੂੰ ਮਾਰਨੇ ਨੂੰ ।

ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਗਈ ਨਾਲੇ, ਆਖੇ, ਕੋਹੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਓ ਜਾਲਮੇ
ਜਾਲਮੇਂ ਵੇ !

... ...

ਮਿੱਟੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੀ ਜ਼ਾਰੋ ਜ਼ਾਰ ਰੋਵੇ,
ਰੋਵਣ ਖਲਕਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਹੂ ਅੱਥਰੂ,
ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਲੱਗ ਇੱਛਰਾਂ ਦੇ ਗਲ ਰੋਯਾ,
ਓਥੇ ਟੁੱਟਿਆ ਕੜ ਸਬ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ,
ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਰੋਯਾ ਓਸ ਵੇਲੇ, ਮਾਂ, ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਵਿਛੜਦਿਆਂ
ਦੇਖਕੇ ।

... ...

ਪੁੱਤ ਖੋਕੇ ਲੈ ਗਏ ਜਾਲਮ ਮਾਂ ਪਾਸੂੰ,
ਮਾਂ ਖੋਕੇ ਲੈ ਗਏ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਲਮ ਪੁੱਤ ਪਾਸੂੰ,
ਇੱਛਰਾਂ ਮਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤੀ ਰਾਜੇ,
ਹਨੇਰੇ ਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਡੁੱਬਿਆ ਵਾਂਗ ਸੂਰਜ,
ਮਾਂ ਰਹਿ ਗਈ ਧਰਤ ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਕੜੀ,
ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਜਕੜੀ, ਰੂਹ ਨੂੰ ਰਾਹ ਮਿਲਿਆ ਨ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ !
ਬੱਚਾ ਗਿਆ, ਉਹ ਗਿਆ, ਇੱਛਰਾਂ ਦੀ ਕਰਦਾ ਝੇਲ ਖਾਲੀ,
ਇੱਛਰਾਂ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ, ਮਾਰ ਹੱਥ ਛਾਤੀ, ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ
ਮੁੜ ਪੁੱਟਦੀ ਖਿਨੋਤ੍ਤ੍ਰਦੀ ਹੈ !!   ਖੜ੍ਹੜ੍ਹ

... ...

[ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁਟਣਾ]

ਆਖਰਕਾਰ ਹਲਾਲ ਖੇਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਸ ਆਯਾ,
 ਦਿਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਬਿਆ ਮਾਰਨੇ ਬੀਂ
 ਆਖਰ ਪੁੱਤ ਪੂਰਨ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸੀ
 ਬੇਦੇਸ਼ ਇਹ ਬੱਚਾ ਕੋਮਲ, ਕੰਵਰ ਸਾਡਾ, ਆਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦਿਲ
 ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਿਓ ਨੇ ।

ਪੂਰਨ ਮੂੰਹੋਂ ਨ ਬੋਲਦਾ ਸੀ ਕੁਛ, ਕਿਧਰੇ, ਕਿਸੀ ਨਾਲ,
 ਪਰ ਉਹਦਾ ਅੰਗ, ਅੰਗ, ਸਾਰਾ ਜੁੱਸਾ ਆਖੇ,
 ਸੱਚ ਸੱਚ ਹੈ, ਕੂੜ ਕੂੜ ਹੈ, ਰੱਬ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿੰਦ ਰੂਹ ਜਿਸ ਦੀ ਧੂਰੋਂ
 ਅੰਦਰੋਂ ਸੱਚੀ, ਹੋਰ ਸਭ ਮੈਤ, ਹਨੇਰਾ, ਇਕ ਨਾਂਹ ਹੈ, ਸੱਚ
 ਜਿੱਤਸੀ, ਭੋਲਿਆਂ ਭਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਰੱਬ ਹੈ !

ਸੁਟ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਗਏ ਜੀਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਨੂੰ,
ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਯੁਸਫ ਅੱਜ ਖੂਹੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਗਏ
 ਤੇ ਜਾ ਦੱਸਿਆ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਆਏ,
 ਰਲ ਮਿਲ ਸਾਰਿਆਂ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ, ਕੱਪੜੇ ਲਹੂ ਭਰੇ ਨਾਲ ਲੈ
 ਗਏ, ਕੁਛ ਹੋਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਓਹਨੂੰ ਮਾਰਨੇ ਦੇ !!

....

—

[ਪੂਰਨ ਦੇ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ]

ਬਾਗ ਪੂਰਨ ਦਾ ਵਿਛੜ ਸੜ ਸੱਕ ਗਿਆ,
 ਨਹਿਰਾਂ ਬਾਗ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰੂਹਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਮੱਛੀਆਂ, ਬਿਨ ਪਾਣੀ
 ਮੁੰਹ ਅੱਡਦੀਆਂ ਸਨ, ਦਿੱਸਨ ਸਭ ਲੁਛਦੀਆਂ ਤੜਫ਼ਦੀਆਂ !!

ਖੱਬਲ ਘਾਹ ਤੇ ਸਾਵਲ ਹਰਯਾਵਲਾਂ ਸੜ, ਮਨੂਰ ਸਭ ਖਾਕੇ ਖਾਕ
ਹੋਈਆਂ, ੨੫੧॥

ਅੰਗੂਰ ਬੇਲਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਗੂਫੇ, ਫੁਲਾਂ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬਿਰਖ ਸਾਰੇ ਖੜੇ
ਵਾਂਗ ਸੁੱਕਿਆਂ, ਹੱਡੀਆਂ ਪਿੰਜਰੇ ਹੋਏ ਜਿਵੇਂ ਤਪੱਸ੍ਰੀਆਂ ਦੇ,
ਮੁੱਦਤ ਲੰਘ ਗਈ ਤਪਦਿਆਂ ਦੇ, ਨਿਰੇ ਪਿੰਜਰੇ ਖੜੇ ਕਿੜਿੰਗ ਹੋ,
ਹਵਾਵਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਉਹ ਖੜਖੜਾਂਦੇ !!

ਪਰ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀ ਡਾਲ ਤੇ ਮੁੰਢ ਵਿਚੂੰ, ਕੋਈ ਕਦੀਂ ਕੈਪਲ ਮੁੰਹ
ਕੱਢਦੀ ਸੀ,

ਤੇ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀ ਡਾਲੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੋਈ ਫੁੱਲ, ਵਾਂਗ ਆਸਾਂ
ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ,

ਰਾਹ ਤੱਕਦੇ ਨਾਲ ਨਾਉਮੇਦੀਆਂ ਦੇ, ਆਹਾਂ ਭਰ ਆਖਣ,
ਕੀ ਕਦੀਂ ਮੁੜ ਉਹ ਮਾਲਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਾਡਾ, ਕਦੀ
ਕਰਸੀ ਆਣ ਫੇਰਾ !!

ਤੇ ਬਾਗਾਂ ਥੀਂ ਵੱਧ ਇਕ ਹੋਰ ਸੋਕਾ, ਪੂਰਨ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੇ ਪਾਯਾ ਸੀ,
ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਪਿਆਰ-ਬਾਗ ਥੀ ਭਾਂ ਭਾਂ ਕਰਦਾ,
ਤੇ ਜਾਲਮ ਸੱਟ ਪੁੱਤ ਦੇ ਕੋਹੇ ਜਾਣ ਨੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੇ
ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਸੀ ਪੁੱਟਿਆ,

ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ, ਪੂ ਪੂ, ਧੀਕ ਧੀਕ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ, ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਸਾਰਾ
ਬਾਗ ਸੀ ਪੁੱਟਿਆ,

ਮਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ, ਖਿੜੇ ਕਵਲਾਂ ਨੂੰ, ਚੀਰ ਚੀਰ,
ਚੁੱਟਿਆ,

ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਬੂਟੀਆਂ, ਚੰਬਾ ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਸਾਰਾ, ਖੁਣ ਖੁਣ,
ਜੜ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਕੁੱਢ ਕੁੱਢ ਮੁਕਾਯਾ ਜਾਲਮ ਸੱਟ ਨੇ ।

ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਫੁੰਘੀ, ਘਣੀ ਛਾਵਾਂ ਵਿਚੂੰ, ਨਾਜ਼ਕ ਬਨਫਸੇ ਵਾਂਗ

ਕੋਮਲ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਹਰੇ ਖੁੰਢੇ ਚਾਕੂਆਂ ਨਾਲ,
ਕੱਟ ਕੱਟ, ਧੁਪੇਂ ਚੱਕ ਮਾਰਿਆ ।

ਜੇਗਲਾਂ ਵਰਗਾ ਭਰਿਆ ਬਾਗ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਲੱਖਾਂ
ਸਾਏ ਤੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਦੇ, ਜੀਣ ਦੇ, ਵੱਡੇ ਤੇ ਘਣੇ,
ਬਰਕਤੀਲੇ, ਬਰੁੜ ਦਾ ਅ
ਜੇਹੜੇ ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਠਾਰਨ ਦੇ
ਸਮਰਥ ਸਨ,
ਜਿੱਥੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਸਨ ਸਾਵੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਝਾਲ ਵਾਲੇ, ਵਿਚ ਪਾਣੀ
ਵਾਂਗ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੁੜੀਆਂ ਖੇਡਦੇ,
ਤੁਗ ਜਿੱਥੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਘੁਲ੍ਹੀ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇਂ ਖੁੱਲੇ ਮਲਾਰ ਸਨ ਗਾਊਂਦੇ,
ਜਿੱਥੇ ਨਾਚ ਸੀ ਚੰਨੇ ਦੀ ਚਾਠਣੀ ਦਾ ਨਾਲ ਨਚਦਿਆਂ ਪਾਣੀਆਂ,
ਬਾਈਂ ਥਾਈਂ ਫੁਹਾਂਗਾਂ ਦੀ ਨਿੱਕੀ, ਕਿਣ ਮਿਣ, ਉੱਤੇ
ਖਿੜੇ ਕੌਲਾਂ ਦੇ ਪੈਂਦੀਆਂ,
ਓਥੇ ਅੱਜ ਇਕ ਅੱਗ ਪਈ ਬਲਦੀ, ਰੜਾ ਪਿਆ ਤਪਦਾ,
ਪੁਖਦਾ ਵਾਂਗ ਮਾਰੂ ਥਲ ਦੇ, ~~descent~~ ਨੇਂਗ;
ਤੇ ਪਾੜ ਪਾੜ ਦਿਲ ਦੀ ਛਾਯਾ ਤੇ ਸਾਯਾ ਸਾਰੀ, ਤੇ ਤੋੜ ਤੋੜ
ਤਿਨਕੇ ਸਾਰੀ ਆਸ ਦੇ, ਮਾਤਾ ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਦਿਲ
ਸੀ ਮੁੜ ਮੁੜ, ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼, ਨਵੀਂ ਤੇ ਸੱਜਰੀ ਇਕ
ਮੈਤ ਮਰਦਾ !!

[ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਦਾ ਆਣਾਂ ਪੂਰਨ ਦੇ ਖੂਹ ਤੇ]
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਓਸੇ ਖੂਹ ਤੇ ਲੱਥਾ ਆਣ ਓਥੇ ਇਕ ਝੁੰਡ
ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ।

ਆਖੇ ਖੜਾ ਖੂਹ ਤੇ ਗੋਰਖ ਨਾਬ ਜੋਗੀ, ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਬੋਲਦਾ
ਤੂੰ ਹੈਂ; ਭੂਤ ਹੈਂ, ਪ੍ਰੇਤ ਹੈਂ ?
ਤੇ ਗੋਰਖ ਮਗਰ ਖੜੇ ਕੁਲ ਚੇਲੇ ਚਾਟਕੜੇ, ਕੇਈ ਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਕੁਛ ਸਹਮ ਤੇ ਕੁਛ ਅਚਰਜ ਭਰੇ:-

....

ਪੂਰਨ ਆਖਦਾ ਮੈਂ ਇਕ ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹਾਂ, ਨ ਭੂਤ, ਨ ਪ੍ਰੇਤ
ਸੱਜਨਾਂ !

ਮੈਨੂੰ ਜਾਲਮ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਗਏ, ਅੰਗ ਮੇਰੇ ਪੱਛਕੇ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਆਦਮੀ । — ਪੂਰਨ

....

ਗੋਰਖ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪੂਰਨ, ਉਹਦੇ ਜਖਮ ਕੁਛ ਕੁਛ
ਆਠਰੇ, ਪਾਣੀ ਠੰਢੇ ਦੀ ਮੱਲ੍ਹਮ ਨਾਲ,
ਨਾਤਾਕਤ ਸੀ ਪੂਰਨ, ਪੀਲਾ, ਚਿਟਾ, ਨੀਲਾ, ਕੱਢ ਗੋਰਖ ਨੇ
ਸੰਭਾਲ ਲੀਤਾ, ਦਾਰੂ ਦਿੱਤਾ, ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ, ਪੂਰਨ
ਸਵਾਧਾਨ ਕੀਤਾ !

....

ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਗੋਰਖ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਜਾਹ ਬੱਚਾ !
ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਇਥੂੰ ਕੂਚ ਕਰਨਾਂ,

ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਤੱਕੀ ਮਾਂ ਤੇਰੀ, ਲੰਮੀ ਡੀਲ ਨੀਂ
ਤੇ ਦੇਵੀ ਕੁਲ ਨੁਹਾਰ ਉਸਦੀ, ਧੁਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਮਾਂ ਤੇਰੀ, ਹੁਣ
ਅੱਖਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਸ ਲੋ ਘਰਦੀ,

੨੬੭

ਰੋ ਰੋ ਵੰਸਾਉਂਦੀ ਕੁਲ ਹਾਲ ਆਪਣਾ, ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ
ਸੱਕਦੀ ਹੈ !

ਪੂਰਨ, ਪੂਰਨ ਕਰਦੀ, ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ, ਆਹਾਂ ਭਰਦੀ, ਹਾਲਤ
ਅਜਬ ਉਹਦੀ ਤਰਸ ਦੀ ਹੈ,
ਜਾਹ ਬੱਚਾ, ਮਿਲ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕਰ ਮੁੜ ਮਾਂ ਨੂੰ, ਮਾਂ ਤੇਰੀ, ਤੇਰੇ
ਬਿਨਾਂ ਵਾਂਗ ਮੱਛੀ ਇਕ ਬਿਨ ਪਾਣੀ, ਤੜਫਢੀ ਹੈ !

....

ਪਰ ਆਖਦਾ ਪੂਰਨ:- 'ਨਾਥ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਮੋਯਾਂ
ਦਾ ਮੁੜ ਆਣਾ ਕੋਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮਾਰੇ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਨਾ
੨.੩੧ ਚਿਰਕਾਲ ਜੀਵਣਾ ਮਿਲੇ, ਮੌਤ ਆਪਣੀ ਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਦੋਹਾਂ
ਦੀ ਮੁੰਢੋਂ ਸੁੰਢੋਂ ਫਿਰ ਆਣਨੀ ਹੈ ।

੨.੩੨ ਹੁਣ ਮਿਲਣਾ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੜ ਓਸ ਮਹਲ ਅੰਦਰ, ਮਿਲਾਂਗੇ
ਮਾਂ ਨੂੰ ਓਸ ਮੁੱਲਕ ਜਿੱਥੇ ਵਿਛੋੜਾ ਮੂੰਲ ਮੁੜ ਨਹੀਂ
ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਬੇਨਿਆਂ, ਜਾਲਮ; ਜਿੱਥੇ ਮਿਹਰ
ਪਿਆਰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਤੋਲਦੀ ਹੈ ।

੨.੩੩ ਇੱਥੇ ਹੁਣ ਮੁੜ ਉੱਵ ਨਹੀਂ ਜੀਣਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ
ਹੱਥ ਹੇਠ ਰਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਈ ।

੨.੩੪ ਜਿੱਥੇ ਬੇਰੁਨਾਹਾਂ, ਬੇਦੋਸਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਣ, ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ
ਬੀਂ ਹੋਣ ਹੀਣੇ, ਜਿੱਥੇ ਜਾਣਨ ਲੋਕੀਂ ਰੱਬ ਸੱਚਾ, ਸੱਚ
ਰੱਬ ਹੈ, ਨਿਆਂ ਰੱਬ ਹੈ, ਪਯਾਰ ਰੱਬ ਹੈ, ਨਾ ਭੈ ਖਾਣ,
ਨਾ ਤਰਸ ਆਵੇ ।

੨.੩੫ ਜਿੱਥੇ ਭਰਮਾਂ, ਵਹਿਮਾਂ, ਵਿੱਥਾਂ, ਪੁਲਾੜਾਂ ਦੇ ਸੱਖਣੇਪਨ ਵਿਚ
ਕੁਲ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਰੇ; ਖਾਣ, ਪੀਣ, ਸੈਣ, ਰਹਿਣ ਵਾਂਗ
ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਅਸੀਂ ਆਦਮੀ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਪਾ ਪਾ

ਬਹਿਣ ਕੱਪੜੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਨ ਇਨਸਾਨ
ਹੋਣ ਦਾ, ਪਸੂਆਂ ਥੀਂ ਵੀ ਘੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਣੀ !!
ਜਿੱਥੇ ਵਾਂਗ ਚੌਪਾਯਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੰਮ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਖੁਰਲੀ ਵਿਚ
ਘਾਹ ਪੱਠਾ ਖਾਣਾ, ਖਾਣਾਂ ਤੇ ਸੈਣਾਂ, ਮੁੜ ਖਾਣਾਂ, ਖਾ ਖਾ
ਬਲਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਘਾਹਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ।

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ, ਦਿੱਸਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਂਗ
ਹਨੇਰੀ ਕਬਰਾਂ ਮਰਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਭਜਾਨਕ ਜਿਹੇ
ਸੁਫ਼ਨੇਂ, ਦੱਖ ਵਿਚ ਬੁੜ੍ਹੂਕਦੇ, ਸਿਸਕਦੇ, ਅੱਧੇ ਮੋਏ,
ਅੱਧੇ ਜੀਂਦੇ, ਬੇਹੋਸ਼, ਸਭ ਕੈਦੀ ॥ ੩੦੧ ੨੯

ਐਸੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ, ਮੁੜ ਕੀ ਲੈਣਾ ਨਾਬ ਜੀ !
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦੇ ਹਨੇਰਿਆਂ ਥੀਂ ਖੋਡ ਆਵੇ, ਘਬਰਾਹਟ ਪਵੇ, ੩੦
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੋ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ, ਇਸ ਬੇਹੋਸ਼ ਜਿਹੀ ਹੈਵਾਨ-ਦੁਨੀਆਂ
ਵਿਚ !

....
ਦੱਸੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ, ਰੱਬ ਮਿਲਾਇ ਤੁਸੀਂ ਜੋਗ ਆਪਣੇ ਦਾ ਗੁਹਾ
ਤੇ ਭੇਤ ਸਾਈਂ ?
ਉਹ ਲੋ ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਛੁੱਟਦੀ, ਜਿਸ ਲੱਗਿਆਂ ਮੋਏ
ਵੀ ਉੱਠ ਜੀਂਦੇ ?

ਜਿਸ ਆਸਰੇ ਦਿੱਸੇ ਸੱਚ ਰੱਬ ਵਾਲਾ, ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਦਾ ਯਿਸਦਾ
ਤੇ ਅਣਦਿਸਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਭਲਕਾ, ਅੱਜ ਤੇ ਕਲ ਬੱਸ ਇਕ
ਹੁਣ ਹੋਣ, ਜਿੱਥੇ ਤੈਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ ਜੋਗੀ ਆਣ ਹੁੰਦੇ,
ਜਿੱਥੇ ਮੌਤ ਜੋਗੀ ਆਪ ਜਦੋਂ ਚਾਹਣ ਮਰਦੇ, ਫਿਰ ਉਸੇ
ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਆਣ ਵੜਦੇ, ਮੁੜ ਜੀਂਦੇ, ਮੁੜ ਉਡਦੇ,
ਇਛਾਪਾਰੀ ਹੋਣ ।

ਜਿਸ ਲੋ ਵਿਚ ਦਿੱਸਦੇ ਰੂਹ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ, ਅਣਦਿਸਦੇ
ਪਭਾਵ ਸਿਵਾਣਨ ਵੱਖੇ ਵੱਖ ਵਾਂਗ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ
ਦੇ, ਵਾਂਗ ਬੋਲਾਂ, ਛੋਹਾਂ, ਠੰਢਾਂ, ਮੇਹਰਾਂ ਦੇ।

ਜੇਤ ਬੱਸ ਉਹ ਅਗੰਮ ਵਾਲੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜਗਾ ਦਿਓ ਨਾਥ ਜੀ !
ਦਿਖਲਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੇ, ਅਗਲਾ ਪਿਛਲਾ ਦੇਵੀਂ,
ਮੋਏ ਦਿਖਾ ਹਾਲੇ ਜੀਉਂ ਦੇ ਜਾਗਦੇ, ਆਣ ਵਾਲੇ ਦਿਖਾ ਜਿਹੜੇ
ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਜੇ; ਅੱਜ ਕੱਲ, ਭਲਕੇ ਦੀ ਨਾ ਵਿੱਥ ਰਹਵੇ,
ਮੁਲਕ ਅਣਦਿਸਦੇ ਦਿਖਾ ਮੌਤ ਦੇ ਪਾਰਲੇ ਕੰਢੇ ਦੇ।
ਤੇ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਦੇਵੀਂ ਜ਼ੇਰ ਉਹ, ਜਿਹੜਾ ਮੋਏ ਜਿੰਦਾ ਕਰੇ, ਕੱਟੇ
ਕੈਦ ਰੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ !!

....

[ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਝੁੰਡ ਉਤਰਿਆ ਦੇਸ ਸੁੰਦਰਾਂ ਦੇ]

ਗਿਆ ਨਿਕਲ ਝੁੰਡ ਉਥੁੰ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ, ਬਗਲੀ ਪਾ ਪੂਰਨ ਉਸ
ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਨਵਿੰਨਿਆਂ ਮੋਤੀ।

.... (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਗੁਰੂ - ੫੨)

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਮੋਤੀ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਕੰਨ 'ਪਾੜੇ,
ਮੁੰਦਰਾਂ ਕੰਨ ਪਾਈਆਂ, ਬਿਤੂਤ ਰਮਾਈ, ਜੋਗੀ ਪੂਰਾ
ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ !

ਪੂਰਨ ਦਾ ਹੁਸਨ ਲੱਸਿਆ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਭਾਤ ਦੇ ਜੀ, ਕੁਛ ਕੱਜਿਆ
ਕੱਜਿਆ, ਨੀਲੀ ਧੂਣੀ ਦੀ ਬਿਤੂਤ ਜਿਹੀ ਵਿੱਚ, ਭਡਕਾਂ
ਮਾਰਦਾ, ਡਲੁਕਦਾ, ਇਕ ਨੂਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵੈਕਾਗਜ਼ ਤੇ
ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਮਿਲਿਆ, ਉਹਦੇ ਜੋਗੀ ਰੂਪ ਤੇ
ਤਿਲਕੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ।

ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਸੀ ਵਾਂਗ ਮੇਤੀਆਂ, ਹੀਰਿਆਂ, ਚੂਨੀਆਂ, ਤਾਰਿਆਂ,
ਇਕ ਹੁਸਨ ਰੋਬੀ, ਇਕ ਲਿਸ਼ਕ ਧਿਆਨ ਸਿੱਧ ਫਕੀਰ
ਦੀ ਸੀ !

੨੦੧੨.

[ਸੁਦਰਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾ ਇਕ ਟਿੱਲਾ ਵੱਸ ਪਿਆ]

ਝੁਡ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਰਮਦਾ ਰਮਦਾ, ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਦੇਸ ਰਾਣੀ
ਸੁਦਰਾਂ ਦੇ ।

ਬੁਝੁੰਡ । ਭਾਖੁੰਡ ।

ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਹੇ ਟਿੱਲੇ, ਸ਼ਹਰ ਥੀਂ ਬੋੜੀ ਝਾਟ ਤੇ, ਝੁੰਡੇ ਲੱਗੇ
ਲਹਿਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ, ਕਿੰਗਣੀ ਵੱਜਦੀ, ਸਿੰਗਣੀ
ਵੱਜਦੀ, ਵੱਜਨ ਨਾਬਾਂ ਦੇ ਸੰਖ ਤੇ ਧੂਤੇ;

ਬੁਝੁੰਡ ।

ਧੂਮਾਂ ਧੂਮ, ਗਹਮਾਂ ਗਹਮ ਹੋਯਾ ਟਿੱਲਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ।

[ਪੂਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭਿੱਛਾ]

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚੱਲਿਆ ਪੂਰਨ ਭਿੱਛਾ ਨੂੰ, ਪਰ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ
ਮੰਗਣਾਂ, ਵਰਤਣਾਂ ਨਾਲ ਤੀਮੀਆਂ ਦਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਹਨੂੰ
ਅਜੇ ਸਨ ਨਹੀਂ ਆਏ ।

ਪਰ ਪੂਰਨ ਦਾ ਇਹ ਭਿੱਛਾ ਮੰਗਣ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਨਾਂ, ਜੋਗ ਮਾਰਗ
ਤਿਆਗ ਦੀ ਸੀ ਇਕ ਸੁਹਣੱਪਣ ਡਾਢੀ, ਇਕ ਰੰਗ ਸੀ
ਸ਼ੋਖ ਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਮੰਗ ਮੰਗ, ਦੂਜਿਆਂ, ਨਾਲ ਦੇ ਜੋਗੀਆਂ
ਵਿੱਚ, ਪਿਆ ਫੱਕਾ, ਦੇ ਧੂੜ ਪੈ ਪੈ ਉਹ ਰੰਗ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਚਿਹਰਿਆਂ ਦਾ ਹਿਸ਼ਾ, ਮਲਾਅ, ਘਸਿਆ ।

ਪੂਰਨ ਜਾਂਦਾ ਦੈਵਦਾ ਕਿਸੀ ਜੋਗ ਵੇਰਾਗਜ ਤਿਆਗ ਦੇ ਆਦਰਸ਼
ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ, ਲਾਪ੍ਰਵਾਹ ਮਸਤ ਅਲਮਸਤ ਆਲੱਖ ਆਲੱਖ
ਕਰਦਾ, ਜੋਗੀ ਜਾਂਵਦਾ ਭਿੰਡਿਜਾ ਨੂੰ ।

ਠਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਜੋਗੀ ਸਿੱਧਾ ਤੀਰ ਵਗਿਆ ਜਾਉਂਦਾ,
ਮਗਰ ਵਗਦੀ ਤੀਮੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਾਰੀ ਗਲੀ, ਇਕ ਜੋਗੀ
ਨਵਾਂ ਆਯਾ ਹੈ ।

ਮੰਗਣ ਦਾ ਵੱਲ ਨ ਇਸਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਨੀਂ ਅੜੀਓ, ਇਹ ਤਾਂ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਕਿਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤ ਨਵਾਂ ਜੋਗੀ ਬਣ ਆਯਾ ਹੈ ।

ਠਹਿਰੇ ਨਾਂਹ ਇਹ ਜੋਗੀ, ਭਿੰਡਿਜਾ ਪਾਵੇ ਕੈਣ ?

ਮਰੀਗੀ ਨੱਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਨਿਕਲ ਟੁਰਿਆ,
ਕੁੜੀਆਂ, ਚਿੜੀਆਂ, ਸਜ ਵਿਆਹੀਆਂ, ਨੱਸ ਨੱਸ ਮਗਰ
ਜਾਂਦੀਆਂ, ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਆਖਣ ਖਲੋ ਜੋਗੀਆ, ਠਹਿਰ
ਜੋਗੀਆਂ, ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗੀਆ !

ਮਾਵਾਂ ਆਖਣ ਦਿਲ ਸੜੇ ਸਾਡਾ, ਦੇਖ ਇਹ ਜੋਗੀ, ਕਿਹਾ ਸੋਹਣਾ
ਪੁੱਤ ਕਿਸੀ ਮਾਂ ਦਾ, ਇਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵੇਰਾਗਜ ਆਯਾ, ਵਹੁਟੀ
ਚੰਗੀ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਯਾ ਬਾਪ ਮਾਰਿਆ, ਇਹ ਬਿਡੂਤਾਂ ਵਿਚ
ਆਣ ਕਿਉਂ ਗੁਲਿਆ, ਇਹ ਪੁੱਤ ਕਿਸੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ?
ਉਹ ਮਾਂ ਕੀ ਕਰਦੀ ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੋਗੀ ਜਾ ਬਣਿਆਂ?

....

....

....

....

[ਸੁੰਦਰਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਲ ਤੇ ਪੂਰਨ ਖੜਾ]

ਅਜਬ ਜੋਗੀ ਦੀ ਲਟਕ ਸੀ, ਅੱਖਾਂ ਹਿਠਾਹਾਂ ਨੂੰ, ਦਿਲ ਅਸਮਾਨਾਂ
ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ, ਜੋਗੀ ਖੜਾ ਸੁੰਦਰਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਲ ਤੇ !
ਸੁੰਦਰਾਂ ਖੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ, ਦੇਖ ਪੂਰਨ, ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਈ ।

ਇਹ ਕੰਵਾਰੀ, ਨੱਢੀ, ਰਾਣੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਡੀਕਦੀ ਜਿਨ੍ਹੀਂ ਸੀ,
ਉਹ ਆਯਾ,

ਇਕ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਛ ਹੋਯਾ, ਜਿਵੇਂ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਵਿਛੜੀ
ਮਿਲੀ ਸੀ !

....
ਕੱਢ ਮੇਤੀਆਂ ਦਾ ਥਾਲ ਭਰਿਆ, ਪਾਯਾ ਜਾ ਪੂਰਨ ਦੀ ਬਗਲੀਆਂ,
ਲੈਕੇ ਭਿੱਛਿਆ ਰਾਣੀ ਸੰਦਰਾਂ ਦੀ, ਪੂਰਨ ਟੁਰ ਗਿਆ ਟਿੱਲੇ ਨੂੰ,
ਤੇ ਜਾ ਗੋਰਖ ਨਾਬ ਅੱਗੇ ਮੇਤੀਆਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲਾਯਾ ।

ਖੁਲ੍ਹਾ ਨੇ

• ਗੋਰਖ ਨਾਬ ਆਖੇ, ਪੂਰਨ ਨਾਬ ਜੀ ! ਇਹ ਕੀ ਲਿਆਏ ਹੋ ?
ਮੇਤੀ ਨ ਭੁੱਖ ਸਾਡਾ, ਮੇਤੀ ਭੁੱਖ ਲਾਹਣ ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ,
ਮੇਤੀ ਨ ਭਰਨ ਪੇਟ ਸੱਖਣੇ ਜੀ !

• ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦੀ, ਨਾਬਾ ! ਅਸਾਂ ਤਾਂ
ਸੁੱਕਾ ਮਿੱਸਾ ਖਾ, ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਜੀਣਾ, ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ
ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਬੱਸ ਮੁੰਗਣਾ ਸੀ ।

.... ਪ੍ਰਾਹੁੰ (ਭੜਾ) ....

• ਗਿਆ ਪੂਰਨ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹੀਂ ਪੈਰੀਂ, ਦਿੱਤੇ ਮੋੜ ਮੇਤੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ
ਜੋਗੀ ਖਾ ਸਕਦੇ ਰਾਣੀਏ ! ਦੇਹ ਭਿੱਛਿਆ,
ਸੁੱਕੀ ਮਿੱਸੀ ਰੋਟੀ ਪਹੁੰਚਾ, ਬੈਠੇ ਜੋਗੀ ਕੁਲ ਭੁੱਖੇ !

....

* [ਸੰਦਰਾਂ ਰਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ]

ਪੂਰਨ ਨਾਲ ਚਲ, ਰਾਣੀ ਸੰਦਰਾਂ ਆਪ ਆਈ, ਪਕਵਾ ਸਭ
ਪਕਵਾਨ, ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਰੱਜ ਰੱਜ ਭੋਗ ਲਗਾਏ ਮੰਡਲੀਆਂ ।

....

ਦੇਖ ਹੁਸਨ ਪਰੀ ਰਾਣੀ ਸੰਦਰਾਂ ਦਾ ਜੋਗ ਭੁਲੇ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਬੈਠੇ
ਜਿੰਨੇ ਜੋਗੀ, ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਚਾਰਨ 'ਸੰਦਰਾਂ'
'ਸੰਦਰਾਂ', ਡੋਲਿਆ ਇਕ ਨਾਂਹ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਪੱਕਾ ਤੇ
ਇਕ ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਨਵਾਂ ਜੋਗੀ !

....
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਤੇ ਚਾ, ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਸੱਚੀ ਰਾਣੀ ਦਾ
ਰੂਹ ਮੰਗਦਾ ਪੂਰਨ ਦਾ ਸਾਧਾ ।

ਰਾਣੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੱਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਸੱਚਾ, ਗੋਰਖਨਾਥ
ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਆਖਦਾ, ਤੁੱਠਾ ! ਮੰਗ ਰਾਣੀਏ ! ਜੋ ਵਰ
ਮੰਗਣਾ ?

....
ਸੰਦਰਾਂ—ਜੇ ਤੁੱਠੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾਥ ਭਾਰੇ, ਤਦ ਦਿਓ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ
ਮੇਰਾ ਰੂਹ ਟੋਲਦਾ,
ਟੋਲਦਾ ਆਯਾ ਰਾਹੀਂ ਲੰਮੀ, ਲੰਮੀ ਉਮਰਾਂ, ਜਨਮਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ
ਮੰਗਤੀ ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੀ/ਹਾਂ ।

....
ਇਹ ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਦੌੜਦਾ, ਮੈਂ ਇਕੱਲੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ
ਆਪਣਾ ਰੱਬ ਮੰਗਦੀ ਹਾਂ, ਆਪਣਾ ਸਿਦਕ ਈਮਾਨ,
ਪਿਆਰ ਸੱਚਾ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਦੀ ਥਾਂ
ਬਖਸ਼ੇ, ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਇਕ ਮੰਦਰ ਉਸਾਰ ਦਿਓ ।

1) 2) ਦਿਓ ਇਕ ਦੇਵਤਾ ਸਥਾਪ ਤੁਸੀਂ, ਰੱਬ ਮੇਰਾ, ਮੇਰੀਆਂ ਭੁਲਾਂ
ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਮੇਰੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਫੁੱਲ ਪੱਤ੍ਰ
ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲਾ !

ਰਾਣੀਏ ! ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ? ਰੱਬ ਦਾ ਮਿਲਣ ਕਠਨ
ਪੀਆ ! ਜੋਗ ਖੇਡ ਕੇਈ ਜਨਮਾਂ ਲੰਮਿਆਂ ਦੀ ਪੀਆ, ਔਖਾ
ਰੱਬ ਦਾ ਪਾਣ ਪੀਆ, ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਜਨਾਨੀ ਜਾਤ ਦੀ
ਕਮਾਣ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਪੀਆ, ਇਹ ਰਾਹ ਕਠਨ ਹੈ ਰਾਣੀਏ ਨੀ !
ਜੋਗ ਦੀ ਧਾਰਨਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖੀ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਦੀ ਪੀਆ !
ਇਹ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਕਰਮ ਦੀ ਖੇਡ ਪੀਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਰੇ ਸੋ ਲਏ ਪੀਆ !
ਅਸਮਰੱਬ ਹਾਂ, ਬੱਚਾ ! ਬਿਨ ਕਮਾਈ ਕਰੜੀ ਦੇ ਜੋਗ ਦੇਣ ਦੇ
ਤੂੰ ਮੰਗ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜੇਹੜੀ ਦੇਣ ਜੋਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਦੇਣ ਜੋਗਾ !

੧੨੦੭

....

੧੨੦੮

[ਰਾਣੀ ਸੁੰਦਰਾਂ ਵਰ ਮੰਗਦੀ]

ਨਾਥ ਜੀ ! ਜੋਗ ਦੀ ਮੈਂ ਭੁਖੀ ਨਾਂਹ, ਭੋਗ ਦੀ ਵੀ ਬੱਸ
ਨ ਲੋੜ ਮੈਨੂੰ, ਦੁਨੀਆਂ ਰੱਜ ਦੇਖੀ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਟੇਕ ਇਕ ਆਪਣੇ ਸਿਦਕ ਦੀ ਟੋਲਦੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ
ਇਕ ਬਾਂਸਰੀ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੀ ਚਾਹ ਵਾਲੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ
ਮੇਰੀ ਸੁਰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਮੈਂ ਰੂਹ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਵਾਂ !!

....

....

....

....

ਮੈਂ ਆਪ ਵਾਲਾ, ਜੋਗ ਵਾਲਾ, ਧਰਮ, ਤੇ ਕਰਮ, ਤੇ ਰੱਬ ਨਾਂਹ
ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਉਹ ਰੱਬ ਮਰਦਾਂ ਦਾ, ਅਸਾਂ ਤੀਮੀਆਂ
ਨੂੰ ਨਾ ਕਾਈ ਲੋੜ ਉਹਦੀ ;
ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਅਨੰਤ ਪੁਲਾੜ ਦੀ ਡਰਾਵਣੀ ਇਕੱਲ ਵਿੱਚ,
ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਚਾਹਾਂ ਬੱਸ ਇਕ ਸਾਬੀ ;
ਜੇਹੜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ / ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ, ਜੇਹੜਾ ਹੱਸੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਮੈਂ

੩੧੩ ੫੧੯

੧੨੦੯

ਹੱਸਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ, ਖੇਡੇ ਖਿਡਾਵੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਟੋਲਦੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਤੇ ਤਖਤ ਦਾ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹ ਰੱਬ ਟੋਲਦੀ ਜਿਨ੍ਹੂਂ ਦੇਖਾਂ, ਸੁਘਾਂ, ਹੱਥ ਲਾਵਾਂ,
ਪੀਵਾਂ, ਖਾਵਾਂ, ਜੀਵਾਂ, ਥੀਵਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ-ਨਾਲ;
੫੧੩ ਜਿਨ੍ਹੂਂ ਪੂਜਾਂ, ਪਿਆਰਾਂ, ਸਤਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਰੱਬ ਵਾਂਗੂ ਕਬੂਲੇ ਮੇਰੇ
ਦਿਲ ਦੇ ਵਾਰਨੇ ਤੇ ਕੈੜ ਲਵੇ ਮੇਰੀ ਹਰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿੱਚ,
੫੧੪ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦੀਆਂ ਤੁੱਟੀਆਂ ਸਬੂਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ,
ਮੌਤ ਵੇਲੇ, ਮੌਤ ਥੀਂ ਪਰੇ, ਜਿਸਦੀ ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਲਮਕ ਪਹੁੰਚੇ
ਮੈਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੀ ।

ਤੇ ਜੀਂਦੀ ਨੂੰ ਜਗਾਂਦਾ ਰੱਖ, ਰੱਬੀ ਲੋ ਨੂੰ ਆਪੇ ਵਿਚ ਦਸਾਂਦਾ,
ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਖਸਮ ਨਿਰਾ ਨ ਟੋਲਾਂ ਮੈਂ, ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਆਣ
ਮੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਚੁੰਮਦੇ, ਚਾਹਣ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤਖਤ
ਤੇ ਤਾਜ ਲਈ; **੫੧੫** **੫੧੬**

ਮੈਂ ਲੋਚਾਂ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੰਗਦੀ ਅਜ਼ਲ ਥੀਂ ਬੱਝੇ
ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਜੇਗ ਮੇਰੇ ਜਿਨ੍ਹੂਂ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਜਾਣਦਾ ।
ਨਾਥ ਜੀ ! ਕਿਸੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਘੜਿਆ ਘੜਾਯਾ ਬੁਤ ਮੈਂ ਨਾਂਹ
ਮੰਗਦੀ, ਨਾ ਮੰਗਾਂ ਆਪ ਵਾਲੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ—

....

ਜੇ ਤੁੱਠੇ ਹੋ ਨਾਥ ਜੀ ! ਦਿਓ ਪੂਰਨ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਾ,
ਇਹੁੰ ਮੇਰਾ ਹੈ ਧੁਰ ਥੀਂ ਡੇ ਮੈਂ ਇਸਦੀ, ਉਡੀਕਦੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਂ
੫੧੭ ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਮੇਰਾ ਰੱਬ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸਿਦਕ ਜਾਣਦਾ ।

ਨਾਥ ਜੀ ! ਲਾਹ ਦਿਓ ਚੰਨ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ **ਗਗਨ** ਵਾਲਾ,
ਦਿਓ ਮੈਨੂੰ, ਰੱਖ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ,
ਜੇ ਮੈਂ ਵੀ ਰਾਤ ਹੋ ਚਾਨਣੀ, ਪਾਗਲ ਜਿਹੀ ਫਿਰਾਂ ਝੂਮਦੀ,
ਇਲਾਹੀ ਜਿਹੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ, ਜੋਗ ਥੀਂ ਉੱਚੀ, ਮੈਂ ਜਾਣਾ

ਨਾਬ ਜੀ, ਭੋਗ ਥੀਂ ਉੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਰਸ ਰੂਹ ਦਾ, ਰੂਹ ਨੂੰ
ਰੂਹ ਮਿਲਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਰੈਸ਼ਨੀ ਸੁਖਮ ਜਿਹੀ
ਮਿਲਦੀ !!

ਮੈਂ ਟੁਰਾਂ, ਫਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਰਾਤ ਦੇ, ਚੁਕੀ ਚੁਕੀ ਚੰਨ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਸਦਾ
ਈਦ ਜਿਹੀ ਮਨਾਂਦੀ, ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੀ, ਪਾਣੀ ਵਾਰ ਵਾਰ
ਪੀਂਦੀ, ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਝਾਤ ਝਾਤ
ਕਰਦੀ !!

...   .

[ਗੋਰਖ ਨਾਬ ਤੁੱਠਦਾ]

ਸੁਦਰਾਂ ! ਠੀਕ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਵੀ ਯੋਗ ਹੈ, ਪ੍ਰਣੀਧਾਨ—ਪਰਣੇ
ਪਿਆਨ ਹੋਣਾ !

ਜਾਹ ! ਦਿੱਤਾ ਪੂਰਨ, ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਦਾ, ਜਾਹ,
ਲੈਜਾ ਤੂੰ, ਪੂਰਨ ਅੱਜ ਥੀਂ ਤੇਰਾ,
ਪੂਰਨ ਅੱਜ ਥੀਂ ਤੇਰੀਂ, ਪੂਰਨ ਨਾਬ ਜੀ ! ਉਠੋ ਬੇਟਾ !!
ਜਾਓ ਸੁਦਰਾਂ ਨਾਲ, ਇਹ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਦੇ ਭੋਗ ਬੇਟਾ,
ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਭੋਗਣੇਂ, ਇਹ ਵਚਨ ਸਾਡਾ ਤੁਸਾਂ ਪਾਲਣਾਂ ।

...   .

[ਸੁਦਰਾਂ ਲੈ ਚੱਲੀ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਖਾਰੇ ਪਾ]

ਚੱਲੀ ਸੁਦਰਾਂ ਲੈ ਪੂਰਨ, ਪਾ ਆਕਾਸ਼ ਭਾਗ ਵਾਲੀ ਟੋਕਰੀ,
ਸਿਰੇ ਰੱਖ ਚਲੀ, ਉਹ ਖਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਪੂਰਨ,
ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕਿਆ ਪੂਰਨ, ਮੱਥਾ ਨਿਵਾਜਾ ਗੋਰਖਨਾਬ ਨੂੰ, ਧੂੜ

ੴ ॥ ੨ ॥ | ਮਲੀ ਟਿੱਲੇ ਦੀ ਮੱਬੇ ਤੇ, ਬੁਰਦੀ ਪੂਰਨ ਦੀ ਬਣ ਰਾਣੀ
ਸੁੰਦਰਾਂ, ਲੱਖ ਸੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੀ ਚੱਲੀ !!

....

ਪੂਰਨ ਹੈਰਾਨ ਜੇਹਾ ਦੇਖਦਾ ਇਹ ਕੀ ਖੇਡ ਕਰਮਾਂ ਦੀ, ਕਿਹਾ
ਚੱਕਰ ਆਣ ਵੱਜਿਆ ?

ਮੈਂ ਬਣਿਆਂ ਨਿਰੀ ਇਕ ਜੜ੍ਹ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾਂ, ਖਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ
ਪਿਆ, ਚੌਂਕੀਆਂ ਤੇ ਰੱਖਿਆ, ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ, ਪੂਜਾ
ਕਰਾਂਦਾ, ਖੜਕਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਸੁਣਦਾ;
ਬੇਬੱਸ, ਬੇਮਰਜ਼ੀ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਪੂਜਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਕਿਹੀ ਇਕ ਕੈਦ
ਜਿਹੀ ਹੈ !

ਪੰ । ਪਰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਸੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਭੂਲ ਹੈ,
ਨਾਥ ਜੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਕਦੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵਾਂਗ ਇਕ ਨਿਰਜਿੰਦ ਜਿਹੀ
ਕੇਤ੍ਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ?

ਪੂਰਨ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਡੋਂਹਦਾ ਸੂਦਲਦਾ,
ਰਸਾਂਦਾ, ਠਾਰਦਾ, ਇਕ ਖਿੱਚ ਜਿਹੀ ਪੈਂਦੀ, ਦਿਲ
ਸੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਵੈਰਾਗਜ ਤੀਬਰ ਸੀ,
ਤੇ ? ਰੂਹ ਖੁਲ੍ਹਾਂ ਟੋਲਦਾ, ਮਹਲ ਬੰਧਨ ਦਿੰਸਦੇ:
ਖਿੱਚਾਂ ਵੀ ਜੰਜ਼ੀਰਾਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੋਚਦਾ !!

ੴ ॥ ੩ ॥

[ਸੁੰਦਰਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ]

ਸੁੰਦਰਾਂ ! ਰਾਣੀਏਂ, ਉੱਚੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀਏ, ਉੱਚੀਏ !
ਇਹ ਕੀ ? ਜੀਂਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾਂ, ਆਪਣਾ ਬਨਾਣ ਲਈ,
ਜੀਂਦੇ ਨੂੰ ਬੁਤ ਜਿਹਾ ਬਣਾਕੇ ਪੂਜਣ ਨੂੰ ਲੋਚਣਾ !

....

ਪਿਆਰ ਪਾਣੇ ਪੰਡੀਆਂ ਉਡਦਿਆਂ ਨਾਲ, ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ,
ਤੇ ਚਾਹਣਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਨਾ ਪਿੰਜਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ,
ਦੱਸ ਨਾਂ ਸੁੰਦਰਾਂ ! ਇਹ ਕੀ ਤੇ ਕਬਾਬੀਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ?

....

....

....

....

ਪੰਡੀ ! ਸੁਹਣੀਏਂ ! ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਖੁਸ਼ੀ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ
ਉੱਡਦੇ, ਦਰਯਾਵਾਂ ਦੇ ਜਲ ਪੀਂਦੇ ਠੰਢੇ, ਉਡਾਰੀਆਂ
ਲੈਂਦੇ, ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਆਂ,
ਇਹ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪੰਡੀਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਹੈ, ਪਿੰਜਰੇ ਪਾ ਮਰ ਜਾਂਦੇ !

....

....

....

....

ਸੁੰਦਰਾਂ ! ਇਹੋ ਜਿਹਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋਂ, ਜਿਗੁਰਾਂ ਕਰੋਂ ਇੰਨਾਂ
ਵੱਡਾ ਤੇ ਉੱਚਾ ਤੇ ਤਬੀਅਤ ਰੱਖੋਂ ਇੰਨੀਂ ਸੋਹਣੀ ਏ ਸਿੱਧੀ ! ੩
ਤੇ ਚਾਹੋਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰਿਆਂ ਪਾਣ ਨੂੰ,
ਸੁੰਦਰਾਂ ! ਇਹ ਕੀ ਹੈ ? ਪਾ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਰੱਖ ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਲੀਂ,
ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਬੋਲ ਨ ਸਕਦੇ; ੭੨੩
ਪਰ ਨਾ ਇਹ ਬੋਲ ਹੋਸਣ ਅਸਾਡੇ, ਨਾ ਇਹ ਸੁਹਣੁਪ ਹੋਸੀ, ਨਾ
ਇਹ ਮਿਠਤ ਮੇਰੀ, ਨਾ ਇਹ ਲਸਕਾ ਦੈਵੀ, ਨਾ ਜਿੰਦ
ਰਹਿਸੀ ਸੱਜਨੀਏਂ !

ਇਉਂ ਮਾਰਮੇਂ ਪੂਰਨ ਆਪਣਾ, ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਆਪ ਤੂੰ ਸੱਜਨੀਏਂ !
ਪੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰਿਆਂ ਪਾਕੇ ।

....

....

....

....

ਦੱਸ ਤੂੰਹੀਂ ਸੁੰਦਰਾਂ; ਖੁਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਖੋਹਣਾ, ਕੀ ਇਹ ਪਿਆਰ ਹੈ ?
ਮਰਜ਼ੀ ਕਿਸੀ ਦੀ ਨੂੰ ਤਲੇ ਜਿਹੀ ਦਬਾਕੇ, ਕਰਨਾ ਆਪਣੀ,
ਇਹ ਕੇਹੀ ਪੂਜਾ ਸੁਹਣੀਏ ?
ਤੂੰ ਆਪ ਦੱਸ ਖਾਂ, ਕਿਹਾ ਕਰੂਪ ਜਿਹਾ, ਤੰਗ ਜਿਹਾ, ਨੀਵਾਂ ਜਿਹਾ
ਢੱਠਾ ਢੱਠਾ ਜਿਹਾ ਨਿਵਾਣ ਹੈ ?

੮੨:

ਸੁੰਦਰਾਂ ਆਖਦੀ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤੂੰ ਹੋ ਨ ਕਦੀ ਉਹਲੇ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਥੀਂ,
ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਰੱਖਣਾ ਆਪ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ,
ਪਰ ਠੀਕ ਆਪ ਆਖਦੇ ਪਿਆਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜੇ, ਮੈਂ ਹੋੜਾਂ
ਮਰਜ਼ੀ ਆਪ ਦੀ, ਆਪਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਮੇਰਾ
ਓਹ ਪਿਆਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਲੋਚਦੀ ।

ਤੇਣਾਂ ਤੇ ਜੇ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ ਸੱਚਾ, ਮੈਂ ਹੋਵਸਾਂ, ਬੀਵਸਾਂ, ਚੱਲਸਾਂ, ਰਹਿਸਾਂ
ਆਪਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ।

ਖੁਸ਼ ਖੁਸ਼ਾਂਨ ਰਹਿਸੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਾਗ ਆਪਦਾ ਖਿੜਿਆ, ਮੈਂ ਕਰਸਾਂ,
ਕਮਾਵਸਾਂ, ਕਿੰਵ ਆਪ ਆਖਸੇ, ਪਰ ਸਦਕੇ, ਹੋਵੇ ਨਾਂਹ
ਮੇਰੀ ਅੱਖਾਂ ਥੀਂ ਓਲ੍ਹੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰਸਾਂ !

....

....

....

....

ਠੀਕ ਹੈ ਸੁੰਦਰਾਂ, ਪਰ ਘਰ ਮੈਨੂੰ ਕਬਰ ਦਿੱਸਦੀ, ਮੇਰਾ ਜੀ ਜੰਗਲਾਂ
ਵਿੱਚ ਲਗਦਾ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਨੂੰ ਭਾਂਦੀ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੇੜ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ
ਹੱਥੀਂ ਆਪ ਤੂੰ ਸੁੰਦਰਾਂ !

....

....

....

....

ਲੰਮੀ ਨਦਰ ਕਰ ਦੇਖ ਸੁੰਦਰੇ ! ਮਹਲੀਂ ਰੱਖ ਆਖਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ
ਗੁਲਾਮ ਕਰਸੇ, ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁੰਦਰਾਂ !
ਖੋਹ ਨਾਂਹ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੇਰੀ, ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ ਸੱਚਾ, ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ, ਪਰ ਜੀ
ਘਬਰਾਉਂਦਾ, ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਤੇਰੀ ਬਾਹੀਂ
ਪੈਣਾ, ਕੁਛ ਮੈਨੂੰ ਕੈਦ ਜਿਹੀ ਦਿੱਸਦੀ, ਭੁੱਲ ਹੋਸੀ ਮੇਰੀ,
ਪਰ ਸੁਭਾ ਮੰਨਾ ਸਾਥ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਦਾਨਾਂ ਦੇ, ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ,
ਸਮੰਦਰਾਂ ਦੇ, ਅਨੰਤ ਜਿਹਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਜੀ ਮੇਰਾ ਕਰਦਾ ।

....

....

....

....

ਹਾਰੀ ਸੋਹਣੇ ਜੋਗੀਆ ! ਮੈਂ ਹਾਰੀ, ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਾਂ,

ਜੋਗੀ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਵੇਰੀ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਅਨੰਤ ਦਿੱਸਦਾ
ਐਖਾ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਜੋਗ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਕਰ ਮਾਰਦਾ,
ਸਾਈਂ ਪਿਆਰ ਬਚਾਂਦਾ, ਨੀਵਿਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਠੀਕ
ਮਾੜਾ, ਪਰ ਜੋਗ ਨਾਲ ਮਰ ਗਇਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਉੱਚਿਆਂ
ਦਾ ਆਣ ਬਚਾਉਂਦਾ !

ਠੀਕ, ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਾਹਿਬਾ ! ਮੇਰੇ ਰੂਹ ਦੇ ਮਾਲਕਾ ! ! ਸੁਹਣੱਪ
ਕਦ ਕਿਸੀ ਦੇ ਖਾਰੇ ਪੈਂਦੀ, ਉਹ ਜੇਹੜੀ ਗਗਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ,
ਘੁਟਦੀ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।

ਠੀਕ! ਸੁਗੰਧੀ ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੈਣ ਬੰਦ ਰੱਖੇ ਤੇ ਉਹ ਕੇਹੜੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ!
ਆਪ ਸੁਹਣੱਪ ਪੂਰੀ, ਸਹਜ ਪੂਰੀ ਰੱਬੀ, ਆਪ ਪਿਆਰ ਰੂਪ, ਮੈਂ ਕੌਣ
ਨਿਕਾਰੀ ਨਾਚੀਜ਼, ਜੇਹੜੀ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਥੀ ਵੱਖ ਹੋ ਹੀਆ
ਕਰਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣ ਦਾ,

ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਓ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ, ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਸਦਾ
ਤੇਰੀਆਂ ।

....

ਪਰ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਹੋ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਲ੍ਹੇ
ਚਾਂਹਦੇ, ਮੈਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਿਆਰਦੀ, ਮਹਲ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ
ਦਿੱਸਣ, ਮੈਂਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣਾ ਸ਼ਰੀਰ ਆਪ ਬਿਨਾਂ
ਹਨੇਰੀ ਇਕ ਕਬਰ ਦਿੱਸਦੀ ।

ਵਿਛੜ ਆਪ ਥੀਂ ਜਿੰਦ ਜੇਹੜੀ ਪਿਆਰ ਕੁਠੀ ਤੜਫ਼ਦੀ, ਕਦੀ
ਨਾਂਹ, ਕਦੀ ਨਾਂਹ, ਕਦੀ ਨਾਂਹ, ਇਸ ਜਿਸਮ ਵਿੱਚ ਕੈਦ
ਰਹਸੀ !

ਜਾਓ ! ਤੁਸੀਂ ਆਜਾਦ, ਜਿੱਥੇ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਜਾਓ ! ਜਿੱਥੇ
ਤੁਸੀਂ ਸੁਖੀ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਜੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਵਸੀ, ਘੁੰਮਸੀ

ਆਪਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਆਂ, ਵਾਂਗ ਕੁਕਦੀ ਕੋਇਲ ਪਿਆਰ
ਦੀ ਜੀ !

....

[ਪੂਰਨ ਦਾ ਮੁੜਨਾ ਗੋਰਖ ਨਾਬ ਪਾਸ]

ਮੁੜ ਆਯਾ ਪੂਰਨ ਗੋਰਖ ਨਾਬ ਪਾਸ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਗੋਰਖ ਕੋਪਵਾਨ ਹੋਯਾ ਤੇ ਕੜਾ ਕੜਾ, ਕੁਛ ਕਾੜ ਕਾੜ
ਬੋਲਿਆ !

ਤੇਰੇ ਟੁਰ ਆਯਾਂ ਪੂਰਨ ਨਾਬਾ, ਸੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਸਵਾਸ ਨਿਕਲੇ, ਅੰਹ
ਦੇਖ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ, ਵਾਂਗ ਚਿੱਟੀ ਘੁੱਗੀ,
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਫੜਿਆ ।

ਸੁੰਦਰਾਂ ਮੈਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਤੈਨ੍ਹੀ, ਤੈਨ੍ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਸੁੰਦਰਾਂ ਨ੍ਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਦੇ
ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਪੂਰਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ।

....

ਅੱਛਾ ! ਜੋ ਹੋਣਾਂ ਸੀ ਸੋ ਹੋਯਾ ਗਿਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ,
ਹੁਣ ਜਾਓ ਦੇਖੋ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਨ੍ਹੀਂ, ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁੱਕਿਆ, ਨੈਣ
ਸੁੱਕੇ, ਦਿਲ ਸੁੱਕਿਆ, ਮਨ ਸੁੱਕਾ ਸੀ ਯਾਦ ਕਰ ਤੈਨ੍ਹੀ,
ਹੁਣ ਉਹਦਾ ਰੂਹ ਹੈ ਸੁੱਕਣ ਲੱਗਾ ।

ਜਾਹ ਬੱਚਾ ! ਮਿਲ ਮਾਂ ਨ੍ਹੀਂ ਤੇ ਕਰ ਰੂਹ ਉਹਦਾ ਤੂੰ ਸੱਜਗਾ,
ਰੱਖੀਂ ਯਾਦ ਤੂੰ ਵੀ ਨਾਮ ਉਸ ਤੀਬਰ ਪਿਆਰ ਦਾ:-

‘ਸੁੰਦਰਾਂ’

ਮੈਂ ਦਿੱਤੀ ਅਦ੍ਦੂਸ਼, ਅਰੂਪ ‘ਸੁੰਦਰਾਂ’ ਹੁਣ ਕਰਾਮਾਤ ਤੈਨ੍ਹੀ,

ਜੋ ਆਖਸੇਂ, ਪੂਰਾ ਹੋਸੀ, ਸੱਕੇ ਹਰੇ ਹੋਸਨ, ਵਾਕ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਸਿੱਧ,
ਤੇਰੀ ਅੱਖ ਦੀਆਂ ਸੈਨਤਾਂ ਸਭ ਮੰਨਸਨ ਬੱਦਲ ਕਾਲੇ ਤੇ
ਦਰਯਾ, ਪਰਬਤ;

ਜਿਧਰ ਜਾਵਸੇਂ ਖਲਕ, ਮੁਲਕ ਸਾਰੇ ਹਰੇ ਹੋਸਨ, ਦੁਧ ਦਹੀਂ ਪੁੜ੍ਹ
ਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟੁਰਸਨ,
ਜਾਹ ਕੀਤਾ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਬਖਸ਼ਕੇ ਵੱਡੇ ਨਾਥ ਨੇ ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ,
ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਕਰਾਮਾਤ ਵਾਲਾ ।

....
ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਝੰਡ ਨਾਲ ਨ ਫਿਰੀਂ ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਜੀ !
ਜੋਗੀ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ, ਆਪ ਦਾ ਰੂਹ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੈਵੇ,
ਪਿਆਰ-ਅੰਸ ਇਕ ਹੋਰ ਚਮਕਦੀ, ਜੇਹੜੀ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਸੰਦ
ਵਾਰੀ,
ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ, ਇਹ ਚਮਕ ਪਿਆਰ ਦੀ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਦੇਖ ਦੇਖ ਤੂੰ
ਸਦਾ ਸਾਂਭ ਰੱਖੀਂ, ਇਹ ਲਾਲ ਹੈ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧੂਰੋਂ
ਆਯਾ ।

ਕਦੀਂ ਦਿਲ ਤੇ ਝੇਲੜੀ ਤੇਰੀ ਨਾ ਰਹੇ ਖਾਲੀ,
ਇਹ ਰੱਖ ਰੱਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੈਨੂੰ !

ਰੁਚਾਨ

[ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ]

ਮੁੜ ਟੁਰ ਪਿਆ, ਬੱਧਾ ਹੁਕਮ ਆਪਣੇ ਨਾਥ ਦਾ, ਪੂਰਨ ਜੋਗ ਦਾ
(ਪੂਰਾ ਭਾਂਡਾ) ਪੂਰੂ ਤੈਨੀ
ਤੇ ਅਣਡਿੱਠੇ ਨਾਲ ਟੁਰੇ ਕੇਈ ਹੋਰ ਰਾਖੇ, ਕੇਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ
ਦਾ ਓਸ ਤੇ ਸਾਯਾ ।

ਪੂਰਨ ਇਕ ਟੁਰੇ ਤਾਂ ਦਿੱਸੇ ਜਿਵੇਂ ਟੁਰਦੇ ਲੱਖਾਂ ਜੋਗੀ, ਜਿੱਥੇ ਜਾ
ਬਹੇ, ਉਹ ਜਾ ਲਸੇ।

ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੂਰਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੀ, ਕੁਛ ਯੋਗ ਦਾ ਸੀ, ਕੁਛ
ਵੈਰਾਗਯ ਦਾ ਸੀ, ਕੁਛ ਗੁੜੇ, ਅਣਪਛਾਤੇ ਕਿਸੀ ਪਿਆਰ
ਦਾ ਸੀ।

ਪੂਰਨ ਜੋਗ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੇਈ ਗਹਿਣੇ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਇਕ
ਉਪਰਾ, ਅਣੋਖਾ, ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ, ਨਰਮ ਬਾਲ ਜਿਹਾ,
ਸੀ ਜੋਗੀ ਪੂਰਾ, ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਯਾ, ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ!

....

NATURE
ਬੱਦਲ ਆਏ, ਝੁਕੇ, ਵੱਸਣ ਲੱਗੇ, ਫੱਟ ਜਾਣ ਕਾਲੇ, ਜੇ ਪੂਰਨ
ਹੱਸ ਆਖੇ, ਖੱਲ੍ਹ ਜਾਓ ਸਜਨੋਂ ! ਧੁੱਪ ਦੀ ਲੋੜ ਸਾਨੂੰ
ਤੇ ਤੱਪਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਜੋ ਰਾਹ ਪਵੇ ਜੋਗੀ, ਤਦ ਬੱਦਲ ਕਾਲੇ ਤੇ
ਚਿੱਟੇ ਫਿਰਨ ਨੱਸਦੇ ਹੋ ਕਮਲੇ ਫੜ ਫੜ ਛਤੁਰੀਆਂ ਛਾਵਾਂ
ਦੀਆਂ, ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਦੇ ਪੰਧ ਨੂੰ ਠਾਰਦੇ।

ਭੈਣ ਜੋਗੀ ਦੀ ਸੀ ਪਕਿਰਤੀ ਹੋਈ, ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹੀਂ ਸੀ ਪੂਰਨ ਦੇ
ਹੱਥ ਉਸ ਆਪ ਆ ਤੇ ਭੇਤ ਅਗੰਮ ਵਾਲੇ ਦੇਹਾਂ ਦੇ
ਸੀਨਿਆਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਵਿੱਚ ਸਨ।

॥ ੫੩ ॥

[ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਦਾ ਮੁੜ ਸਿਆਲਕੋਟ ਆਣਾ]

ਪੂਰਨ ਮੁੜ ਆਯਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਅੰਦਰ, ਵਾਂਗ ਬਸੰਤ ਆਯਾ
ਉਹ ਇਕ ਉਡਾਰੂ ਜਿਹਾ ਖੇਡਾ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿ ਰਹਿ
ਕੇ ਛੁਹ ਨਾਲ,
ਸੁਕੇ ਹਰੇ ਹੋਏ, ਮੁੜ ਪੁਰਾਣੇ ਬਾਗ ਨਿਕਲ ਆਏ ਸੁਣ ਪੱਤਿਆਂ,

੩੩।

ਸਗੁਫਿਆਂ, ਛੁਲਾਂ, ਫਲਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਭੁਬੇ ਜਜ਼ੀਰੇ ਝਟਾ ਪਟੀ
ਸਮੁੰਦਰ ਥੀਂ ਨਿਕਲ ਆਣ;

ਨਹਿਰਾਂ ਫਿਰ ਵੱਗੀਆਂ, ਬੂਟਾ ਬੂਟਾ ਕੰਬਿਆ ਪਿਆਰ ਛੁਹ ਪਾ ਕੇ,
ਬਾਗ ਪੂਰਨ ਦਾ ਮੁੜ ਗਾਉਂਦਾ ਗਲਾ ਆਪਣਾ ਸੰਵਾਰ
ਸੰਵਾਰ ਕੇ !

ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਕ ਜੋਗੀ ਕਮਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਆਯਾ ਹੈ,
ਜੋਗੀਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਜਿਹਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜੋਗੀ, ਉਹ ਨਵਾਂ,
ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ, ਅਦਭੂਤ, ਆਦਮੀ ਹੈ। *ਚੁਕਾਵਣਾ ਸੁਖਾਵਣਾ*
ਦੇਖੋ ਜਾਹਰ ਕਰਾਮਤ ਉਸਦੀ ਬਾਗ ਉਸਦੀ, ਚਰਨ-ਛੁਹ ਪਾਕੇ
ਸਾਰਾ ਹਰਾ ਹੋ ਆਯਾ ਹੈ।

ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਡਾਲੀ ਡਾਲੀ ਆਣ ਲਿਛੀ। *੩੩।*

ਸੁਣ ਸੁਣ ਭੱਜੇ ਸਾਰੇ ਜੋਗੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ, ਲੋਕਾਈ ਟੁੱਟੀ ਉਥੇ
ਜਿਵੇਂ ਮਖੇਰੀਆਂ ਆਣ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਤੇ। *ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਮ*
ਠੀਕ ! ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਸਦਾ ਮਖੇਰੀ-ਖਲਕ ਪਛਾਣੇ ਸਾਧਾਂ
ਸੱਚਿਆਂ ਨੂੰ।

ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦੱਸਦਾ ਅੰਦਰਲੀ ਲੋ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ
ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਣ ਨ ਤੱਕਣ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਲ
ਜਾਣੇਂ ਤੇ ਚਾਹੇ ਨ ਜਾਣੇਂ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਖੇਰੂ ਪਛਾਣਦੇ ਸਭ
ਥੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲੇ ਨੂੰ।

....

....

....

....

ਝੁਰਮੁਟ ਆਣ ਪਾਯਾ ਜੋਗੀ ਪਾਸ ਨਰਾਂ ਤੇ ਨਾਗੀਆਂ ਨੇ,
ਬੱਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਲੋਕੀਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠੰਢ
ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਣ ਆਂਦੇ,
ਬੁੜਾਂ ਸਾਗੀਆਂ ਦਾ ਚਾਹੇ ਭੋਗ ਪਾਣ ਆਂਦੇ। *੫੩। (ਖੁਆ)*
ਜੋਗੀ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਹੁੱਬ ਨਾਲ, ਵਾਂਗ ਇਕ ਭੁੰਘੇ, ਤਿ੍ਖੇ ਦਰਯਾ

ਪ੍ਰਿਯਾ-ਪ੍ਰਿਯਾ

੫੩

ਪ੍ਰਿਯਾ

ਵਗਦੇ ਦੇ, ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿੱਸੇ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਥੀਂ ਕਿਸੀ ਉੱਚੀ
ਅਣਡਿੱਠੀ ਸ੍ਰੁਣੀ ਦਾ ਲੋਕ ਦਿੱਸੇ ।

ਬਾਗ ਪੂਰਨ ਦਾ ਭਰਿਆ, ਕੰਢੇ ਕੰਢੇ ਖੁਸ਼ਬੇ ਜੇਗੀ ਦੀ ਉਡਦੀ ਮਾਰ
ਛਾਲਾਂ, ਕੰਧਾਂ ਤ੍ਰੂਪਦੀ, ਜਾਂਦੀ ਉਡਦੀ ਮਿਲਖਾਂ ਮੁਲਖਾਂ ਤੇ ।

[ਲੂਣਾਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਦਾ ਆਣਾਂ]

ਲੂਣਾਂ ਆਖਦੀ ਸੁਣ ਖਬਰਾਂ, ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੂੰ, ਚੱਲੋ ਅਸੀਂ ਵੀ
ਪੱਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰੀਏ, ਮਤੇ ਰੇਖ ਵਿੱਚ ਮੇਖ ਕੋਈ
ਵੱਜਦੀ ਹੋਵੇ !

ਵਾਂਗ ਮੰਗਤਿਆਂ ਹੋ ਨਿਮਾਣੇ ਦੇਵੇਂ, ਰਾਜਾ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੰਗੇਪੈਰ ਆਂਦੇ ।

ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖ ਰਾਜਾ ਤੇ ਰਾਣੀ, ਪੂਰਨ ਉਠਿਆ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ
^{ਛੁ' 3} ਛੁੱਡ ਆਸਨ, ਆਦਰ ਦਾ ਭਾ ਆਯਾ, ਕੁਛ ਪਿਤਾ ਹੋਣ ਦਾ,
^{ਪੁ' 4} ਕੁਛ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹੋਣ ਦਾ, ਮਿਲੇ ਜੁਲੇ
ਆਦੁਰ ਤੇ ਭਾਵ ਸਨ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਨੇ ਗਿਣਿਆਂ ਨਹੀਂ
ਸੀ, ਨਾ ਤੇਲਿਆ, ਸਹਜ ਸੁਭਾ ਵਧਿਆ, ਅੱਗੇ ਲੈਣ ਨੂੰ !

ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਆਂਦਾ, ਕੋਈ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਸੁਹਣੱਪ ਉਹਦੇ ਆਵਣੇ
ਦੀ ਦਿੱਸ ਰਹੀ, ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਛਿੱਗਣਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਤੇ
ਸੁਹਣੱਪ ਭਰਿਆ, ਸੂਰਬੀਰ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ,
~~ਛੁਲ~~ ਰਿਹਾ ਵੀ ਛਲਦਾ ਸੀ ਵਾਂਗ ਸੂਰਜ, ਓਹਦਾ ਛਹਿਣਾ
ਵੀ ਸੀ ਆਕਾਸ਼ ਉੱਚਾ ।

ੴ

ਤੇਜ ਨਾਲ ਚਮਕੇ ਮੱਥਾ, ਬੜਾ ਪ੍ਰਾਕੂਮ ਵਾਲਾ, ਓਥੇ ਮਾਰ ਨ
 ਝੱਲਦਾ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕੋਈ, ਰੱਬੀ, ਦੈਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ।
 ਰਾਜਾ ਸਦਾ ਰੱਬ ਦੀ ਮੂਰਤ ਇਹ ਗਲ ਅਸਲਾਂ ਠੀਕ, ਸੱਚ ਹੈ ।
 ਕੁਛ ਆਵੇਸ਼ ਰੱਬੀ ਰਾਜੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਓਹ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 ਰੱਯਤ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤਦਾ ਤੇ ਰੱਯਤ ਜਿਸ ਪਰ ਮਰਦੀ ਹੈ,
 ਜਿਨ੍ਹੀਂ ਖਲਕ ਮੰਨਦੀ, ਪੂਜਦੀ, ਸਤਿਕਾਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ
ਬੱਝੀ ਰੈ ਵਗਦੀ ਹੈ ।
 ਐਸੇ ਰਾਜੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਫਕੀਰੀ ਕੋਈ ਅੰਸ਼ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਜ਼ਰੂਰ
 ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਕੀਰ, ਕੁਛ ਅੌਲੀਆਂ ਭੀ ।

....

ਪੂਰਨ ਆਖਦਾ, ਆਓ ਰਾਜਾ ! ਅਸੀਂ ਆ ਵੜੇ ਆਪਦੇ ਦੇਸ਼ ਜੀ,
 ਦੱਸੋ ਕੇਹੜੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਆਏ ਆਪ ਦੇਨੋਂ, ਅਸੀਂ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਆਵਣਾ
 ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ !!

....

[ਸਾਲਵਾਹਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੂਰਨ ਜੇਗੀ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣਾ]

ਸਾਲਵਾਹਨ ਕਹੇ, ਤੁਸੀਂ ਨਾਥ ਭਾਰੇ, ਤੁਸਾਂ ਉੱਠ ਅਸਾਂ ਤੇ ਭਾਰ
 ਚਾੜ੍ਹੇ, ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਮੰਗਤੇ ਆਪਦੇ ਦਰਾਂ ਦੇ ਹਾਂ । ੫੧੫
 ਤੁਸੀਂ ਰੱਬ ਵਾਲੇ ਸਾਈਂ ਸੱਚੇ, ਅਸੀਂ ਕੂੜ ਕਪਟ ਸਭ ਕਮਾਊਂ ਦੇ ਹਾਂ !
 ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਕਰੋ, ਇਹ ਦੇਸ਼ ਤੁਸਾਡਾ, ਇਹ ਤਖਤ, ਤਾਜ ਸਭ
 ਆਪਦਾ, ਜਾਣੋਂ ਇਕ ਗੁਮਾਸ਼ਤਾ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਬੈਠਾ,
 ਕੋਈ ਕਰੋ ਹੁਕਮ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਖੜੇ ਆਣ ਹਾਜ਼ਰ ਆਪਦੇ
 ਦਰ ਤੇ ਹਾਂ ।

ਜੇਡੇ ਲੁਗਜ਼ ਦੇਣੁੰ

ੴ

[ਪੂਰਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਰਾਜੇ ਸਾਲਵਾਹਨ ਨੂੰ]

ਜੋਗੀ ਆਖਦਾ, ਰਾਜਿਆ !

ਨਾਥ ਆਪਣੇ ਦੇ ਅਸੀਂ ਬਾਲੜੇ ਹਾਂ !

ਚਾਹ ਮੁੱਕੀ ਮਨ ਟਿਕ ਗਿਆ,

ਅਸੀਂ ਗੁਗਨ ਹੇਠ ਰਹਿਣ ਵਾਲੜੇ ਹਾਂ ! ਖੁਲ੍ਹਾ

ਬੇਲ ਬੁਟੇ ਸਾਡੇ ਹਨ ਭੈਣ ਭਾਈ !

ਅਸੀਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੜੇ ਹਾਂ !

ਬਾਹਾਂ ਆਪਣੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਰਖਦੇ,

ਨੰਗੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਸੈਣ ਵਾਲੜੇ ਹਾਂ !

ਘੁੱਟ ਦੋ ਪਾਣੀ ਨਦੀ ਨਹਿਰ ਦੇਵੇ,

ਅਸੀਂ ਕੰਦ ਮੂਲ ਖਾਣ ਵਾਲੜੇ ਹਾਂ !

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

.....

.....

.....

[ਸਾਲਵਾਹਨ ਲੂਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਰਜ ਕਰ ਪੁੱਤ ਮੰਗਦਾ]

ਆਖਰ ਹੱਥ ਵੱਲ ਕਰ ਲੂਣਾਂ, ਰਾਜਾ ਸਾਲਵਾਹਨ ਆਪਣੀ ਅਰਜ
ਕਰਦਾ, ਦੇਵੇ ਇਕ ਦੀਵਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਰੇ ਰੈਸ਼ਨ, ਵਿਹੜਾ
ਆਪਦੇ ਗੁਲਾਮ ਦਾ ਜੀ ।

ਲੂਣਾਂ ਰਾਣੀ ਮੇਰੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੁਕੇ ਲੈਂਦੀ, ਆਖਦੀ, ਲੋਚਦੀ
ਤਰਸਦੀ, ਮਾਂ ਹੋਵਾਂ, ਬੱਚਾ ਖਿਡਾਵਾਂ ਗੋਦ ਆਪਣੀ ਜੀ !

ਕਰੇ ਮੇਹਰ, ਤੇ ਕਰੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਆਪਣੇ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਥੀਂ ਜੀ !

ਪੂਰਨ

...

...

...

...

[ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਰਾਜੇ ਨੂੰ]

ਰਾਜਾ ! ਜੇ ਆਖੇਂ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰੀਏ, ਬੇਬਸ ਅਸੀਂ, ਮਰਜ਼ੀ ਕਿਸੀ

ਹੋਰ ਦੀ ਅਸੀਂ ਪਾਲਦੇ ਹਾਂ;
 ਭਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ, ਅਰਜ ਸਾਡੀ, ਹੁਕਮ ਨਾਬ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ,
 ਜਿਹੜਾ ਆਸ ਧਾਰ ਆਵੇ, ਉਹਦਾ ਨਿਹਚਾ ਤਾਰੇ;
 ਰਾਜਾ ! ਹੋਵਦਾ ਸਦਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਨਾਬ ਮਰਜ਼ੀ ।

ਤੁਸਾਂ ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਇਕ ਧਿਆਨ ਵਜਦਾ,
 ਬੱਚਾ ਇਕ ਹੋਯਾ, ਤੁਸਾਂ ਖੁਦ ਦੇਹਾਂ ਕੋਹਿਆ ਸੀ ।
 ਦੱਸੋ ਖਾਂ ਹੋਈ ਸੀ ਕੁਛ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾਂ ?
 ਸੱਚ ਦੱਸੀਂ ਰਾਜਾ, ਦਰ ਦਰਵੇਸ਼ ਤੇ ਲੁਕਾ ਨਹੀਂ ਫੱਬਦਾ ਹੈ,
 ਫਕੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਮੰਤ੍ਰ ਸੱਚ ਦਾ ਬੱਸ ਚੱਲਦਾ ਹੈ !

[ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਪਸਚਾਤਾਪ ਦੇ ਰੂਦਨ] ਰੋਣਾ ।

ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਕੜ੍ਹ ਟੁੱਟਾ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਟੁੱਟੀ, ਧਰਤੀ ਵਾਂਗ ਫਟੀ,
 ਬਰਸਾਂ ਦੀ ਬੱਝੀ ਉਹ ਟੁੱਟੀ, ਢਹਿ ਪਈ ਜੋਗੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ !
 ਛਾਤੀ ਫਟੀ ਰਾਣੀ ਦੀ, ਕਾੜ ਕਾੜ ਹੋਈ, ਮਾਂ ਜਾਗੀ ਲੂਣਾਂ ਵਿਚ,
 ਪੂਰਨ ਪਸਚਾਤਾਪ ਵਿਚ ਚੀਖੀ ਵਾਂਗ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇ,
 ਇਕ ਚੀਖ ਨਾਲ ਉਹ ਹੈਵਾਨ ਥੀਂ ਇਨਸਾਨ ਹੋਈ ਜੋਗੀ
 ਦੇ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ !

ਲੂਣਾ ਆਪਾ ਲਾਹ ਲਾਹ ਸੁੱਟਦੀ, ਪਰਦੇ ਫਾੜਦੀ, ਪਾੜ ਪਾੜ
 ਚੀਰਦੀ ਸੀ ।

ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਕਰ ਨੰਗਾ, ਰੂਹ ਕਰ ਨੰਗਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ,
 ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਰੂਹ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਇਕ ਪਲਕ ਵਿਚ ਉਤਰਦੀ ਹੈ
 ਜੋਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ !

ਕਹਿੰਦੀ ਕੁਕਦੀ ਵਾਂਗ ਇਕ ਬਿਜਲੀ ਦੇ; ਸਾਜ਼ਦੀ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀ

ਅੰਦਰੋਂ ਉਠੀ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ, ਸਭ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ
ਇਕ ਪਲਕ ਵਿਚ ਗੁੰਗਾ ਨਹਾਂਵਦੀ ਹੈ। ਪਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਯੋਗੀ

ਜਾ ੮੪ ਪੂਰਨ ਦਾ।   ੫੨੬ ਖ੩।

ਕਹਿੰਦੀ, ਮੈਂ ਹਤਿਆਰੀ, ਰੜੇ ਮੈਦਾਨ ਮੈਂ ਮਾੜੀ,

ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਕੱਖ ਚੰਗੇ, ਚੁਹੜੇ ਚੰਡਾਲ ਚੰਗੇ,
ਮੈਂ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹਾਂ !

ਬਖਸ਼ੇ ਜੋਗੀ-ਰਾਜ ਸੱਚੇ, ਮੈਂ ਹਤਿਆਰੀ ਹਾਂ !

ਬੱਚਾ ਪੂਰਨ ਮੇਰਾ, ਮੈਂ ਮਾਂ ਉਸਦੀ, ਕੁਹਾਯਾ ਮੈਂ ਓਣੂੰ,
ਮੈਂ ਪਾਪਣ ਹਤਿਆਰੀ ਹਾਂ !

ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ ਮੇਰਾ, ਸਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼, ਬੇਲੋਸ, ਮਹਸੂਮ, ਦੁਧ ਵਰਗਾ
ਚਿੱਟਾ ਬਛੜਾ ਗਉ ਦਾ ਸੀ,

ਮੈਂ ਆਪ ਜਾਣ ਬੁੱਝਕੇ ਤੇ ਚੈਨ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲਾਯਾ;

ਉਹ ਪੁੱਤ ਮੇਰਾ, ਸੱਚਾ, ਡਾੜਾ, ਉੱਚਾ, ਬਲੀ, ਜੋਧਾ, ਦਾਤਾ, ਸੂਰ,

ਭਗਤ ਸੱਚਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਤੱਕੇ ਉਹਦੇ ਬਲਵਾਨ ਫੰਘ ਕਿਸੀ

ਉੱਚੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜ਼ ਦੇ ਸਨ;

ਉਹ ਬਾਜ਼ ਕਦੀ ਨ ਸੁਹਿੰਦਾ ਛਿਟ ਛਿਣਕ ਕੇਈ।

ਉਹ ਸੁੱਚਾ ਵਾਂਗ ਪਰਬਤਾਂ, ਹਾਇ ! ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਬਖਸ਼ੇ ? ਨਾਥ ਜੀ

ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਐਖਾ !

ਜਦ ਯਾਦ ਆਵੇ, ਨਾਲ ਭੁਲ ਆਪਣੀ, ਆਪਣੀ ਹੱਤਿਆ ਯਾਦ
ਆਉਂਦੀ,

ਦਿੱਸਦਾ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜ਼ ਫੰਘ ਫੜਕਾਂਦਾ,

ਛਿਣਕਾਂ ਆਪੇ ਉੱਤੇ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਨ ਪੈਂਣ ਦਿੰਦਾ,

ਉਹ ਸਦਾ ਅਣਭਿੱਜਾ !

ਦਿੱਸੇ ਹੁਣ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇਂ ਖੜਾ, ਗੁਜੇ ਉਹਦੀ ਬਿੱਜਲੀਲੀ ਕੜੀ
ਅਵਾਜ਼ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ, 'ਮਾਂ ! ਮੈਂ ਤੁਝ ਤੇਰਾ, ਸਦਾ ਝੋਲੀ
ਆਪਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਮੈਨੂੰ ।'

...   .
ਪਰ ਹੁਣ ਪੂਰਨ ਇਕ ਸੁਫਨਾਂ ਹੈ ਤੇ ਮਹਲ ਮੇਰਾ ਸੱਖਣਾਂ ਹੈ,
ਮੈਂ ਆਖਦੀ ਮੁੜ ਆ ਬੱਚਾ ! ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਬੱਚਾ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ
ਅੰਦਰ ਦੇ ਪਸਚਾਤਾਪ ਥੀਂ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਵਾ ਬੱਚਾ,
ਹਗੀ ਕਰ ਤੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਝੋਲ ਮੇਰੀ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਖਦਾ ਸੈਂ, ਮੈਂ ਸਦਾ
ਭਰਸਾਂ, ਹੁਣ ਆ ਨਾ, ਹੁਣ ਆ ਬੱਚਾ, ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼,
ਬਖਸ਼ਵਾ ਬੱਚਾ !

[ਪੂਰਨ ਰਾਣੀ ਲੂਣਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੰਦਾ]

ਪੂਰਨ ਰਾਣੀ ਲੂਣਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਚੱਕਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਸੰਭਾਲਦਾ,
ਤੇ ਹੱਥ ਲੱਗਿਆਂ, ਰਾਣੀ ਪਛਤਾਂਦੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਲੋਦਿੰਦਾ, ਬਖਸ਼ਦਾ,
ਰੱਬ ਦੀ ਬਰਕਤ ਭਰਦਾ, ਛੁਹ ਨਾਲ ਚੁੱਪ ਚੁੱਪ ਰੂਹ ਦੇ
ਦੁੱਖ ਥੀਂ ਆਰਾਮ ਦਿੰਦਾ, ਰਾਜੀ ਕਰਦਾ, ਰਾਣੀ ਦੀ ਰੂਹ
ਪਲਟਦਾ, ਸ਼ੇਖਦਾ, ਦਮਕਦਾ ।

...   .
ਰਾਣੀ ! ਸੱਚ ਆਖੇਂ, ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ, ਤਦ ਤੇਰਾ, ਹੁਣ ਤੇਰਾ,
ਉਹ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਮਰ ਗਿਆ ਇਸ ਆਪ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਥੀਂ,
ਆਖੇ ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ; ਮੇਥਾਂ ਜੀਓਂਦਿਆਂ ਦਾ ਝੱਸ ਫਰਕ ਰੱਤੀ,
ਵਿੱਚ ਇਕ ਪਰਦਾ, ਮੇਏ ਜੀਓਂਦਿਆਂ ਦਾ ਸੁਫਨਾਂ ਤੇ
ਜੀਓਂਦੇ ਮੋਯਾਂ ਦਾ ਸੁਫਨਾਂ ।
ਜੇ ਹੋਵਣਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸੋ ਹੋਯਾ ਮਾਈ, ਹੁਣ ਪੂਰਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾਂ ਹੈ,

ਹਾਂ ! ਪਰ ਲੈ ਇਹ ਬਿਕੁਤ ਚੁਟਕੀ ਨਾਥ ਦੀ ਤੇ ਖਾਵੀਂ ਇਨ੍ਹੋਂ ਰੱਖ
ਸਿਦਕ, ਤੇਰੀ ਕੁਖ ਥੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਇਕ ਬੜਾ ਬੀਰ ਬੱਚਾ !
ਹੁਣ ਭੁਲ ਪੂਰਨ, ਪੂਰਨ ਭੁਲਣੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸੁਖ ਤੁਸਾਡਾ ।

...   .
ਜਾਓ ! ਰਾਜਾ ਘਰ ਆਪਣੇ ਤੁਸੀਂ,
ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਹਿਰ, ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਿਧਰੇ,
ਕਦੀ, ਸਦਾ ਗੁੱਸੇ ਕਹਿਰ ਥੀਂ ਬਚਣਾਂ-ਬੱਸ, ਇਕ ਇਹ
ਹੈਵਾਨ ਹੈ ਛੁਪਿਆ ਇਨਸਾਨ ਅੰਦਰ !

੬੧੧
(ਮਾਨਸਿਕ)
(ਚੌਥੇ)
ਇਕ ਗੁੱਸੇ ਨੇ ਮਰਵਾਯਾ ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ, ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨ ਮਾਰੀਂ ਰਾਣੀ
ਆਪਣੀ ਨੂੰ ਦੇਖੀਂ, ਨੀਝ ਲ੍ਲਾ, ਨਜਾਂਜ ਰੱਬ ਦੇ ਉੱਚੇ
ਆਦਰਸ਼ ਸਚ ਥੀਂ, ਇੱਥੇ ਕਿਸੀ ਦਾ, ਕਦੀ, ਕੁਛ ਵੀ
ਕਸੂਰ ਨਾਂਹ, ਇਹ ਜੀਣ-ਖੇਤ੍ਰ ਅਣਦਿਸਦੇ ਅਨੇਕ ਖੇਤ੍ਰਾਂ ਦਾ
ਇਕ ਸੁਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਥੀਂ ਵੱਧ ਨ ਵੱਡਾ ਫੈਲਾਉ ਵਿਚ, ਜਿੱਥੇ
ਨਾ ਪਿੱਛਾ, ਨਾ ਅੱਗਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਸੇ, ਕੋਈ ਕਰਮਾਂ,
ਖਿਆਲਾਂ ਬੇਬਸੀਆਂ, ਲਚਾਰੀਆਂ, ਰੂਹਾਂ ਫਸੀਆਂ, ਦਿਲਾਂ
ਲਗਿਆਂ ਦੀ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਕੁਛ ਗਡ ਵੱਡ ਹੁੰਦੀ, ਕਦੀ ਕਦੀ
ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕਰਮ ਵੀ ਆਣ ਮਾਰਨ ।

੬੧੨
ਲੂਣਾਂ ਮਾਈ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਜਾਣੀ, ਰਾਜਿਆ ! ਨਜਾਂਜ
ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾਂਹ, ਨਜਾਂਜ ਸੱਚਾ, ਸੱਚਾ ਰੱਬ ਕਰਦਾ ਤੇ
ਸੱਚ ਜਾਣੀ, ਓਹ ਇੰਨਾਂ ਵੱਡਾ, ਉੱਚਾ ਅਨੰਤ ਹੈਵੇ ਕਿ
ਓਹਦਾ ਨਜਾਂਜ ਬੱਸ ਮਾਫ਼ੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਬਰਕਤ ਹੈ।
ਵੈਰ !!! ਓਹ ਤਾਂ ਸਦਾ ਅਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪਾਲਦਾ ਪਾਪੀ,
ਪੰਨੀ, ਧਰਮੀ, ਅਧਰਮੀ, ਓਥੇ ਕਦੀ, ਕਿਸੀ ਹਾਲਤ ਨਾ
ਹੁੰਦੀ ਵੰਡ ਕਾਣੀ-ਪਾਪ ਬੱਸ ਇਕ ਹੈ ਓਨ੍ਹੋਂ ਨਾ ਪਿਆਰ
ਕਰਨਾ। ਓਹ ਕਰਮ ਸਾਡਾ, ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਛੁਗੀ, ਅਸੀਂ

ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਹਾਂ ਆਪ ਮਾਰਦੇ, ਬਾਕੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਪ ਘੋਰ
ਹੈ, ਓਹਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਹੋਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ
ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਪੁੰਜ, ਨਾ ਪਾਪ ਹੈਵੇ, ਇਹ ਵਾਸਤਵ (ਸਚਮੁਚ)
ਯਥਾਰਥ ਰਾਜਾ! ਤੁਸਾਂ ਹੁਣ ਕਦੀ ਨ ਕਹਿਰ ਕਰਾਵਣਾ ਜੀ!

[ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਆਵਣਾ]

ਦੂਰੋਂ ਦੇਖਿਆ ਇਕ ਹੋਰ ਆਂਦੀ, ਇਸ ਵੇਰੀ ਮਾਂ-ਗਾਣੀ ਇੱਛਰਾਂ ਸੀ,
ਉਹਦੇ ਕੇਸ ਖਿੱਲਰੇ, ਵਿੱਚੂੰ ਘੱਟਾ ਉੱਡੇ, ਉਹਦੇ ਕੱਪੜੇ
ਢੁੱਟੇ; ਪੁਰਾਣੇ; ਕੁਛ ਪਾਗਲ ਜਿਹੀ ਵਾਂਗ ਫਕੀਰਨੀ ਦੇ।
ਨੈਣ ਨ ਦੇਖਣ ਓਸਦੇ, ਪੈਰ ਵੱਸ ਨਾਂਹ, ਕਦਮ ਲੜਖੜਾਂਦੇ,
ਡਿਗਦੀ, ਢਹਿੰਦੀ ਆਂਦੀ ਸੀ।

ਸੈ ਗੋਲੀਆਂ, ਬਾਂਦੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਕੱਖਾਂ
ਦੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਜੰਮੇਂ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਰੁਲਦੀ ਹੈ।
ਆਈ ਇੱਛਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਕੱਖ ਦੇ, ਸੁਣ ਜੇਗੀ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ
ਤੇ ਕੁਛ ਅਗੱਮ ਦੀ ਧੂ ਖਾਕੇ, ਆਂਦ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਸੀਆਂ ਖਿੱਚ
ਆਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਈ ਪੁੱਛਣ ਦੁੱਖਸੁਖ ਆਪਣੇ, ਕੋਈ ਪਤਾ ਦੱਸੇ ਪੂਰਨ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ?
ਮੋਯਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਕੇਹੜਾ ? ਜੀਉਂਦੇ ਕਿਉਂ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੇ ?
ਲੋਕੀਂ ਆਖਦੇ, ਪੂਰਨ ਬੱਚੇ ਦਾ ਬਾਗ ਮੁੜ ਹਰਾ ਹੋਯਾ, ਪੂਰਨ ਕਦ
ਮਿਲਸੀ, ਨੈਣ ਕਦ ਖੁਲ੍ਹਸਨ ਹੁਣ ਮੇਰੇ, ਮੈਂ ਤੱਕਸਾ ਕਦ
ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਦੇ ਬਾਗ ਮੁੜ, ਬੱਚਾ, ਬੈਠਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ !!

[ਰਾਣੀ ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾ ਗਮ]

ਰਾਣੀ ਇੱਛਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਬੇਲੋੜ ਸੀ, ਨਾ ਮੰਗਦੀ ਕੁਛ ਸੀ ਉਹ ਰੱਬ
ਪਾਸੂਂ; ਆਖੇ ਸਦਾ ਉਹ ਮਾਂ, ਦਰਸ ਕੋਈ ਦਿਖਾ ਦੇਵੇ,
ਪੂਰਨ ਦਾ ਇਕ ਵੇਗੀ, ਲਵੇ ਉਹ ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਖ ਜਾਨਾਂ,
ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮੈਂ ਵਾਰਸਾਂ ਓਸ ਘੜੀ ਇਕ ਤੇ, ਪਰ
ਕਿੱਥੇ? ਪੂਰਨ ਤਾਂ ਗਿਆ ਗਵਾਚ, ਫੁਲ ਖਿੜਕੇ ਹਿਸ
ਗਿਆ, ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਉਹ ਮੇਰੀ ਬੱਸ ਬੁੜ ਗਈ, ਹੁਣ
ਕਦ ਜਗੇ, ਪੂਰਨ ਕਦ ਮਿਲਦਾ ?

ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਸੀ ਦੁੱਖ ਵੱਡਾ, ਦੁੱਖ ਸੀ ਮਹਾਨ ਉੱਚਾ, ਤੁੱਖਾ,
ਸੱਚ ਭਰਿਆ, ਸੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲਾ, ਇਨਸਾਨੀ,
ਓਸ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਹਰ ਨੇਕ ਬੰਦਾ ਮੱਥਾ ਉਸ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਟੇਕਦਾ,
ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ,
ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਂਹ ਲੋੜ ਕਾਈ ਇਕ ਪੂਰਨ ਪੁਤ ਦਾ ਦਰਸ ਉਹ
ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ !!

ਅੰਨ੍ਹੀਂ ਢਹਿੰਦੀ, ਡਿਗਦੀ ਲੜਖੜਾਂਦੀ ਆਂਦੀ ਨੂੰ,
ਉੱਠ ਪੂਰਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ, ਨਾਲ ਮੋਹ ਦੇ
ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ !

[ਪੂਰਨ ਤੇ ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ]

ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹੀ ਮਾਂ ਚੀਕ ਉੱਠੀ !
ਨੈਣ ਖੁਲ੍ਹੇ ਗਏ, ਅਕੱਥਨੀਯ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾਰੂ ਸੀ ਉਹਦੀ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ।

ਛਾਤੀ ਮਾਂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਭਰ ਉੱਠੀ, ਫਰਕੀ, ਕੰਬੀ,
ਆਖੇ ! ਹੈਰਾਨ ਹੋ, ਸੁਰਜ ਦਾ ਚਾਨਣਾਂ ਤੱਕ ਬਾਰਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਬਾਦੂ,
ਹੈਂ ! ਕੀ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦੀ, ਕੀ ਮੈਂ ਮੋਈ, ਇਸ ਘੜੀ, ਇਹ ਜਿਸਮ
ਮੇਰਾ ਹੈ ਕਿ ਰੂਹ ਨਿਕਲਿਆ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੁੰ ਮਰਕੇ, ਇਹ

ਸਮਾਂ ਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ?

ਹੈਂ ! ਇਹ ਮਰ ਗਿਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਆਯਾ, ਕਿ ਅੱਜ ਇੱਥੇ ਮੇਰੇ ਪੂਰਨ
ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥ ਲਗਦਾ ਹੈ ?

ਹੈਂ ! ਕੀ ਇਹ ਸਮਾਂ ਮੌਤ ਬੀਂ ਇਧਰ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਪਰ ਦਾ ਹੈ ?
ਮੈਂ ਸੁਗੰਧੀ ਖੁਸ਼ਬੇ ਆਪਣੇ ਮੋਏ ਬੱਚੇ ਦੀ ਹੁਣ !!

ਹੈਂ ! ਕੀ ਮਰਕੇ ਮੇਲੇ ਇੰਵਾਂ ਹੁੰਦੇ ? ਕੀ ਰੱਬ ਦੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ
ਮੋਏ ਪੁੱਤ ਤੇ ਮੋਈ ਮਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਮੁੜ ਹੁੰਦੇ ! ✓

... [ਪੂਰਨ ਪੁੱਤ ਤੇ ਇੱਛਰਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਜੱਫੀ] ...

ਜੋਗੀ ਆਖਦਾ:-

ਮਾਤਾ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਵੱਡਾ, ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਜਿਵਾਲਿਆ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਜੋਗੀ ਰਮਤੇ, ਨਾਥ ਦੇ ਬਾਲੜੇ ਹਾਂ, ॥੨੦੨ ੩.੨੯॥
ਤੈਨੂੰ ਭੁਲ ਲੱਗੀ,

ਪੂਰਨ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ-ਸੁਫਨਾਂ ਆਯਾ ਮਾਤਾ !
ਦੇਖ ਸਾਨੂੰ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਮਾਯਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਵਾਜ ਸੁਣਿਆਂ, ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਕੂਕ ਉੱਠੀ, ਕੂਕ ਜੇਹੜੀ ਚੀਰ
ਨੀਲਾਣ ਜਾ ਵੱਜੀ ਰੱਬ ਦੇ ਤਖਤ ਦੇ ਚਰਨ ਨਾਲ। ॥੨੦੩ ੩.੨੧॥
ਆਖੇ ! ਜੋਗੀ ਹੋਕੇ ਝੂਠ ਵਚਨ ਪਿਆ ਆਖਨਾਂ ਹੈਂ ? ॥੨੦੪ ੩.੨੨॥
ਸਦਕੇ, ਸਦਕੇ, ਸੁਕਰ, ਸੁਕਰ, ਰੱਬਾ ! ਸੁਕਰ, ਸੁਕਰ, ਦਾਤਾ !
ਸੁਕਰ, ਸੁਕਰ, ਸਦਕੇ, ਸਦਕੇ, ਵਾਰੀ, ਵਾਰੀ ਬੱਚਾ !

ਬੱਚਾ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ, ਤੂੰ ਪੂਰਨ, ਦੌੜ, ਘੱਟ, ਪਾ ਠੰਢੀ,
ਮੈਂ ਰੱਬ ਤੇਰੀ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਤੇਰਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਯਾ, ਮੈਂ ਪੰਘੂੜੇ ਪਾ ਤੈਨੂੰ
ਰੱਖਿਆ, ਬੀਬਾ !

ਬੱਚਾ ! ਤੁੰ ਮੇਰਾ, ਤੁੰ ਪੂਰਨ, ਤੁੰ ਪੂਰਨ, ਤੁੰ ਪੂਰਨ !

ਧਾ ਕੇ, ਘੁੱਟਕੇ, ਨਪੀੜਕੇ ਵਾਂਗ ਇਕ ਬਾਲ ਪੰਜਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਦੇ,
 ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਪੂਰਨ ਗਲ ਲਾਯਾ,
 ਪੂਰਨ ਲੱਗਾ ਗਲੇ ਆਖਰ ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਦੇ,
 ਚਾਰੋਂ ਨੈਣ ਤ੍ਰਿਮੁਖ ਕਰਦੇ, ਦੋਏ ਦਿਲ ਹਿਲਣ ਇਕ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ
 ਵਿੱਚ ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਚਾਰੇ ਵਾਂਗ ਖੰਭਾਂ ਪੰਖੇਰੂਆਂਦੇ ਕੰਬਦੀਆਂ ਸਨ!
 ਮਾਂ-ਇੱਛਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਜਾ ਸੁਤੇ ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਦੀ ਬਿਡੂਤਾਂ ਹੇਠ,
 ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਦੇ ਮੁੰਹ ਅੰਦਰੇ ।

ਬਾਹਾਂ ਪਸਾਰ ਦੇਵੇਂ ਮਿਲੇ, ਤੇ ਵੇਲਾ ਵਕਤ ਸਭ ਭੁਲੇ,
ਓਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਖੜ੍ਹੇ, ਪਿਆਰ-ਸਮਾਧੀ ਅਖੰਡ ਵਿੱਚ ਸੁਤੇ, ਸੁਕਰ
ਵਿੱਚ ਸੁਤੇ, ਰੋਬ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸੁਤੇ ।

ਪੁੱਤ ਜੋਗ ਭੁੱਲਿਆ, ਮਾਂ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਸਭ ਭੁੱਲੀ,
ਉਹ ਗੱਭਰੂ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਂ ਦੀ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ,
ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਪਈ ਮੁੜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਦੀ ਝੇਲੀ ।

ਯੋਗੀ-ਮਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ, ਯੋਗੀ ਰਾਜ ਧਿਆਨੀ,
ਯੋਗ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ, ਪੁਰਨ ਯੋਗ ਦੀ,
ਇਕ ਬੱਤ ਸਮਾਪਨੀ ਦਾ ਜੇਹੜਾ ਆਮਰ ਹੋਯਾ ।

ਇਉਂ ਮਿਲੇ ਆਖਰੇ:-

ਰੱਬ ਹੈ ਵਿਛੜੇ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲਾ !!!

ਭਾਗ ੨

ਝਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ

✓ ਮੇਰਾ ਟੁੱਟਾ ਜਿਹਾ ਗੀਤ

੧.

ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਮੇਰੇ, ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੂੰ ਡਿਗ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ !!
 ਮੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੱਥ, ਦਾਤਾਂ ਵਡੀਆਂ, ਝਨਾਂ ਦੇ ਝਨਾਂ ਪਏ ਵਗਦੇ !!
 ਸਾਰੇ ਗੁੰਮ ਗੁੰਮ ਜਾਂਦੇ ਮੈਂ ਥੀਂ,
 ਸਾਰੇ ਮੁੜ ਲੱਭਦੇ ਨਾਂਹ,
 ਮੇਰੇ ਬਾਲ-ਨੈਣ ਭੋਲੇ ਢੂੰਡ ਨ ਸੱਕਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਭਾਲਣ ਚਾਰ
 ਚੁਫੇਰੀਆਂ !!

ਰੇਤਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਚਮਕਦੇ, ਫੜਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ,
 ਮੇਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਦਰਯਾ ਨਸਦੇ ਜਾਂਦੇ,
 ਮੇਤੀਆਂ ਦੇ ਹੜ !!

੨.

ਮੈਨੂੰ ਰੰਗੂ ਬੱਨ੍ਹਣਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹਾਲੀਂ, | ਮੁਕਾਬਲਾ (੩੩) |

ਉਹ ਰੰਗ ਜਿਹੜਾ ਕਦੀ ਕਦੀ,
 ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕਣੀਂ ਕਣੀਂ, ਅੱਚਨਚੇਤ ਵਰੁਦਾ !!

ਮਾੜਾ ਮਾੜਾ ਰੰਗ ਕੁਛ ਘੁਲ ਘੁਲ ਸਿੰਮਦਾ !

ਰਮਜ਼ਾਂ ਉੱਚੀਆਂ, ਨਦਾਨ ਮੈਂਡੀ ਉਮਰ ਹਾਲੀਂ। | ੩੨

ਅਲਾਪ ਮੇਰਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਧੂਰ ਅੰਦਰ,

ਪਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦਿੱਸਦਾ ਵਾਂਗ ਅਸਮਾਨ ਦੇ,

ਖੜਾ ਨਿੱਕਾ ਬੱਚਾ ਪ੍ਰੁੜਾਗੀ ਜਿਹੀ ਪਾਈ ਮੈਂ,

ਪਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੀਆਂ ਕਮਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਗ,

ਜਲਾਂ ਤੇ ਥਲਾਂ ਤੇ ਅਸਮਾਨੀਂ ਪਿਆ ਗੁੰਜਦਾ !!

ਗੁਰੂ (ਚਲਾ)

੩.

ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹਾਰ, ਟੁੱਟੇ, ਭੱਜੇ,
 ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹਾਰ ਮੇਰੇ ਬਾਲ-ਪਿਆਰ ਦੇ,
 ਮੇਰਾ ਗੀਤ ਗੁਮਿਆਂ ਗੁਮਿਆਂ, ਘੱਥਾ ਘੱਥਾ ਦਿੱਸਦਾ !!
 ਇਕ ਇਕ ਸਤਰ ਵਿੱਚ, ਗੁਮੇਂ ਕੋਈ ਦਾਣੇ,
 ਪਰ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਟੁੱਟੇ ਟੁੱਟੇ ਹਾਰ ਇਹ,
 ਤੋੜ ਤੋੜ, ਕੇਰ ਕੇਰ, ਖਲੇਰ ਖਲੇਰ,
 ਪਿਆਰ-ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਂਵਦਾ !!
 ਜ਼ਮੀਨ ਥੀਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਭੇਜਦਾ ।

੪.

ਪੰਛੀ ਹਾਂ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ,
 ਰਾਹ ਵਿੱਚ, ਫੰਘ ਆਪਣੇ ਸੇੜ ਸੇੜ,
 ਮੈਂ ਕਣੀਆਂ ਉਡਾਂਵਦਾ, ਫੰਘ ਫਟਕਾਉਂਦਾ,
 ਘਾਹਾਂ ਤੇ ਛੁੱਲਾਂ ਤੇ, ਤੇਲ-ਮਣੀਆਂ ਸਜਾਉਂਦਾ,
 ਛੁੱਟੇ ਛੁੱਲਾਂ ਤੇ ਪਾਵਾਂ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਡਲੀਆਂ,
 ਤੇਲ ਬਾਗਾਂ ਦੀ ਮਣੀਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਤੋੜਦਾ !!
ਇਹ ਖੁਲ੍ਹੇ ਜਿਹੀ ਮੇਰੀ ਹੁਬ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ,
 ਗੋਂਦਾਂ ਤੋੜ ਤੋੜ ਸਾਰੀਆਂ ਮੈਂ ਮੌਜਾ ਮਾਣਦਾ,
 ਮੇਰੀ ਬੇਇਲਮੀ ਦੀ ਵਿਹਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਇਹ,
 ਅੱਥਰੂਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਅਨੇਕ ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿੱਚ,
 ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪੰਖੇਰੂ-ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲਟਕਾਉਂਦਾ ।

੫.

ਦੁਨੀਆਂ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਇਕ ਅੰਤਿਆ-ਛੰਡ ਦਿੱਸਦਾ,
 ਬਾਗ ਤੇ ਬੀਆਬਾਨ ਜੰਗਲ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਖਿਡਾਉਂਣੇ ।
 ਧੁਧੁਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਪਾਯਾ ਮੇਰਾ ਪੰਘੂੜਾ

ਤੇ ਤਾਰੇ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਝਾਤ-ਝਾਤ ਕਰਦੇ,
 ਮਾਂ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹਿਲਾਂਦੀ ਪੰਘੜਾ ਮੇਰਾ,
 ਦੇਂਦੀ ਅਸੁਗਾਹ ਨੀਲਾਣੁ ਵਿਚ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਲੋਰੀਆਂ ।
 ਓਥੋਂ ਦੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਕੁਛ ਯਾਦ ਜਿਹੇ,
 ਉਹ ਅਸਮਾਨਾਂ ਥੀਂ ਖੋ ਖੋਹ,
 ਮੈਂ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਮੀਂਹ ਜਿਹਾ ਪਾਉਂਦਾ !!
 ਕਣੀ ਕਣੀ, ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ, ਮਣੀ ਮਣੀ
 ਤ੍ਰੈਲ ਤ੍ਰੈਲ, ਮੈਂ ਜੇ, ਗੁੰਮ ਗੁੰਮ ਜਾਉਂਦਾ ।
 ਬਰਖਾ ਦੀ ਠੰਢ,
 ਇਕ ਰੰਗ ਬਸ ਇਕ ਰਾਗ ਮੇਰਾ,
 ਇਹ ਅਣੇਖੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਸੁਰਾਂ,
 ਬਾਲ-ਦਿਲ ਸਬੂਤ ਮੇਰਾ,
 ਮੈਂ ਆਪ ਇਕ ਗੀਤ ਹਾਂ,
 ਬੋਲੀ ਮੇਰੀ ਟੁੱਟੀ ਭੱਜੀ,
 ਬੇਇਲਮ ਜਿਹਾ ਮੈਂ, ਮੁਖ ਪੜ੍ਹ
 ਪਿਆਰ ਦੇਸ ਸਾਰਾ ਕਬੂਲ ਕਰਸੀ ਮੇਰਾ ਚਾ,
 ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਪਾਗਲ ਜਿਹਾ ਸੁਵਾਦ ਹੈ !!
 ਇਕ ਅੱਗ ਦੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਦੀ ਫੁੱਲ ਝੜੀ ਹੈ।

ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਖਿਚੀਂਦਾ

ਮੈਂ ਪਤੰਗ ਕਿਸੀ ਦੀ,
 ਡੋਰਾਂ ਵਾਲਾ ਖਿੱਚਦਾ,
 ਪਤੰਗ ਪਈ ਚੜ੍ਹਦੀ,

ਉੱਚੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ,
ਇਹ ਲਹਿਰੇ, ਇਹ ਠਹਿਰੇ,
ਠਹਿਰ ਠਹਿਰ ਚੜ੍ਹਦੀ,
ਨੀਲਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਟੁੱਬੀ ਲਾਂਦੀ,
ਫੜ ਫੜਾਂਦੀ, ਸਿਰ ਚੱਕਦੀ,
ਉਡਦੀ, ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ,
ਸੂਕਦੀ ਅੱਧ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ—
ਮੁੜ ਮੁੜ ਖਿੱਚ ਪਈ ਪੈਂਦੀ ਹੈ,
ਛਾਤੀ ਮੇਰੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਗੁਦ-ਗੁਦਾਂਦੀ,
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪਯਾਰਾ ਆਣ ਕਲੇਜੇ ਲੱਗਦਾ,
ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕੈਣ ਹੈ ?
ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਵੱਜਦਾ ਧੱਕ ਧੱਕ,
ਪਿਆਰਾਂ ਪਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ,
ਹਰ ਘੜੀ ਸਾਹ ਮੇਰਾ ਬਲਦਾ, ਕਿਸੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ,
ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕੈਣ ਹੈ ?

ਆਪਣਾ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਖੰਡ ਲੱਗਦਾ,
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੀ ਕੋਈ ਰੈਣਕ ਕਮਾਲ ਹੈ !
ਦਿਨ ਨੂੰ ਨੂਰ ਦੇ ਛੁੱਲ ਪਏ ਵਰੁੰਦੇ।
ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ
ਜੁਗਨੂੰ ਅਨੇਕ ਲਟਕਾਏ ਆਉਂਦੀ।
ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਸੰਗੀ,
ਰਾਤ ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ,
ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਚੱਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ !!
ਜੀਣਾਂ ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ।

ਮੈਤ ਓਪਰੀ ਨਾਂਹ, ਇਕ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰ।
 ਨਾ ਅੱਕਦਾ, ਨਾ ਥੱਕਦਾ, ਖਿੱਚ ਪਈ ਪੈਂਦੀ।
 ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਡੋਰੇ ਪਾ ਉੱਤੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਿੱਚਦਾ,
 ਇਕ ਬੌਲਦਾ ਜਿਹਾ ਸ੍ਰਾਦ ਪਿਆ ਆਉਂਦਾ,
 ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕੈਣ ਹੈ ?
 ਮੇਰਾ ਰੂਹ ਜਾਣਦਾ,
 ਮੈਂ ਕਿਸੀ ਦਾ,
 ਜਿਸ ਹੱਥ ਡੋਰਾਂ,
 ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤੰਗ ਪਿਆ ਚਾੜ੍ਹਦਾ !!

ਪ੍ਰਭਾਤ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ

੧.

ਪ੍ਰਭਾਤ ਨੂੰ ਸੁਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ,
 ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁਹਾਗ-ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੀ,
 ਕਿਹਾ ਸੁਹਣਾ ਸੰਧੂਰ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਚਮਕਦਾ !
 ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਸੁਹਣੀ ਪ੍ਰਭਾਤ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ,
 ਸੁਹਾਗ-ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਂਦੀ ਦਿੱਸਦੀ,
 ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਲੁੜ੍ਹਕਦੀ ਹਿਠਾਹਾਂ ਨੂੰ,
 ਚੁੰਨੀਂ ਕਿਰਮਚੀ ਹਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਡਦੀ !
 ਤੇ ਚਾ, ਤੇ ਰੰਗ ਸਭ ਮੰਗਲਾ ਚਾਰ ਦਾ, ਛੁਲ੍ਹੀ ਰੀ.
 ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਪਈ ਪੈਂਦੀ !!
 ਭਾਵੇਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ,

ਗੁਹ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਪਈ ਭਰਦੀ,
 ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਦਿਲ ਪਿਆ ਨੱਚਦਾ,
 ਇਉਂ ਪੜਾਵ ਪੈਂਦਾ,
 ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ,
 ਕੋਈ ਖੜਾ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੁਟਾ ਰਿਹਾ ਹੈ !!
 ਭਾਵੇਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।

੨.

ਪ੍ਰਭਾਤ ਚੁੱਕੀ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨੀਲਾ ਨੀਲਾ ਖਾਰਾ ੨੪
 ਉਹ ਪਈ ਆਉਂਦੀ,
 ਫੌਲ ਪਏ ਕਿਰਦੇ, ਸੋਹਣੀ ਹੰਸ-ਚਾਲ ਚਲਦੀ;
 ਇਕ ਪੈਰ ਪੱਟਦੀ ਹਨੇਰੇ ਥੀਂ ਚਾਨਣਾਂ,
 ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰ ਪਈ ਪਾਊਂਦੀ,
 ਉਹ ਪਭਾ ਜੋਤ ਸੁਹਣੀ ਆਉਂਦੀ, ਚਮੜੀ
 ਆਪਣੇ ਦੁਪੱਟੇ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੂਰਜ,
 ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਰਫਾਂ ਤੇ ਮਲਕੜੇ ਉਤਰਦੀ, ੨੫
 ਸੋਨਾਂ ਖਲੇਰਦੀ, ਡੁਹਲਦੀ ਬੇਹੁਦ,
 ਰੈਸ਼ਨੀ ਦੇ ਸਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਰੋਹੜਦੀ,
 ਉਹ ਆਈ, ਉਹ ਗਈ;
 ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ !!

Santokh Singh

~~ੴ ਸਤਿਗੁਰ~~ ਪਸੂ ਚਰਦੇ

ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ ਘਾਹ ਉੱਤੇ,
 ਗਊਆਂ ਤੇ ਮੱਝੀਆਂ ਦਾ ਚਰਨਾਂ !!

੨੨

ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਨੀਵੇਂ ਕੀਤੇ,
 ਪਸੂਆਂ ਦਾ ਚੱਪ ਚੁਪੀਤੇ,
 ਚੁਗਣਾਂ ਤੇ ਰੱਜਣਾਂ ਤੇ ਨੱਸਣਾਂ !!
 ਦੇਖ ਦੇਖ ਮੁੜ ਮੁੜ ਲੋਚਾਂ, ਖਾਫ਼ਿਲ ਕਰਾ।
 ਮੈਂ ਮੁੜ ਪਸੂ ਬੀਣੁ ਨੂੰ, ਅਲੌਕਿਕ
 ਆਦਮੀ ਬਣ ਬਣ ਬੱਕਿਆ ।
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਕਿਹੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਕੰਮ ਸਾਰੇ,
 ਤੇ ਸੱਹਣੀਆਂ ਬੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ,
 ਘਾਹ ਖਾਣਾਂ, ਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾਂ,
 ਕਿਹਾ ਕੇਮਲ ਜਿਹਾ ਉਨਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਪਾਯਾਂ ਦਾ। ਪਲਾਤ ਪੈਂਡਾ,
 ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨੱਸਣਾਂ,
 ਦੁਮ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ,
 ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦੇ, ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਦਦੇ,
 ਤੇ ਨੱਸਣਾਂ ਬੇਤਹਾਸਾ ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ !!
 ਸਿੰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਉਲਾਰਨਾਂ ਜੇਹੜਾ ਅੱਗੇ ਆਏ ਕੇਈ !!
 ਬੱਸ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ
 ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੱਬ ਦੀਆਂ ਥਾਪੜੀਆਂ
 ਤੇ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ,
 ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ।
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਲੋਚਾਂ ਪਸੂ ਬੀਣੁ ਨੂੰ,
 ਮੈਂ ਆਦਮੀ ਬਣ ਬਣ ਬੱਕਿਆ ।

ਤੜਫਦੀ ਘੁੱਗੀ

ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਤੜਫਦੀ ਜੇ !
 ਤੜਫ, ਤੜਫ, ਮੈਂ ਰਹਿ ਗਈ ਜੇ ! ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੜਫਦੀ !!
 ਅੰਗ ਅੰਗ ਫਰਕਦਾ,
 ਰੋਮ ਰੋਮ ਕੰਬਦਾ,
 ਖੰਭ ਮੇਰੇ ਫੜਕਦੇ,
 ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਧੜਕਦਾ,
 ਕੁਛ ਅਮਲੀ ਅਮਲੀ, ਪੀੜ ਕਮਾਲ ਨੀਂ !! ਨਜੀਨੀ .

ਨ ਤੀਰ ਆਂਦਾ ਦਿੱਸਿਆ,
 ਨ ਗੋਲੀ ਦੀ ਸੱਟ ਦੀ ਵਾਜ ਨੀਂ,
 ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਤੜਫਦੀ,
 ਪੁੱਛ ਮੈਨੂੰ ਸਹੇਲੀਏ ! ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਨੀਂ !!

ਤੜਫ ਤੜਫ, ਮੈਂ ਮੇਈ ਨੀਂ,
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਫੰਘਾਂ ਦੀ ਫਰ ਫਰਾਹਟ !
 ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਦਿੱਸੇ
 ਕਿਸ ਦੀ ਸੱਦ ਦੇ ਰਾਗ ਨੀਂ, ਆਇਦਾ
 ਧਰਤ ਸਾਰੀ ਕੰਬਦੀ,
 ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਬੂਰਾਹਟ ਜਾਂਦੀ ਦਿੱਸਦੀ,
 ਦਰਯਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਹੋ ਖੜਾਕ ਨੀਂ !!
 ਇਕ ਜੀਵਨ-ਕੰਬਾਹਟ ਨੀਂ, ਬੁਲਾਈ
 ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਜਾਣਦਾ,
 ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ ਤੜਫਦਾ,

ਜਿੰਦ ਤੜਫ਼ਦੀ,
ਇਹ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੱਝੀਆਂ ਤੜਫ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੰਬਾਹਟ ਨੀਂ !! ੫ ਮੈਡ
ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਓ, ਰੰਗ ਮੇਰਾ,
ਨਿਮਾਣੀ ਨਚੀਜ ਜੰਗਲ ਦੀ ਮੈਂ ਘੁੱਗੀ,
'ਹੂ' 'ਹੂ' ਬੱਸ ਕਰਨ ਮੈਂ ਇਕ ਸਿੱਖਿਆ,
ਮੈਂ ਕਿੱਕਰ ਕਿੱਕਰ ਉਡਦੀ ਕੰਮਲੀ । **ਛੂਤੀ ਝੂਝੀ**
ਪਰ ਦੇਖ ਸਹੇਲੀਏ !

ਉਹ ਕਿਹਾ ਸਾਈਂ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕੋਈ,
ਉਸਦਾ ਪਿਆਰ, ਕਿਆ ਕੁਛ ਕਮਾਲ ਨੀਂ,
ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ।

ਗਾਨੀ ਇਹ ਤੱਕੀ ਆ, ਗਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ, ਚਿੰਨ .
ਇਹ ਗਾਨੀ ਆ, ਓਸ ਉੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ,
ਉਹ ਸਾਈਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਨਾਂਹ,
ਮੇਰੀ ਗਾਨੀ ਪਈ ਦੱਸਦੀ ਦਿਲ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਵੀ ਸੁਹਾਗਣ ਨਾਰ ਨੀਂ !!

ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਤੜਫ਼ਦੀ,
ਚੰਨ ਨੂੰ ਵੇਖ, ਚੀਕਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਮੇਰੀਆਂ,
ਤੇ ਰੇਤ ਦਰਯਾਵਾਂ ਉੱਤੇ, ਚੰਨੇ ਦੀਆਂ ਚਾਨਣੀਆਂ,
ਛੁਲਾਹੀਆਂ ਦੇ ਛੁਲ ਪੀਲੇ ਪੀਲੇ, ਵੇਖ ਸਹੇਲੀਏ !

ਮੇਰੀਆਂ ਫਰਕਨ ਕਲਾਈਆਂ !!

ਰੂਪ ਰੰਗ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਦੇਖ ਮੰਗਲ, ਸਹੇਲੀਏ !

ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਰ ਮਰ ਗਈਆਂ !!

ਨਿੱਕੀ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ,
ਪਰ ਦੇਖ ਸਹੇਲੀਏ !

ਦੇਵੇਂ ਫੱਲ ਤੇ ਕੰਡੇ ਸਭ ਸੱਟ ਮਾਰਦੇ,
 ਅੱਗ ਤੇ ਹਵਾ ਸਾੜੇ,
 ਲਹਿਰ ਮੈਨੂੰ ਡੋਬਦੀ,
 ਗੋਲੀ ਚੱਲੇ, ਤੀਰ ਮਾਰੇ,
 ਮੈਂ ਸਭ ਤਰਾਂ, ਸਭ ਤਰਫੋਂ ਹਲਾਲ ਨੀਂ !!
 ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਮਾਰਨ,
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀਆਂ ਠੀਕਰੀਆਂ,
 ਚੰਨ ਮਾਰੇ, ਸੂਰ ਮਾਰੇ, ਝੁਡਕ
 ਗਗਨ ਮਾਰਨ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਤੀਰ ਨੀਂ,
 'ਟੰਨ'—ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ,
 ਜਿਵੇਂ ਵੱਜੇ ਸੱਟ ਖਾ ਖਾ ਘੜਿਆਲ ਨੀਂ।
 ਵਾਂਗ ਵੱਜਦੇ ਘੜਿਆਲ ਨੀਂ,
 ਮੇਰਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਕੰਬੇ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਨੀਂ !!
 ਦਮ ਬਦਮ ਵੱਜੇ ਸੱਟ, ਸਹੇਲੀਏ !
 ਦਮ ਬਦਮ ਉਹੋ ਵਾਜ ਨੀਂ,
 ਜਾਨ ਮੇਗੀ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਤੜਫਦੀ,
 ਤੜਫ, ਤੜਫ, ਮੈਂ ਮਰ ਗਈਆਂ ਨੀ,
 ਅੰਗ ਅੰਗ ਫਰਕਦਾ,
 ਰੋਮ ਰੋਮ ਕੰਬਦਾ, ਵਾਂਗ ਵੱਜਦੇ ਘੜਿਆਲ ਨੀਂ।

ਸੱਸੀ ਦੀ ਨੀਂਦ

ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ
 ਸੱਸੀ ਸੁੱਤੀ ਬੇਖਬਰ ਹੋ,
 ਉਹਦਾ ਰੂਹ ਜਾਣਦਾ,
 ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਜਾਏ ਨਾਹ !!

ਇਹ ਮੁੰਡੁ ਕਦੀਮ ਦੀ ਖਬਰ
 ਉਹਦੇ ਰੂਹ ਨੂੰ,
 ਉਹ ਜਾਣੈ ਸੂਰਜ ਭਾਵੇਂ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਹੋ ਜਾਏ,
 ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਜਾਏ ਨਾਂਹ !!

ਸੱਸੀ ਸੁੱਟਿਆ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ,
 ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਬਾਹੀਂ ਵਿਚ,
 ਪਯਾਰ-ਬਾਹਾਂ ਨੇ ਘੱਟਿਆ ਸੱਸੀ ਨੂੰ,
 ਠੰਢ ਸੀ ਪਈ ਜਿਹੀ,
 ਸੱਸੀ ਨੂੰ ਨੀਂਦਰ ਆ ਗਈ !
ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਟੁਰਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਅੱਪੜੀ,
 ਉਹਦਾ ਰੂਹ ਜਾਣਦਾ—
 ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਜਾਏ ਨਾਂਹ !!

ਸੱਸੀ ਨੂੰ ਪਯਾਰ-ਬਾਹੀਂ ਲੱਗੀਆਂ,
 ਛੋਹ ਉਹ ਸਿੰਵਾਣ ਗਈ,
 ਸੁਵਾਦ ਓਹੀ ਆਯਾ, ਜਿਹੜਾ ਅਜ਼ਲ ਬੀਂ ਸੀ ਚੱਖਿਆ, ਸਾਚ
 ਸਿੰਵਾਣਕੇ ਸੱਸੀ ਮੈਂ ਗਈ
 ਪਾ ਬਾਹੀਂ ਗਲੇ ਪਿਆਰ ਦੇ !!
 ਪਿਆਰ-ਬਾਹਾਂ ਨੇ ਨੱਪਿਆ, ਘੱਟਿਆ, ਸੰਭਾਲਿਆ,
 ਸਿਦਕ ਵਿੱਚ ਸੈਂ ਗਈ,
 ਉਹਦਾ ਰੂਹ ਜਾਣਦਾ—
 ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਜਾਏ ਨਾਂਹ !!

ਇਕ ਭੈੜਾ ਜਿਹਾ ਸੁਫਨਾਂ,
 ਸੁਤੀ ਸੱਸੀ ਨੂੰ ਆਯਾ,

ਮੁੜ ਸਫਰ ਦਾ, ਮੁੜ ਟੁਰ ਪੈਣ ਦਾ,
ਟੁਰਦੀ ਜੂ ਆਈ ਸੀ !!

‘ਸੁਫਨਾ’

ਸੱਤੀ ਸੱਸੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਆਪਣਾ ਸੱਖਣਾ ਜਿਹਾ ਦਿੱਸਿਆ,
ਤੋ ਵੇਖਦੀ ਕੀਹ ਹੈ ?

ਡਾਚੀ ਉੱਗੀ ਕਿਸੀ ਦੇ ਕਰਾਵੇ

ਪਾ ਲੈ ਗਏ, ਕੋਈ ਪੁੰਨੂੰ ਨੂੰ ਉਡਾ ।

ਤੱਕੀਆਂ ਇਹ ਜਾਲਮ ਜਹੀਆਂ ਡਾਚੀਆਂ,

ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਡਦੀਆਂ ।

ਉਡਦੀਆਂ ਡਾਚੀਆਂ ਵੇਖ ਸੱਸੀ ਉੱਡ ਪਈ,

ਓਨੂੰ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਸਣ ਓਹ ਡਾਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ,

ਤੇ ਮੁਹਾਰਾਂ ਹੱਥ ਬਲੋਚਾਂ ਜਾਲਮਾਂ ਦੇ,

ਤੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀਆਂ ਉਹ ਉਡਦੀਆਂ ਡਾਚੀਆਂ,

ਤੇ ਰੋਂਦੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੂ !!

ਸੱਸੀ ਪੁੱਛਦੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਕੋਲ੍ਹ,

ਕੀ ਮੰਜ਼ਲ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹਾਲੇਂ ਦੂਰ ਹੈ ?

ਪਰ ਓਥੇ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਓਹ ਡਾਚੀਆਂ,

ਕੀ ਇਹ ਰਾਹ ਦੀ ਸਰਾਂ ਸੀ ? ਬੱਸ,

ਜਿੱਥੇ ਪੁੰਨੂੰ ਮਿਲਿਆ !!

ਨੀਂਦਰ ਸੁਫਨੇਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ,

‘ਪੰਨੂੰ’ ‘ਪੰਨੂੰ’ ਕੁਰਲਾਂਦੀ,

ਸੱਸੀ ਉੱਡੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਗਕੇ,

ਨੀਲੇ ਸੱਕੇ ਥਲ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ

ਪਿਆਸੀ, ਭੁਖੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੀ,

ਪੰਨੂ ਪੰਨੂ ਕੁਕਦੀ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ,
 ਪੈਰ ਨੰਗੇ, ਸਿਰ ਨੰਗੇ ਉੱਡੀ ਉੱਡੀ ਜਾਉਂਦੀ,
 ਤੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਦਿੱਸਣ
 ਉਹ ਪੰਨੂ ਦੀਆਂ ਡਾਚੀਆਂ,
 ਉਡਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਫੰਘਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ !!
 ਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਸਣ, ਡਾਚੀਆਂ ਉਹ ਜਾਂਦੀਆਂ !!
 ਹੱਡ ਹੱਡ ਦੈੜਦੀ ਢਹਿ ਪਈ,
 ਢੱਠਿਆਂ ਸੁਪਨੇਂ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਵੱਜੀ
 ਜਾਗ ਪਈ, ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਗ ਦੇ ਸੁਫਨੇਂ ਥੀਂ,
 ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਸੱਤੀ ਪਈ ਸੀ,
 ਪਿਆਰ ਬਾਹੀਂ ਪਾ ਕੇ,
 ਤੇ ਪਿਆਰ ਬਾਹਾਂ ਸੀ ਘੱਟਿਆ, ਨੱਪਿਆ,
 ਟੋਹਕੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ, ਸੁੱਤੀ ਸੱਤੀ ਸਿਵਾਣਕੇ,
 ਤੇ ਮੁੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਇਹ ਜਾਣਕੇ,   ਲੱਛਾਈ
 ਠੀਕ ਪਹੁੰਚੀ ਆਣ ਮੰਜ਼ਲ ਪਿਆਰ ਤੇ,
 ਉਹ ਦਾ ਰੂਹ ਜਾਣਦਾ—

ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਜਾਏ ਨਾਂਹ ।

ਮੁੜ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਡਾਹਢੀ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ,
 ਘੱਟਕੇ ਨੱਪਕੇ, ਤਹਕੀਕ ਮੁੜ ਕਰਕੇ, ਚਰੀਕ
 ਸੱਸੀ ਪਿਆਰ-ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ,
 ਮੁੜ ਸੈਂ ਗਈ । ✓

ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ

ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ ਇਹ ਧੂਣੀਂ ਪਈ ਰਮਦੀ,
ਊਦਾ ਧੂਆਂ ਪਿਆ ਨਿਕਲਦਾ,
ਅੱਗ ਪਈ ਮਘਦੀ !

ਬਾਵਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬੈਰਾਗੀ ਇਕ ਬੈਠਾ
ਬਦਨ ਤੇ ਸਵਾਹ ਜਿਹੀ ਮਲੀ ਹੋਈ,
'ਰਾਮ' 'ਰਾਮ' ਕਰਦਾ,
ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੁਦਰਾਖ ਦੀ ਮਾਲਾ । ਮੌਰੇ ਮੌਰੇ ਮਣ੍ਹ੍ਰੇ
ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋ ਗਿਆ,
ਸਿਰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੁੱਟਕੇ, ਕੁਝ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਵਿਚ,
ਤੇ ਟੱਕ ਬੰਨਕੇ ਤੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ,
ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਪੁੱਛਦੇ:-

ਕੀ ਇਸ ਨੌ ਪਿਆਰ ਦੇ ਦਰਸ ਨਹੀਂ ਪਾਏ, ਹਾਲੇ ?
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤਪ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਇਹ ਆਦਮੀ ?
ਖਾਕ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਪਾਈ ਹੈ ?

ਤੇ ਆਪਾ ਕਿਉਂ ਸਾਜ਼ਦਾ:-

ਮੈਂ ਬੋਲਿਆ ਕੁਝ ਨਾਂਹ,
ਬੱਸ ਦੇਖ ਦੇਖ ਪੁੱਛਦਾ ।

ਉਹ ਬੈਰਾਗੀ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ,
'ਆਓ ਬੈਠੋ' ਆਖਦਾ,
ਮੈਂ ਨੱਸ ਖਲੋਤਾ,
'ਆਯਾ' 'ਆਯਾ' ਆਖਦਾ ।   ✓

ਕੁਮਿਹਾਰ ਤੇ ਕੁਮਿਹਾਰਨ

ਅੱਗੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੱਕਿਆ ਗਿਰਾਂ ਵਿਚ,
ਬੈਠਾ ਕੁਮਿਹਾਰ ਤੇ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਓਸਦੀ ਕੁਮਿਹਾਰਨ,
ਕੁਮਿਹਾਰ ਚੱਕ ਉੱਤੇ ਕਾਸੇ ਪਿਆ ਘੜਦਾ, ਪਿਆਰੇ
ਤੇ ਕੁਮਿਹਾਰਨ ਮਿੱਟੀ ਪਈ ਗੁਨ੍ਹਦੀ,
ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ।

ਅਟਕ ਗਿਆ ਮੈਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲਵੀਂ ਮਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ,
ਮਿੱਟੀ ਬੇਸ਼ਕਲੀ ਤੱਕੀ

ਤੇ ਦੇਖੀਆਂ ਓਸ ਵਿਚ ਮੂਰਤਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ,
ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੇ ਭਾਂਡੇ, ਖੜੇ ਕਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ,
ਕੁਮਿਹਾਰ ਦੀ ਹੱਥ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ,
ਬਾਹਰ ਆਣ ਮਿੱਟੀ ਬੀਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰੂਪ ।

ਸਿਰ ਨੰਗਾ ਕੁਮਿਹਾਰ ਬੈਠਾ,
ਖੱਦਰੇ ਦੇ ਝੱਗੇ ਵਿੱਚ

ਪੈਰ ਪਿਆ ਮਾਰਦਾ, ਹੱਥ ਪਿਆ ਫੇਰਦਾ,
ਤੇ ਠੱਪਦਾ, ਸੁਪਾਰਦਾ ਰੂਪ ਨੂੰ,
ਕੋਈ ਕਵੀ ਜਿਵੇਂ ਰਚਨਾਂ ਰਾਗ ਦੀ ਘੜਦਾ ।

ਕੁਮਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਮਨ ਅਡੇਲ ਜੁੜਿਆ,
ਪਿਆਲੀਆਂ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਂ ਵਿਚ,
ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕਦਾ, ਬਣਾਂਦਾ, ਬੁਲਾਂਦਾ !!
ਰੂਪ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦਾ ਘੁਮਿਹਾਰ ਆਖੇ,
ਕੁੜਿਹਾਰ ਕਿਸੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ,
ਬੈਠਾ ਇਕ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ,

ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਮਨੁਰ ਦੀ ਰੂਪ ਪਈ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ !! ਚੌਥਾਣ .

ਗੀਤੁੰ ਡੁੱਲੁਦੇ ਨੂੰ ਵੰਖਕੇ, ੩੧੨

ਕੁਮਿਹਾਰਨ ਸੋਹਣੀ ਹੱਸ ਪਈ,

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਮੇਰੇ ਉਹ ਕੁਮਿਹਾਰ ਯਾਦ ਆਯਾ,

ਜਿਸ ਇਹ ਹੱਸਦਾ ਬਰਤਨ ਬਣਾਯਾ !!

God

ਤੇਗਾ ਮਾ

ਗੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮਾਨੁਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਜ਼ੂਰ

ਓਏ ! ਮਜ਼ੂਰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ !

ਨਿੰਕੇ ਨਿੰਕੇ ਖ਼ਿਆਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ,

ਓਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਢਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿੰਦਗੀਆਂ,

ਸਾਦੇ ਸਾਦੇ ਚਿਹਰੇ, ਬੇਨਿਕਾਬ ਜਿਹੇ, ੫੧੩.

ਨ ਛੁਪਦੇ ਨ ਛੁਪਾਂਦੇ ਕੁਛ ਆਪਣਾ ।

ਨੰਗੇ ਨੰਗੇ ਦਿਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ੫੧੪.

ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕ ਤੇ ਆਲੀਆਂ ਭੋਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨਿੱਕੀ,

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਤੋਖ ਵੱਡਾ, ੭੭੦

ਇਹ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ

ਮੇਰੇ ਜੀ.ਨੂੰ ਠਾਰਦੇ !!

ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ

ਓਏ ! ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਸਾਰਾ ਛੱਡਿਆ,

ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਆਣ ਵਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁਭਿਆ,

ਪੈਲੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੋਈਆਂ,
ਜੱਟ ਬੁਟ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਵੇ !!
 ਲੱਸੀ ਦਾ ਛੰਨਾਂ ਦਿੰਦੇ,
 ਬਾਜਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ,
 ਮੱਖਣ ਦੀ ਪਿੰਨੀਂ ਦਿੰਦੇ,
 ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਕਟੋਰੀਆਂ;
 ਸਾਗ ਦਿੰਦੇ, ਦਾਣੇ ਦਿੰਦੇ ਭੁੰਨੇਂ।
 ਮੱਕੀ, ਜਵਾਰ ਤੇ ਛੋਲਿਆਂ।
 ਪਾਣੀ ਠੰਢਾ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਦਿੰਦੇ,
 ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੰਦੇ ਪੀਣ ਨੂੰ, ਜੀਣ ਨੂੰ,
 ਫਿੱਬੇ ਢੇਰ ਸਾਰੇ ਢਾਹ ਮਦਾਨ ਕਰਨ,
 ਇਹ ਲੋਕੀਂ ਹਨ ਮੇਰੇ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ।
 ਬੀਜ ਬੀਜਣ, ਏਹ ਹਲ ਚਲਾਣ,
 ਘਾਲਾਂ ਘਾਲਣ ਪੂਰੀਆਂ।

੩੨੪੩

ਖਾਣ ਬੋੜਾ, ਪਹਿਨਣ ਮੇਟਾ ਸੋਟਾ,
 ਵੇਖਣ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵੱਲ ਬੱਦਲਾਂ,
 ਇਹ ਹਨ ਜੱਗ ਦੇ ਭੰਡਾਰੀ,   ੫੩੨੮ ॥
 ਰਾਜੇ ਹੱਥ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮੰਗਦੇ ਇੱਥੂ ਰੋਟੀਆਂ !!
੧

✓ ਸੋਹਣੀ ਦੀ ਝੁੱਗੀ

ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸਦੀ ਝਨਾਂ ਦੇ ਪਾਰਲੇ ਕੰਢੇ,
 ਦੂਰ ਨੂਰ ਵਿਚ ਡੁਬੀ ਨਿੱਜੀ ਜਿਹੀ ਝੁੱਗੀ,
 ਸਿਰਫ ਉਹ ਥਾਂ ਚਮਕਦੀ,

ਹੋਰ ਸਭ ਝਨਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਕੰਢਾ ਹਨੇਰਾ ਹਨੇਰਾ,
 ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀ ਉਹ ਇਕ ਤਾਰਾ,
 ਇਕ ਖਿੱਟੀ ਨੂਰ ਦੀ,   ੨੨। (੨੨੩)
 ਇਹ ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ !!
 ਇੱਥੇ ਵੱਸਦੀ ਸਦਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ,
 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਖਦੀ, ਕੂਕਦੀ ਜਵਾਨੀ ।

ਇਸ ਝੁੱਗੀ ਬੀਂ ਵਾਰੇ ਲੱਖ ਲੱਖ ਸਲਤਨਤਾਂ,
 ਝਨਾਂ ਰੋਹੜ ਵਾਰਦਾ ਲੱਖ ਵੈਰੀ,
 ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਜੰਜੀਰਾਂ ਪਾ ਆਪਣੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਇਹ ਝੁੱਗੀ,
 ਇਹ ਝੁੱਗੀ ਸਦਾ ਵੱਸਦੀ,
 ਦੀਵਾ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਬਲਦਾ,
 ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਫਕੀਰ-ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇੱਥੇ ਵੱਸਦਾ !!
 ੨੨।੧੦.੨

ਖੂਹ ਉੱਤੇ

੧.

? ਕੋਲ ਇਹ ਖੂਹੇ ਉੱਤੇ ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ
 ਛਿੱਕੀ ਵੱਡੀ ਘੱਗਰੀਆਂ,
 ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਬਾਹਾਂ,
 ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਲੱਜਾਂ,   ੨੨। (੨੨੪)
 ਕੁੜੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ !
 ਪਾਣੀ ਪਈਆਂ ਭਰਦੀਆਂ ।
 ਪਾਣੀ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਦੀਆਂ,

ਕੁਛ ਭੁਹਲਦੀਆਂ ਕੁਛ ਭਰਦੀਆਂ,
 ਕੁਛ ਛੁੱਟੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਵਦਾਂਦੀਆਂ,
 ਮੁੰਹ ਤੇ ਪਾਂਦੀਆਂ, ਡੋਹਲ ਡੋਹਲ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ,
 ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਨੁਹਾਲਦੀਆਂ ! ੨੧੧
 ਆਏ ਗਏ ਕਦੀ ਕਵੀਸ਼ਰ ਨੂੰ ੨੧੧
 ਪਾਣੀ ਬੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਲਦੀਆਂ !
 ਖੁਹ ਤੇ ਵੀ ਇਕ ਜੀਵਨ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀ ਹੈ,
 ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰਣੀਆਂ ਕਰਾਣੀਆਂ,
 ਦੇ ਸੁਣਨੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣੀਆਂ,
 ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫਟਾਊਣਾ, ੨੨੨ ੨੨੨
 ਘੜੇ ਭਰੇ ਭਰੇ ਚੱਕਣੇ ਚਕਾਉਣੇ,
 ਰਲ ਮਿਲ ਗਾਉਣਾਂ, ਹੇਕਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ । ੨੨੩

੨.

ਫਟਾ ਫਟਾ ਝੱਗਾ ਇਕ ਜੋਬਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਜਦਾ,
 ਅਰਕਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਂਦੀਆਂ,
 ਤੇ ਛਾਤੀ ਦੀ ਲੀਰਾਂ ਹਵਾ ਪਈ ਚੁੱਕਦੀ;
 ਇਹ ਭੈੜੀ ਹਵਾ ਕੇਹੀ ਪਈ ਵਗਦੀ,
 ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਛੇੜਦੀ, ਤੰਗ ਪਈ ਕਰਦੀ,
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੱਸਦੀ ਲੀਰਾਂ ਵਿੱਚੂ ਨੰਗੇ ਨੰਗੇ ਅੰਗੂਮੇਰੇ !

ਸੁੱਬਣ ਸੁਸੀ ਦੀ ਮੇਰੀ ਵਿੱਚ
 ਲਾਲ, ਲਾਲ ਧਾਰੀਆਂ,
 ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਮੇਰੀ ਸੁੱਬਣ ਦੇ ਪੱਲੇ,
 ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਹੋ ਮੇਰੀਆਂ ਜੰਘਾਂ ਪਈ ਕੱਜਦੀ ।

ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਮੇਰੇ, ਚਿੱਟੀ ਦੁੱਧ ਮੇਰੀ ਪਿੰਨੀਆਂ ।
ਚੁੰਨੀਂ ਨਿੱਕੀ ਜਹੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ,
ਝਾਲ ਮੇਰੇ ਸਿੱਜੇ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ !!

੨੧. ੴ ਹਉ ਵਿਚ ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ,
ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇਂ ਦੇ ਮੱਛਰਿਆਲੇ, ੨੧
ਰਲ ਮਿਲ, ਰਲ ਮਿਲ ਗਹਿਣੇ ਸਾਰੇ
ਮੇਰੀ ਸਿਫਤ ਪਏ ਕਰਦੇ !

ੴ ਹਉ ਵਿਚ ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ

੩.

ਖੂਹ ਉੱਤੇ ਵੱਸਦਾ,
ਗਿਰਾਂ ਵੀ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੋ ਦਿੱਸਦਾ,
ਫਕੀਰ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਮਿਲਦੇ,
ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ
ਲੱਜਾਂ ਸੱਟ ਸੱਟ ਪਾਣੀ ਓਹ ਭਰਦੇ,
ਇਹ ਮੇਲਾ ਸੰਜੋਗੀ ਹੁੰਦਾ !!

੪.

ਤੱਕ ਤੱਕ ਖੂਹ ਦੀ ਰੌਣਕ ਤੇ ਰੰਗ ਸਾਰਾ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਤੱਕਣਾ !!

ਮੇਲੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੁਟ ਕੁਟ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਭਰਨਾ,
ਉਛਲਣਾਂ ਤੇ ਕੁਦਣਾਂ, ਹੱਸਣਾਂ ਤੇ ਖੇਡਣਾ,
ਅਨਵਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨੱਸਣਾਂ, ਤੇ ਦੈੜਣਾਂ,
ਹਫੀ ਹਫੀ ਆਣਾ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਾਣਾ,
ਪਾਣੀ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਪੀਣਾਂ ਬੁਕ ਬੁਕ ਭਰਕੇ !

ਕਰਨਾਂ ਕੰਮ ਕੋਈ ਨਾਂਹ,
ਪਰ ਵਿਹਲ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗਣੀ,
ਕੰਮ ਸਾਰੇ ਭਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ !

੮੬

ਦਰਯਾ ਕਿਨਾਰੇ

੧.

ਦਰਯਾ ਕਿਨਾਰੇ ਰੇਤਾਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਟਣਾ !
 ਨੰਗੇ ਹੋ ਧੁਪਾਂ ਵਿਚ ਲੇਟਣਾ,
 ਤੇ ਮਾਰ ਛਾਲ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਣਾ,
 ਤਰਨਾਂ ਤੇ ਡੁਬਣਾਂ ਤੇ ਧਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਣਾਂ;
 ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਨਾਂ, ਪਾਣੀ ਉਛਾਲਣਾਂ,
 ਤੇ ਛੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨਾਂ।
 ਮੱਛੀਆਂ ਉਡਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕਣਾਂ,
 ਤੇ ਤਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਫੜ ਫੜ ਨਸਾਣਾਂ !
 ਨ੍ਹਾ ਧੋ ਆਖਣਾ:- ‘ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਕੈਣ ਹੈ ?’

੨.

ਮੁੜ ਮੁੜ ਦਰਿਯਾਵਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ,
 ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੱਕਣਾਂ,
 ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ, ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ, ਧੋਤੇ ਧਾਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾਂ,
 ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾਂ, ਚੰਮਣਾਂ, ਹੀਰੇ ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ !
 ਲੰਮੇਂ ਲੰਮੇਂ ਘਾਹਾਂ ਦੋ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬੰਬਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਕੇ ਆਪਣੀ
 ਪਗੜੀ ਵਿਚ ਟੁਗਣਾਂ !

ਕਦੀ ਕਸੰਭੇ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਪਾਈ ਫਿਰਨਾਂ ਦਰਯਾ ਕਿਨਾਰੇ,
 ਕਦੀ ਢਾਕ ਦੀ ਲਾਲ ਲਾਲ ਅੱਗ ਨੂੰ ਚਾ ਗਲੇ ਲਾਉਣਾਂ,
 ਕਦੀ ਤੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਜ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣਾਂ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਲਨਾਂ, ਜਗਾਉਣਾਂ, ਹਿਲਾਉਣਾਂ !
 ਕਦੀ ਪਿੱਪਲਾਂ ਤੇ ਬੋਹੜਾਂ ਨਾਲ ਗਿੱਝਣਾਂ !

੩੩੨

੮੭

ਮੁੜ ਮੁੜ ਖਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਣੇ,
 ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ ਘੱਟ ਜਿਹੇ ਭਰਨੇ,
 'ਇਹ ਮਿੱਠਾ, ਇਹ ਖੱਟਾ', ਇਹੋ ਪਏ ਕਰਨਾਂ ।
 ਦੈੜ ਦੈੜ ਬਿਰਛਾਂ ਨੂੰ ਪਲੰਬਣਾਂ !
 ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਨਾਂ,
 ਇਕ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜਹੇ ਜੋਸ਼ ਪਿਆਰ ਵਿਚ,
 ਘਾਹ ਨਾਲ ਮਿਲ ਮਿਲ ਰੋਣਾਂ !!

ਨੇਮਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨ ਕਰਨੀ ਕਾਈ, ॥੨੬॥
 ਪਿਰਮਾਂ ਕਰਮਾਂ ਥੀਂ ਨੱਸਣਾਂ,
 ਅਨੇਮੀ ਰਹਿਣਾਂ, ਸੋਚ ਸਾਰੀ ਡੋਬਣਾਂ,
 ਹੱਸਣਾਂ ਤੇ ਰੋਣਾਂ, ਤੇ ਚੀਖਣਾਂ,
 ਤੇ ਦਰਯਾਵਾਂ ਕਿਨਾਰੇ ਦੈੜਦੇ ਫਿਰਨਾਂ;
 ਪਾਗਲ ਜਿਹਾ, ਵਹਿਸ਼ੀ ਇਹ ਚਾ ਮੇਰਾ,
 ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਨੇਮ ਵਿਚ ਨ ਗੱਜਦਾ ।
 ਸਦਕੇ ! ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ, ਜਿੱਧਰ ਜਾਣਾਂ,
 ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾਹੀਂ,
 ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੀ ਪਿਆ ਕਰਦਾ !॥

ਹਨੂਮਾਨ

ਭਖਦੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਲਾਲਾਂ ਦੀ,
 ਹਨੂਮਾਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੇਟ ਕੀਤੀ,
 ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਉਹ ਮਾਲਾ,

ਪਾਣੀ ਡਲੁਕਣ ਕਹਿਰ ਕਮਾਲ ਦੇ ਡਲੀ ਡਲੀ,
ਕਿਹੀਆਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਚੂਨੀਆਂ !! ੩੧, ੧ ੫੭

ਪਰ ਹਨੂਮਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖਾਣ ਦਾ ਸੁਵਾਦ ਸੀ,
ਭੰਨ ਭੰਨ ਤੱਕਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਿਰੀਆਂ ?
ਗਿਰੀ ਨ ਨਿੱਕਲੀ ਕੋਈ,
ਤੇੜ ਤੇੜ ਵੇਖਦਾ,
ਇਹ ਕੀ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਨਾਂਹ ?
ਚਿਹਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਹੇ ਸਨ ਭਖਦੇ ?
ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਧਰੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਾਂਹ ?
ਇਹ ਲਾਲੀ ਕਿਹੀ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ ?
ਦੰਗ ਹੋ ਹੋ ਭੰਨਦਾ ਤੇ ਸੁੱਟਦਾ,
ਮਣੀਆਂ ਨਿਰਜਿੰਦ ਸਨ !! ੩੨, ੮

ੴ ਸਤਿਗੁਰ

ਸਾਧਣੀ ਦੀ ਢੋਕ

੧.

ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਢੋਕ ਮੇਰੀ,
ਮੈਰਿਓਂ ਪਾਰ, ਇਕ ਵਗਦੇ ਕੱਸ ਦੇ ਕੰਢੇ,
ਗੋਹੇ ਦਾ ਲਿੱਪਿਆ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਵਿਹੜਾ,
ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਸਿੱਧਾ ਧਰੇਕ ਦਾ ਬੂਟਾ ।
ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਧਰੇਕ ਮੇਰੀ ਛੁਲਦੀ,
ਉਦੇ ਉਦੇ ਛੁਲ ਨਾਜ਼ਕ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ਬੇ ਦਿੰਦੇ,
ਮੈਰੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਡਾਂ ਪਈ ਮਹਿਕਦੀ !!

੮੯

੨.

ਕੰਧਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਮਿੱਠੀ ਨਾਲ ਲਿੰਬੀਆਂ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਬੂਹੇ ਬੰਦ ਵੀ,
ਹਵਾ ਆ ਜਾ ਸੱਕਦੀ,
ਪੁਰਾਣਾ ਕਾਠ ਕਾਲਖ ਨਾਲ ਗਲੇਫਿਆ,
ਤੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਥੰਭ ਇਕ ਉਮਰ ਦੇ ਬਿੰਧੇ ਨਾਲ ਪੋਚੇ ।

੩.

ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਕੱਸ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਤ੍ਰੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਰੌਂ,
ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀ ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਤੇ ਵਗਦੀ
ਇਕ ਪਿੰਘਰੀ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਧਾਰ ਜਾਣ ਪੈਂਦੀ,
ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕਿੰਕਰਾਂ ਤੇ ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਛਾਣ ਛਾਣ
ਆਉਂਦੀ,
ਤੇ ਮੈਂ ਬਹਿ ਬਹਿ, ਉਠ ਉਠ, ਟਹਿਲ ਟਹਿਲ, ਤੱਕਦੀ,
ਚਾਨਣੀ ਤੇ ਘੁੱਲੀ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਰੈ ਦਾ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਖੇਡਣਾ !
ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਪੂੰਗਰਾਂ ਦਾ ਤਰਨਾ,
ਤੇ ਉਹ ਸੂਖਮ ਬਰੀਕ ਵਾਲ ਵਾਂਗੂ ਲਹਿਰਦੇ ਕੇਸ ਓਸ ਵਗਦੀ
ਰੌਂ ਦੇ !!

੪.

ਮੇਰੀ ਢੇਕ ਦੇ ਕੋਠੇ ਉੱਤੇ,
ਨੀਲਾ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਪਰ ਕੋਠੜਾ;
ਰਾਤੀ ਮੈਂ ਉੱਤੇ, ਅਨੰਤ ਹੇਠ,
ਡਾਹ ਸੁੱਖਰ ਆਪਣਾ ਲੇਟਦੀ,
ਰਾਣੀ ਜਿਵੇਂ ਜੱਗ ਦੀ !!

੯੦

ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਲਾਲ ਇਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੜਾ,
 ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਛੰਨੇ ਨਾਲ ਕੱਜਿਆ,
 ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਚੰਗਾ, ਅਕੱਲ ਵਿੱਚ,
 ਜਿੱਥੇ ਘਮਸਾਨ ਪਿਆ ਅਜਬ ਪਕਾਸ਼ ਦਾ ।

4.

ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੂਹਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲਦੀ,
ਲੋਕੀ ਚਾਂਈ ਚਾਂਈ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵੜਦੇ,
ਤੇ ਇਕ ਉਡਾਰੂ ਜਿਹਾ ਨਸ਼ਾ,
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੀ ਝੂਮ ਜਿਹੀ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸੁਵਾਦ ਜਿਹਾ,
ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ, ਨੱਸ, ਉੱਡ ਟੁਰਦਾ,
ਬੰਹੂ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਆਣਾ ਜਾਣਾ
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਧੂੜ ਜਿਹੀ ਪਾਂਦਾ,
ਮੈਂ ਬੂਹਾ ਤਾਹੀਂ ਨ ਖੋਲਾਂ,
ਲੋਕੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ,
ਮੈਂ ਜੀਂਦੀ ਇਕ ਅਮਲ ਜਿਹੇ ਤੇ,
ਲੋਕੀਂ ਮੇਰਾ ਅਮਲ ਆਣ ਤੋਜਦੇ !!

८.

Photo 2229

- ਜਦ ਮਿੱਟੀ ਫੱਕਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ ਸੈਂਦੀ,
ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਭਿੱਗਦੇ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ,
ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਗੜਗੜਾਂਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀਏ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮੇਰੀ,
ਓਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਢੋਕ ਦਾ ਜਾਦੂ ਇਕ ਵੇਖਦੀ,
ਮੇਰੀ ਢੋਕ ਜ਼ਮੀਨ ਥੀਂ ਉੱਠਦੀ,
ਚਾਈ ਜਿਵੇਂ ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਆਣ ਇਹ,

ੴ

ਇਉਂ ਉਠਦੀ ਜਿਵੇਂ ਫੰਘਾਂ ਵਾਲੀ ਜੀਂਦੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕੋਈ,
ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਉਠਦੀ ਸੁਤਾਈ ਢੋਕ ਦੇ ਛੱਤ ਉਤੇ,
ਨਾਲੇ ਮੇਰਾ ਕੱਖਾਂ ਦਾ ਸੱਬਰ ।

ਇਉਂ ਸਾਰੀ ਢੋਕ ਮੇਰੀ ਇਕ ਜਾਦੂ ਜਿਹਾ ਉਠਦੀ,
ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਬੀਂ ਉੱਚੀ ਉਡਦੀ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇਕ ਬਲਦਾ ਤਾਰਾ,
ਉੱਚਾ ਉੱਚਾ ਮੈਨੂੰ ਖੜਦੀ,
ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਬਾਰ ਸਾਰੇ,
ਵਿਛੇ ਨਿਰਜਿੰਦ ਜਿਹੇ ਦੇ ਸਿੰਮਤਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ,
ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਤੇ ਮੀਨਾਰਾਂ ਬੀਂ ਉੱਪਰ ਮੇਰੀ ਢੋਕ ਵਗਦੀ,
ਮੇਰੀ ਢੋਕ ਉੱਡਦੀ
ਮੇਰਾ ਪਰਾਂ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ !!

(੨੭)?

ਘਰ ਕੀ ਗਹਲ ਚੰਗੀ

੧.

ਪਾਣੀ ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਛੰਨੇ ਵਿਚ ਪਾ,
ਲਿਆ ਮੈਨੂੰ ਪਿਲਾਂਦੀ,
ਮੇਰੀ ਘਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਗਹਲ !!
ਇਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੁਝ ਰੰਗ ਅੱਜ ਹੋਰ,
ਚਮਕ ਅਣੋਖੀ, ਇਸ ਛੰਨੇ ਵਿੱਚੂੰ ਖੁਸ਼ਬੇ ਪਈ ਆਉਂਦੀ !!

ਉਹ ਚੱਲ, ਜਾ, ਦੂਰ ਹੋ ਇਹ ਪਾਣੀ ਘੜਾ ਭਰ ਆਣਦੀ,
ਚਾਂਦੀਚਸ਼ਮਿਆਂ ਨਰਦਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਪਾਣੀ,
ਉਹ ਰਾਈਂ ਰਾਈਂ, ਭਰ ਭਰ ਆਣਦੀ,

ਲਾਲ ਲਾਲ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੜਾ ਡਬੋਂਦੀ,
 ਤੇ ਸੋਮਿਆਂ ਵਿਚ ਡੁਬੇ ਰੱਖਦੀ,
 ਬੇਹੋਸ਼ ਜਿਹਾ ਘੜਾ ਹੰਦਾ ਜਾਂਦਾ,
 ਹਾਂ ਚੁਪ ਚੁਪ, ਨਕੈ ਨੱਕ ਭਰਿਆ, ਡੁਬਿਆ ਘੜਾ, ਮਸਤ
 ਐਲੀਆ ਜਿਹਾ, ਜਿਹਾ। ੧੩੨
 ਗਹਲ ਮੇਰੀ ਚੱਕ ਉਨ੍ਹੁੰ ਘਰ ਲੈ ਆਉਂਦੀ, ਜਿਹਾ। ੧੩੩
 ਤੇ ਰਾਹ ਸਾਰਾ ਗਾਉਂਦੀ ਜਪੁਸਾਹਿਬ ਸਾਰਾ ਤੇ ਘਰ ਮੇਰੇ ਆਉਂਦੀ,
 ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਦੇਵੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਗਾਂਦਾ ਆਂਦਾ,
 ਢੱਕਿਆਂ ਤੇ ਫਿੱਬਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ, ਜਿਹਾ। ੧੩੪
 ਠੰਢੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੁਵਾਦ ਵਿਚ,
 ਪਾਣੀ ਭਰ, ਗਹਲ ਮੇਰੀ ਆਉਂਦੀ।

੨.

ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ, ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਧੁਨਿ ਸੁਣ,
 ਸੋਹਣੀ, ਜਵਾਨ, ਮਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਪੈਰ ਰੰਗੀ,
 ਦੰਦ ਖੰਡ ਦੇ ਚੁੜੇ ਵਾਲੀ ਪਿਆਰੀ ਜਾਗਦੀ,
 ਸਾਲੂ ਸੂਹੇ ਵਾਲੀ ਦੁਧ ਚੌਣ ਜਾਉਂਦੀਂ,
 ਧਾਰ ਨੀਲੀ ਗਊ ਕੱਢਦੀ।
 ਆਟਾ ਜਦ ਛਾਣਦੀ,
 ਤੇ ਉਚਾਰਦੀ ਲੈ ਨਾਲ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰੀ,
 ਉਹਦੀ ਛਾਨਣੀ ਵਿਚੂੰ,
 ਵਾਂਗ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਮੀਂਹ ਦੇ ਧਾਰਾਂ ਜੇਹੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ,
 ਆਟਾ ਨਿਕਲ ਨਿਕਲ ਢਹਿੰਦਾ,
 ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਪਈ ਠਾਰਦੀ,
 ਇਕ ਚਾਨਣ ਜਿਹਾ ਘਰ ਵਿਚ।

ਇਕ ਤਾਂ ਭੇਰ ਉਹ ਪੂਰਬ ਵਾਲੀ ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰ, ਸ਼ੋਰੇ ਸ਼ੋਰ ਆਉਂਦੀ,
ਪਰ ਇਕ ਇਹ ਦੇਵੀ ਆਉਂਦੀ ਸਵੇਰ ਸਾਰ,
ਆਟੇ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਚੁੜੇ ਵਾਲੀ ਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਉਤੇ ਧਰੀ,
ਮੱਖਣ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਕਾਲੇ ਕਟੋਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਤੇ
ਦੁੱਧ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਇਕ ਹੋਰ ਹੱਥ ਤੇ,
ਛਾਹ ਦੀ ਚਾਟੀ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖੀ,
ਇਉਂ ਕੇਈ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੀ, ਕੇਈ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਅਣਪਛਾਤੀ
ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਵੀਂ ਜਿਹੀ ਆਉਂਦੀ,
ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਇਉਂ ਵੜਦੀ ਇਹ ਗਹਲ ਮੇਰੀ,
ਦੇਵੀ ਕਿਸੀ ਅਰਸ਼ ਦੀ, ਮੈਂ ਗਹਲ ਗਹਲ ਆਖਾਂ,
ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੇਰੇ ਡੱਤ ਹੇਠ ਫੁੱਟਦੀ !!
ਅੱਗ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ,
ਪੂਰਬ ਦੀ ਲਾਲੀ ਥੀਂ ਵੱਧ ਲਾਲ ਪਈ ਮਖਦੀ ।

3.

ਇਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੀਣਾ, ਇਸ ਰੋਟੀ ਦਾ ਖਾਣਾ,
ਭੋਗ ਥੀਂ, ਯੋਗ ਥੀਂ ਵੱਧ,
ਵੱਧ ਖਾਣ ਪੀਣ ਥੀਂ,
ਭਾਰੀ ਕੇਈ ਪਵਿੱਤ੍ਰ, ਦੈਵੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ,
ਸੱਚ ਸਾਹਿਬਾਂ ਆਖਿਆ—

ਅੰਨ ਦਾ ਸ੍ਰਾਦ ਵੀ ਇਕ ਨਾਮ ਦਾ ਸ੍ਰਾਦ ਹੈ !!

ਇਹ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ,
ਮੰਗ ਮੰਗ, ਖੋਹ ਖੋਹ, ਲੜ ਲੜ,
ਪ੍ਰੀਤ-ਰਸ ਵਿਚ ਡਬੋ ਖਾਵਣੇ !!

4.

ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ,
ਹੁਣ ਗਗਨਾਂ ਦਾ ਝਾਵਲਾ,

ਇਹ ਕੇਗੀ ਚੰਗੀ ਰੱਬ-ਦਿੱਤੀ ਗਹਲ ਹੈ ?
 ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਉੱਤੇ ਪਕਾਵੇ ਇਹ ਰੋਟੀਆਂ, }
 ਦੁੱਧ ਚੋਵੇ ਓਸ ਉਪਰ ਦੀ ਨੀਲੀ ਨੀਲੀ ਗਾਂ ਦਾ, }
 ਓਸ ਗਊ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਲੱਖ ਲੱਖ ਟੋਲੀਆਂ,
 ਮੇਰੀ ਗਹਲ ਕੇ ਪਈ ਕਰਦੀ ਇਹ,
 ਮੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਜਹੇ ਛੱਤ ਹੇਠ, ੫੩
 ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅਕੱਠ ਹੈ !!
 ——————

ਹਿਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਬਲਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ

੧.

ਜੋਤਾਂ ਹਿਮਾਲੇ ਦੀਆਂ,
 ਬਰਫਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੀਆਂ, }
 ਸ੍ਰਹੰਸ ਪਹਿਲਦਾਰ ਹੀਰੇ, } ੨੧੩
 ਓਸ ਰੰਗੀਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ !
 ਇਹ ਬਲਦੀਆਂ ਮਸ਼ਾਲਾਂ,
 ਇਹ ਜੋਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀਆਂ,
 ਫੜੀਆਂ ਬਲੀ-ਬੀਰਾਂ ਹੱਥ, ਪਰ ਉਪਕਾਰ,
 ਜਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ।
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਲਾਟਾਂ ਹੇਠ,
 ਇਕ ਜੀਆਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਠੰਢ ਕਮਾਲ ਹੈ ।
 ਸੱਕੀ ਮੋਈ ਲੱਕੜਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇ ਬਿਰਖ ਕਰਨ
 ਇਹ ਬਲਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਪਲ ਛਿਨ ਵਿੱਚ;

੯੫

੨੧

ਪੱਥਰਾਂ ਥੀਂ ਫਾੜੇ ਇਹ ਜੁਵਾਲਾ,
ਠੰਢੇ ਠਾਰ ਚਸਮੇਂ ਬੰਬੁ ਦੇ ਦੇ ਉਛਲਣ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ।

੨੨

ਦੇਣ ਮੋਯਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦ ਇਹ,
ਜੀਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਜਰਾਪਨ ਠਿਰਾਲਾ,
ਛੁਲਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਭਰ ਭਰ ਢਹਿੰਦੇ,
ਮੁਲਕ ਸਾਰਾ, ਖਲਕ ਸਾਰੀ, ਭਰਦੇ ਹਰਾਪਨ ਨਾਲ,
ਦਿਲ ਤੇ ਜੀ ਠਾਰਦੇ, ਰੂਹ ਭਰਦੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ।

੨.

੨੩ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਟਾਂ ਹੇਠ ਸੂਰਗ ਹੈ,
ਲੁਹੀਂ, ਇਹ ਸੂਰਗ ਇਹ ਆਪ ਲਾਟ ਲਾਟ ਹੋ ਜਗ-ਮਗ ਰਿਹਾ,
ਸੁਹਣਪ ਰਬਾਨੀ ਸਾਰੀ ਫਟਦੀ ਇੱਥੇ,

੪੧੭੯੪ ਵਾਂਗ ਇਕ ਸਹੰਸਰ ਦਲ ਕੇਵਲ ਛੁਲ ਦੇ, ੨੨੧ ।

ਤਿ ਭੁਲ੍ਹੁ ਭੁਲ੍ਹੁ ਵਗਦੀ ਸੁਹਜ ਸਾਰੀ ਆਪੇ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਬੇਬਸ ਹੋ,
ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸੁਹਣਪ ਪੂਰੀ, ਸਾਰੀ, ਆਪੇ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਹੋ,
ਬੇ ਲਿਬਾਸ, ਬੇ ਨਿਕਾਬ ਖੜੀ ਸਭ ਉਹ ਆਪ ਹੋ,

੩.

ਹੋਰ ਕੋਈ ਧਰਤ ਤੇ ਥਾਂ ਨਾਂਹ,
ਜਿਹੜਾ ਸਹਾਰੇ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ,
ਇਹ ਹਿਮਾਲੇ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਸਹਾਰਨ,
ਉਸਦੇ ਪੂਰਨ ਕਲਾ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ।

੨੧੧੨੨੨ ਉੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਅਲੇ ਉੱਠਣ,
ਪੂਰੀਆਂ ਚੁਮਣ ਸਬਲ ਰੂਪ ਵਿਚ,
ਓਸ ਅਰੂਪ ਰੋਬ ਦੇ ਚਰਨ, ਇਹ ਰੈਸ਼ਨੀਆਂ ।

੯੯

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਜੁੱਟ ਸਾਰਾ,
ਗੈਰੀ ਸ਼ੰਕਰ ਥੀਂ ਲੈ, ਬੰਦਰ ਪੂਛ ਤੇ ਜਮਨੇਤਰੀ,
ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪੀਰ ਚਿੱਟੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ,
ਤੇ ਕੁੱਲੂ ਕਾਗਾਨ ਦੀਆਂ ਧੋਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ,
ਇਹ ਸਭ ਇਕ ਡਿੰਗੀ ਪਈ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ
ਹੈ ਤਲਵਾਰ ਕਿਸੀ ਵਰਯਾਮ ਦੀ ।

ਹਿਮਾਲਾ ਸਾਰਾ ਬੱਸ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ
ਪੂਰੇ ਇਕ ਮਰਦ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ,
ਮੁਕੰਮਲ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਖਿੱਚਿਆ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ,
ਸੁੱਚੇ ਆਦਮੀ ਪੂਰੇ ਦਾ ਆਕਾਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ !! *Shik 4*

੩੫ (੩੨੩)

ਆਦਮੀ ਪੂਰੇ ਦਾ ਦਿਲ,
ਉੱਚਾ, ਸਿੱਧਾ, ਸਦਾ ਬੇਛੱਤ ਹੈ,
ਖਲੋਂਦਾ ਟਿਕ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਅਣਟੁੱਟ ਵਿਚੁ,
ਬਜਰਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਉਹ, *ਪਥਰ*
ਬਿਜਲੀਆਂ ਸਹਾਰਦਾ !!

ਪਰ ਓਹਦੇ ਆਸਨ ਦੀ ਧਰਤ ਹੇਠ
ਗੰਗਾ ਅਨੇਕ ਵਗਦੀਆਂ,
ਕੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਜ਼ੋਰ ਕਰਦੇ !!
ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰ, ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਗਦੇ,
ਨਰਮ ਉਹ ਅਤਿ ਦਾ,
ਲਿਫਾਣ ਅਨੰਤ ਸਾਰਾ,
ਕਰੜਾ ਓਹ, ਕਦੀ ਨ ਮੁਰਦਾ !!

੯

(ਉੱਠ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੱਭਰੂਆ, ਉੱਠ !

ਧਾਰ ਇਹ ਖੰਡਾ ਅਕਾਲ ਦਾ,

ਹਿਮਾਲਾ ਸਾਰਾ ਅੰਗਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਥਾਪ ਤੂ,

੨੫

ਇਹ ਜੋਤਾਂ ਬਲਣ ਲਟ ਲਟ,

ਤੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਸੁਹਾਗ ਹੋ,

ਹਾਂ ! ਦਿਲ ਉੱਚੇ ਦੀਆਂ ਰੈਣਕਾਂ, ਠੰਢਕਾਂ ਅਮੀਰੀਆਂ, ਏਅੰਤ ਓ !!

ਗਉਰਵ ਸੰਭਾਲ ਸਭ ਓ ਲੰਡਿਆ !

ਵੰਡ ਨਾਂਹ ਇਹ ਕਿਸੀ ਨਾਲ,

ਬੈਠ ਤੂ ਇਸ ਉਚਾਈ ਘਰ ਆਈ ਤੇ,

ਬਲਦੀਆਂ ਮਿਸ਼ਾਲਾਂ ! ਚੱਕ, ਹੱਥ ਲਾ ਤੂ !

ਵਧ, ਉਠ, ਜਾਗ, ਟੁਰ, ਜਾ, ਤੂ,

ਖਲੋਈਂ ਨਾਂਹ, ਖਲੋਈਂ ਨਾਂਹ,

ਮਿਸ਼ਾਲਚੀਆਂ ਸਦਾ ਜੰਵ ਨਾਲ ਟੁਰਨਾ,

ਸੰਭਾਲ ਇਹ ਮਿਸ਼ਾਲ ਤੂ !!

ਧਾਰ ਇਹ ਜੋਤਾਂ,

ਕਰ ਇਹ ਪਿਆਰ ਤੂ,

ਖਲੋਈਂ ਨਾਂਹ, ਖਲੋਈਂ ਨਾਂਹ,

ਵਧ, ਉੱਠ, ਜਾਗ, ਟੁਰ, ਜਾਹ ਤੂ,

ਨਾ ਢਿੱਲ ਲਾ ਤੂ, ਨਾ ਢਿੱਲ ਲਾ ਤੂ !!

ਗਾਰਗੀ

੧.

ਵਿਸਮਾਦੁ ਨਾਗੇ ਫਿਰਹਿ ਜੰਤ ॥

[ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੈਣ
ਜਿਹੜਾ ਅੱਖ ਉੰਘਾੜ,
ਮੇਰੇ ਵਲ ਦੇਖ ਸਕੇ ?
ਮੈਂ ਨੰਗਾ ਜਲਾਲ ਹਾਂ ।

੨੧

ਸੁਰਜ ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ
ਚੈਨ ਵਾਂਗ ਪੀਲਾ ਪੈਂਦਾ,
ਮੈਂ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਾਂ
ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਟੁੱਟਾ ਜਿਹਾ ਫੰਘ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਤ ਹੈ !

੨੨

ਮੈਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਬਣਾਈ ਹਾਂ,
ਨੰਗਾ ਚਾਨਣ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਦਾ ।
ਮੇਰਾ ਸੁਹਣਪ ਨਹੀਂ ਕੈਦ ਹੈ,
ਨੱਕ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਖੀਆਂ,
ਹੱਥਾਂ, ਪੈਰਾਂ, ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ:
ਮੇਰਾ ਅਨੰਤ ਸੁਹਣਪ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਦਾਂ ਥੀਂ ਪਾਰ ਹੈ !!
ਕੈਣ ਆਖੇ ਮੈਂ ਨਿਰਾ
ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਜਾਮਾ,
ਟੁੱਟਣ ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ ਵਾਂਗ ਕੱਚ ਦੇ;
ਜਾਮੇ ਫਾੜੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂ,
ਤੋੜੀਆਂ ਸਭ ਨੁਹਾਰਾਂ,

੨੩

੯੯

ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਰੂਹ ਹਾਂ ਸਣਦੇਹੀ,
ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੀਰਾ ਜਿਹੜਾ ਕਦੀ ਨ ਟੁੱਟਦਾ ॥

ੴ ੭੮ ।

{ ਮੈਂ ਨੰਗੀ,

{ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਪਰਦਾ,
ਮੈਨੂੰ ਕੰਧ ਕੇਠੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ,
ਮੈਂ ਕੁੱਲ ਹਨੇਰੇ ਚੀਰਦੀ ।

{ 'ਇਹ ਮਰਦ ਹੈ' 'ਇਹ ਤੀਮੀ'

{ ਇਹ ਕੀ ਕਮੀਨਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ ਦੁਵੱਲੀ ਦਾ,
ਮੈਂ ਆਈ ਸਭ ਹਨੇਰਾ ਭੱਜਿਆ ।

ਮੈਂ ਦੇਵੇਂ ਮਰਦ ਤੇ ਤੀਮੀਂ ਹਾਂ,

ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹਾਂ, ਜੀ ਜਿਹਾ ਹੋਕੇ !

੬ ।

ਤੀਮੀਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮਰਦ ਪੂਰਾ,

ਮਰਦ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੀਮੀਂ ਪੂਰੀ ਹਾਂ ।

ਮੈਂ ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ 'ਨੰਗੀ-ਇਨਸਾਨੀਅਤ',

ਮੈਂ ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ 'ਇਕ-ਰਬਾਨੀਅਤ' ।

੨.

ਮੈਨੂੰ ਆਖਣ ਮੈਂ ਨੰਗੀ ਹਾਂ,

ਜਨਕ ਦੀ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਰੇ 'ਬ੍ਰਹਮਵੇਤੇ',

ਝੱਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਖਣ ਨਾਂਹ,

ਮੈਂ ਸਦਾ ਨੰਗਾ ਸੱਚ ਹਾਂ ।

ਕੂੜ ਕੱਪੜੇ ਪਾਂਦਾ,

ਸਭ ਕੱਪੜਾ ਕੂੜ ਕੂੜ ਹੈ,

ਤੀਮੀਂ ਕੱਪੜਾ, ਮਰਦ ਕੱਪੜਾ,

ਅੱਗੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵੀ,

ਰੂਹ ਹੀ ਨੰਗਾ ਜਾਉਂਦਾ,
 ਜਾਣਨ ਨਾਂਹ, ਮੈਂ ਮੈਤ ਦੇ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਸਵੇਰ ਹਾਂ,
 ਮੈਂ ਕੱਲ ਆਣ ਵਾਲੀ ਹਾਂ, ਅੱਜ ਦਾ ਘੁੰਡ ਲਾਹ ਆਈ ਹਾਂ।
 ਜਨਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਹੱਸਦੀ,
 ਉਹ ਆਖਣ ਮੈਂ ਝੱਲੀ,
 ਮੈਂ ਆਖਾਂ—ਝੱਲੇ !!

ਸਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਾਂਗ ਧੱਪ ਦੇ,
 ਖੜੀ ਹੋ ਨੰਗਾ ਮਨੰਗੀ ਮੈਂ ਪੁਕਾਰਦੀ:-
 “ਆ ਕੰਵਲ ! ਨਿਕਲ ਪਰਦਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆ,
 ਬਲਾਂ ਜਲਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਕਰ ਲੀਰਾਂ,
 ਉੱਤੇ ਆ ਕੰਵਲਾ !
 ਉੱਤੇ ਤਰ ਕੰਵਲਾ !
 ਚਿਕੜਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੰਵਲਾ !
 ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾੜ ਕੰਵਲਾ !
 ਬੈਠਾ ਡੰਡੀ ਆਪਣੀ ਤੇ,
 ਆ ! ਸੇਹਣਿਆ ! ਆ !
 ਨੰਗੇ ਅਕਾਸ਼ ਤਲੇ,
 ਨੰਗੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਡੀਕਦੀ,
 ਪਰਦਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆਵੀਂ,
 ਫਾੜੀਂ ਬਾਹਰ ਅਨੰਤ ਨੂੰ, ਇਹ ਵੀ ਪਰਦਾ,
 ਚੀਗੀਂ ਅੰਦਰ ਅਨੰਤ ਨੂੰ, ਇਹ ਹੋਰ ਘਣੇਂ ਕਾਲੇ,
 ਤੇ ਫਟ ਫਟ, ਬਾਹਰ ਆ,
 ਨੰਗੀ ਮੁਨੰਗੀ ‘ਮੈਂ’ ਹੋ ਕੰਵਲਾ !
 ‘ਮੈਂ’ ਸਾਰੀ ਤੈਨੂੰ ਉਡੀਕਦੀ !!”

ਕੰਵਲ ਨੰਗਾ, ਧੁਪ ਨੰਗੀ, ਜਲ ਨੰਗਾ,
ਮੈਂ ਨੰਗੀ, ਅਕਾਸ਼ ਨੰਗਾ,
ਇਹ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ,
ਇੱਥੇ ਨੰਗਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੋਭਦਾ ।
ਨੰਗਾ ਸੁਹਣਪ ਸਾਰਾ, ਨੰਗਾ ਰੱਬ ਅਕੱਲਾ,
ਕਿਸ ਪਾਸੂੰ ਕੱਜਣਾ, ਇਕ ਪੂਰਾ ਨੱਕੇ ਨੱਕ ਭਰਿਆ;
ਨੰਗਾ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਮੈਂ,
ਅੱਗ ਦਾ ਇਕ ਹੜ੍ਹ ਇਹ !!

ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ

੬੧
ਉੱਛਲ, ਉੱਛਲ, ਚਾ ਭਰੇ ਭਰੇ ਵਿੱਚ,
ਨਾਚ ਜਿਹੀ ਕਰਦੀ ਨੀਲੀ ਜਮਨਾਂ ਵਗਦੀ,
ਸਜੀ, ਸ਼ੰਗਾਰੀ, ਛਬੀ ਵਾਂਗ ਇਕ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੇ !

ਕਦੰਬ ਦਾ ਬੂਟਾ ਨਾਲ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਝੂਮਦਾ,
ਪਾ ਓਸੇ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਰਾਗ ਤੇ ਨਾਦ-ਤਾਲ ਨੂੰ,

ਨਾਲ ਨਾਲ ਤਾਲ ਦੇ ਸੁਰ ਭਰਦਾ,
ਕਦੰਬ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਡਾਂ ਭੀ ਨੱਚਦੀ,
ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਹਵਾ ਛੇੜਦੀ ਉਹਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ।

ਚਾ ਸੀ ਸਭ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੇ ਅਨੰਤ ਜਿਹੇ ਹੋਣ ਦਾ,
ਹਵਾ ਤੇ ਬੂਟੇ ਤੇ ਪਹਾੜ ਨਾਲ ਨੱਚ ਪਏ,
ਸਮਾਂ ਸੀ ਤੁਲ ਦੇ ਭਰਨ ਦਾ,

ਮੈਂ ਤੱਕ ਜਾ ਬੰਮ੍ਰਿ ਸਭ ਨੱਚ ਪਿਆ,
 ਖਲੋਤਾ ਦਿੱਸਿਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਦੰਬ ਹੇਠ,
 ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਲਈ ਚੁਪ ਹੋਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬਾਂਸਰੀ । ੧੩
 ਟੇਢੀ ਜਹੀ ਛੁਬਿ ਸੀ, ਸੱਜਾਪੈਰ ਖੱਬੇ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤਾਲ ਤੇ ਸੁਰ ਵਿਚ
 ਤੇ ਮੁਕਟ ਹੋਯਾ ਜ਼ਰਾ ਇਕ ਪਾਸੇ,
 ਤੇ ਮੈਂ ਤਕੇ ਹਿੱਲੇ ਮੁਕਟ ਵਿਚ ਲਟਕਦੇ ਹੀਰੇ,
 ਅਚੰਭਾ ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ, ਨਾਲ ਹਿੱਲੇ ਤਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ।
 ਹੀਰੇ ਤਲੇ ਹਿੱਛੇ,
 ਹੀਰੇ ਉੱਪਰ ਹਿੱਲ ਗਏ,
 ਇਹ ਕਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ?
 ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ, ਕਾਲਾ ਜਿਹਾ,
 ਵਿੰਦਰਾਵਨ ਵਿਚ ਗਊਆਂ ਚਰਾਨ ਵਾਲਾ !
 ਜਮਨਾਂ ਨੂੰ ਛੇੜਦਾ,
 ਰੱਖ ਮੂੰਹ ਆਪਣੇ ਤੇ ਬਾਂਸਰੀ;
 ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਨਚਦੀ ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਜਮਨਾਂ,
 ਕਦੰਬ ਦਾ ਬੂਟਾ ਤੇ ਨਾਲੇ ਛਾਯਾ ਨੱਚਦੀ,
 ਝਾੜੀ ਝਾੜੀ, ਕਿਣਕਾ ਹਿੱਲਦਾ ।
 ਮੁਕਟ ਜਦ ਹਿੱਲਿਆ,
 ਤਾਰੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਲ ਗਏ,
 ਸੋਹਣਾ ਕੋਈ ਭੇਤ ਹੈ ਰੱਬ ਦਾ !

ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂ ਆਪਣਾ

੧.

ਸੇਹਣਿਆਂ ! ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂ ਆਪਣਾ,
 ਵੱਧ ਬੀਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਹਾਲੀਂ ਬੁੰਹ ਸਾਰਾ,
 ਹੋਰ ਹਾਲੀਂ ਬੁੰਹ ਸਾਰਾ, ਹੋਰ ਵੀ ਹੋਰ,
     ਤੇਰਾ ਮੁੱਲ ਕੋਈ ਨਾਂਹ,
     ਤੂ ਕੀਮਤਾਂ ਬੀਂ ਪਰੇ,
     ਓ ਯੂਸਫਾਂ ਦੇ ਯੂਸਫਾ !

੨.

ਹੁਣੇ ਆਯਾ ਹੈ ਤੂ,
 ਉਤੂ ਹਿਠਾਹਾਂ ਨੂੰ,
 ਲਾਲ ਲਾਲ ਕੰਵਾਰੇ
 ਤੇਰੇ ਹੋਠ ਹਾਲੇਂ,
 ਕੰਵਾਰਾ ਤੇਰਾ ਦਿਲ,
 ਸੱਜਰਾ ਦਿਮਾਗ ਵੇ,
 ਨਾ ਵੱਟ ਦਿਲ ਤੇ,
 ਨਾ ਲੀਕ ਦਿਮਾਗ ਤੇ,
 ਜੁਸਾ ਤੇਰਾ ਵਾਂਗ ਨਵੇਂ ਛੁੱਟੇ ਛੁੱਲ ਦੇ,   ੨੮
 ਹਾਲੇਂ ਨਾ ਘੁਣ ਲੱਗਾ,
 ਨ ਕੀੜਾ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕਾ
 ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਚੱਟ ਜਾਂਦਾ,
 ਹਾਲੀਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟਾ ਨੂਰ ਅਸਮਾਨ ਵਾਲਾ
 ਖਸ਼ਬੇ ਕਾਦਰ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਨਵੀਂ ਹਾਲੀਂ ਸੱਜਗੀ ।
 ਮਿੱਟੀ ਗਿੱਲੀ ਗਿੱਲੀ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੇਜਲ,

ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਰੈਣਕ ਉਹ ਉਤਾਹਾਂ ਦੀ,
 ਇਹ ਅੰਗਾਰ ਵਾਂਗ ਭਖਦਾ,
 ਇਹ ਭਖਾਂ, ਇਹ ਲਾਲੀਆਂ,
 ਲਾਲਾ ! ਸਭ ਤੇਰੀਆਂ, ੨੧੦
 ਸਭ ਤੂੰ ਤੂੰ, ਇਕ ਨਵਾਂ ਰੂਹ ਹੈ:-
 ਅਣਵੰਡਿਆ, ਅਣਭੱਜਿਆ, ਅਣਟੁੱਟਾ ਸਬੂਤ ਤੂੰ !!"

ਸਸਤੇ ਮੁੱਲ ਨਾ ਵਿਕੀਂ ਲਾਲਾ !
 ਧੂੜਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਰੁਲਾਈਂ ਆਪਾ,
 ਦਿਲ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਰੱਖੀਂ,
 ਖੰਡੁ ਖੰਡ ਵੰਡ ਨ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤੂੰ,
 ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ !

੧੧੧
੨੨੨
(੩੨੩. ੩੧੧)

੩.

ਸਰੂ ਵਾਂਗ ਖਲੋ ਤੂੰ
 ਪੈਰਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਤੇ,
 ਤੇ ਪਕਾ ਜੜੀਂ ਆਪਣੀਆਂ,
 ਦਿਲ ਦੇ ਕਿੰਗਰੇ ਤੇ ਦੇਖ ਤਾਰੇ ਲਟਕਦੇ,
 ਚੰਦ ਛੁਪ ਛੁਪ, ਖੇਡਦਾ ਪਿੱਛੇ ਤੇਰੇ ਕੱਦ ਦੇ,
 ਤੇ ਜਗਤ ਦੀ ਸੁਹਣਪ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ
 ਟੁੱਭੀਆਂ ਲਾ ਲਾ, ਨਿਖਰ ਨਿਖਰ, ਆਉਂਦੀ ।
 ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਵਿਛੇ ਅਕਾਸ਼ ਸਾਰੇ,
 ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਲੰਘ ਗਿਆ ਕਾਲ ਕੱਠਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ੨੧੧
 ਸੁਕੜਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਰਾ,
 ਤੇ ਤੇਰੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ,
 ਹੋਰ ਹੋਣੁਰਦਾ, ਪਲਟਦਾ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਆਖੇਂ ।

੨੧੧

ਤੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਸਦਕੇ ਲਾਲਾ !
 ਜਿਹੜੀ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਚੁਲੀ ਕਰ ਪੀਂਦੀ,
 ਘੋਲ ਘੋਲ ਪੀ ਜਾਵੈ, ਪਿਆਲੇ ਅਜ਼ਲ ਦੇ ਸੱਖਣੇ ।
 ਤੇਰੀ ਇਕ ਇਕ ਹੱਸੀ ਲਈ,
 ਲੱਖ ਲੱਖ ਹੁਸਨ ਨਿਕਲਣ ਪਾੜ ਪਾੜ ਪਰਦੇ,
 ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ।

੪.

ਛੋੜ ਨੱਸਣਾ ਤੇ ਭੱਜਣਾਂ,
 ਛੋੜ ਪਤੰਗਾਂ ਦਾ ਚਾੜ੍ਹਨਾ,
 ਖੇਲ੍ਹ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬਾਰੀ,
 ਬੈਠ ਓਸ ਝਰੋਖੇ ਤੱਕਲਾ,
 ਓ ਉੱਚੀ ਬਾਰੀ ਵਾਲਿਆ !
 ਝੂਮ ਅੱਖ ਆਪਣੀ ਵਿੱਚ,
 ਤੈ ਅਡੋਲ ਰਹੁ ਛੁਪਿਆ,
 ਜੀਵਨ-ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਵਾਂਗ ਖਿੜਿਆ,
 ਅੰਝ ਸਾਰੇ ਸਾਂਭ ਰੱਖ,
 ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋ ਨਾਂਹ,
 ਢਹ ਢਹ ਖੋ ਨਾਂਹ,
 ਸਿੱਧਾ ਖਲੋ ਤੂੰ ਨਾਲ ਰੱਬ-ਬੰਭ ਦੇ,
 ਚਾਹ ਨਾਂਹ, ਚਾਹਣ ਨੂੰ ਛੱਡ,
 ਵਾਂਗ ਡੋਰ ਟੁੱਟੀ ਪਤੰਗ ਦੇ,
 ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ !

੫.

ਨਿੰਮੇਡੂਣ ਤੇਰੀ ਬਲਾ ਹੋਵੇ,
 ਮਾਯੂਸ ਤੇਰੀ ਜੁੱਤੀ,

ਨਿਰਾਸ ਤੇਰੇ ਵੈਰੀ ਹੋਣ,
 ਚਸ਼ਮਾਂ ਡੁੱਟਿਆ ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦਾ
 ਸਦਾ ਦੀ ਬਸੰਤ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸੋਹਣਿਆਂ !
 ਤੂੰ ਫੁੱਲ ਜਿਹੜਾ ਕਦੀ ਨਾ ਹਿੱਸਦਾ,
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ,
 ਰੱਬ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਆਣ ਲਾਇਆ,
 ਪਾਣੀ ਬੇਅੰਤ ਦਾ,
 ਰਸ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ,
 ਇਹ ਸ਼ਹਦ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ
 ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ !

੯.

੩੦੫੯

 ਗੰਦਲ ਆਪਣੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਝੂਮ,
 ਪਾਣੀ ਜੀਣ ਦਾ ਖਿੱਚ ਧਰਤ, ਅਕਾਸ਼ ਥੀਂ,
 ਰੋਟੀ ਪੱਟ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਲੇ ਥੀਂ,
 ਫੇੜ ਫੌੜ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖਾਹ ਤੂੰ,
 ਜੀ ਤੂੰ ਸਦਕੇ, ਕੁਲ ਜਹਾਨ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ,
 ਹੱਸ ਤੂੰ ਫੁੱਲਾ !
 ਬੈਠ ਤੂੰ ਤਖਤ ਸੁਲੇਮਾਨ ਤੇ,
 ਬੁਲਾ ਦੇਵ ਨੂੰ ਤੇ ਪਰੀਆਂ ਨੂੰ,
 ਕਰ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ,
 ਹਵਾਵਾਂ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਚੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ !

ਤੂੰ ਕੀ ਚਾਹਣਾ ਤੇ ਮੰਗਣਾਂ ਕੀ ?
 ਬੱਸ ਖਿਲਣਾਂ ਆਪਣੀ ਡੰਨੀਂ ਤੇ ਖਲੋਕੇ,
 ਇਉਂ ਰਸ ਵਿੱਚ ਭਰਿਆ ਰਹੁ ਤੂੰ,

ਰੱਬ ਵਿੱਚ, ਰੱਬ ਨਾਲ, ਰੱਬ ਤੇਰੇ ਬਾਹਰ ਵੀ,
 ਇਉਂ ਤੁਰ, ਫਿਰ, ਹਿਲ ਜੁਲ, ਜੀ ।
 ਸਭ ਕੁਛ ਠੀਕ ਹੈ !!
 ਹੱਸ, ਖੇਡ ਤੂੰ,
 ਤੈਨੂੰ ਕਾਹਦੀ ਲੋੜ ? ਤੇੜ ਚਿੰਤਾ ।

ਸੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਆਖਦਾ—
 ਖਿੜ ਤੂੰ, ਭੱਖ ਤੂੰ,
 ਪਰ ਪੱਤੀਆਂ ਨਾ ਆਪਣੀਆਂ ਤੇੜ ਤੂੰ,
 ਤੇੜ ਤੇੜ ਨਾ ਆਪਾ ਖਲੇਰ ਤੂੰ,
 ਤੇਰੀ ਨਾਜ਼ਕ ਪੰਖੜੀਆਂ ਨੇ ਕੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਨੇ ?
 ਕੇਹੜੇ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਤੂੰ ਬੰਭ ਦੇ ਰੱਖਣਾ ?
 ਡਿਗਦੇ ਲੱਖਾਂ ਤਾਰੇ ਇਕ ਪਲਕ ਵਿੱਚ,
 ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੇ ਕਰਨਾ ?
 ਬੈਠ ਨਜਿੱਠ ਕੇ,
 ਸੌਂ ਤੇ ਜਾਗ ਤੇ ਜੀ ਹੱਸ ਹੱਸਕੇ,
 ਸਾਰੇ ਰੱਬ ਪਿਆ ਵੱਸਨਾ !!
 ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਮੁਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ !!

੨.

ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਨਹੀਂ   ੧੦੮
 ਕਿਸੀ ਪਾਸੂ ਮੰਗਣਾ;
 ਦਾਤਾ ਤੇਰਾ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ,
 ਭੁੱਖ, ਪਿਆਸ ਤੂੰ ਸਹਾਰੀਂ,
 ਸੁਹਣੱਪ ਦੇਖ ਰੱਜ ਤੂੰ,
 ਹੱਬ ਨਾ ਲਾਈਂ ਗਰਜ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ,

੩੨. ੧੦੮

ਅੱਖ ਪੱਟ ਕੇ ਨਾ ਤੱਕੀਂ ਕਿਸੀ ਲੋੜ ਨੂੰ, ॥੧੮੭॥

ਮਮਤਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰਦੇ ਲੱਖ ਕਰੋੜਾਂ,

ਆਦਮੀ ਦੇ ਲੇਲੇ ਇਹ ਮਮਤਾ ਬਣਾਉਂਦੀ,

ਮਨੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਜਾਨਵਰ ਬਣਾ ਗੱਡੇ ਅੱਗੇ ਵਾਹੁੰਦੀ ।

ਸਤ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਤੱਤੀਆਂ,

ਦਿਲ ਅੱਧ ਜਲੇ ਭੁੰਨੇਂ ਫਿਰਦੇ,

ਕੋਈ ਵੀ ਇੱਥੇ ਸਬੂਤ ਨਾਂਹ,

ਖਿੜੇ ਫੱਲ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਤੁੜਾ ਨਾਂਹ,

ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਫੁੱਲ ਕਿਸੀ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਤੂੰ ਸੱਕਦਾ ।

ਨਿਰਾਲਮ, ਨਿਰਸੰਕਲਪ ਹੋ ਜੀ ਤੂੰ,

ਖੁੱਲ੍ਹਾ, ਖਿੜ ਤੇ ਹੱਸ,

ਤੇ ਆਪਾ ਦੱਸ ਦੱਸ,

ਖੇੜਾ ਖਿੜਾ ਥਾਈਂ ਥਾਈਂ ਤੂੰ,

ਓ ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ !

Santokh Singh

੧੦੧

੩੪੨ ॥

੮.

ਇਕ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾ ਲਾਈਂ ਚਾ ਤੂੰ,

ਇਕ ਹੋਣ ਥੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਆਪ ਹੁਣ ਤੰਗ ਹੈ !

ਇਹ ਤਾਰੇ ਅਨੇਕ ਸਾਰੇ,

ਬਾਗ ਬਾਗ, ਫੁੱਲ ਫਲ ਵੰਨ ਵੰਨ ਦੇ,

ਇਕ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੀ ਸੁਵਾਦ ਹੈ ?

ਬੂੰਹ ਬੂੰਹ, ਹੋ ਹੋ,

ਕਿਹਾ ਸੁਹਣੱਪ ਰੋਬੀ ਪਿਆ ਨਿਖਰਦਾ,

ਮੇਤੀਆਂ ਦੇ ਕਿਣਕੇ,

ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਥੀਂ ਵੱਧ ਦਿੱਸਣ,

ਰਮਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਹੈ,

੧੦੯

ਡਲੀਆਂ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ
ਆਬ ਆਪੋ ਆਪਣੀ,
ਓਹ ਸੇਹਣਿਆਂ ! ਮੁੱਲ ਪਾ ਤੂੰ ਆਪਣਾ !

ਕੰਵਾਰੀ ਪਦਮਨੀ

੧.

ਮਾਏ !

ਡੂੰਘਾ ਸਤਰ ਘੱਤ ਮੇਰੇ ਰੂਹ ਲਈ,
ਮੇਰਾ ਜੁੱਸਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਰੂਹ ਪੂਰਾ । *ਗੁਰੂ* .
ਗੁਡਵਡ ਹੋਯਾ ਸਰੂਪ ਮੇਰਾ, *ਗੁਰੂ*,
ਇਹ ਬਾਹਾਂ, ਇਹ ਕਲਾਈਆਂ
ਇਹ ਲੁਕੇ, ਛੁਪੇ ਜੋਬਨਾਂ । *ਗੁਰੂ*,
ਓ ਪਲਕੇ ਮੇਰਿਓ ! ਦੇ ਸੂਰਜ ਮੇਰੇ ਕੱਜ ਦਿਓ !
ਓ ਚੇਲੀਏ ! ਫਟ ਨਾਂਹ, ਉੱਠ ਨਾਂਹ, ਹਟ ਨਾਂਹ, ਬੱਝੀ ਬੱਝੀ,
ਘੁਟੀਂਦੀ ਘੁਟੀਂਦੀ ਰਹੁ ਤੂੰ !

ਸਭ ਕੁਛ ਗੁਪ ਦੇ, *ਗੁਰੂ*.

ਰੂਹ ਸਭ ਕੱਜਣਾਂ,
ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਦੇ,
ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦੇ,
ਇਸ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ।
ਕਲੀਏ ! ਛੁਪ ਜਾ, ਛੁਪ ਜਾ,
ਸਾਵੇ ਘੰਘਟਾਂ ਹੇਠ ਸਦਾ, ਸਦਾ,
ਨਹੀਂਓਂ ਇਹ ਕਦੀ ਦੱਸਣਾ,
ਕਾਹੂੰ ਪਿਆ ਦਿੱਸਣਾ ?

੨.

ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਚੰਨ ਨੇ,
ਇਸ ਗਗਨ ਨਹੀਓਂ ਚੜ੍ਹਨਾ,
ਮਾਏ ! ਕਿਸੀ ਅਣਡਿੱਠੇ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਗਗਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਚੰਨ ਨੀਂ !
ਮੈਂ ਮੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਹੀਓਂ ਲੱਗਣਾਂ
ਕੱਜ ਦੇ, ਕੱਜ ਦੇ, ਕੱਜ ਢੱਕ ਰੱਖਣਾਂ । | ੨੧੧ |

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਚ.

ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਬੁ ਨਾਨਕ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਬੁ ਨਾਨਕ

ਮਾਏ ! ਮੈਂ ਕਲੀ ਬਰਫਾਂ ਦੀ ਛਾਯਾ ਦੀ,
ਖਿੜਾਂ ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਰੱਬੀ ਦੀ ਛਾਵਾਂ ਹੇਠ,
ਮੈਂ ਚਾਨਣ ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਦੀ,
ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੱਢਣਾ, ਛਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲੀ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਉਹ ਢੁਲ ਜਿਹੜਾ ਭਾਂਬੜ ਬਲ ਉਠਸੀ ।

੩.

ਤਾਰਿਆਂ ਥੀਂ ਪਿਆਰ ਆਪਣਾ ਮੈਂ ਲੂਕਾਂਦੀ ਮਾਏ !
ਚੰਨ ਥੀਂ ਉਹਲੇ, ਛਾਵਾਂ ਇਸ ਦਿਲ ਨੂੰ ਰੱਖਦੀ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜੀਆਂ ਧੱਪਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾਹੀਂ, ੩੦੨
ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਰੰਧ ਥੀਂ ਵੀ ਪਤਲੀਆਂ,
ਚੰਨ ਦੀ ਧੱਪ ਵੀ ਨਾ ਦਿਖਾਈ ਮੈਨੂੰ,
ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾਂ ਚੁਕ ਨਾ ਬਾਲਣਾ !!

੩੦੨

੪.

ਮੈਂ ਤਾਂ ਟਿੱਕੀ ਕਿਸੀ ਢੁੰਘੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ,
ਜਿਹੜਾ ਨਦਰ ਥੀਂ ਸਦਾ ਉਹਲੇ ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੱਜੀ ਸਦਾ ਅਸਗਾਹ ਦੀ,

ਮੈਂ ਤਾਂ ਢੱਕੀ ਅਬਾਹ ਦੀ,
ਮੇਰਾ ਸਤਰ ਅਨੰਤ ਦਾ,
ਰੱਬ ਆਪੇ ਪਰਦੇ ਪਾਉਂਦਾ ।
ਮੈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਕੋਈ,
ਮੈਨੂੰ ਛੁਪਾ ਛੁਪਾ ਰੱਖਦਾ ਆਪ
ਓਹ ਸਾਈਂ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ ।

੬੧੯੨ ਲੱਖਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਦੀ ਰੱਬ ਦੀ ਕਮਾਈ ਮੈਂ,
ਰੱਬ ਦੀ ਬਣਾਈ ਮੈਂ, ਮੇਰੀ ਆਪ ਓਪਰੀ ।
ਮੈਨੂੰ ਕੱਜ ਕੱਜ ਰੱਖਦਾ,
ਮੈਂ ਓਸ ਕਮਾਲ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਢੱਕੀ ਲੁਕੀ ਚਮਕ ਪਈ ਦੱਸਦੀ ।

੫.

ਮੈਂ ਓਸ ਸੋਹਣੇ ਸੁਲਤਾਨ ਘੜਨਹਾਰ ਦਾ ਬੁੱਤ ।
ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਜੀਉਂਦੀ,
ਜਿੰਦ ਮੇਰੀ ਓਸਦੀ, ਓਸ ਪਾਈ ਆਪ,
ਕੱਜੀ, ਢੱਕੀ ਮੂਰਤ ਮੈਂ ਓਸ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ।
ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਓਹਲੇ ਓਹਲੇ ਕੱਜ, ਢਕ ਰੱਖਦਾ,
ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਖੋਲ੍ਹ ਖੋਲ੍ਹ ਰੱਖਦਾ,
ਮੇਰੇ ਤੇ ਲੀਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਪਾ ਪਾ ਕੱਜਦਾ !!
ਇਕੱਲਾ ਜਦ ਉਹ ਹੋਵੇ ਆਪ,
ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ,
ਸਭ ਜਗਤ ਹਨੇਰਾ ਘੱਪ ਕਰਦਾ,
ਚੁਤਰਫੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੇਖ ਦੇਖ, ਹੋਰ ਨ ਹੋਈ ਹੋਵੇ,
ਕਿਰਨ ਇਕ ਨ ਮੂਲ ਅੰਦਰ ਆਵੇ,
ਤਦ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ।

ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਮੇਰਾ ਘੁੰਘਟ ਉਹ ਰੱਬ ਚੱਕਦਾ,
 ਘੁੰਘਟ, ਸੁੱਟ ਸੁੱਟ, ਚੱਕ ਚੱਕ ਤੱਕਦਾ;
 ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤੀ ਪਾ ਪਾ ਤੱਕਦਾ; **੨੧੨।**
 ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਤੀਆਂ ਲੈਂਦਾ,
 ਕਦੀ ਟੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਤੱਕਦਾ ਪਿਆਰ ਉਹ,
 ਤੇ ਮੁੜ ਅਨੇਕਾਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਦਾ,
 ਬਹਿ ਬਹਿ, ਉਠ ਉਠ, ਖਲੋ ਖਲੋ, ਨੱਸ ਨੱਸ, ਤੱਕਦਾ,
 ਪੂਰਬੋਂ ਤੱਕਦਾ, ਪੱਛਮੋਂ ਤੱਕਦਾ,
 ਪਕਾਸ਼ ਆਪਣਾ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਸੁੱਟਕੇ
 ਉਹ ਆਪ ਦੇਖਦਾ।

੯.

ਮਾਏ ! ਇਹ ਫੁੱਲ ਨਹੀਓਂ ਖੋਲ੍ਹਣਾ,
 ਖੁਲ੍ਹਿਆਂ ਮੈਂ ਬਲ ਉੱਠਸਾਂ,
 ਬਲ ਉੱਠਸਾਂ ਨੀ ਮਾਏ ! ਹਵਾ ਦੇ ਲਗਦਿਆਂ
 ਇਕ ਭਾਂਬੜ ਜਿਹੀ ਮੱਚਸੀ ਮੇਰੀ ਜਵਾਨੀ,
 ਮੈਨੂੰ ਕੱਜ ਕੱਜ ਰੱਖਣਾ !!

ਭਾਗ ੩

ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਪੰਜਾਬ ਮੇਰਾ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਯਾ

ਰਾਵੀ ਸੋਹਣੀ ਪਈ ਵਗਦੀ !!
 ਮੈਨੂੰ ਸਤਲੁਜ ਪਿਆਰਾ ਹੈ,
 ਮੈਨੂੰ ਬਿਆਸ ਪਈ ਖਿੱਚਦੀ,
 ਮੈਨੂੰ ਝਨਾਂ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦੀ, Romantic
 ਮੈਨੂੰ ਜੇਹਲਮ ਪਿਆਰਦਾ,
 ਅਟਕਾਂ ਦੀ ਲਹਰਾਂ ਦੀ ਠਾਠ ਮੇਰੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਵੱਜਦੀ।
 ਖਾੜ ਖਾੜ ਚੱਲਣ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸੁਫ਼ਨਿਆਂ,
 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆ,
 ਪਿਆਰ ਅੱਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ,
 ਪਿਆਰਾ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਗਾਊਂਦੇ, ਠੰਢੇ ਤੇ ਠਾਰਦੇ, ਪਾਰਦੇ !

ਦੇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਸ ਸਾਡੀ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ

੧.

ਵੱਸਣ ਤੇਰੇ ਮਹਲ ਤੇ ਮਾੜੀਆਂ,
 ਵੱਸਣ ਹੋਰ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ ਤੇਰੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਝੱਗੀਆਂ !!
 ਵੱਸਣ ਤੇਰੇ ਦੇਸ ਪਦੇਸ ਸਾਰੇ, ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਾ
 ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਤੇਰੇ ਜਾਏ ਤੇ ਜਾਈਆਂ !
 ਵੱਸਣ ਤੇਰੇ ਬਾਗ, ਤੇਰੀਆਂ ਬਹਾਰਾਂ,
 ਛੁਲਣ ਤੇ ਫਲਣ ਤੇਰੀ ਪੈਲੀਆਂ !!
 ਜੀਣ ਤੇਰੇ ਪਿੱਪਲ ਤੇ ਅੰਬ ਪਿਆਰੇ,

ਜੀਣ ਤੇਰੀਆਂ ਸਦਾ ਸਾਵੀਆਂ ਬੋਹੜਾਂ,
 ਜੀਣ ਤੇਰੇ ਤੂਤ ਸ਼ਹਤੂਤ ਸਾਰੇ,
 ਜੀਣ ਤੇਰੀਆਂ ਬੇਰੀਆਂ,
 ਫਲਾਹੀਆਂ ਜੀਣ, ਕਿਕਰ ਜੀਣ, ਜੀਣ ਤੇਰੇ ਝਾੜ ਤੇ ਝਾੜੀਆਂ !!
 ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਬੇਰ ਤੇਰੇ,
 ਮਿੱਠੇ ਤੇਰੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਦੇ ਹੀਰੇ ਡਲ੍ਹਕਦੇ ਪਾਣੀ
 ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਤੇਰੇ,
 ਤੇਰੇ ਜੰਗਲ ਦਿਓਦਾਰ ਦੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ।

੨੭੩॥

ਜੀਣ ਲੱਖਾਂ ਰੰਗ ਤੇਰੇ ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ,
 ਜੀਣ ਤੇਰੀਆਂ ਸੁਵਾਣੀਆਂ !!

ਜੀਣ ਤੇਰੇ ਮਾਲ ਡੰਗਰ,
ਜੀਣ ਜੰਟੀਆਂ ਦੁੱਧ ਚੇਣ ਵਾਲੀਆਂ
 ਜੀਣ ਤੇਰੇ ਬਾਲ ਸਾਰੇ, ਮੁਸ ਮੁਸ ਰੇਣ ਵਾਲੇ;
ਭਰੀਆਂ ਰਹਿਣ ਤੇਰੀਆਂ ਲੱਸੀ ਦੀਆਂ ਚਾਟੀਆਂ,
ਉੱਪਰ ਤਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੱਖਣਾਂ ਦੇ ਪਿੰਨੇ;
ਫਿਰਨ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ, ਸਵੇਰ ਸਾਰ, ਲਾਲ ਲਾਲ ਮਪਾਣੀਆਂ,
ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਆਮ ਹੋਵੇ, ਠੰਢ ਠੰਢ ਪਾਂਦੀਆਂ !!
 ਜੀਣ ਤੇਰੇ ਮਜ਼ੂਰ ਤੇ ਮਜ਼ੂਰਨੀਆਂ,
 ਜੀਣ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ,
 ਜੀਣ ਤੇਰੇ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਨ ਵਾਲੇ,
ਨਾਲੇ ਓਹ ਜੇਹੜੇ ਇੱਟਾਂ ਫੜਾਨ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਰੱਖ ਕੇ,
ਗਾਰਾ ਉਲਾਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਗੀ ਉੱਗੀ ਗੋਹਾਂ ਤੇ ।
ਬੀਂਣ ਲੰਮੇ ਹੋਰ ਲੰਮੇ, ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਸੁਫ਼ਨੇ,
ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਸਿਆਲ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀਆਂ ।
ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕਰੀਂ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ,

੨੬ ੩੧.

ਬਾਨੂਣੂ ਬੰਨੀਂ ਅਸਰਾਰ ਵਾਲੇ, ੩੨
 ਚੰਨ ਈਦ ਦਾ ਹੋਵੇ ਸਦਕੇ, ਇਕ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਸਤੇ !!
 ਕਦਮ, ਕਦਮ, ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ ਤੈਨੂ
 ਓ ਦੇਸ ਪਿਆਰੇ ! ਲੱਖ ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ !!

੨.

ਮਾਣੀਂ ਮਾਣੀਂ ਤੂ ਸੋਹਣਿਆਂ, *enjoy*
 ਪੀਲੀ ਪੀਲੀ ਖਿਲੀ ਸਰਹੋਂ ਦੀ ਪੈਲੀਆਂ
 ਮਾਣੀਂ ਤੂ ਖਿੜਕੇ ਆਪਣੀ ਬਸੰਤ ਸਾਰੀ,
 ਮਾਣੀਂ ਤੂ ਚਿੱਟੀ ਦੁੱਧ ਗਰਮੀਆਂ !!
 ਮਾਣੀਂ ਅਸਮਾਨਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਵਿੱਚ,
 ਓਹ ਗੌਜ ਗੌਜ ਆਣ ਘਣਘੋਰ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ;
 ਮਾਣੀਂ ਤੂ ਸਾਵਣ ਆਪਣਾ,
 ਸੂਣੀਂ ਕਣੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਉਹ ਸੁਨੇਹੇ ਜਿਹੜੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ
 ਘੱਲਣ ਤੈਨੂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੇ ਵਿੱਚ !!
 ਦੌੜ ਦੌੜ ਫੜੀਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਲਾਂ ਤੂ,
 ਤੇ ਫੜ ਫੜ ਰੱਖੀਂ ਇਹ ਸੋਹਣੀਆਂ ਘਨਘੌਰਾਂ,
 ਸੇਜਲਾਂ ਤੇ ਰਾਹ ਟੁਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਯਕਾ ਯੱਕ ਭਿੱਜਣਾਂ !!
 ਮਾਣੀਂ ਤੂ ਮੀਂਹ ਵਸਦੇ ਵਿੱਚ,
 ਸਿੱਜੇ ਘੁਲੇ, ਅੰਬਾਂ ਟਪਕਦਿਆਂ ਦਾ ਚੁਸਣਾਂ !!
 ਮਾਣੀਂ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ, ਪੱਤਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤੂ,
 ਤੂਤਾਂ ਦੇ ਪੀਲੇ ਹੋਏ ਪੱਤਾਂ ਦੀ ਰੋਣਕਾਂ !!

ਪ੍ਰਗ

ਮਾਣੀਂ ਮਾਣੀਂ ਤੂ ਆਪਣਾ ਸਿਦਕ ਤੇ ਸਿੱਖੀ,
 ਮਾਣੀਂ ਤੂ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਉੱਚਾ ਉਹ ਗਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸਦਕੇ !

ਗੰਢ ਪਾਈ ਇਹ ਤੂੰ ਪੀਡੀ,

ਟੱਖੀ ਟੇਕ ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ !!

ਜਗਾਈ ਜਗਾਈ ਉਹ ਲਾਟ, ਵੇ ਲਾਲਾ ! ੨੧੦,

ਬੁਝਣ ਦੇਈ ਨਾਂਹ ਜੋਤੀ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰਾਂ ਆਣ ਸਥਾਪੀ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ,

ਦੇਖ ਜਿਹੜੀ ਬਲ ਰਹੀ ਤੇਰੇ ਦਰਯਾਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ,

ਉਹ ਦੇਖ ਜਿਹੜੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹਿਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿੱਚ,

ਉਹ ਦੇਖ, ਖੇਲ੍ਹ ਦਿਲ ਦਾ ਬੂਹਾ, ।

ਜਿਹੜੀ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮਿਹਰ ਨਾਲ,

ਲਟ ਲਟ, ਬਲ ਰਹੀ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ !!

੩.

ਬੰਨ੍ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤੂੰ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰੇ,

ਮਰਕੜ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਖਲੋਵੀਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰੇ,

ਵੇ ਸੁਹਣਿਆਂ !

ਖੜਾ ਹੋ ਓਥੇ, ਮੌਛੇ ਧਰ ਡਾਂਗ,

੯੦੨੯

ਬੇਡਰ ਹੋ ਵੜੀਂ ਜੰਗ-ਘਮਸਾਨ ਵੇ ਦੁਲਿਆ !

ਜਿੱਤ ਬਾਜੀ ਆਸੇ ਸਦਾ ਬੇ ਖੰਫ, ਵੇ ਦੁਲਿਆ !

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਕੰਡੀ !!

Punjabi, f1. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਹੀਰਨ ਇਕ ਗੋਹੇ ਬੱਪਦੀ

ਓਏ ! ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਹਵਾ ਠੰਢੀ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੀ !

ਕਿਧਰੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਇਹਾ ਜਿਹਾ ਮਿਠਾ ਤੇ ਮਾਫਕ !

ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਝਾਗ ਜਦ ਕਦੀ ਮੈਂ ਮੁੜਿਆ,

ਫੇਲਿਆ ਮੈਂ ਅਸਮਾਨ ਵਾਂਗ,

ਟੁਗਿਆ ਸਦੀਵ ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰਦਾ, ਖਿਲਾਰਦਾ, ੫੨
 ਆਪ ਮੁਹੱਰਾ ਚਾ ਪਿਆ ਚੜ੍ਹਦਾ,
 ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆ ਕੱਪੜੇ ਫਾੜਨ ਨੂੰ, ੫੩
 ਜੱਸਾ ਤੱਤਾ ਤੱਤਾ ਹੁੰਦਾ,
 ਮੈਂ ਪੈਰ ਨ ਰੋਖਾਂ ਜਮੀਨ, ਅਸਮਾਨ ਤੇ ।
 ਇਕ ਵੇਰੀ ਆਯਾ ਪ੍ਰਦੇਸ ਥੀਂ,
 ਦੇ ਯਾਰ ਮੇਰੇ, ਇਕ ਸੱਜੇ ਇਕ ਖੱਬੇ ਨਾਲ ਸਨ,
 ਤੇ ਅਸੀਂ ਬੇਪਰਵਾਹ, ਦੁਨੀਆਂ ਥੀਂ ਬੇਖਬਰੇ ਹੋਏ,
 ਬੇਹੋਸ਼ ਜੇਹੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ;
 ਖੁਸ਼ੀ ਕੌਣ ਦਿੰਦਾ ? ਇਹ ਪਤਾ ਨਾਂਹ ਕਿਸੀ ਨੂੰ;
 ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਂਦੇ,
 ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ ਗਏ ਲੰਘਦੇ ਗਲੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀ !

ਸਾਰਮਣੇ ਇਕ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਡੱਬੀ, ਕੰਪ ਨਾਲ,
 ਖੜੀ ਸੀ ਇਕ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀ, ਲੰਮੀ, ਅਹੀਰਨ ਥਾਪੀਆਂ ਗੋਹੇ
 ਦੀਆਂ ਥੱਪਦੀ,
 ਸਿਰ ਥੀਂ ਪੱਲਾ ਮਲਮਲ ਦਾ ਪਿਆ ਉਡਦਾ ਹਵਾ ਵਿਚ,
 ਲਹਿੰਗਾ ਸਾਵੀ ਸੂਸੀ ਦਾ, ਮੱਧਮ ਜਿਹਾ ਸਾਵਾ,
 ਕੁਛ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ, ਕਿਧਰੋਂ ਕਿਧਰੋਂ ਫਟਿਆ, ਗੰਢਿਆ ਹੋਯਾ,
 ਪੁਰ ਰੰਗ ਪੁਰਾਣਾ ਵੀ ਪੱਕਾ ਸੋਹਣਾ,
 ਕੱਪੜਾ ਘਸ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਹੋਰ ਸ਼ੋਖਦਾ !!
 ਵਿੱਚ ਪੀਲੀ ਪੀਲੀ ਪਿੜੀਆਂ, ਰੰਗ ਗੁਹੜਾ ਪੀਲਾ !
 ਕਿਨਾਰਾ ਲਾਲ ਰੱਤਾ ਕਿਰਮਚੀ, ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਗਿਰਹ ਦਾ,
 ਇਹ ਲਹਿੰਗਾ, ਛਲ ਛਲੇ ਹੋ ਓਸ ਅਹੀਰਨ ਦੇ ਲੱਕ ਥੀਂ ਢਹਿੰਦਾ
 ਸੀ, ਵਾਂਗ ਇਕ ਵਗਦੇ ਛੰਭ ਦੇ, ੩੨

ਤੇ ਵਿੱਚ ਛੰਡ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਖੇਡਦੇ !
 ਉਤੇ ਲਹਿੰਗੇ ਦੇ ਝੱਗਾ ਕੁਛ ਮੈਲਾ ਮੈਲਾ, ਮਲਮਲ ਦਾ ਪਤਲਾ,
 ਜਨਾਨੀ ਦੇ ਗਲ ਸੀ,
 ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ ਬਾਪੀਆਂ ਪੱਥਰੀ !!
 ਤੇ ਬੱਸ ਹੁਣੇ ਉਠੀ ਕੰਧ ਉਤੇ ਬਾਪੀ ਲਾਣ ਨੂੰ !!
 ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰਦੀ ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ, ਹੱਥ ਸੱਜੇ ਉੱਤੇ ਬਾਪੀ,
 ਅੱਡੀਆਂ ਚੱਕ ਚੱਕਕੇ ਉਠਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ, ਬਾਪੀ ਸੰਭਾਲਦੀ,
 ਪੱਲਾ ਹਵਾ ਉਡਾਕੇ ਲੈ ਗਈ,
 ਤੇ ਝੱਗਾ ਵੀ ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰਨ ਸਮੇਂ, ਖਿੱਚ ਖਾ ਨਾਲੇ ਪਿਆ ਉੱਡਦਾ,
 ਨਾਲੇ ਉਹਦੇ ਜੋਬਨਾਂ,
 ਤੇ ਉਛਲਦੀ ਉਹ ਮਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ,
 ਮਜ਼ੂਰਨ ਉਹ ਕਿਸੀ ਅਣਡਿੱਠੇ ਪਿਆਰ ਦੀ,
 ਮਾਂ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ,
 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖਾਤਰ ਗੋਹੇ ਪਈ ਬੱਪਦੀ !!
 ਦੇਖ ਇਸ ਅਹੀਰਨ ਦੇ ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਉਲਾਰ,
 ਮੇਰੀ ਤਬੀਅਤ ਉੱਛਲੀ, ਉੱਲਗੀ, ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ
 ਬੱਲੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੋਈ ਗੋਦ ਉਛਾਲਦਾ;
 ਮੈਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਉੱਠਿਆ
 ਲੰਘ ਗਿਆ ਲਟਕਦਾ ਦੇਹਾਂ ਯਾਰਾਂ ਦੀ ਬਾਹਾਂ ਤੇ,
 ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਕੁੰਦਾ, ਕੁਛ ਚੀਖਦਾ, ਕੁਛ ਗਾਉਂਦਾ ।

ਕ੍ਰ. २.

੨.

ਮੈਂ ਤੱਕੀ ਫੀਤਿਆਂ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਤੇ ਗੋਟਿਆਂ,
 ਤੇ ਸਾੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਚੇਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਦੀ, ਸਜੀ, ਫਬੀ ਬੰਬਈ ਸਾਰੀ,
 ਪਰ ਜੀ ਮੇਰਾ ਘੁਟਦਾ ਘੁਟਦਾ, ਸੁਕਦਾ ਸੁਕਦਾ ਗਿਆ ਓਥੇ,
 ਨਿੱਕਾ ਨਿੱਕਾ ਹੋਵਦਾ ।

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ,
 ਮੈਂ ਤੱਕੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੁਹਾਗਣਾਂ:
 ਮੱਬੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਟਿੱਕੇ ਸੁਹਾਗ ਦੇ,
 ਬੜੀਆਂ ਝੋਲੀੜੀਆਂ ਸਾੜ੍ਹੀਆਂ, ਬਰਕਤੀਲੀਆਂ,
 ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਟੁਰਦੀਆਂ,
 ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਸੋਹਣਾ, ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਟੁੰਗੇ ਕੇਵੜੇ ਦੇ !

ਗੁਜਰਾਤ ਦੀਆਂ ਸੁਵਾਣੀਆਂ ਤੱਕੀਆਂ,
 ਸੋਹਣੇ ਗੋਰੇ ਰੰਗ, ਨਕਸ਼ ਕਮਾਲ ਦੇ,
 ਖਿੱਚਵੀਂ ਡਰਵੀਂ ਸੁਹਜ ਕਮਾਲ ਦੀ,
 ਮਿੱਠਾ ਮਿੱਠਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦਾ,
 ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਨਰਮ ਨਰਮ, ਨਾਰੀਆਂ ।

ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਤਾਲ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ
 ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਵਿਰਖ,
 ਤੇ ਹੇਠ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਤੱਕੇ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ,
 ਸੋਹਣੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗੇ, ਨੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਸਨ,
 ਪਰ ਮੈਂ ਕੁਛ ਵਹਸ਼ੀ ਜਿਹਾ,
 ਓਥੂੰ ਹਿਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਨੱਸਿਆ !! .

ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਜਵਾਹਰਾਤ ਦੀਆਂ ਗਾਨੀਆਂ,
 ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਤੱਕੇ, ਕਈ ਮਿਰਗੀ ਨੈਨੀਆਂ, ੫੭੯
 ਗਹਿਮਾਂ ਗਹਿਮ ਸੀ, ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਸੀ,
 ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਣ ਦਾ ਸਿਮਾਨ ਸਾਰਾ,
 ਘਰ ਘਰ ਰੰਗ ਸਨ, ਰਸਾਂ ਦੇ ਪਾਰਖੂ,
 ਪੜੇ ਤਕੇ, ਪੰਡਤ ਗਿਆਨੀ ਸਨ,

ਚਤੁਰ ਸਨ, ਧਨਵਾਨ, ਵੱਡੇ ਡੂੰਘੇ ਲੋਕ ਸਨ;

ਮੈਂ ਓਥੇ ਵੀ ਦੱਬਦਾ ਦੱਬਦਾ ਗਿਆ ਸਾਂ ।

ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਰੂਹ ਮੇਰਾ ਆਖੇ ਕਿੱਥੇ ਆ ਫਸਿਆ,
ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਮੈਂ !

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਤੱਕੇ, ਆਮਰੀਕਨ ਤੇ ਜਾਪਾਨੀ ਤੱਕੇ,

ਸਭ ਖਸ਼ੀ ਖਸ਼ੀ ਵੱਸਦੇ,

ਪਰ ਓਥੇ ਕੋਈ ਨ ਬਿਰਦ ਦਿਲ ਵਾਲਾ,

ਵਿਰਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਆਮ ਕਥਾਈਂ ਨਾਂਹ ।

ਘਰ ਘਰ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਜਿਹੀ ਖਾਈ ਸੀ, ੨੪੧;

ਇਹ ਖਾਈ, ਮਾਂ—ਪੁੱਤ ਵਿਚ ਤੱਕੀ, ਓਥੇ,

ਜਨਾਨੀ—ਮਰਦ ਵਿਚ ਸੀ,

ਕੋਈ ਤੁੱਪ ਨਾਂਹ ਸਕਦਾ ਉਹ ਖਾਈ ਅਣਦਿਸਦੀ,

ਕੁਛ ਤਜਾਗ ਤਜਾਗ ਸੀ 'ਦੂਏ' ਦਾ,

ਹੱਭਾ ਕੁਛ, ਕੁਝ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਰਜੀ ਸੀ, ਨਿਕੀ ਮੈਂ ਦਾ ਪੁਵਾੜਾ

ਪਿਆ ਘਰ ਘਰ, ੨੪੨;

ਮੇਰਾ ਜੀ ਕੁਛ ਘਬਰਾ ਗਿਆ,

ਇਹ ਕਿਹੇ ਲੋਕੀਂ ? ਪੈਸਾ ਸਭ ਥੀਂ ਵੱਧ ਸੰਭਾਲਦੇ !

ਪੁਦੇਸ ਸੀ ਸਾਰਾ,

ਸੌਚੀਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੀ,

ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਸੀ ਦੇਸ਼ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੋਚਦਾ ।

ਇਉਂ ਗਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ,

ਦੋਹਾਂ ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਗਲੀ ਗਲੀ ਉਲੂਰਦਾ;

ਆਖਾਂ, ਹੇਕਾਂ ਲਾਵਾਂ ਉੱਚੀਆਂ:

| ਓਏ ! ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਵੇ,

ਮੈਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਆਯਾ ਬੇਗਾਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ,
ਦੇਖਦਾ ਮੈਂ ਫਿਰਿਆ ਸੁਹਣੱਪ, ਮਿਠਤ ਤੇ ਮਿਲਾਪ ਸਾਰਾ,
ਪਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਤੱਕੀ ਮੈਂ,
ਇਹ ਨਿਮਾਨੀ ਜਿਹੀ ਅਹੀਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ।

ਜਿਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਮੈਂ ਦਰੁਯਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ੴ ੩ ; ੯੩
ਮੈਂ ਵਿਚ ਹੜ ਆਏ ਖੁਲ੍ਹੂ ਦੇ,
ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੁਂਗਾ ਆਈ ਅਗੰਮ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਥੀਂ, ੧੩
ਛੱਲ ਆਈ ਕੋਈ ਡਾੜ੍ਹੀ, ਮੈਂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੂ ਗਿਆ ।

ਓਥੇ ! ਮੈਂ ਸਮੁੰਦਰ ਇਕ ਵੱਗਦਾ,
ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ, ਮਿਲਦਾ ਹਰ ਇਕਾਨੂੰ,
ਡੁਬਦਾ ਡੁਬਾਂਦਾ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਆਪਣੇ,
ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ, ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਚਾਂਦਾ !!

੩.

ਇਥੇ "ਬਾਬੇ" ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੇ
ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਾਲਿਆ, ੫੦ ੭ :
ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਰਬਾਬ ਵੱਜੀ
ਪਰਬਤਾਂ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ, ੫੦ ੮ /
ਬੂਟਾ ਬੂਟਾ ਵਜ਼ਦ ਵਿੱਚ ਨੱਚਿਆ,
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਜੱਗਾ ਜੱਗਾ ਕੰਬਿਆ ਪੜਾਰ ਵਿੱਚ,
ਉਸੀ ਇਲਾਹੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਦਰਯਾ ਪਏ ਵੱਗਦੇ !!
ਇਹ ਨਵੇਂ ਸੱਜਰੇ ਬਰਫਾਨੀ ਦਰਯਾਵਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ !!
ਦਰਯਾ ਹੋ ਰਹਿਣਾ, ਦਰਯਾ ਹੋ ਜੀਣਾ, ਇਥੇ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ
ਆਦੇਸ਼ ਹੈ !!
ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਇੱਥੇ,

ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਛੋੜੇ,
ਡੁੰਘੇ ਤੇ ਲੰਮੇ ਸਾਰੇ,
ਵਡੇ ਵਡੇ ਦਰਦ ਓ !!

ਇੱਥੇ ਖੱਲ੍ਹੁ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਹੈ, ੧੫
੨੦੯ . ਇੱਥੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਵੇਸ਼ ਹੈ,
ਇੱਥੇ ਪਹਾੜ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਿਘਲਦੇ !!
ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਅਣਪਛਾਤਾ ਜਿਹਾ ਇਲਾਹੀ ਸੁਵਾਦ ਹੈ ।

੨੭ . ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਜਿਹਾ ਮੁਲਖ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾਂਹ ਦਿੱਸਦਾ,
ਵੱਸਦਾ ਤੇ ਹੱਸਦਾ ਖੇਡਦਾ, ਮਜ਼ੂਰੀ ਕਰਦਾ ਪਿਆਰ ਦੀ,
ਤੇ ਖੇਡਦਾ, ਤੇ ਖੱਲ੍ਹਾ ਖੱਲ੍ਹਾ, ਕੋਲਾ ਮੇਲਾ, ਅਜਬ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ
ਘਰ ਹੈ !!

ਇੱਥੇ ਖੱਲ੍ਹਾ ਪਿਆ ਵੱਸਦਾ ।

ਇਹ ਗੁਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਹੈ,

ਇੱਥੇ ਸੱਚਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ,

ਇੱਥੇ ਦਿਲ ਪਿਆ ਝੁਕਦਾ,

ਸਿਰ ਪਿਆ ਨਿੰਵਦਾ,

ਇੱਥੇ ਪਿਆਰਾਂ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਪੈਂਦੀਆਂ,

ਇੱਥੇ ਹਸਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤੰਬੂ ਆਣ ਲੱਗਦੇ,

ਇੱਥੇ ਗੋਈਦ ਸਿੰਘ ਪਯਾਰਾ ਰਾਖਾ ਸਾਡਾ;

ਇਹ ਥਾਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ,

ਇੱਥੇ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਮਿੱਠਾ ਆਸਰਾ !

ਹੀਰ ਤੇ ਰਾਂਝਾ

੧.

ਆ—ਵੀਰਾ ਰਾਂਝਿਆ !

ਆ—ਭੈਣੇਂ ਹੀਰੇ !

ਸਾਨੂੰ ਛੋੜ ਨਾ ਜਾਵੇ,

ਬਿਨ ਤੁਸਾਂ ਅਸੀਂ ਸੱਖਣੇ !

ਤੇ ਦੇਖਾਂ ਮੁੜ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਬੀਂ ਅੰਗੂਰ ਦਾ,
 ਵੇਖਾਂ ਨਵੀਆਂ ਕੋਂਪਲਾਂ ਲਾਲ, ਲਾਲ ਵੇ,
 ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਲੱਖ ਸੁਹਣੱਪ ਵੇਖਾਂ,
 ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਤੜਪਾਂ ਬੇਸੁਮਾਰ ਵੇ !

ਇਕ ਹੀਰ ਅੱਖਰ ਤੇਰੀ ਕੰਨੀਂ ਪਿਆ,
 ਤੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਵੀਰਾ ! ਸ਼ਹੁ ਦਰਯਾ ਵੇ,
 ਜਿਹਦਾ ਨ ਆਰ ਨ ਪਾਰ ਵੇ !

ਤੇਰਾ ਕਦਮ ਮਿੱਟੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਮੁੜ ਪੈਂਦਾ ਦੇਖਾਂ,
 ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਸੁਣਾਂ !
 “ਮੈਂ ਲਿਆਸਾਂ ਚੰਨ ਸਿਆਲ ਨੂੰ !”

੨.

ਝਨਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੜਾ ਵੇਖਾਂ ਤੈਨੂੰ,
 ਮੌਂਢੇ ਤੇਰੇ ਕਮਲੀ ਤੇ ਜੱਟਾਂ ਵਾਲੀ ਡਾਂਗ,
 ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਬਾਂਸਰੀ,

ਤੇ 'ਹੀਰ' 'ਹੀਰ' ਬੋਲੇ ਤੇਰੀ ਬਾਂਸਰੀ,
ਟੁੱਟੇ ਸੁਣ ਤੇਗੀ ਬਾਂਸਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਵੇ !

....

ਤੇਰੀ ਬਾਂਸਰੀ ਦੀ ਸੱਦ ਉੱਠੇ,
ਹਿੱਲੇ ਸਾਰਾਂ ਜਹਾਨ ਵੇ,
ਦਰਯਾ ਦੌੜ ਆਵਣ ਤੇ ਠਹਰ ਪੱਛਦੇ ਤੈਨੂੰ,
'ਕੀ ਬੁਲਾਯਾ ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀ ਬਾਂਸਰੀ ?'
ਪੰਖੇਰੂ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਆਵਣ ਉੱਡਦੇ,
ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹਵਨ ਤੇਰੀ ਸੱਦ,
ਪਰੂੰਦੀ ਸਭ ਨੂੰ ਇਉਂ ਤੇਰੀ ਬਾਂਸਰੀ ।

ਸ਼ੇਰ ਆਵਣ ਦੌੜਦੇ, ਪੈਰ ਤੇਰੇ ਚੁਮਣ,
ਭੇਡ ਤੇ ਬਘਿਆੜ ਸਾਰੇ ਭੁੱਲ ਆਪਣੇ ਵੈਰ ਆਂਵਦੇ ।

....

ਪਹਾੜ ਉੱਠੇ, ਨੱਚੇ, ਉੱਛਲੇ,
ਆਖਣ ਕੂਕਦੇ—“ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ ਸਾਡੀ ਤੈਨੂੰ ?
ਦੱਸ ਟੁਰ ਚੱਲੀਏ ਜਿਥੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ” ।

....

ਵਾਹ ! ਵਾਹ ! ਮਸਤ ਪੰਜਾਬੀਆ !
ਬਾਂਸਰੀ ਆਪਣੀ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਤੂੰ,
'ਹੀਰ' 'ਹੀਰ' ਬੋਲੇ ਤੇਰੀ ਬਾਂਸਰੀ ।

ਲੋਕਾਈਆਂ ਆਈਆਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ, ਅਣਦਿਸਦੀਆਂ,
ਬਾਂਸਰੀ ਸੁਣ ਤੇਰੀ ਰੱਜ ਰੱਜ ਗਈਆਂ,
ਜਿਵੇਂ ਆਣ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ਘੜੇ ਵਾਲੀਆਂ,

ਭਰ ਭਾਰ ਜਾਣ ਸਾਰੀਆਂ ਦਰਯਾ ਝਨਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ।
ਸੁਫਨੇ ਵਿੱਚ ਬੱਧਾ ਰਾਂਝਾ ਕਿੱਥੇ ਬੋਲਦਾ,
ਸਭ ਵੇਖ ਵੇਖ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੈਨੂੰ ।

ਤੇਰੀ ਬਾਂਸਰੀ ਦੀ ਸੱਦ,
ਅੱਗ ਪਈ ਲਾਉਂਦੀ ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਡਾਵਾਂ ਨੂੰ,
ਦਰਖਤ ਵੀ ਉਠ ਸਾਰੇ ਨੱਚਦੇ,
ਤੇਰੀ ਬਾਂਸਰੀ, ਇਕਮਨ ਸਾਰਾ, 'ਹੀਰ' 'ਹੀਰ' ਬੋਲਦੀ ।
ਆ ਹੀਰੇ ! ਦੇਖ ਤੇਰੇ ਪੱਤਣ ਆਣ ਅੱਜ ਉਤਰਿਆ,
ਇਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਿਲ ਦਾ;
ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਰੇਖ ਉਸ ਦੇ,
ਕੁਛ ਅਗੰਮ ਦੇ ਲੇਖ ਉਸਦੇ,
ਇਕ ਸੋਹਣਾ ਰੱਬ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ।

....

ਆ, ਧੀਯਾ ਸਿਆਲਾਂ ਦੀਏ !
ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜੇਬਾਂ ਤੇਰੇ,
ਸੱਬਣ ਤੇਰੀ ਉਦੀ, ਗੁਲਬਦਨ ਬੁਖਾਰੇ ਦੀ,
ਝੰਗਾ ਤੇਰਾ ਨੀਲਾ ਅਸਮਾਨ ਸਾਰਾ,
ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਗੋਟਾ ਕਿਨਾਰੀ ਚਮਕੇ ਵਾਂਗ ਬਿਜਲੀਆਂ,
ਗਲੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਮਾਂ—ਦਿਤੀ ਸੋਹਣੀ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਗਾਨੀ
ਤੇ ਕਲਾਈਆਂ ਵਿਚ ਕਿਰਕਿਟੀਆਂ ਵਾਂਗ ਚਮਕਣ ਜਵਾਹਰਾਤ
ਦੀਆਂ ਪੌਂਚੀਆਂ !!
ਕੁਵਾਰੀਏ, ਸਾਰਾ ਸੁਹਜ ਸਿੰਗਾਰ ਹੋਵੇ,
ਤੇ ਸੋਭਾ ਪਾਵੇ ਤੇਰੀ ਬੇਖਬਰੀ ਦੀਆਂ ਜਵਾਨੀਆਂ !!

....

ਆ, ਝਨਾ ਦੇ ਪੱਤਣ ਮੁੜ ਬਾਹਰ ਖੇਡਦੀ,
ਤੈਨੂੰ ਦਮ ਬਦਮ ਰਾਂਝਾ ਕੁਕਦਾ,
ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਬਾਂਸਰੀ 'ਹੀਰ' 'ਹੀਰ' ਬੋਲਦੀ,
ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹੱਡੀ 'ਹੀਰ' 'ਹੀਰ' ਖੜਕਦੀ !!
ਆ ਹੀਰੇ ਓਹੋ ਤੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਹੋਵੇ !

ਚੰਨਾਂ ਕੋਲੂੰ ਸੁਥਰਾ,
ਤਾਰਿਆਂ ਕੋਲੂੰ ਤੁੱਖਾ,
ਚੜ੍ਹੇ ਓਹੋ ਮੁੜ ਇਕ ਵੇਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ,
ਸਿਆਲਾਂ ਵਾਲਾ ਓਹੋ ਸੁਹਣੱਪ ਦਾ ਸੂਰਜ,
ਜਿਸਦੀ ਝਨਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਹਾਲੋਂ ਤਕ ਮੂਰਤ ਲਟਕਦੀ ।

ਤੇ ਮੁੜ ਓਹ ਸੂਰਜ ਖਿੱਚੇ ਕੁਲ ਪਾਣੀਆਂ,
ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਕਾਵੇ, ਲੋਕਾਈ ਸਾਰੀ ਤਰਸਾਵੇ,
ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ਗਗਣੀ !!

ਤੂੰ ਧੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ,
ਇਕ ਅਸਗਾਹ ਨੀਲਾਣ ਹੋਵੇ,
ਇਕ ਹੋਵੇ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਤੇਰਾ ਝੱਗਾ,
ਅਰਸ਼ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਕੱਠੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ
ਤੇ ਖਿੱਚੀ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜਿੰਦ ਸਾਰੀ ਜਾਨ ਹੋਵੇ;

ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ ਸੁੱਟੀ, ਪਰ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਕਾਲਖ ਸਿਯਾਹ ਹੋਵੇ;
ਹੋਵੇ ਨਿਰੋਲ ਤੇਰੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਚਾਨਣ ਬੇਅੰਤ ।

ਹੀਰ ਹੋਵੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ,
ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸਾਰੀ ਆਨ ਓਥੇ ਉਤਰੇ,
ਇਕ ਵੇਰੀ ਫਿਰ ਮੁੜ ਮੁੰਢੋਂ ਸੁੰਢੋਂ ਓਹੋ ਦੀਦਾਰ ਹੋਵੇ,
ਤੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਸਾਰਾ ਨੂਰ-ਪੁਰ-ਨੂਰ ਹੋਵੇ,
ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਸਭ ਮਿਲਣ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਹੀਰ ਦੀਆਂ !!

....

....

....

....

ਉਧਰ ਰਾਂਝੇ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ,
 ਸੱਤਾਂ ਪੱਤਣਾਂ ਦਾ ਤਾਰ੍ਹ,
 ਸੱਤਾ ਹੋਵੇ ਬਿਨ ਪੁੱਛੇ ਆਣ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਕਿਸ਼ਤੀ,
 ਜਿੱਬੇ ਕੇਈ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹੂੰ ਜਾਣਦਾ,
 ਬੇਨਿਸ਼ਾਨ ਜਿਹਾ, ਬੇ ਨਾਮ ਜਿਹਾ ਇਕ ਆਦਮੀ
 ਝਨਾਂ ਦੀ ਰੁਮਕਦੀ ਹਵਾ ਆਵੇ,
 ਪਟਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਨਰਮ ਨਰਮ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜੇ,
 ਖੋਲੇ ਤੇ ਮੇੜੇ, ਜੋੜੇ ਤੇ ਘਿੱਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜੇ,
 ਕਦੀ ਸੁੱਟੇ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਕਦੀ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਰਾਂਝੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਉੜੇ,
 ਕਦੀ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰੱਖੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਲਾਲ ਲਾਲ ਭਖਦੀਆਂ
 ਗਲਾਂ ਤੇ,
 ਤੇ ਓਹ ਨਸ਼ੀਲੀ ਜਿਹੀ ਮਸਤ ਹਵਾ ਖਲੋ ਖਲੋ ਤੱਕੇ,
 ਤੇ ਨੈਣ ਬੰਦ ਕਰ ਕਰ ਤੱਕੇ, ਮੂਰਤ ਹੋਯਾ ਆਦਮੀ,
 ਪੁੱਛੇ ਕਿਵੇਂ ਕਾਦਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ !!
 ....

ਉਧਰੋਂ ਹੀਰ ਆਵੇ, ਤੱਕੇ ਖਲੋਵੇ,
 ਦੰਦ ਪੀੜੇ ਆਪਣੇ, ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰੋਂ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ।
 ....

ਆਹਾ ! ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਉਸਦੇ,
 ਬਾਗ ਖਿੜਿਆ ਹਮੇਸ਼ ਵਾਲਾ,
 ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਛੁੱਲ ਵੇਖਣ ਟੁਰਦੇ
 ਛੁੱਲ ਛੁੱਲ ਅੰਦਰ ਕਿਰਦੇ ਹੀਰ ਦੇ,
 ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਮੀਹਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣੀ ਘਰ ਗਈ ।
 ....

ਹਵਾ ਨੂੰ ਜੀਭਾਂ ਲੱਗੀਆਂ,
 ....

ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੀਂ ਤਾਰੇ ਬੋਲਦੇ,
 ਝਨਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਆਈ ਓਹਦੀ ਝੇਲ ਵਿਚ,
 ਵੱਟਾ ਵੱਟਾ, ਬੂਟਾ ਬੂਟਾ ਕੁਕਿਆ,
 ਬਨ ਪੰਖੇਰੂ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ।
 ਜਿਸ ਹੀਰ ਦਾ ਰੂਹ ਭਰਿਆ ਆਪੇ ਨਾਲ,
 ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਟੁੱਟੀ,
 ਬੋਲਿਆ ਉਹ ਬੇਬਸ ਹੋ,
 ਰਗ ਰਗ ਹੀਰ ਦੀ ਚੀਖਦੀ, ਪੀੜ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ !!
 ....

ਹੀਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਾਂਹ ਸੱਭਿਆ,
 ਬੱਸ ਆਪਣੀ ਸੁਹੱਪਣ ਉਹ ਤੇੜ ਤੇੜ ਵਾਰਦੀ,
 ਆਪਣੇ ਹੋਠਾਂ ਤੇ ਆਪ ਬੈਠ ਲੀਰਾਂ ਲੀਰਾਂ ਹੋ ਉਹ,
 ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਸੁਹੱਪਣ ਨੂੰ ਕੱਜਦੀ,
 ਹਾਏ ! ਆਖਦੀ, ਇਹ ਮਾਲ ਰੱਬ ਨਾਂਹ ਚੁਗਾ ਲਏ !

ਹੀਰ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੀ—

ਜਾਗ ਵੇ ਜਾਗ ਦਿਲਾ !
 ਇਥੇ ਗੁਸਤਾਖਾਂ ਨੂੰ ਸੂਲੀਆਂ,
 ਇਹ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਦੌਸ਼ ਹੈ,
 ਨੱਸ, ਉੱਠ, ਓ ਲਾਲ ਵੇ !
 ਕਿੱਥੇ ਤੇਰਾ ਘਰ ਵੇ ?
 ਇੱਥੇ ਕਿੰਵ ਆ ਗਿਓਂ ਵੇ ?

ਜਾਗ ਵੇ ਜਾਗ ਰੱਬ ਜਿਹਾ !

ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੈਣ ਹੈਂ ?

ਆ ਮੌਜ ਭੇਜਾਂ ਤੈਨੂੰ ਓਸ ਅਮੀਰ ਮਾਂ-ਝੇਲ ਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਤੂੰ ਪਲ ਰਿਹੋਂ!!

ਲਾਲ ਵੇ, ਲਾਲ ! ਇਹ ਕਿਹੀਆਂ ਬੇਪਰਵਾਹੀਆਂ !!
 ਕਿਸ ਦੇਵੀ ਜਾਇਆ, ਪੂਰਾ ਕਮਾਲ ਤੇਰ ਜਿਹਾ ?
 ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੁੱਖ ਵੇ ?

....

ਸੁੱਤਾ ਰਾਂਝਾ ਜਾਗਿਆ,
 ਅੱਖ ਖੋਲ ਜੂ ਵੇਖਿਆ, ਹੀਰ ਸੀ।
 ਹੀਰ ਬੇਹਦ ਬੇਹਾਲ ਖੜੀ ਸੀ,
 ਰੂਹ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਵਾਰ ਚੁਕੀ ਸੀ,
 ਲੀੜੇ ਸਭ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਚੀਦ ਵਿਚ ਲੀਰ ਲੀਰ ਕਰ ਚੁਕੀ ਸੀ।
 ਅਮੀਰਜ਼ਾਦੀ ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਗਾਰੀਬ ਹੋ ਖੜੀ ਸੀ,
 ਕੰਗਾਲ ਜਿਹੀ ਖੜੀ ਸੀ ਕਿਸੇ ਉੱਚੇ ਮਹਲ ਦੇ ਦਰੇ ਤੇ।
 ਬੈਰ ਮੰਗਦੀ ਸੀ ਕਿਸੀ ਪਾਸੂ, ਚੁਪ ਸੀ,
 ਝੋਲੀ ਅੱਡੀ, ਭੁੱਖੀ ਭਾਣੀ ਖੜੀ ਸੀ,
 ਖੜੀ, ਖੜੀ, ਬੁੱਤ ਹੋ।
 ਚੁਪ ਉਹਦੀ ਇਉਂ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ:

ਸੁੱਤਾ ਜੇ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਸੈਂ,
 ਜੇ ਜਾਗਿਆ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਉੱਠ ਨਾਂਹ,
 ਉੱਠਿਆ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਹਿਲ ਨਾਂਹ,
 ਹਿਲਿਆਂ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਬਹਿ ਨਾਂਹ,
 ਬੈਠਿਆ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਖਲੋ ਨਾਂਹ,
 ਖਲੋਤਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਹੱਲ ਨਾਂਹ, ਚੱਲ ਨਾਂਹ,
 ਰਹੁ ਸਦੀਵ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ !!

ਨੈਨਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅਜ਼ਲ ਥੀਂ ਭੁੱਖੀਆਂ,
 ਤੂ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ,

ਓ ਪਿਆਰ ਦੇ ਚਮਕਦੇ, ਡੁਲ੍ਹਦੇ ਸੋਮਿਆਂ !

ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਤੂੰ ਹੋਵੇਂ,

ਹੋਰ ਨਾਂਹ ਕੋਈ ਜਹਾਨ ਹੋਵੇ ।

ਨੈਨ-ਬੱਧੀ, ਦਿਲ ਬੱਧੀ, ਜਿਸਮ ਤੇ ਜਾਨ-ਬੱਧੀ,

ਤੱਕਾਂ ਸਦਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ !!

ਅੱਖਾਂ ਨ ਝਮਕਣ ਮੂਲੋਂ,

ਦਿਲ ਦੀ ਚਾਲ ਬੇਮਲੂਮ, ਮੱਧਮ,

ਸਾਹ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾਂਹ, ਆਵਾਜ਼ ਹੋਵੇ,

ਇਉਂ ਖੜੀ ਹੋਵਾਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ !!

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ,

ਤੇ ਚਾਰੇ ਨੈਨ ਗਾਂਦੇ ਪਿਆਰ ਹੋਵਨ !!

....

....

....

....

ਓਧਰ ਰਾਂਝਾ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਆਖਦਾ—

ਹੀਰ ਇਹ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ,

ਅਣਡਿੱਠੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ, ਦਿਲ ਦੀ ਢੇ ਨਾਲ ।

ਰੂਹ ਤੱਕੇ ਹੀਰ ਦਾ ਖੜਾ ਨੰਗਾ,

ਤੈ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਫੀਤਿਆਂ ਦੇ ਫਟੇ ਜੇਹੇ ਕੱਪੜੇ,

ਲੀਰਾਂ ਲੀਰਾਂ, ਛੱਜ ਛੱਜ, ਨੂਰ ਦੀਆਂ ਲਮਕਦੀਆਂ !!

ਹਵਾ ਝਨਾਂ ਦੇ ਮਸਤ ਅਲਮਸਤ ਝੇਕਿਆਂ ਨਾਲ,

ਮੁੜ ਮੁੜ ਹਿਲਦੀਆਂ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ,

ਕਦੀ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ,

ਅੱਧਾ ਦੱਸਣ, ਅੱਧਾ ਕੱਜਣ ਵਾਂਗ ਮੌਜ ਦਰਯਾਵਾਂ,

ਇਸ ਅਗੰਮ ਸਤੇਗੁਣੀ ਸੁਹਣੱਪ ਨੂੰ !!

....

....

....

....

ਖੇੜੇ ਲੈ ਗਏ,
 ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਹੀਰ ਸਿਆਲ ਨੂੰ,
 ਵਿਛੜੀ ਹੰਸਣੀ ਹੰਸ ਬੀਂ
 ਦੋਵੇਂ ਕੂਕਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ, ਅਸਗਾਹ ਬਣੀ ਅਕਲ ਵਿੱਚ,
 ਹਨੇਰਾ ਹੋਯਾ ਜਗਤ ਸਾਰਾ,
 ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਿਆ ਦੇਹਾਂ ਲਈ,
 ਤਾਰੇ ਹਿਸੇ, ਚੰਨ ਢਹਿ ਪਿਆ,
 ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਦੇ ਪਾਟ ਹੋਏ,
 ਇਕ ਵਿੱਚ ਢੱਠੀ ਹੀਰ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਦੀ,
 ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਾ ਰਾਂਝਾ ਤਰਨ ਦੀ ਕਰਦਾ ।
 ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਹਾਨ ਵੇ !
 ਪਿਆਰ ਬੀਂ ਵਿੱਛੜ ਮੌਤ ਇਹ ਜਹਾਨ ਵੇ,
 ਆਸ ਬਚਾਉਂਦੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧੜਕਾਉਂਦੀ, ਚਲਾਉਂਦੀ;
 ਨਹੀਂ ਦਿਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖਲੋਂਦਾ ਇਸ ਥਾਂ,
 ਉਸ ਘੜੀ ਹੀ ਜਦੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਲੁਹਾਰ-ਸੱਟ ਮਾਰਦਾ !!
 ....

ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਖਾਲੀ,
 ਹਨੇਰਾ ਇਕ ਸਾਗਰ ਜਿਹਾ ਅਨੰਤ ਹੈ,
 ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਕਾਲਾ, ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵੇ !!
 ਕਿਰਨ ਇੱਕ ਨ ਦਿੱਸਦੀ, ਜਗਤ ਸਾਰੇ ਦੀ ਮੱਸਿਆ !!
 ਹੱਥ ਪੈਰ ਕੋਲਾ ਕੋਲਾ ਜਾਪਦੇ,
 ਜੌਸਾ ਇਕ ਕਾਲਖ ਦਾ ਸਾਯਾ ਜਿਹਾ, ਹਿਲਦਾ, ਜੁਲਦਾ, ਕੰਬਦਾ ।
 ਤੋਂ ਇਸ ਪਰਲੋ ਬੇਅੰਤ ਵਿੱਚ,
 ਇਸ ਕੋਹਾਂ ਡੂੰਘੀ ਅਕਲ ਵਿੱਚ,
 ਇਸ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ,

ਦੇ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀਆਂ ਕੁਕਾਂ,
ਪੁਲਾੜਾਂ ਨੂੰ ਫਾੜਦੀਆਂ !!
ਮਤੇ ਕਿਧਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫਟੇ,
ਵਿਛੜੀਆਂ ਡਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜਾਂ ਨੂੰ !

....

ਗੀਰ ਆਖਦੀ:-

ਰਾਂਝਿਆ ! ਤੇਰੀਆਂ,
ਦਿੱਸੇ ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ, ਮੈਨੂੰ,
ਨੈਨ ਮੇਰੇ ਕਮਲੇ,
ਬਾਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ, ਵੀਣੀਆਂ, ਉੰਗਲਾਂ,
ਹੱਥ ਤੇਰੇ ਤੇ ਅਰਕਾਂ ਮੇਢੇ ਤੇਰੇ, ਤੇਰੀਆਂ,
ਗਰਦਨ ਤੇਰੀ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਚੱਕੇ ਸਿਰ ਏਹ,
ਉਠਾ ਕਰ ਉਤੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇਖੋ ਕਿਧਰੇ ਦਿੱਸੇਂ ਤੂੰ ਰਾਂਝਣਾ !
ਮੁੜ ਧੈਣ ਫਿੱਗੇ ਕਾਲੇ ਜਲਾਂ ਤੇ, ਹਨੇਤਿਆਂ ਉਪਰ ਤਰਦੀਆਂ,
ਧੈਣ ਏਹ ਤੇਰੀ ਕੁੰਜ ਦੀ, ਸਦਕੇ ਤੇਰੀਆਂ,
ਨੈਨ ਵਿਛਦੇ ਇਹ ਮੁੜ ਮੁੜ, ਆਖਣ ਅਸੀਂ ਰਾਹ ਤੇਰੇ,
ਸਿਰ ਪਿਆ ਆਖਦਾ, ਫਰਸ਼ ਤੇਰਾ, ਸਦਕੇ ਤੇਰੀਆਂ,
ਸਿਰ ਤੇਰਾ, ਧੈਣ ਤੇਰੀ, ਨੈਨ ਤੇਰੇ, ਭਰਵੱਟਿਆਂ,
ਇਹ ਰੁਖਸਾਰ ਤੇਰੇ, ਹੋਠ ਤੇਰੇ, ਕੰਨ ਤੇ ਵਾਲੀਆਂ,
ਮੱਥਾ ਤੇਰਾ, ਛਾਤੀ ਤੇਰੀ, ਤੇਰੇ ਇਹ ਜੋਬਨਾ;
ਪੈਰ ਤੇਰੇ, ਗੋਡੇ ਤੇਰੇ, ਤੇਰੀਆਂ ਏਹ ਬੀਨੀਆਂ,
ਤੇਰੇ ਇਹ ਗਿੱਟੇ ਤੇ ਪੱਸਲੀਆਂ ਤੇਰੀ ਕਮਰਿਯਾਂ,
ਤੇਰੀ ਇਹ ਕੰਡ ਸਾਗੀ, ਸਦਕੇ, ਸਦਕੇ, ਤੇਰੀਆਂ !!
ਵੱਖ ਵੱਖ ਤੇਰੀ, ਭੋਗੀ ਭੋਗੀ, ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ, ਪੁਰਜ਼ਾ ਪੁਰਜ਼ਾ ਤੇਰੀਆਂ,
ਵਾਲ ਵਾਲ ਤੇਰੀ, ਕਤਰਾ ਕਤਰਾ, ਹਰਪਾਸਿਓਂ ਤੇਰੀਆਂ;

ਦਲ ਤੇਰਾ, ਰੂਹ ਤੇਰਾ, ਜਾਨ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਆਂ,
ਹੀਰ ਤੇਰੀ, ਸਦਾ ਤੇਰੀ, ਸਾਰੀ ਤੇਰੀਆਂ ਤੇਰੀ, ਤੇਰੀ, ਸੱਜਨੀਆਂ !
ਰੋਜ਼ ਇਹ ਨਮਾਜ਼ ਹੀਰ ਦੇ,
ਖੇਡਿਆਂ ਦੀ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ,
ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਕੁਕ ਇਹ,
ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੁਣਦੀ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਗਿਣਦੀ ਸਵਾਸ ਰਾਂਝੇਟੜੇ ਵਾਲੇ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਫੂਕਦੀ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ।

....

ਆ, ਮੇਰੇ ਰਾਂਝਾ ! ਹੱਥ ਪਾ ਕੰਛਣਾ,
ਹਾਲੇਂ ਨਿਕਾਹ ਹੱਕ ਹੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ।
ਰੱਬ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਦੀ,
ਕਦੀ ਰੌਂਦੀ, ਕਦੀ ਹੱਸਦੀ,
ਕਦੀ ਕੱਪੜੇ ਓਹ ਫਾੜਦੀ,
ਕਦੀ ਪਹਿਨਦੀ ਬਾਦਲਾ ਜ਼ਰੀ,
ਤੇ ਲਾ ਲਾ, ਗਹਿਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਦੀ,
ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਹੋਠਾਂ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਪਈ ਕਰਦੀ,
ਛੂਕ ਛੂਕ ਹੋਠਾਂ ਦੀ ਅੰਗ ਬਾਲਦੀ,
ਹੱਠ ਪੱਏ ਭਖਦੇ, ਹਿਲਦੇ ਪਾਗਲ ਜਿਹੀ ਹੀਰ ਓਹ !!
ਕਦੀ ਸੋਵਦੀ, ਜਾਗਦੀ,
ਠੰਢੇ ਸੂਸ ਆਣ,
ਕਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ,
ਕਦੀ ਗਾਲੀਆਂ ਕੱਢੇ ਓਹ ਸਭ ਨੂੰ,
ਕਦੀ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਵੇ ਵਿੱਛੁੜ ਜਾਣ ਨੂੰ,
ਕਦਮ ਕਦਮ, ਚੁਮਦੀ,

ਰੁਹ ਪਈ ਪੱਕਦੀ,
ਪਿਆਰ ਨਾੜਾਂ ਪਈਆਂ ਖਿਚੀਂ ਦੀਆਂ,
ਪਿਆਰ-ਅਲਾਪ ਹੋਣ ਨੂੰ ।

ਮੁਲਾਕਾ
੩:੮੮

੩੨੧ ਜਿਧਰੋਂ ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਵਾਂਝਲਾ ਦਿੱਸੇ,
ਉਧਰੋਂ ਜੇ ਵੱਗੇ ਹਵਾ ਸੋਹਣੀ ਖਾਸ ਕੋਈ ਹਵਾ ਨਾਮ ਭਰੀ,
ਹੀਰ ਦੀ ਰਗ ਰਗ, ਨਾੜ ਵੱਜਦੀ,
ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਰਾਗ ਹੋਂਵਦਾ,
ਹੀਰ ਓਸ ਵੇਲੇ ਭਖਦੀ, ਅੱਗ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦਿੱਸਦੀ ।

੩੨੨ ਪੰਜ ਜੇ ਉਹ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਨਛੱਤ ਦਾ ਪੁਰਾ ਬੰਦ ਹੋਵੇ,
ਤੇ ਹਵਾ ਕੋਈ ਚੱਲ ਕਿਸੀ ਹੋਰ ਤਰਫ ਦੀ,
ਪਿੰਡੇ ਲਗਦੇ ਹੀ ਉਹਦੇ, ਹੀਰ ਚੀਖਦੀ,
ਬੇਬਸ ਇਹ ਪੁਕਾਰਦੀ, ਇਹ ਸੁਰ ਉਹ ਨਹੀਂ,
ਬੰਦ ਹੋ, ਠਹਰ ਜਾ, ਇਰ ਮੇਰੀ ਹਵਾ ਨਹੀਂ;
ਤੇ ਕੂਕਦੀ:-

ਮੜ ਆ ਇਕ ਵੇਰ, ਫਿਰ ਸਦਕੇ,
ਤੂੰ ਹੇ ਹਵਾਵਾਂ ਦੀਏ ਸਿਰਦਾਰੇ !
ਚਰਨ ਓਸਦੇ ਦੀ ਧੂੜ ਦੀ ਭਰੀ,
ਆ ਲੱਗ ਮੱਥੇ ਮੇਰੇ,
ਪਾ ਜੱਫੀਆਂ !!
ਇਹੋ ਡੋਹ ਤੇਰੀ,
ਇਸ ਰਾਤ ਦੀ ਸਵੇਰ ਮੇਰੀ,
ਇਹੋ ਇਸ ਹਨੇਰ ਦਾ ਚਾਨਣ ਮੇਰਾ,
ਆ ਲੱਗ ਪਿੰਡੇ ਤੱਤੇ ਨੂੰ,

ਆ ਅੰਗ ਲਾ ਮੈਨੂੰ,
ਛੇੜ ਉਹ ਸੁਰ ਤੂੰ ਇਸੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ;
ਹੋਰ ਛੇੜ ਨ ਕੋਈ ਸੁਰ ਤੂੰ, ਦਰਦ ਅਪਾਰ ਨੀਂ ਸਹੇਲੀਏ !!

ਮਿੱਠੀ ਤੇਰੀ ਛੋਹ ਸਦਕੇ, ੴ ਅੰਤ

ਮਿੱਠਾ ਉਹ ਬੋਲ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਛੇੜਦੀ,

ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ, ਰੁਮਕਦੀ ਆ ਤੂੰ,

ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਤੂੰ ਰਾਂਝੇ ਵਾਲਾ ਝਾਂਵਲਾ,

ਬਿਨ ਤੇਰੇ ਮੈਂ ਕੱਸਦੀ ਦਾ ਈਮਾਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦਾ; ੨੧/੩,੧

ਵੱਗੀ ਆ, ਤੂੰ, ਸਿੰਧੀ ਆ,

ਡਰ ਨਾਂਹ, ਝੁਲਦੀ ਆ,

ਖੁਲ੍ਹੀ ਆ, ਤੂੰ ਲੱਗ ਛਾਤੀ ਮੇਰੀਆਂ,

ਮੈਂ ਫੁਲੀ ਸਰਸੇਂ ਦੀ ਵਾੜੀ,

ਸਦਾ ਉਡੀਕਦੀ ਤੇਰੀ ਛੇੜ ਨੂੰ !

....
ਮੈਂ ਵਿੱਛੜੀ ਉਡੀਕਦੀ,

ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ,

ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਓੜਕ-ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ। ੨੧/੩,੨

ਮੈਂ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਉਂਦੀ,

ਮੈਂ ਬੁਨੌਰੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਖਾਂ,

ਉੱਡ ਕਾਵਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਚੂਰੀਆਂ ਪਾਵਾਂ,

ਦੱਸ ਨਾ ਅੱਜ ਕੌਣ ਮੇਰੇ ਦਿਲ-ਵਿਹੜੇ ਆਵਸੀ !!

....
ਮੈਂ ਸੁਨੋਹੇ ਦੇਂਦੀ ਵਗਦੇ ਝਨਾਂ ਨੂੰ,

ਮੈਂ ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੇ ਗਲ ਦੀਆਂ ਗਾਨੀਆਂ ਵਿਚ, ਲਿਖ ਲਿਖ

ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਟਕਾਉਂਦੀ,

ਤੇ ਆਖਦੀ—ਜਾਹ ਉੱਠੋ ਸੱਜਣਾ !
ਦੂਰ ਜਾਈਂ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਈਂ,
ਦੇਵੀਂ ਜਾ ਇਹ ਪਾਤੀਆਂ !!

....

ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੀ ਉਡਾਗੀ ਮੰਗਾਂ,
ਹਿਰਨਾਂ ਥੀਂ ਚੈਕੜੀਆਂ,
ਖੱਲ ਮੰਗਾਂ, ਖੰਭ ਮੰਗਾਂ ਰੱਬ ਥੀਂ,
ਪੈਰਾਂ ਥੀਂ ਜਕੜੀਆਂ !!

....

ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਹਟਾਵਾਂ ਮੈਂ,
ਇਹ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹਨੇਰੀਆਂ,
ਪਛਾੜਾਂ ਮੈਂ ਕਾਲਖ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਭਰ ਭਰ ਕਲਾਵੇ,
ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਪਾੜਾਂ ਇਹ ਪੁਲਾੜ ਸਾਰਾ,
ਤੇ ਗੰਢਾਂ ਤੇੜਾਂ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੀਆਂ ਚੁਫੇਰੀਆਂ !!
ਲੋਚਾਂ ਦਿਲ ਆਪਣੇ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ, । ੧੪੪ । ੨੧
ਉਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ !!

....

੩.

ਹੀਰ ਜਦ ਖੇੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ,
ਰਾਂਝਾ ਮਹੀਆਂ ਹੀਰ ਦੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਲੱਗ ਰੋਵਦਾ ।
ਜਾਨਵਰ ਜਾਣਦੇ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ,
ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਬਣ ਮਨੁੱਖ ਨ ਪਛਾਣ ਸਕੇ !
ਮੰਝਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਰੂ ਆਏ,
ਸਿਰ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਓਹ,
ਰਾਂਝੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਦੀਆਂ,

ਚੁਪ ਬੇਜੂਬਾਨ ਉਹ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦੱਸਦੀਆਂ:-

ਬੇਲੇ ਸਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੱਖਣੇ ਅੱਜ ਥੀਂ ਮਾਲਕਾ !!
ਘਰੀਂ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਸੁੱਕਿਆ ਇਨਾਂ ਸਿਆਲਾਂ ਦੇ,
ਕੁਰਲਾਵਣਗੇ ਰਾਹ ਬਾਰ ਦੇ
ਸਭ ਬੂਟੇ ਰੋਵਸਣ ਜਾਰ ਜਾਰ,
ਰਾਂਝੇ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਛੋਹ ਨੂੰ ਤਰਸਦਿਆਂ ।

.....

.....

ਗੱਲ ਕੁਛ ਮਹੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰ,
ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਜੂਬਾਨ ਜਿਹੀਆਂ,
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਟੁਰ ਗਿਆ ਰਾਂਝਾ,
ਮਹੀਆਂ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ,
ਅੜਾਂਦੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ।

.....

.....

.....

.....

ਰਾਂਝਾ ਆਖਦਾ ਵੜਾਂਗੇ ਮੁੜ ਮੁਲਕ ਖੇੜਿਆਂ;
ਤੇ ਚੰਗੇ ਚੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਕੱਢ ਆਣਸਾਂ ਹੀਰ ਆਪਣੀ ਏ,
ਅਜੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਦੀ ਮੇਂਹਡੜੀਏ ।
ਧੜੀ ਲਾਹ ਸੁੱਟੀ, ਮੇਂਹਡੀ ਖੋਲ ਦਿਤੀ,
ਹੀਰ ਸਦਾ ਮੈਂਡੜੀ ਮੈਂਡੜੀਏ ।

੯੮ ੨੧੩

ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ ਲਾਏ ਉਹਦਾ ਹੱਥ ਸੜਸੀ,
ਓਹ ਸਾਲੂ ਪਿਆਰ ਦਾ—ਅੱਗ ਇਕ ਭੜਕਦੀਏ,
ਸੁਹਲਾ ਪਿਆਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ, ਮਹਿੰਦੀ ਨਾਂਹ,
ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਸੁਹਲਾ ਬਲਦਾ ਹੀਰ ਦੇ ।
ਅੱਗ ਬਾਲ ਚੁਫੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਤਰ ਘੱਤ ਬੈਠੀ,
ਹੀਰ ਪਿਆਰੜੀਏ !

੯੯ ੨੧੪

੧੧੦ ੨੧੫

੧੧੧ ੨੧੬

੧੩੨

ਗਮ ਲੀਕ ਚੁਗਿਰਦੇ, ਰੱਖ ਰੱਬ ਦੀ ਓਣੂੰ,
ਕੰਡੀ ਪੀਰ, ਫਕੀਰ, ਗੂਰੂ ਸੱਚਾ,
ਗ੍ਰੀਰ ਅਰਸ਼ ਥੀਂ ਲੱਥੀ ਕੋਈ ਤਪਸੂਨੀ ਏ।

....

....

....

....

ਕੈਵੇ ਘੱਟ ਵਾਂਗੂੰ ਵਕਤ ਲੰਘ ਜਾਸੀ,
ਖੇੜੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਸਨ, ਡੋਲਾ ਭੱਜ ਜਾਸੀ,
ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਧੀ ਹੈ ਹੀਰ ਮੇਰੀ,
ਖੇੜਿਆਂ ਦੀ ਭੈਣ, ਹੁਣ ਉਹ ਫਕੀਰਨੀ ਏ !

(੮੨)

੩੨/੬੧

ਜੰਵ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ,
ਕੰਛਣਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਮੈਂ ਜਾਸਾਂ
ਗੱਜ ਵੱਜਕੇ, ਸਜ ਧਜ ਨਾਲ,
ਪਿਆਰ-ਡੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਮੈਂ ਲਿਆਸਾਂ,
ਇਹ ਧੁਰਾਂ ਦੇ ਸੰਜੇਗ ਕਿਸ ਮੋੜਨੇ ਨੀ ?

....

....

....

....

‘ਹੀਰ’ ‘ਹੀਰ’ ਮੇਰੀ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸਦੀ ਏ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਿਲਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੋਹ ਛੋਹ ਕੇ,
ਉਸ ਕੰਵਾਰੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਹਿਲਦੇ ਝੁਮਕੇ !
ਪੰਜੇਬਾਂ ਦੀ ਛਾਨ ਛਾਨ ਪੈਂਦੀ ਮੇਰੇ ਰੂਹ ਵਿੱਚ,
ਉਹਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਖੜਾਕ ਲੱਗਦੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ
ਕਿੰਗਰੀਆਂ !!
ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਦਾ ਪਿਆਰ-ਨਾਚ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਬੰਮ ਬੰਮ,
ਧਮ ਧਮ ਹੋਵਦਾ।

ਮੈਂ ਕੰਬ ਕੰਬ ਕੰਬਦਾ,
ਉਹਦੀ ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਉਲਾਰ,

ਉਹਦੀਆਂ ਵੰਕਾਂ ਦੀ ਛਣਕਾਰ,
ਉਹਦੀ ਚਾਲ, ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਝੂਮ ਝੂਮ,
ਉਹਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਗੁੜਦਾ ।

....

ਕਦੀ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਹੀਰ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵੱਟਦੇ ।
ਕਦੀ ਪੈਰ ਮੇਰੇ ਓਹਦੇ ਪੈਰ ਹੋਵਦੇ,
ਕਦੀ ਮੁੱਖ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਿੱਸਦਾ,
ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਹੀਰ ਹੀਰ ਹੋਵਦਾ,
ਉਹਦੇ ਗਹਿਣੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਦਿੱਸਦੇ,

....

ਦੂਰ ਗਈ ਹੀਰ ਖੇਡਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ,
ਪਰ ਕਈ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਦਿੱਸਦੀ,
ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਪੈਂਦਾ, ੴ
ਹੀਰ ਗਈ ਖੇਡਿਆਂ ਪਾਸ,
ਯਾ ਮੈਂ ਉਠ ਗਿਆ ਓਥੇ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੀਰ ਹੀਰ ਹੋਵਦਾ ।

....

ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਭ ਕੁਛ ਹੀਰ ਦਾ,
ਮਨ, ਤਨ, ਜਾਨ ਵੀ, ਜਿਸਮ ਮੇਰਾ
ਹੀਰ ਦਾ ਬਣ ਜਾਓਂਦਾ,
ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਥੇ ਗੁਵਾਚਾ ਜਿਹਾ ਹੋਵਦਾ,
ਇਹ ਕੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਗੱਡਵੱਡ ਹੋਵਦਾ ?
ਮਾਸ, ~~ਕਿੰਵੇ~~ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਵੀ ਅਦਲ ਬਦਲ ਹੋਵਦੀਆਂ,
ਹੀਰ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜਦੀਆਂ,
ਖੜਕ ਹੁਦੀ ਰਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ,
ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਖੜਕ ਪਿਆਰ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ।

ਜਵਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ

੧.

ਇਹ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ,
ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਖੈਲਾਂ ਕਰਨ,
ਮਰਨ ਥੀਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ !

ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕਰਨ ਗੁਲਾਮੀ, ੧੧
ਜਾਨ ਕੋਹ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਦਿੰਦੇ:
ਪਰ ਟੈਂ ਨ ਮੰਨਣ ਕਿਸੀ ਦੀ, ੧੨੩
ਖਲੋ ਜਾਣ ਡਾਂਗਾਂ ਮੌਂਢੇ ਤੇ ਉਲਾਰਦੇ।

ਮੰਨਣ ਬੱਸ ਇਕ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ
ਅੱਖੜਖਾਂਦ, ਅਲਬੇਲੇ, ਧੁਰ ਥੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ,
ਆਜਾਦ ਕੀਤੇ ਇਹ ਬੰਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ,
ਪੰਜਾਬ ਸਾਰਾ ਜੀਂਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ।
ਜੁਵਾਨ ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੇਲ੍ਹੇ ਪਿਆਰਿਆਂ,
ਆਜਾਦੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ,
ਦੁਨੀਆਂ ਥੀਂ ਵੇਹਲੇ,
ਦੀਨ* ਥੀਂ ਵੀ ਵੇਹਲੇ,
ਰਲੇ ਨ ਰਲੀਂਦੇ ਕਦੀ ਹੁਣ ਇਹ ਜੁਵਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ !!
ਮੰਨੇ ਨ ਮਨੀਂਦੇ ਕਦੀ, ਕੁੱਦ ਕੁੱਦ, ਉੱਛਲਦੇ ਡੁੱਲ੍ਹਦੇ,
ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਇਹ,
ਦਿਲ ਦੇ ਚਾ ਉੱਤੇ ਉੱਲਰਦੇ। ੧੧.੧੧

*ਤਾਂਸਥ।

ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਤੇ ਰੀਝਣ ਤੇ ਪਸੀਜਣ ਸਾਂਝੇ,
ਤੇ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਦੈੜ ਜਾਣ !!

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਬੈਹਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।

ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗੋਹਲੇ ਕੀਤੀ ਕਿਸੀ ਵੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ,
ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਈ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ।

ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਿਆ,

ਦਿਲ ਜਾਨ ਵਾਰਨ ਇਹ ਇਹ ਪਿਆਰ ਤੇ,

ਸੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਸੀ ਦਾ ਇਹ ਈਮਾਨ ਹੈ,

ਰਾਂਡੇਟੜੇ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਸਾਰੇ,

ਬੇਲਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੇ !

ਬਾਲ ਨਾਬ ਪਛੁਤਾਯਾ ਰਾਂਡੇ ਨੂੰ ਜੋਗ ਦੇਕੇ,

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪਾ ਹੱਥ ਰੋਯਾ ।

ਇਸ ਜੱਟ-ਮਤ ਵਿਚ ਯੋਰਾਂ ਦਾ ਜੋਗ ਸੀ,

ਦੇਖ ਹੈਰਾਨ ਪਸ਼ੇਮਾਨ ਹੋਯਾ, ਬਖਸ਼ਿਆ,

ਟੋਰਿਆ, ਟਿੱਲੇ ਥੀਂ ਅਸੀਸ ਦੇ, ਹਾਰਿਆ,

ਤੇ ਮਚਲਾ ਜੱਟ ਆਖੇ—

ਮੰਦਰਾਂ ਲੈ ਆਪਣੀਆਂ ਮੇੜ ਬਾਵਾ !

ਤੇ ਕੰਨ ਮੇਰੇ ਮੁੜ ਸਬੂਤ ਕਰ ਤੂੰ ਭਲੇ ਮਾਣਸਾ !

ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਚਾ ਪਾਵਿਆ ?

ਜੋਗ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਨਾਥਾ ਦੱਸ ਖਾਂ ?

ਮੈਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ ਨਾਮ ਪਿਆਰ ਦਾ

ਤੇ ਹੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਪਿਆ ਖੜਕਦਾ,

ਨਾਮ ਪਿਆ ਵੱਜਦਾ,

ਜੋਗ ਤੇਰਾ ਹੋੜਦਾ ਇਸ਼ਕ ਥੀਂ ਕਮਲਿਆ !

ਮੇੜ ਮੇਰੇ ਕੰਨ, ਲੈ ਮੇੜ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ।

....

....

....

....

ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਜਿੰਦ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਦਾ ਸੁਭਾ,
ਜੇਹੜਾ ਚਾਬਕ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਦਾ,
ਕੇਤਲ ਘੋੜੇ ਵਾਂਗ ਸੰਵਾਰੇ ਕੋਈ ਨਿੱਤ ਨਵਾਂ,
ਤੇ ਵਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਨਾਲ,
ਤਦ ਤਾਂ ਪਲ ਛਿਨ, ਰੁਮਕ ਰੁਮਕ ਤੁਰਨ ਇਹ,
ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਬਰੇਪਨ ਦਾ ਹਰਦਮ ਰਹਿੰਦਾ ।

ੴ ॥੭॥
ਬਾਂਕੇ ਛਬੀਲੇ ਪੰਜਾਬ-ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ,

੨੬ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ,
ਰੱਖਣ ਨ ਜਾਨ ਸੰਭਾਲ ਇਹ,
ਜਾਨ ਨੂੰ ਵਾਰਨ ਇਹ ਜਾਣਦੇ,
ਲੁਹੂ ਵੀਟਣ ਥੀਂ ਨਾ ਡਰਨ ਇਹ,
ਤੇ ਜੰਗ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨੱਸਣਾਂ ਨਾ ਪਛਾਣਦੇ ।

ਕਰਨ ਕੀ ਇਹ ?

ਓੜਕ ਦਾ ਰੂਹ ਜ਼ੋਰ ਆਯਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ,
ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ,
ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਰੱਬ ਦੇ ਪਕਾਸ਼ ਦੇ,
ਤੇ ਠਿੱਲੁਣ ਨ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ, ਇਹ ਵੱਸ ਕਿਸਦੇ ?

ਇਹ ਜੀਣਾਂ, ਥੀਣਾਂ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਾ, ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਾਂਹ ਕਿਸੀ ਦੇ,
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚੂ,

ਜੀਵਣ-ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਅਸਗਾਹ ਦਰਿਯਾ ਵਗ ਉੱਠੇ,
ਝਨਾਂ ਤੇ ਰਾਵੀ ਤੇ ਸਤਲੁਜ ਤੇ ਬਿਆਸ ਤੇ
ਜੇਹਲਮ ਤੇ ਬਾਂਕਟਕ ਸਭ ਬਲ ਉੱਠੇ;

ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਗਾਉਂਦੇ !!

ਇਉਂ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਯਾ,
ਸੁਕਾ ਨਾਂਹ ਰਿਹਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ।

ਹਿੰਦੂ; ਮੁਸਲਮਾਨ, ਪੰਡੀ, ਪਸੂ, ਆਦਮੀ ਸਭ ਭਿੱਜਿਆ,
 ਡੱਬਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਸ ਨਿਗਾਹ ਵਿੱਚ ।
 ਇੱਥੇ ਜਾਨ ਆਈ, ਰੂਹ ਆਯਾ, ਰੱਬ ਆਯਾ,
 ਗੀਤ ਅਸਮਾਨੀ ਆਯਾ, ਦਿਲ ਆਯਾ ਬਖਸ਼ ਦਾ;
 ਇੱਥੇ ਚਾ ਦੇ ਅਸਮਾਨ ਟੁੱਟੇ,
 ਇੱਥੇ ਹੁਸਨ ਖੁਦਾਈ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਆਯਾ,
 ਇੱਥੇ ਦਿਲੇ ਦੁਭਵੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ,
 ਨਿਗਾਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਮੀਂਹ !!

ਇੱਥੇ ..... ਦਾਤੇ ਬਲਕਾਰ ਆਏ,   ਕੋਠੇ .....
 ਇੱਥੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਆਏ,
 ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੁੰਮਾਂ ਦੀ ਟਾਪ ਲਗੀ,
 ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ !!

੨.

ਗਾਓ ਢੋਲੇ ਯਾਰੇ ਖੱਲ੍ਹੁ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੁਣ,
 ਬਜਾਓ ਅਲਗੋੜੇ ਪੋਠੋਹਾਰ ਦੇ ।
 ਬਣਨ ਬੈਂਤ, ਉੱਡਣ ਰੰਗ ਗੁਲਾਬ ਦੇ,
 ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਰੱਬੀ ਜਵਾਨੀਆਂ, ਪੀੜਾਂ ਮੁੰਢ ਕਦੀਮ ਦੀਆਂ ।

ਹਾਂ ! ਐਵੇਂ ਜਦ ਦਿਲ ਅੱਕੇ,
 ਉੱਠ ਡਾਂਗਾਂ ਵਰਸਾਓ ਵਾਂਗ ਆਂਧੀਆਂ,
 ਇਹ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਡੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਜਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ !!
 ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੇਤ ਤੇ ਹਵਾਵਾਂ,
 ਵਾਟਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਦੇ ਸੈਰ,
 ਪੈਰ ਵਾਹਣਿਆਂ ਟੁਰਨਾ,

ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਘਰ ਆਵਣਾ, ਪੰਜਾਹ ਕੋਹ ਮਾਰਕੇ !
ਵਾਹ ਸ਼ੇਰ ਜਵਾਨੀਏ ! ਕੰਮ ਕੁਛ ਨਾਂਹ,
ਪੈਂਡਾ ਮਾਰਨਾ, ਜਗ ਲੱਤਾਂ ਹਿਲਾਨ ਨੂੰ !!

....

ਰੈਣਕ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ

[ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਇਕ ਝਾਕਾ]

ਨਿਰਾਕਿਰਿਆ ੨੧ । ੭. ਗ. ੨੨।(੨੩੯)

ਰੂਪ ਰੰਗ ਵੰਨ ਵੰਨ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਹਲਾਲ ਪਿਆ ਕਰਦਾ,
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਰੱਸੇ ਪਈ ਪਾਉਂਦੀ,
ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਰੁਮਕਦੀ ਹੁਸ੍ਸੀ ਕਿਸੀ ਦੀ ਜੰਜ਼ੀਰਾਂ ਪਈ ਸੁੱਟਦੀ,
ਸੱਚੀਂ ਉਹ ਜੰਜ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਖੜਕ ਪਿਆ ਆਉਂਦਾ,
ਮੇਰੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਹੈ !!
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਾ ਸ਼ੇਕ ਪਿਆ ਬਚਾਉਂਦਾ,
ਜਿਨ੍ਹੇ ਰੱਖੇ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚਾ, ਓਹਨੂੰ ਕੈਣ ਬੰਨ੍ਹੇ ?

....

੨.

ਰੈਣਕ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ ਧਰੂਦੀ ਮੈਨੂੰ ।
ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਅਕੱਠ ਵਿਚ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ,
ਅਕੱਠ ਵਿਚ ਇਕ ਜਿੰਦ ਜਿਹੀ ਦਿੱਸਦੀ,
ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਦੌੜਦਾ ਹੜ੍ਹ ਪਿਆ ਵਗਦਾ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ,
ਰੌਗਾਂ ਦਾ ਜਲੋਂ ਪਿਆ ਆਉਂਦਾ,

੧੪੬

੧੦
੧੧

ਚਿਹਰਿਆਂ, ਸਿਰਾਂ, ਹੱਥਾਂ, ਪੈਰਾਂ, ਲੱਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਝੁਰਮਟ
ਪਿਆ ਪੈਂਦਾ !!

ਇਹ ਕਿਸ ਫੁੱਲ ਉੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਖੋਰੀਆਂ ਦਾ ਡਾਰ ਹੈ ?

੩.

ਕਿਸੀ ਰੂਮੀ ਟੋਪੀ ਲਾਲ ਬੰਬਲ ਕਾਲੇ ਵਾਲੀ ਪਾਈ ਹੈ,
ਇਹ ਕੋਈ ਈਰਾਨ ਦਾ, ਟਰਕੀ ਦਾ ਫੌਜ ਵਾਲਾ !
ਕਿਸੇ ਮਲਮਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਥਾਨ, ਵਾਂਗ ਚਿੱਟੀਆਂ ਲਹਰਾਂ ਸਿਰ ਤੇ
ਲਪੇਟਿਆ,

ਇਹ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸ਼ਰੀਫ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ !

ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਨਾਰਸੀ ਦੁਪੱਟਾ ਮਾਰੇ ਗੋਟੇ ਦੀ ਝਲਕ,
ਨਯਾ ਮਹਰਾਜ ਚੱਲਿਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ,
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ !!

ਕਿਧਰੇ ਸੋਹਣੀ ਸਿੱਖ ਪਗੜੀ ਸਿੱਧੀ ਬੱਧੀ ਦਿੱਸ ਆਉਂਦੀ ।

੪.

ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕੁਤਰੀਆਂ ਤੇ ਮੁੰਨੀਆਂ ਦਾਹੜੀਆਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ !
ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਫ ਚਿਹਰੇ, ਬੁਢੇ ਤੇ ਜਵਾਨ ਤੇ
ਅਧਿੜ ਜਿਹੇ ।

ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਗੁਡੁਵੁਡੁ ਆਪੇ ਵਿਚ ਛੋਂਹਦੇ, ਖੜਕਦੇ, ਲੱਗਦੇ ।
ਸੋਹਣੇ ਨੱਕ, ਕਾਬਲੀ ਤੇ ਚੀਨੀ, ਤੇ ਹੁਨੀ ਤੇ ਈਰਾਨੀ ਯੂਨਾਨੀ ਸਾਰੇ
ਮਿਲੇ ਜੂਲੇ,

ਸਭ ਗੁਡੁਵੁਡੁ ਹੁੰਦੇ ਇਸ ਚਲਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ !!

ਤਹਮਤਾਂ ਤੇ ਪਜਾਮੇਂ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੇ, ਵੱਖਰੇ, ਵੱਖਰੇ ਢੰਗਦੇ,
ਪੈਰ ਨੰਗੇ, ਯਾ ਗਾਮੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਲਾਲ ਲਾਲ ਜੁੱਤੀਆਂ,
ਨਵੀਆਂ ਤਿੱਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਦਿੱਸਦੀਆਂ,

ਝੁਗੇ ਮੈਲੋਂਤੇ ਕੋਰੇ, ਤੇ ਦੁੱਧ ਚਿਟੇ, ਨਢੈ ਸੁਖ ਮਾਯਾ ਲੱਗੀ,
ਹੁਣੇ ਪਏ ਖੜਕਦੇ,
ਜਿੰਦ ਜੁੱਸਿਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚ ਆਈ, ਵਾਂਗ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੱਸਦੀ ਤੇ
ਸੂਕਦੀ ।

ਉਹ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਅਕੱਠ ਵਿੱਚ,
ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਨੂੰਹ ਧੀ, ਭੈਣ ਕਿਸੀ ਦੀ,
ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਗੋਟੇ ਨਾਲ ਚਮਕਦੇ,
ਸੱਸ ਨਾਲ ਚੱਲੀ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਰ ਤੱਕਦੀ,
ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਣ ਨੂੰ, ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਣ ਨੂੰ !!

....

....

....

....

ਪ.

ਟੁਰਨ ਤੇ ਟਹਿਲਣ ਤੇ ਦੌੜਨ ਕਿਸੀ ਕਾਹਲ ਵਿੱਚ, ਸਭ ਤਰਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ,
ਸਭ ਵੇਸ, ਭੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਕ ਮਸਤ ਅਲਗਰਜ਼ੀ, ਬੇ ਪਰਵਾਹੀ
ਟਪਕਦੀ ।

ਮੈਲੇ ਵੀ ਸੋਭਦੇ ਗਰੀਬ, ਚਿੱਟੇ ਵੀ ਸੋਭਦੇ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ।
ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਕੋਈ ਹੋਵੇ,
ਪੰਜਾਬ-ਗਲੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸਜ ਸਾਰੀ, ਇਹ ਰਲੀ ਮਿਲੀ, ਮਿਲੀ ਜੁਲੀ ।

੯.

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮੀ ਸੁਭਾ,
ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਚਣ ਦਾ ਚਾ,
ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ, ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਿਲ ਦਰਯਾ,
ਲੁਟਾਂਦੇ ਤੇ ਗਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹ !!
ਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਸੇਰ,
ਧੇਲੇ ਦੇ ਢੇਰ, ਪਸੈਰ ਦੇ ਪੇੜੇ ।
ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਆਨੇ ਸੇਰ,

ਪੈਸੇ ਦੇ ਢੇਰ ।
 ਕਾਬਲ ਦੇ ਸਰਧੇ,
 ਚੀਰ ਚੀਰ ਪਰੇ, ਬਰਫ਼ ਦੀਆਂ ਡਲੀਆਂ !
 ਆ ਗਿਆ ਜੇ ਕਾਬਲ ਤੇ ਕੰਧਾਰ,
 ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਚੱਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ;
 ਕੋਇਟਾ ਤੇ ਨਾਗਪੁਰੇ ਬੂਹੇ ਆਯਾ ਅੱਜ,
 ਸੰਗਤਰੇ, ਸੰਗਤਰੇ,
 ਲਾਲ ਭਖਦੇ ।

ਗੁੱਛੇ ਕਾਬਲੀ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੇ ਲਟਕਨ ਬੂਹੇ ਮਹਾਰਾਜ਼ ਤੇਰੇ !!
 ਗੁਲਾਬੀ ਗੰਡੇਰੀਆਂ,
 ਬਰਫੀ ਦੀਆਂ ਡਲੀਆਂ,
 ਧੁਪ ਦੀਆਂ ਪਲੀਆਂ,
 ਪੈਸੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਚਾਰ,
 ਲੁੱਟ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਜੇ,
 ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜੇ ਢੇਰ,
 ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ, ਗੁਲਾਬੀ ਗੰਡੇਰੀਆਂ !

ਅੱਪੀ ਰਾਤ ਜਵਾਨ ਖੜੇ,
 ਛਾਬੜੀ ਵਿਚ ਅੰਗੂਰ ਪਰੇ,
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਦਾਣੇ ਚੱਕ ਚੱਕ, ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਪਾ ਪਾ ਵੇਖਦੇ,
 ਚੱਖਦੇ ਤੇ ਆਖਦੇ, ਮਿੱਠੀ ਖੰਡ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪਿਆਲੇ,
 ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਖਾਂਦੇ ਆਪ ਓਹ ਜਾਂਦੇ ਜੁਵਾਨ ਵੇਚਦੇ ।

....

੨.

ਓਏ ਦੀਨਿਆਂ ! ਓਏ ਦੀਨਿਆਂ !
 ਉੱਠ ਚੱਲੀਏ ਘਰ, ਅੱਜ ਨਹੀਓਂ ਕੁਛ ਵਿਕਣਾ ! //

ਠਹਰੀਂ ਭਰਾਵੇ ਜਾਦੂ ਮਾਰੀਏ,
 ਲੱਟ ਪਾ ਗਾਵੀਏ, ਅਸਾਂ ਵੇਚਕੇ ਜਾਣਾ,
 ਦੋਖੀਂ ਹੁਣ ਲੋਕੀਂ ਕਿੰਵ ਆਣ ਡਿੱਗਦੇ;
 ਗੰਨੇ ਸਹਾਰਨੀ, ਪੈਂਡੇ ਤੇ ਖਸਤੇ ਚੂਪਣ ਲੋਕੀਂ ਰਜ ਰਜ !
 ਕਾਹਨੂੰ ਘਰ ਮੋੜ ਲੈ ਜਾਵਣੇ ?

ਪੈਸੇ ਦੇ ਲੱਖ ਲੱਖ,
 ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜੇ,
 ਗੰਨੇ ਸਹਾਰਨੀ !

ਓਹ ਗਏ ਲੋਕੀਂ ਹੱਥੇ ਹੱਥ ਲੈ !

੨. ਵਹੁਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਹੇ ਸਸਤੇ ਅੱਜ ਗੰਨੇ ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਕਦੇ!
੩. ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਲ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸੂ,
ਸ਼਼ਰਾਬੀ ਹੋਸੀ, ਟ੍ਰੈਕ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਗਿਆ;
੪. ਹੱਥ ਲੱਝ ਗਏ ਗੰਨੇ ਸਹਾਰਨੀ ਅੱਜ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲੱਖ ਲੱਖ।

....

ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਟੁਰ ਗਏ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੇ,
 ਡੈਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋਰ ਕੀ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਗਿਣਦੇ ?
 ਜੱਸੇ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਗੇੜੇ ਲਾਉਂਦਾ, ਹੱਥ ਸੱਜਨਾਂ ਦੇ ਕਮਾਊਂਦੇ !
 ਰੱਬ ਦਿੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੇਰ ਜਿੰਨੇ ਦੇਂਦੇ, ਹੱਥ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੇ !
 ਕਮਾਊ ਹੱਥ, ਹਲ ਵਾਹੂ ਹੱਥ, ਦੇਣ ਦੇਣ ਸਿੱਖੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ !

ਦਰਿਯਾ ਮਜ਼ੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਵਗਦਾ,
 ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ ਇੱਥੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋਵਦੀ।
 ਮਿਹਨਤ ਆਪਣੀ ਦਾ ਫਖਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ,
 ਰੂਪੇ ਦੱਬੇ, ਰੂਪੇ ਰਾਤ ਰੱਖਿਆਂ ਦਾ ਨਾ ਜੋਸ਼ ਇਹ,
 ਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਤਣੇ ਪੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਲਾ ਜੋਖਦੇ,
 ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਘੁੱਲਦੇ, ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਂਦੇ ਗਏ ਘਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ !!!

ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ

ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਅਦਬ ਤੇ ਹਿਕਮ ਨਾਂਹ ।

ਉਹ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀਆਂ ਪੀਡੀਆਂ ਪੀਡੀਆਂ ਗੰਢਾਂ !!

ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਚੌ, ਤ੍ਰਿਵਲਾਂ ਦੇ ਗਾਵਨ ਕਿੱਥੇ,

ਉਹ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਦੀ ਆਬ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਾਰੀ ਗਈ ਆਈ,

ਉਹ ਖਾਤਰਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤੇ ਜਰਨੇ, ਜਿਗਰੇ ਤੇ ਹੈਸਲੇ;

ਉਹ ਰੋਟੀਆਂ ਤੇ ਮਹਫਲਾਂ, ਉਹ ਡੂੰਘੀ ਡੂੰਘੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼ਰਾਫਤਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ

ਉਹ ਕਿੱਥੇ ?

....
ਇਕ ਪੜ੍ਹੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ,

ਉਹ ਸਾਡੇ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ, ਗਠੀਲਾ, ਅਣਟੁੱਟ ਜਿਹਾ
ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਿੱਥੇ ?

ਹਿਤ ਕਿੱਥੇ ? ਪਿਆਰ ਕਿੱਥੇ ? ਉਹ ਸਾਡਾ ਹੱਸ ਬੇਲਣਾ
ਗੁਵਾਚ ਗਿਆ ਕਿੱਥੇ ?

ਦਿਲ, ਜੋਰ, ਮਿਠਤ ਕਿੱਥੇ ? ਮਿਲਤ ਕਿੱਥੇ ? ਉਹ ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ,
ਜੋਰ ਸਾਰਾ ?

ਸੱਸਾਂ ਦੇ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਰਗੇ ਦਿਲ ਕਿੱਥੇ ?

ਨੂੰਹਾਂ, ਧੀਆਂ ਦੀ ਉਹ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੀ ਸੜਕਤਾ, ਗੁਰੂਆਂ

ਜਵਾਈਆਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮੇਤੀਆਂ ਵਰਗੀ ਆਬ ਕਿੱਥੇ ?

ਸਜ ਵਿਆਹੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਆਦਰ, ਭਾ, ਸਿੰਗਾਰ ਤੇ ਸੰਭਾਰ ਕਿੱਥੇ,
ਲਾਡ ਤੇ ਮੁਰਾਦਾਂ ?

ਸਾਲੂ ਕਿੱਥੇ, ਬਾਗੜੇ ਤੇ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ, ਗੁਰੂਆਂ

ਉਹ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਰੰਗ ਸੁਹਾਗ ਦਾ,

ਉਹ ਹੱਥ ਪੈਰ ਰੰਗੇ, ਉਹ ਤਿੱਲੇਦਾਰ ਜੁਤੀਆਂ !

ਭਰਾਵਾ ! ਇਹ ਪੁਰਾਣੀ ਬੁੱਢੀ ਜਿਹੀ ਸਾਡੀ ਸੱਭਜਤਾ,
 ਦਰਯਾਵਾਂ ਝਨਾਵਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਵਾਲੀ, ਦੂਰੋਂ ਆਈ, ਦੂਰ ਜਾਂਦੀ;
 ਬਿਰਾਦਰੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲ ਮਿਲ ਜੀਣਾ ਕਿੱਥੇ ?
 ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਬੋਹੜ ਕਿਸ ਵੱਢੀ,
 ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਕਿੱਥੇ ਉੱਡ ਗਿਆ ?
 ਹਵਾ ਆਈ, ਝੱਖੜ ਆਯਾ, ਉਹ ਕਿਸ ਗੇਰਿਆ ?
 ਉਹ ਜੰਗਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਪੁਰਾਣਾ ਦੰਦ-ਕੱਢਿਆ, ਗੰਭੀਰ ਸੀ,
 ਮੰਨਿਆਂ, ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇ ਖਿਆਲਾਂ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਅਨਜਾਣ ਸੇ,
 ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਦੇ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੱਡ ਸੇ,
 ਤੇ ਇੱਕਅੱਧ ਖਿਆਲ ਕੋਈ ਸੁਣਿਆਂ, ਮੰਨਿਆਂ ਅਸਾਂ ਲਈ ਬੱਸ ਸੀ,
 ਓਸੇ ਵਿਚ ਬਹਿੰਦੇ, ਉਠਦੇ, ਜੀਂਦੇ, ਜਾਗਦੇ, ਓਹੋ, ਇਕ ਖਿਆਲ
 ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਸੀ !

....

ਬਿਉਪਾਰ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਸੁੱਚਾ ਸੁਥਰਾ,
 ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਨੂੰ ਨਿੰਦਦੇ,
 ਇਕ ਰੱਬੀ ਜੋੜ ਮੇਲ ਜਾਣ ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ
 ਇਹ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਠੀਕਰਾਂ ਕਦੀ ਨਾਂਹ ਸਾਡਾ ਰੱਬ ਸੀ।
 ਵਲਾਇਤਾਂ ਜਾਂਦੇ, ਕਾਬਲ, ਕੰਪਾਰ, ਬੁਖਾਰੇ,
 ਸਫਰ ਝਾਗਦੇ, ਜੱਫਰ ਜਾਲਦੇ, ਸਫਰ ਸਾਡਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੀ,
 ਸੁਹਣੇ ਉਨਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਣੇ ਦੇਸਾ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਆਣਦੇ।
 ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਬਨਾਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਂਦੇ;
 ਦੋਏ ਧਿਰਾਂ ਜੀਂਣ, ਵਧਣ ਤੇ ਬੀਂਣ, ਅਸੀਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਏ ਖਾਂਵਦੇ,
 ਲੱਦੇ ਜਾਂਦੇ ਲੱਦੇ ਆਂਦੇ, ਕਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ਉਹ ਬਿਉਪਾਰ ਸੀ ?

....

ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਤੂੰ ਦੱਸ ਨਾਂ, ਉਹ ਵੇਲੇ ਕਿਉਂ ਲੱਦ ਗਏ ?

ਵਹਮ ਸਨ ਸਾਡੇ ਠੀਕ, ਪਰ ਤੁਸਾਡੇ ਕੀ ਘੱਟ ਹਨ ?
ਨਾਮ ਬਦਲੇ, ਰੂਪ ਬਦਲੇ, ਤੱਕੇ ਨੀਝ ਲਾ, ਹੈਨ ਸਭ ਓਹੋ ਜਿਹੇ
ਵਹਮ ਅੱਜ ਵੀ ?

ਆਦਮੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਛੱਡੀ, ਮੰਨਿਆਂ ਗੁਨਾਂਹ ਸੀ,
ਪਰ ਠੀਕਰੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅੱਜ ਦੀ, ਕਬਾਈਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸੀ ?
ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਮਜ਼ੂਰੀ ਮੰਗਣੀ ਨਾਂਹ; ਕੁਛ ਜਹਲ ਸੀ;
ਪਰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਜੇਬੇ ਫੇਲਣੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ, ਕੇਹੜਾ ਇਲਮ ਹੈ?
ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਸਾਂ, ਸੰਤੋਖ ਸਾਡਾ ਕਾਤਲ ਜ਼ਹਰ ਸੀ,
ਕੂੜ ਪਾਪ ਕਰ ਅਮੀਰ ਹੋਣਾ, ਵਹਲਾ ਵਹਲਾ, ਇਹ ਬੇਸਬਰੀ ਕਦ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣੀ ਸੀ ?

....

ਸੇਹਣਿਆਂ ! ਦੱਸ ਨਾਂ, ਉਹ ਵੇਲੇ ਕਿਧਰ ਲੰਘ ਗਏ ?
ਉਹ ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਝੂਮ ਝੂਮ,
ਜੇਹੜੀ ਸਾਡੇ ਗੁੰਗੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਲੂਪਰਦੀ ਸੀ; ਕੁਝ
ਉਹ ਖੜਕਦੇ ਕਿਉਂ ਨਿੰਮਾਝੂਣੇ ਹੋ ਅੱਜ,
ਕੋਈ ਨਾਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂਹ ਹੁਣ ਦੇਖਣੇ ਆਉਂਦਾ, ਕੁਝ
ਕੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਰੀ ਮਰ ਗਈ ?
ਭੁੱਠ ਪਈ ਅੱਜ ਦੀ ਸੱਭਤਾ,
ਜਿਹੜੀ ਦੌੜਦੀ, ਹਫਦੀ, ਦੈੜ ਦੈੜ ਆਰਾਮ ਚਾਹੇ ਲੈਣਾ,
ਇੱਕੇ ਵੇਗੀ, ਇੱਕੇ ਦਿਨ, ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ।

....

ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਬੂਰ ਪਏ ਕਿਰਦੇ ਬੇਬੱਸ ਹੋ,
ਕੋਈ ਸੇਹਣੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ ਹੁਣ ਨਾ ਝੂਟਦੀਆਂ,
ਇਹ ਕੀ ਹੈ ਮੁਰਦਿਹਾਣ ਜਿਹੀ ?
ਉਹ ਹੁਣ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਵਾਹ ਦੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਢੰਗ ਨਹੀਂ,

ਕੁਛ ਉਧਲਣ ਉਪਾਲਣ ਜਿਹਾ ਬਸ ਲੱਗਦਾ ।
 ਉਹ ਜੰਵਾਂ ਕਿੱਥੇ ? ਉਹ ਵਿਹਲ, ਉਹ ਖੁਲ੍ਹ, ਉਹ ਚਾ,
 ਦੱਸੋ ਨਾ ਕਿੱਥੇ ਟੁਰ ਗਿਆ ਸਾਰਾ ?
 ਉਹ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਵਣੇ,
 ਉਹ ਢੇਲਕੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਜੇਹੜੇ ਗਤ ਦੀ ਰਗ ਰਗ ਛੇੜਦੇ,
 ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਕੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਚਾ ਦੇ ਟੱਪੇ,
 ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ, ਕੋਇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬੋਲੀਆਂ;
 ਉਹ ਰਾਗ, ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ, ਸੱਜੇ, ਸਿੱਜੇ, ਭਿੱਜੇ ਭਿੱਜੇ,
     ਰੂਹਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਨਿਕਲਦੇ,
 ਉਹ ਘੋੜੀਆਂ, ਉਹ ਸੁਹਾਗਾ,
 ਉਹ ਦੋ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਹਾਸੇ,
 ਉਹ ਮਖੌਲੀ ਤਬੀਅਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀਆਂ;
 ਉਹ ਦਾਤੇ, ਉਹ ਭੰਡਾਰੀ: ਉਹ ਜਾਂਵੀ, ਉਹ ਮਾਂਵੀ;
 ਉਹ ਜੰਵਾਂ ਜਗਮਗ ਕਿੱਥੇ, ਕੇਸਰ ਦੀਆਂ ਰੰਗੀਆਂ ?
 ਉਹ ਲਾੜੇ ਦਾ ਘੋੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾਂ,
 ਉਹ ਭੈਣਾਂ ਲਾੜੇ ਦੀਆਂ ਦਾ ਗਾ ਗਾ, ਵਾਗਾਂ ਦਾ ਗੁੰਦਣਾਂ,
 ਉਹ ਘੋੜੀ ਚਿਟੀ ਦਾ ਨਾਜ਼ ਤੇ ਚਾ ਵਿੱਚ
     ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਚੱਕ ਮੌਢ੍ਹੇ ਖੁਸ਼ੀ ਬੀਣਾਂ,
 ਉਹਦੇ ਗਲ ਦੀਆਂ ਗਾਨੀਆਂ ਦਾ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਮਿਲ ਗਾਵਣਾ!!
     ....

ਉਹ ਨੇੜੇ ਬਾਜੀਆਂ ਵਿਆਹਾਂ ਤੇ,
 ਉਹ ਰੰਗ ਬਰੰਗ ਦੀਆਂ ਚੋਚਲਾਂ,
 ਉਹ ਖੇਡਾਂ ਉਹ ਕੈਡੀਆਂ, ਉਹ ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੈੜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ !
 ਉਹ ਦਰਯਾਵਾਂ ਦਾ ਨਹਾਣ ਜਾਣਾ ਢੇਲਕੀਆਂ ਵੱਜਦੇ,
 ਉਹ ਸੌਂਚੀਆਂ ਉਹ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਅਖਾੜੇ ਤੇ ਕਬੱਡੀਆਂ !

    ....

ਸਭ ਜੀਣ ਦਾ ਚਾ, ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ, ਥੀਂਣ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਿਥੇ ? //
ਉਹ ਪਿਆਰੀ ਬਸੰਤ ਦੀਆਂ ਛੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਲੀਆਂ,
ਬਾਗ, ਬਾਗ, ਭਰ ਪਿੱਚਕਾਰੀਆਂ, ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਖੇਡਣਾ । ੯੫

ਉਹ ਲੋਹੀਆਂ ਦੀ ਲੱਕੜਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਬੂਹੇ ਬੂਹੇ,
ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਜੁੜਨਾਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਤੇ ਗਿੱਪੇ ਪਾ ਪਾ ਗਾਉਣਾ।

ਵਹਮ ਜੇ ਉੱਡੇ ਤਾਂ ਉੱਡੇ ਸਦਕੇ,
ਵਹਮਾਂ ਦਾ ਉਡਣਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ,
ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲੇ ਗਈਆਂ,
ਜਿੰਦ ਕਿੱਥੇ ਟੁਰ ਗਈ, ਨਾਲੇ ਰੂਹ ਕਿੱਥੇ ਟੁਰ ਗਿਆ ?
ਐਖਾ ਹੈ ਜਿੰਦਾਂ ਫਸਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾਂ;
ਕੰਡੇ ਨਾਲੂੰ ਛੁੱਲ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ਨਾਂ, ਛੁੱਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ ।

ਦੱਸ ਨਾਂ, ਇਹ ਕੀ ਹੋਯਾ ? //
ਕਿਸ ਲਈ ਸਭ ਕੁਛ ਖੋਯਾ ? //
ਦਵਾਈ ਖਾ ਮਰੀਜ਼ ਹੀ ਮੋਯਾ, ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਕੀ ਆਯਾ ?
ਦਿਲ ਸਾਡੇ ਸੱਖਣੇ, ਲਾਟ ਬੂੜ ਗਈ ਹੈ !! //

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੂਕਾਂ ਮੈਂ

ਆ ਪੰਜਾਬ-ਪਿਆਰ ਤੂੰ ਮੁੜ ਆ !
ਆ ਸਿੱਖ-ਪੰਜਾਬ ਤੂੰ ਘਰ ਆ !
ਤੇਰੇ ਤੂਤ ਦਿੱਸਣ ਮੁੜ ਸਾਵੇ,
ਮੁੜ ਆਵਣ ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਦੇਸਤੀਆਂ !

ਤੇਰੇ ਪਿੱਪਲਾਂ ਹੇਠ ਹੋਣ ਮੁੜ ਮੇਲੇ,
ਤੇਰੇ ਅੰਬਾਂ ਤੇ ਪੀਂਘਾਂ ਉੱਲਰਦੀਆਂ !   **ਚੌਥੀਆਂ**
ਕੁੜੀਆਂ, ਨੰਢੇ ਮੁੜ ਖੇਡਣ ਅੜਕ ਹੋਕੇ,
ਰਲਮਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਨੇ ਦੀਆਂ ਚਾਨਣੀਆਂ,
ਕਿਰਕਿਲੀਆਂ ਪਾਣ ਰਲ ਮਿਲਕੇ, ਖੇਡਣ ਛੁਪਣ ਲੁਕੀਆਂ !
ਓਹੋ ਰਾਤਾਂ ਮੁੜ ਆਵਣ, ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਦੈਖ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ **ਅਬੇਤ੍ਰੁ**,

ਬੇਇਲਮ, ਨਿਸ਼ਪਾਪ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸਵਾਦਲੀਆਂ;   **ਚਾਫੀਆਂ**
ਉਹੋ ਗਿੱਧੇ, ਓਹੋ ਧੂੜਾਂ ਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਰਲ ਮਿਲ,
ਉੱਪਰ ਚੰਨ, ਹੇਠ ਚੰਨੀਆਂ, ਬੰਨੇ ਤੇ ਬੰਨੀਆਂ,
ਨਚ ਨਚ, ਧਮ ਧਮ, ਬੰਮ ਬੰਮ, **ਆਖਰ ਆਣਨ ਮੁੜ ਓਹੋ !**

ਚੌਥੀ ਪੰਜਾਬੀ ਖਿੱਚ ਖਿਲੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ !!

ਤਿ੍ਵਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਗਾਣ ਕੁੜੀਆਂ,   **੮੭੬ ਅ੩ ਲੋ.**
ਆਪੇ ਜਿਹੀਆਂ ਸਭ ਇਕ ਥਾਂ ਅਕੱਠੀਆਂ,
ਇਕ ਚਾਹ ਵਾਲੀਆਂ, ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਭੇਤ ਸਾਂਝੇ ਵਾਲੀਆਂ,
ਤੇ ਮੁੜ ਬਾਗ ਗੁੜਜਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤੀਖਣ ਬੇਲੀਆਂ,
ਤੇ ਤੌਤਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਨੱਸਣ, ਤਾੜੀ ਮਾਰਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਹਣੀ
ਟਹਣੀ ਉਡਾਂਵਦੀਆਂ !!

ਸੋਹਣੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਮੁੜ ਉਭਰਨ, ਧੜਕਨ, ਕੰਬਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁੜੇ
ਗੁੜੇ ਪਾਰਾਂ ਅਣਦੱਸਿਆਂ।

....

....

....

....

ਕੰਪਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਢਾਹਵੇ ਹੁਣ, ਬੂਹੇ ਸਾਰੇ ਖੋਲ ਦੇਵੇ,
ਮਿਲੇ ਬਸੰਤ ਨੂੰ ਪਾ ਪਾ ਜੱਫੀਆਂ !!

....

....

....

....

ਬੇਲਣਾ ਤਾਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਨੱਸਣਾ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ
ਭਾ ਹੋਣ, ਚਾ ਹੋਣ, ਮੁੜ ਉਹੋ ਪੁਰਾਣੇ;

ਚੌਥੀ ਪੰਜਾਬੀ

੧੫੯

ਖੱਲ੍ਹੁ ਹੋਵੇ, ਡੱਲ੍ਹੁ ਹੋਵੇ,
ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਿੱਛੇ ਮਰਨਾ,
ਘਰ, ਘਰ ਇਕੱਠ ਹੋਵੇ,
ਉਹ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਮਿਲਤਾਂ: ਗੁਰੂ ਮੈਂ,
ਗੁਹਮ, ਗੁਹਮ ਹੋਵੇ, ਚਹਲ ਬਹਲ, ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ !!
ਸੁਹਾਗ, ਭਾਗ, ਜਰਨਾ, ਨਿੰਵ ਚਲਣਾ, ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਧਾਰਣਾ !

....
 ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਅਮਿੱਤ ਹੋਣ, ਜਾਲ੍ਹੁੰ
 ਸਭ ਕੱਜ ਕੱਜ, ਢਕ ਢਕ, ਰੱਖਣਾ !
 ਮਰਨ ਜੀਣ ਸਭ ਸਾਂਝੇ ਹੋਣ,
 ਦਰਦ ਜੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ,
 ਦਰਦ, ਦੁੱਖ ਸਭ ਕਿਸੀ ਦੇ, ਹੋਣ ਆਪਣੇ;
 ਜਾਤ ਪਾਤ ਛੱਡਨਾ ।

(ਦਿਲ ਦਰਯਾ ਹੋਣ ਰੱਬ ਦੀ ਜੋਤ ਵਾਲੇ,
ਰੱਬ ਵਾਲੀ ਦਯਾ ਹੋਵੇ, ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਬਖਸ਼ਣਾ !
ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਬੁਰਦ ਦਰਯਾ ਸਬ ਦੀ,
ਰੱਬ ਪਾਸੂ ਡਰਨਾ,)
ਸਭ ਦੇ ਕਰਮ ਖੇਟੇ ਖਰੇ, ਜਾਣ ਆਪਣੇ !
ਭੁੱਲਣਾ, ਬਖਸ਼ਣਾ, ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ !

.....
کوئی نا ہیساں ہے، |
پیار ہی پیار سخنا،
رُپ ہی رُپ تکنا،
سُرگنپی جیھی لخنا ہر بھان ڈیں چی،
ڈیں چا سدا ہے؛ پیار-گاران-ڈلنا !

ਧੀ ਭੈਣ ਦਾ ਆਦਰ ਹੋਵੇ,
 ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਪਾਲਣਾ ।   ੧
 ਬੱਚੇ ਬੱਚੀ ਦੀ ਗੌਰ ਹੋਵੇ,
 ਗੁਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਂਚੇ ਢਾਲਣਾ ।   ੨
 ਦਿਨ ਦਿਨ, ਰਾਤ ਰਾਤ, ਜਾਗ ਜਾਗ,
 'ਅਗੇ' ਉਪਰ ਆਪਾ ਗਾਲਣਾ !!
 ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਜਲ ਹੋਵੇ, ਸਦਾ ਸੇਜਲ ਜਿਹੀ,
 ਹੱਸ ਮਿਲਣਾ, ਮਿਲੈਣਾ ।
 ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਹੋਵੇ,
 ਇਕ ਪੀੜ ਜਿਹੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵਣਾ !

....
 ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗੁੱਛੇ ਹੋਈਏ,
 ਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਆਵੀਏ;
 ਮਿਲੀਏ, ਲੜੀਏ, ਪਛਾੜੀਏ,
 ਉੱਠੀਏ, ਜਿੱਤੀਏ, ਹਾਰੀਏ, ਘੁਲੀਏ, ਲਤਾੜੀਏ,
 ਪਰ ਘੜੀ ਘੜੀ, ਸਦਾ ਸਦਾ, ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ, ਹੋਵੀਏ;
 ਮੁੜ ਆਪੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਿਆਰ, ਠੰਢ ਠੰਢ ਢੋਵੀਏ,
 ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਥਾਲ ਵਿਚ !!
 ....

ਆ ! ਪੰਜਾਬ, ਤੂ ਮੁੜ ਆ ! ਖਿੜੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਲਾ,
 ਕਰੋੜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਆ ! ਇਕ ਆ, ਹਜ਼ਾਰ ਆ !
 ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆ ! ਰੂਹ ਦੀ ਖੱਲੀ ਟੰਕਾਰ ਆ !
 ਭੈਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਆ ! ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਆ !
 ਧੂਰ ਦੀ ਫੁੱਕਾਰ ਆ ! ਆ ਪਜਾਰ ਪੰਜਾਬ ਸਦਕੇ,
 ਤੂ ਮੁੜ, ਫਿਰ ਆ !!

ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਬੁੱਤ

੧.

ਆ—ਪਿਆਰ-ਪੰਜਾਬ ਤੂ ਮੁੜ ਆ !
 ਸੋਹਣੀ ਜਿਹੀ ਮੁੜ ਕੱਢ ਇਕ ਹੋਰ ਤੂ ।
 ਕਰੀਂ ਬੁਖਾਰੇ ਦੇ ਦੇਸ ਦੇ ਮੁੜ ਚਾਕਰ,
 ਪਿਆਰ ਆਪਣੇ ਦਾ ਮੁੜ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੱਲ ਦੱਸੀਂ !
 ਸਲਤਨਤਾਂ ਨੂੰ ਤੂ ਵਾਰ ਦੱਸ ਪਿਆਰ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਤੂ ।
 ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਸਾੜ ਤੂ,
 ਸਾਦੇ ਮਿਲਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੂ ।
 ਦੀਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤੂ ਸੁਟ ਪਰੇ, ਦਯਾ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਧਾਰ ਤੂ ।
 ਆਪਾ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵਾਰ ਤੂ,
 ਨੰਗਾ ਹੋ ਤੂ ਕੰਗਾਲ ਭਾਵੇਂ,
 ਭਰੋਸਾ ਰੱਖ ਤੂ ਮੁੜ ਉਸ ਪਿਆਰ ਤੂ,
 ਲੁਟਾ ਗੱਜ ਵੱਜਕੇ ਘਰ ਬਾਰ ਤੂ ।
 ਹਾਰ, ਜਾਣ ਜਾਣ ਤੂ,
 ਸੋਹਣੀ ਮੁੜ ਆਈ ਤੇਰੀ, ਦੇਖ ਛਾਣ ਛਾਣ ਤੂ !!

....

....

....

....

੩੨੫

ਮੁੜ ਆ ! ਪਿਆਰ-ਪੰਜਾਬ ਤੂ,
 ਤੇਰੀ ਗਲੀ ਮੁੜ ਆਏ ਕੋਈ ਡਾਢੇ ਬਨਜਾਰੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ।
 ਸੋਹਣੀ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਉਹ ਗਲੀ ਗਲੀ ਪੁਕਾਰਦੇ;
 ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਤੇਰੀ ਸੋਹਣੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਹੀਂਵਾਲ
 ਵਾਲਾ;
 ਕੰਢੀ ਝਨਾਂ ਤੇ ਮੁੜ ਉਹ ਫੇਰੇ ਪਾਂਦੇ,
 ਤੇਰੇ ਮੁੜ ਆਣ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ !!

੧੫੯

੨.

ਕੱਢ ਮੁੜ ਤੂੰ ਜੀਂਦਾ, ਜਾਗਦਾ, ਹਿਲਦਾ, ਚੱਲਦਾ, ਬੋਲਦਾ,
ਬੁਤ ਉਸੇ ਪਿਆਰ ਦਾ;
ਦੱਸ ਮੁੜ ਤੂੰ ਝਲਕਾ ਓਸ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ
ਆਪਣੇ ਬੁਤਖਾਨੇ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹੁਣ ।
ਹੱਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਦੇ ਸੱਦਿਆ,
ਸਭ ਆਣ ਵੱਡੇ ਇੱਥੇ, ਚੀਨ, ਈਰਾਨ ਥੀਂ,
ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰਿਆ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਆ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਹ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪਿਲਾ ਪਿਲਾ ਕੇ !!

.....

.....

.....

.....

|ਸੋਹਣੀ-ਬੁਤ ਤੇਰਾ ਕੌਮੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ,
ਅਸਾਂ ਲੀਰਾਂ ਤੇ ਚੀਬੜਿਆਂ ਦੇ ਵਹਮਾਂ ਨੂੰ ਕਦ ਸਲਾਮ ਕਰਨਾ ?
ਸੁਹਣੀ ਮੁੜ ਕੱਢ ਤੂੰ, ਦੱਸ ਖਾਂ ਇਕ ਵੇਗੀ,
ਤੋਂ ਦੇਖ ਮੁੜ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਫਿਰ ਆਈ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ।
ਯੈਣ ਨੀਵੀਂ ਸਾਡੀ,
ਦਿਲ ਵਿੱਚ,
ਮਹੀਂ ਮੁੜ ਚਾਰਾਂਗੇ ਤੇਰੀਆਂ,
ਭਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤ ਅਸੀਂ;
ਫਿਰਾਂਗੇ ਬੇਲਿਆਂ ਤੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ,
ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦੇ ਓਸੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ !

....

.....

.....

.....

|ਯੂੜ ਬੇਸ਼ਕ ਪਵੇ ਮੂੰਹ ਤੇ,
ਪਾਣੀ ਵੱਗੇ ਬੇਸ਼ਕ ਛੱਟੀ ਜੱਤੀ ਮੇਰੀ ਵਿੱਚ,
ਪਰ ਤਾਰੇ ਲਟਕਣਗੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ,
ਇਕ ਮਿੱਠੀ ਸਦਾ ਦੀ ਲੋ ਮੈਨੂੰ ਦੇਂਵਦੇ ।

....

.....

.....

.....

ਸੋਹਣੇ ਉੱਚੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਆ,
ਸੰਭਾਲੀਏ ਮੁੜ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਨੂੰ,
ਦਿਲ ਭੇਟ ਕਰੀਏ, ਮੁੜ ਤੇਰੀਆਂ ਜਾਈਆਂ ਨੂੰ । - ੫

....
ਆਣ ਇੱਥੇ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੀ-ਬੁੱਤ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਨਾਂਹ ਪੂਜੇ,
ਵੱਡਾ ਕਾਫਰ ਉਹ, ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਵੇ,
ਗਵਾਹੀ ਦਿਵਾਸਾਂ ਮੌਂ ਓਹਨੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਬੱਕਮਾਲ ਦੀ ।

....
ਇਉਂ ਬਣ ਤਣਕੇ ਨਿਕਲ ਮੁੜ ਤੂੰ,
ਚਾਰ ਚਾਰ ਸੁਰਜਾਂ ਅੱਠ ਅੱਠ ਚੰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ,
ਉਹ ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ ਬਾਗਾਂ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਦਿਆ ਮਾਲਕਾ !
ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਹੀਰ ਜਿਹੀਆਂ ਦਿਆ ਮਾਲਕਾ !

....
ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਨ ਆਣਾ,
ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਿਹੜੇ ਰਾਹ ਗਿਆ ?
ਮੁੜ ਆ ! ਪੰਜਾਬ ਤੂੰ ਮੁੜ ਆ,
ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਮੁਲਕ ਸਾਰੇ,
ਤੇਰੇ ਵੱਖਰੇ ਪਨ, ਤੇਰੇ ਅਥਰੇਪਨ ਦੀ ਚਾਹ ਹਾਰੇ ।

....
ਤੂੰ ਦੌੜਦਾ ਦੌੜਦਾ ਆਈਂ ਪਿਆਰਾ !
ਹਨੇਰਾ ਘੁੱਪ ਸਾਰਾ ਤੂੰ ਹਟਾਈਂ ਪਿਆਰਾ !
ਕਰੀਂ ਸੁਵਰਾ ਪਿੜ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ,
ਵੱਜਣ ਮੁੜ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਢੁੰਬਕ ਢੇਰੀਆਂ !

ਗਗਨਾਂ ਦੀ ਡਾਚੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆ ਪਿਆਰਾ !
ਟੱਲੀਆਂ ਤੇ ਡਾਚੀ ਦੇ ਗਲ ਲਟਕਦੀਆਂ !!
ਆ ਟੱਲੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਗਾਉਂਦਾ !

....
ਆ ਚਾਨਣੀ ਦੀ ਨੀਲੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆ,
ਸੋਹਣਿਆਂ ! ਰਵਾਲ ਚਾਲ ਚਲਦੀ ਤੁਰੀ ਤੇਰੀ ! J ਤੁ
ਆ, ਇਕ ਇਕਬਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਤੂ !
ਆ, ਤਾਰੇ ਖਿਲਾਰਦਾ, ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂ !
ਬੂਹੇ ਠਕੋਰ ਸਾਡੇ ਮੁੜ ਤੂ, ਆ, ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦਾ !!

Harnam Singh Khan

ਭਾਗ ੪

ਮੈਂ ਤੇ ਉਹ

ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਕਿਹਾ ਪਿਆਰਾ

“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

ਮੁੜ ਆਖੀਂ ਵੀਰਾ !

ਮੁੜ ਆਖੀਂ ਇਕ ਵੇਰੀ ਹੋਰ,

ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੰਨੀਂ ਮੇਰੇ ਪਾ ਵੀਰਾ—

“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

....

....

....

....

ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੂਹੇ ਬਾਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਖੜੀ,

ਸਾਰੇ ਰੂਹ ਦੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਬਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਰੂਹ ਮੇਰਾ,

ਤੇ ਰੱਖ ਸਿਰ ਆਪਣਾ ਹਰ ਬਾਰੀ ਵਿਚ,

ਕੰਨ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਲਾ,

ਲੱਖਾਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹਾਂ—

“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

....

....

....

....

ਜਾਵੀਂ ਨਾ ਤਾਵਲਾ ਲੰਘ ਵੀਰਾ !

ਖਲੋਵੀਂ ਇਸ ਗਲੀ, ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਸੁਣਨ ਦੀ ਚਾਹ ਰਹਿੰਦੀ,

ਚਲੀਂ ਨ ਚਲਣ ਵਾਂਗ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਗਾਂਦਾ ਜਾਵੀਂ,

ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਹ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲ—

“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

....

....

....

....

ਗਾਵੀਂ ਨਾ ਹੋਰ ਗੀਤ ਕੋਈ,

ਛੇੜੀਂ ਨਾ ਹੋਰ ਸੁਰ ਕੋਈ,

ਬੱਸ ! ਇਹੋ ਇਕਾ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੰਨੀਂ ਪਾ ਮੇਰੀ—
“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

....

ਤੂੰ ਆਖੇ— “ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”
ਉਹ ਆਖਦਾ— “ਕਦੀ ਨਾਂਹ”।
ਸਦੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਆਵੇ ਇਕ ਦਿਨ, ਇਕ ਘੜੀ, ਕਦੀ,
ਪਲ ਦੀ ਪਲ, ਖਲੋਵੇ ਸਾਹਮਣੇ,
ਹੱਸੇ ਇੱਕ ਡੂੰਘੇ ਅਰਥ ਵਾਲੀ ਹੱਸੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ;
ਹੱਸੇ, ਆਖੇ ਕੁਝ ਨਾਂਹ;
ਤੱਕੇ ਉਹ, ਮੈਂ ਤੱਕਾਂ ਉਤੂੰ,
ਮੈਂ ਸ਼ਰਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ,
ਮੂੰਹ ਆਪਣਾ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਕਰ,
ਤੇ ਨੈਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਜਿਹਾ ਖਿੱਚ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਇਸ ਵੱਲ,
ਉਹ ਟੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੱਸੀ ਦੀ ਛੋਹ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਿਹਾ ਸੁੱਟਰੇ,
ਉਹ ਜਾਂਦਾ ਪਲਕ ਦੀ ਪਲਕ ਵਿਚ,
ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਤੱਕਦਾ ਮੈਨੂੰ ਖਿੜਿਆ,
ਮੈਂ ਖੜੀ, ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਦੇੜਦੀਆਂ,
ਖੜੀ ਸਿੱਜੀ, ਘੁਲੀ, ਰੰਗੀ,
ਮੈਂ ਚੁਪ, ਅੰਦਰ ਨਾਚ ਕਰੇ, ਇਕ ਮਾਣ ਮੈਂ ਵਿਚ—
“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”
ਪਰ ਉਹ ਕਦੀ ਨ ਆਖਦਾ !

....

ਓ ਕੁੜੀਓ ! ਸਹੇਲੀਓ ! ਆਓ ਨਾ,
ਮੁੜ ਮੁੜ, ਦੈੜ ਦੈੜ ਆਵੇ,

ਆਖੇ ਘੜੀ ਘੜੀ, ਪਲ ਪਲ, ਛਿਨ ਛਿਨ—
“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

....

ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ,
ਇਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਬੇਸਬਰਾ ਧੜਕੇ, ਸਿਸਕੇ;
ਜਦ ਇਹ ਆਸਾ ਬੰਨ੍ਹਾਣ ਵਾਲਾ ਅਵਾਜ਼ ਆਂਦਾ,
ਇਹ ਦਿਲ ਜੀ ਜਾਂਦਾ, ਹੋਂਦਾ ਝੱਟ ਦੇ ਝੱਟ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ;
ਸਹੇਲੀਓ ! ਮੈਨੂੰ ਤੜਫ਼ਦੀ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡੀਓ, ਅੜੀਓ !
ਮੈਨੂੰ ਘੜੀ ਘੜੀ ਖਬਰ ਦੇਣੀ ਜੇ—
“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

....

ਇਹ ਖਬਰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਜੇ,
ਇਹ ਖਬਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ,
ਇਹ ਆਸ ਮੇਰੀ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਜੇ,
ਇਹੋ ਖਬਰ ਸੁਖ ਦੀ ਸੁਨਾਣੀ,
ਤੇ ਜੀਂਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਸਹੇਲਪੁਣੇ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ—
“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”
ਓ ਪੰਡਤੇ ! ਓ ਪ੍ਰੋਗਤੇ !! ਮੁੱਲਾਂ ਮੁੱਲਾਣਿਓ !!
ਦੀਨ ਈਮਾਨ ਦਾ ਹੋਰ ਭੇਦ ਨਾ ਸਿੱਖਣਾ ਮੈਂ,
ਨਾ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਹੜ ਕਰ ਕਰ ਦੱਸਣਾ;
ਚੇਰੀ ਚੇਰੀ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਆਣ ਦੱਸਣਾ—
“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ”

ਆਵੀਂ ਤੂੰ ਰੱਬਾ ਮੇਰਿਆ

ਆਵੀਂ ਤੂੰ ਰੱਬਾ ਮੇਰਿਆ,
 ਵਹਲਾ ਵਹਲਾ ਆਵੀਂ,
 ਤਾਵਲਾ ਤਾਵਲਾ,
 ਤੇ ਸੱਟੀਂ ਪਰੇ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਵਿਚੂ ਖੋਹਕੇ,
 ਇਹ ਘੰਟੀਆਂ, ਟੱਲੀਆਂ,
 ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀਆਂ, ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਲਈ,
 ਤੇ ਆਵੀਂ, ਬੁਝਾਵੀਂ ਆਪ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ,
 ਇਹ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਵਿਚ ਪਾਏ ਮੈਂ,
 ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ।

ਤੇ ਪਕੜੀਂ ਹਥ ਮੇਰੇ,
 ਸੰਭਾਲੀਂ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੀ ਨੂੰ,
 ਤੇ ਰਖੀਂ ਦੇਵੇਂ ਹਥ ਆਪਣੇ ਮੇਰੇ ਪੀਲੇ ਪੀਲੇ ਮੂੰਹ ਤੇ,
 ਤੇ ਚਕੀਂ ਚਕੀਂ, ਰੱਬਾ ! ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ,
 ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਕੀਤਿਆਂ ਹਨੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ,
 ਉਸ ਹਨੰਤਰੇ ਘੁੱਪ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਂ,
 ਚੱਕ ਮੇਰੇ ਨੈਨਾਂ ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ, ਦੱਸ ਰੱਬਾ !
 ਆਪਣੀ ਝੇਲੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ ਰੱਬਾ ਮੈਨੂੰ,

ਆਪਣਾ ਮੁੱਖੜਾ ਚੇਰੀ ਚੇਰੀਆਂ,
 ਤੇ ਇਉਂ ਪੜ੍ਹਾਈਂ ਰੱਬਾ !

ਆਪਣੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਿਹੀ, ਝੱਲੀ ਜਹੀ ਬੁਰਦੀਆਂ,
 ਉਹ ਧੂਰ ਅੰਦਰ ਦੀ ਭੇਤ ਵਾਲੀ ਵਿੱਦਯਾ ਸੱਚ ਦੀ ।
 ਹਾਂ, ਰੱਬਾ ! ਉੱਥੇ ਮੇਰੇ ਨੈਨਾਂ ਵਿਚ ਈਦ ਦਾ ਚੰਨ ਚਾੜ੍ਹਕੇ,

ਦੱਸੀਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਅਫਿੱਲਿਆ, ਉਥੇ,
ਤੇ ਚਾਨਣ ਸਾਰੇ ਦਾ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਚਾਨਣ ਦੱਸੀਂ,
ਦੱਸੀਂ ਸਭ ਕਛ ਨਾ ਕੁਛ ਦੱਸਦਾ ਹੋਰ !

ਲੋਕੀਂ ਕਹਣ ਰੱਬ ਸਭ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ

9.

ਲੋਕੀਂ ਕਹਣ ਰੱਬ ਸਭ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਉਹੋ,
 ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ, ਹਰ ਸ਼ਾਹੀ ਹੈ, ਜਿੱਧਰ ਦੇਖੋ, ਰੱਬ ਹੀ ਰੱਬ,
 ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਹਾਲੇਂ,
 ਕੁਛ ਠੀਕ ਸੁਜਾਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ,
 ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਇਉਂ ਹਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ !

ਕਦੀ ਕਿਸੀ ਚੰਗੀ ਘੜੀ, ਕਿਸੀ ਛਿਨ, ਪਲ,
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦ ਬੇਵਸ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਸੁਣੀ ਨਛੱਤ੍ਰ ਦਾ ਕੋਈ,
 ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਆਵੇ ਅੱਜ ਨਾ, ਆਵੇ ਸਦੀਆਂ ।
 ਜਦ ਕਿਧਰੇ ਕਿਸੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਡੁਬ
 ਜੇ ਅੱਖ ਮੇਰੀ ਵੱਜੇ ਜਾ ਕਦੀ, ਗਲ ਵੱਸ ਦੀ ਨਾਂਹ,
 ਭਾਵੇਂ ਵੱਜੇ ਜਾ ਕਿਸੀ ਪਹਾੜ ਦੇ ਬਰਫਾਨੀ ਕਿੰਗਰੇ ਤੇ,
 ਉਹਾ ਦਿੱਤੇ ਉਸ ਨਛੱਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਦੀ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਚ ਝਲਕਦੀ,
 ਓਹ ਪਹਾੜ ਦੀ ਡਲਕਦੀ ਕਿੰਗਰੀ ਵੱਜੇ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਂਗ ਸਾਧ
 ਤੇ ਫਕੀਰ ਦੇ, ਹੋ ਜੀਂਦੀ ਜਾਗਦੀ, ਮਨੁੱਖ ਵਰਗੀ,
 ਤਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਦੀਨ ਥੀਂ ਹੋ ਮੈਂ ਕੂਕਾਂ—ਓਹ ਰੱਬ !
 ਲੁੰ ਲੁੰ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਕੇ,

ਨਸ਼ਾ ਅਟੁੱਟ ਆਵੇ, ਨੈਨਾਂ ਥੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੁੰਦ ਪਈ ਵੱਸਦੀ,
ਸੁਹੱਪਣ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੀਂ ।

ਦਿਲ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਬਰਫਾਨੀ ਜੋਤ ਨੇ,
ਪਰ ਉਹ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਨਛੱਤ੍ਰ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸਦੇ ਵੱਸ ਹੈ ?
ਇਉਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮੈਂ ਰੱਬ ਦੇਖਦਾ, ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ।

੨.

ਕਦੀ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜਨਾਨੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੀ,
ਏਂਵੇਂ ਤਾਂ ਰੇਜ਼ ਲਖਾਂ ਜਨਾਨੀਆਂ,
ਪਰ ਕਦੀ ਕੋਈ, ਮੁੜ ਜਦ ਉਹੋ ਵੇਲਾ ਆਉਂਦਾ,
ਵੇਲਾ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਉਂਵ ਆਉਂਦਾ,
ਜਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੀਰਾ ਲੱਭਣ ਦਾ, ਭਾਰ ਵਾਲਾ,
ਕੋਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਿਲਣ ਦਾ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਜੀਵਨ ਸਾਰੇ ਵਿਚ,
ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਅਚਾਨਚੱਕ ਤਖਤ ਮਿਲਣ ਦਾ ।

ਇਉਂ ਜਦ ਭਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸੰਜੋਗ ਦਾ ਆਉਂਦਾ,
ਕੋਈ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚੂੰ ਹੀ ਇਕ ਕੋਈ,
ਲੱਖਾਂ ਜਿਹੀ ਦਿੱਸਦੀ ਪਰ ਹੋਰਜੇਹੀ, ਵੱਖਰੀ ਸਭ ਥਾਂ, ਉਸ ਘੜੀ ਲਈ,
ਅਚੰਭਾ ਜਿਹਾ, ਅਰੂਪ ਕੋਈ, ਰੂਪ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਝਲਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ।

ਓਹ ਜਨਾਨੀ, ਨੈਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਂਦੀਂ ਮੇਰੇ ਰੂਹ ਵਿਚ
ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਦੀਆਂ ਰੁਲਿਆ;
ਜਿਨੂੰ ਮੈਂ ਟੋਲਦਾ ਆਯਾ ਕੋਈ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ,
ਪਰ ਕਦੀ ਹੁਣਿਲੀ ਸੀ ਜੇਹੜੀ,
ਓਹ ਆਪਣਾ ਰੂਹ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸੀ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਂਗ
ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਠਾਰਿਆਂ।

ਓਹੋ ਠੰਢ, ਓਹੋ ਸੁਹਣੱਪ, ਓਹੋ ਪਿਆਰ ਸਾ,

ਜਿਹੜਾ ਰਬ ਦੀਆਂ ਛੋਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ।
 ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਓਹ ਕੌਣ ਸੀ ?
 ਨਾ ਨਾ ਪਤਾ, ਪਛਾਣਦਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ,
 ਓਹ ਗਈ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸਦੀ: ਰੱਬ ਹੈ ।
 ਰਬ ਇਉਂ ਮਿਲਦਾ,
 ਰਬ ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ !

੩.

ਲੋਕੀਂ ਆਖਦੇ ਰੱਬ-ਹਤ ਕੁਛ ਹੈ, ਸਭ ਥਾਂ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਚ ਹੈ,
 ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਾਲੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸੁਜਾਖੀਆਂ !
 ਮੇਰੀ ਮਾੜੀ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਨਦਰ ਹੈ,
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਦੀਆਂ ਪਿੱਛੇ,
 ਕਦੀ ਕਦੀ, ਤਰਸਦਿਆਂ, ਕੁਸਦਿਆਂ, ਤਨ ਫਟਿਆਂ, ਫਰਫਰਾਂਦਿਆਂ,
 ਫਟਕਦਿਆਂ,
 ਪਲਕ, ਝਲਕ, ਜਿਹੀ ਓਹ ਰਬੀ ਝਾਤ ਪਾਈ ਹੈ;
 ਕਦੀ ਕਿਸੀ ਅੱਖ ਦੀ ਹੱਸੀ ਜਿਹੀ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਚਮਕਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੱਬੇ ਪਿਆਰ ਦੇ.
 ਕਦੀ ਕਿਸੀ ਸੋਹਣੀ ਦੀ ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਉਲਾਰ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਸਾਧ ਦੇ ਤਜਾਗ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਫੇਜੀ ਸਾਮਾਨ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਕਤਲਾਮ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਲੇਟੇ ਕਿਸੀ ਜਵਾਨ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਮੁਸਜਿਦ, ਕਦੀ ਮੰਦਰ, ਕਦੀ ਘੰਟੀ, ਕਦੀ ਗੁਰੂ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਦੱਖ ਵਿਚ, ਕਦੀ ਆਰਾਮ ਵਿਚ,
 ਕਦੀ ਦੌਣ ਵਿਚ, ਕਦੀ ਲੈਣ ਵਿਚ,

ਕਦੀ ਜੀਣ ਵਿਚ, ਕਦੀ ਮੈਤ ਮਹਾਨ ਵਿਚ ।
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ?
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੀ, ਕਦੀ ਰੱਬ ਤੱਕਦਾ !

8.

ਪਰ ਹਾਲੋਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਰੀਆਂ ਸੁਜਾਖੀਆਂ ਨਾਂਹ,
 ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾ ਦਿੱਸਦਾ, ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਕਿਸੀ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ।
 ਰੱਬ ਮੈਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਪਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਲਗਦਾ ।
 ਕਦੀ ਕੋਈ ਬਿਜਲੀ ਜ਼ਰਾ ਕਿਨਾਰਾ ਕੋਈ ਚੁਕਦੀ,
 ਕਦੀ ਕੋਈ ਲਿਸ਼ਕ ਬਾਠੀ ਜਿਹੀ ਖੋਲ੍ਹਦੀ,
 ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਕਦੀ ਕਦੀ ਦਿੱਸਦਾ;
 ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਕੁਛ ਤਰਸ ਯੋਗ ਹੈ !!

ਮੱਥਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਟੇਕਣਾ

ਦੇਖੀਂ ਬੱਚਾ ! ਮੱਥਾ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਟੇਕਣਾ !
 ਸੰਤ ਗਏ ਹਨ ਟੁਰ ਅੱਜ, ਪਹਾੜ ਵੱਲ,
 ਜਾਵੀਂ ਤੂੰ ਵੀ, ਨਾ ਪੂਰਬ, ਨਾ ਪੱਛਮ,
 ਸਿੱਧੀ ਟੁਰੀ ਜਾਹ ਤੂੰ ਪਹਾੜ ਵੱਲ !
 ਉਪਰ ਗਏ ਨੀ ਉਹ ਸੰਤ
 ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਜਾਮੇਂ ਵਿਚ,
 ਛੁਪੇ ਲੁਕੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਹਨ !!

....

ਮਿਲਣਗੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਬੱਚੀ !
 ਢੂੰਡਿਆਂ ਕਦੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਓਹ,

ਪ੍ਰਾਤਿਸ ਸਿਮਤ ਵੱਲ ਮੁੰਹ ਕਰੀਂ,
ਘਾਹ ਉਤੇ ਢਹਿ ਪਈਂ ਹੈ,
ਮੱਥਾ ਹਖ ਦੇਈਂ ਘਾਹ ਤੇ,
ਰੱਬ ਹੱਬ ਕਰਦੀ ।

ਮੁੰਹ ਭਰੀਂ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ,
ਦਿਲ ਭਰੀਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਚਾ ਨਾਲ,
ਦਿਮਾਗ ਭਰੀਂ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਉਚਾਈ ਨਾਲ,
ਅਥਵਾ ਵਿਚ ਤ੍ਰੈਲ ਮਿਠੀ ਯਾਦ ਦੀ,
ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ,
ਪਾਵੀਂ ਇਉਂ ਤੂੰ ਰੇਮ ਰੇਮ ।

ਫਿਰ ਹਿੱਲੀਂ ਨਾਂਹ,
ਰਹੀਂ ਅਛੋਲ ਤੂੰ ਉਪਰੋਂ ਆਏ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ।

ਸੰਤ ਆਖਦੇ: ਇਹ ਚੁਪ ਜਿਹਾ ਗਾਂਦਾ ਰਸ ਹੀ ਰੱਬ ਹੈ !

ਓਥੇ ਦੇਖੀਂ, ਖੜੇ ਮਿਲਣਗੇ,
ਉਸ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਸਤਿਗੁਜਾਂ ਘੱਲੇ ਸੰਤ ਸੁਚੇ ਹੀਰੇ ।

ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੱਚੀ ! ਹੱਬ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਣ ਵੱਜਸੀ,
ਅਸੀਸ ਦੇਸਣ,
ਤੇ ਖੜੇ ਦਿੱਸਣ ਕੋਲ ਕੋਲ ਤੈਨੂੰ;

ਅਰੂਪ ਲੋਕੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਵਸਣ ਰਾਹ ਪਾਣ ਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ।

ਮੱਥਾ ਚੱਕੀਂ ਨਾਂਹ, ਤੱਕੀਂ ਹਿਠਾਹਾਂ ਨੂੰ ਘਾਹ ਤੇ,
ਘਾਹ ਸਾਵਾ ਉਤੇ ਭਾਲੀਂ ਨੀਝ ਲਾ,
ਦੇਖ ਸਿਰ ਤੇਰਾ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਤੇ,
ਖੜੇ ਹਨ ਤੇਰੀ ਕੰਡੀ ਹੱਬ ਫੇਰਦੇ !!

ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਮਰ ਗਿਆ ਮੈਂ

ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਮਰ ਗਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ ।

ਮੈਂ ਮੋਯਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ,

ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ !

ਕਟੇਰਾ ਲਾਲ ਲਾਲ, ਗੁਰਾਂ ਵਾਲਾ,

ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਟ੍ਠਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸੀ,

ਹਬੋਂ ਮੇਰੇ ਢਹ ਪਿਆ ਸੀ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ।

ਕਟੇਰਾ ਭੱਜਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਂ ਤੇ ਵੀਟਿਆ ਗਿਆ ਮੈਥੀਂ,

ਮੇਰੇ ਹੋਠਾਂ ਦਾ ਕਟੇਰਾ ਢਹਿ ਪਿਆ ਮੈਥੀਂ,

ਹੋਠ ਮੇਰੇ ਬੰਦ ਹੋਏ, ਠੀਕ ਹੈ !

ਪਰ ਇਕ ਇਸ ਮਰਨ ਦਾ ਅਚੰਭਾ ਤੱਕਿਆ,

ਮਿੱਟੀ ਕੂਕ ਪਈ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ,

ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਸੀ ਮੇਰੇ ਹੋਠਾਂ ਵਿੱਚ,

ਤੇ ਉੱਥੇ ਹੌਲੇਂ ਹੌਲੇਂ ਇਕ ਲਾਲ ਅੱਗ ਬਾਲਦਾ !!

ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਮੈਂ ਜੀ ਪਿਆ

ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਮੈਂ ਜੀ ਪਿਆ ।

ਹੋਯਾ ਕੀ ਸੀ ?

ਲਹੂ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਘੋਲਿਆ

ਸੋਹਣੇ ਸਾਈਂ ਮੇਰੇ ਸੱਚਿਆ,

ਇਕ ਲਾਲ ਲਾਲ, ਬੋਲਦਾ, ਜੀਂਦਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ, ਹਿਲਦਾ
ਜੁਲਦਾ, ਇਕ ਗੀਤ ਸੀ ।

ਉਹ ਗੀਤ ਹੱਡੀ ਹੱਡੀ ਮੇਰੀ ਵਿੱਚ ਧੱਸਿਆ,
 ਗਾਂਦਾ ਗਾਂਦਾ ਮੈਂ ਵਗਿਆ ।
 ਜਾਂਦਾ ਮੈਂ ਅੱਗ ਵਿੱਚ, ਜਲ ਵਿੱਚ,
 ਘੋਲਦਾ ਜਾਂਦਾ ਮੁੜ ਸਭ ਕੁਛ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ,
 ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਆਪਾ ਮੁੜ ਸਭ ਕੁਛ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਵਿੱਚ,
 ਇਸ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਵਿੱਚ, ਹਵਾ ਵਿੱਚ, ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ, ਰਾਗ ਵਿੱਚ,
 ਰੰਗ ਵਿੱਚ, ਜੀਣ ਵਿੱਚ ਮੈਤ ਵਿੱਚ ।
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਡੱਲਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂਦਾ ਸਭ ਕਿਸੀ ਵਿੱਚ,
 ਗਾਂਦਾ ਉਹ ਗੀਤ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ-ਵਾਂਗ ਰਲਾਯਾ ਸਾਈਆਂ
 ਪਿਆਰਿਆਂ, ਮੇਰੀ ਰਗ ਰਗ,
 ਤੇ ਪੋੜਿਆ ਮੇਰੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਨੂੰ !!

ਇਕ ਵੇਰੀ ਅੱਚਨਚੇਤ

ਇਕ ਵੇਰੀ ਅੱਚਨਚੇਤ,
 ਮੈਂ ਢਹਿ ਪਈ ਸਾਂ ।
 ਢੱਠੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਟੁਰਦੀ ਟੁਰਦੀ,
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਦ ਹੋਯਾ, ਠੇਡਾ ਜਿਹਾ ਵੱਜਾ,
 ਮੈਂ ਢੱਠੀ ਧੈਂ ਦੇਕੇ,
 ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪੁੜਿਛਾ,
 ਓਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ,
 ਦੂਰੋਂ ਬਾਹਾਂ ਖੇਹਲਕੇ ਆਯਾ ।
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਲੱਗ ਉਹਦੀ ਛਾਤੀ ਫੜਕਦੀ ਸਾਂ,
 ਵਾਂਗ ਅੱਚਨਚੇਤ ਫੜੀ ਕਿਸੀ ਹੈਰਾਨ ਪਸੇਮਾਨ ਹੋਈ ਘੁੱਗੀ ਦੇ

ਤੇ ਡਰ ਘੱਗੀ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਉਹਦੀ ਛਾਤੀ, ਮੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸੀਨਾ
ਕੰਬਦਾ, ਫੜਕਦਾ, ਧੜਕਦਾ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਲੜ ਗਈ ਓਥੇ ਫੜੀ ਜਾਲ ਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵੇਰੀ ਓਹਨੂੰ ਇਉਂ ਮਿਲੀ ਸਾਂ ।

ਟੁਰ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ

ਟੁਰ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ, ਮੈਨੂੰ ਕੱਲੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ।
ਘੋੜੇ ਰੜ੍ਹੇ ਨੀਲੇ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਤੱਕਿਆ ਉਹ ਸਵਾਰ ਸੀ ।
ਮੈਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਛੁੱਬੀ,
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਹੁਣ ਕਦ ਮੁੜਸੀ ?
ਮੈਨੂੰ ਕੱਲਾ ਉਹ ਛੱਡ ਟੁਰ ਗਿਆ,
ਮੈਂ ਨਿੰਮਾਝੂਣ ਜਿਹੀ ਹੋਕੇ
ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਗੋਡਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਬੈਠੀ ਨਿਰਾਸ ਜਿਹੀ,
ਮੈਨੂੰ ਚੁੱਪ ਜਿਹੀ ਲੱਗ ਗਈ ।

....
ਗੋਡਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਸਿਰ,
ਮੈਂ ਕੀ ਦੇਖਦੀ ?
ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਾਈਂ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਵਾਲਾ,
ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੇ
ਸ਼ਹਰ ਨੂੰ !
ਓਹਦੇ ਸੁੰਮਾਂ ਦੀ ਖੜਾਕ ਹੋਈ, ਮੇਰੇ ਰੂਹ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਗੀਤ ਸੀ ।

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਈਂ ਮੇਰਾ,
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵੜਕੇ, ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਣ ਖੜਾ ਸੀ;
ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਝੂਣ ਆਖਦਾ;
ਮੇਰੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠਿਆਂ,
ਮੇਰੇ ਮਹਲ ਵਸਦਿਆਂ,
ਇਹ ਕਾਹਦੀ ਅਕਲ ਹੈ ?
ਤੇ ਕੀ ਸੀ ਇਹ ਤੌਂਖਲਾ ?

ਕੇਈ ਰਾਤਾਂ ਹੋਸਨ

ਕੇਈ ਰਾਤਾਂ ਹੋਸਨ,
ਕੇਈ ਮੀਂਹ ਵੱਸਸਨ ਮੁੜ,
ਪਰ ਓਹੋ ਜਿਹੀ ਨ ਰਾਤ ਕੋਈ,
ਨਾ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਮੀਂਹ ਮੁੜ ਵੱਸ ਸੀ,
ਜਦ ਉਹ ਸੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ,
ਮੈਂ ਸਾਂ ਓਸ ਕੋਲ ।
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਦਰਸਨ ਪੂਰਾ,
ਰੂਹ ਮੇਰਾ ਮਿੱਠੇ ਵਚਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ।
ਇਕ ਉਹ ਰਾਤ ਸੀ,
ਇਕ ਉਹ ਸੀ,
ਇਕ ਉਹ ਸੀ ਓਸ ਵੇਲੇ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਵੱਸਨਾ !!

ਮੈਂ ਕੁਛ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ

ਮੈਂ ਕੁਛ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ,
ਟੁਰਦੀ ਸਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦੀ,
ਪਰ ਚੇਤੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

.....

.....

.....

.....

ਇਕ ਗੱਭਰੂ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਮਿਲਿਆ,
ਓਸ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਤੱਕ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪਿਆਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੀਣ ਨੂੰ ।
ਮੈਂ ਜੀ ਪਈ ਓਹਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ ਕੇ,
ਪਰ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਨ ਸੱਕੀ, ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ ?
ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਜਿਹੀਵਿਚ ਵਾਂਗਕਿਸੀ ਸੁਫਨੇ ਲੰਘਗਿਆ,
ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਾਣ ਵਾਲਾ !!

ਬਸੰਤ ਆਈ ਸਭ ਲਈ,
ਮੇਰੀ ਬਸੰਤ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ?

੧.

ਬਸੰਤ ਆਈ ਸਭ ਲਈ,
ਮੇਰੀ ਬਸੰਤ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ?
ਬੇਲ ਬੇਲ ਬੂਟਾ ਭਰਿਆ ਸ਼ਗੂਫਿਆਂ,
ਆੜ੍ਹੂ ਦੇ ਉੱਦੇ ਛੁੱਲ,
ਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਗੁਲਾਬੀ ਚਿੱਟੇ, ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਸਾਵੇ ਨਵੇਂ ਨਿੱਕੇ ਪੱਤੇ ।
ਪੱਤੇ ਡਾਲੀਆਂ ਦੇ ਕੋਈ ਨਾਂਹ, ਛੁੱਲ ਛੁੱਲ ਸਾਰੇ,
ਪਏ ਵਾਂਗ ਬਰਫ ਦੇ ਫੱਲ ਓਹ ।

੧੧੯

ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਅਕੱਠ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਟੰਗੇ ਕਿਸੇ ਆਣ ਉੱਥੇ ਬੱਦਲ ਚਿੱਟੇ,
ਜੇਹੜੇ ਲਾਲ ਕੀਤੇ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਦੀਆਂ ਗੁਲਾਬੀ ਲਾਲੀਆਂ ।

੨.

ਹਵਾਵਾਂ ਨਸੇ ਪੀਤੇ, ਭਰ ਭਰ, ਪਿਆਲੀਆਂ,
ਝਮਦੀਆਂ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ, ਟੰਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜ ਖੜਾਂਦੀਆਂ ।
ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹ ਛੋਹ, ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ, ਨੱਸਣ ਇਧਰ ਉਪਰ, ਬੇ ਮੁਹਾਰੀ
ਅਲਬੇਲੀਆਂ,

ਤੇ ਮਸਤੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਚੀਚ ਵਿੱਚ,
ਉਹ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਖੋਹ ਖੋਹ, ਝੇਲਾਂ ਭਰ ਭਰ,
ਇਧਰ ਉਪਰ, ਹਰ ਥਾਂ ਬਿਨ ਮਤਲਬ ਖਲੇਰਦੀਆਂ ।
ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫੰਕਣੀਆਂ ਪੁਲਾੜ ਨੀਲੇ ਵਿੱਚ ਉੱਡਣ ਜਿਵੇਂ ਫੰਘਾਂ
ਵਾਲੀਆਂ ਤਿਤਲੀਆਂ,

ਉੱਡਣ ਮਸਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੀ ਪਿਆਰ-ਕੁਠੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ
ਉਡਾਰੂ ਜਿਹੀਆਂ, ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਕਿਣਕੀਆਂ ।

ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਲਾਲੀਆਂ,
ਰੂਹ ਨੂੰ ਬੁਲਾਂਦੀਆਂ ਭਾਹਾਂ, ਭਖਾਂ ਤੇ ਰੈਣਕਾਂ ਬਸੰਤ ਦੀਆਂ,
ਅੰਮਾਂ ਦੇ ਬੂਰ, ਝੂੜੂ ਲਟਕਨ ਤੇ ਝੂਮਣ ਜਿਵੇਂ ਸੋਹਣੀਆਂ
ਸਵਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਲਟਕਣ ਸਿਰ ਤੇ ਨਾਜ਼ ਨਾਲ
ਹਿੱਲਣ ਵਾਲੇ !

ਅੰਮਾਂ ਦੀ ਬੂਰ ਦੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ,
ਤੇ ਆੜੂ ਤੇ ਸ਼ਗੁਫਿਆਂ ਦੀ ਮੱਧਮ ਖੁਸ਼ਬੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ
ਮਿਲਦੀਆਂ,

ਸਪਤਮ ਤੇ ਸਰਗਮ ਅਨੇਕ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਬਸੰਤ ਦੀਆਂ ਦੇ;
ਮਖੇਰੀਆਂ ਉੱਡਦੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਦ ਚੁਸਦੀਆਂ,
ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਾਣ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਲ ਦਿੰਦੀਆਂ ।

ਇਹ ਸਰਗਮ ਤੇ ਰਾਗ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਲੇ ਥੀਂ ਹੇਠ ਹਿਠਾਹਾਂ ਦੇ, ਯਾ
 ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਥੀਂ ਉਤਾਹਾਂ, ਪਰੇ ਦੇ ਸਰਗਮ ਵੱਜਦੇ।
 ਮਖੇਰੀਆਂ ਤੇ ਭੋਰੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਡਾਢਾ,
 ਬੂਰਾਂ ਤੇ ਛੁੱਲਾਂ ਤੇ ਓਹ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਦਾ ਪਾਂਦੇ;
 ਲਿਪਟ, ਲਿਪਟ, ਕੋਮਲ ਅੰਗ ਵਾਲੇ ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪਈ ਕਰਦੇ;
 ਪੀੜ ਦਿੰਦੇ ਓਹ ਅਸਹ ਜਿਹੇ ਪਿਆਰ ਦੀ,
 ਬਸੰਤ ਆਈ ਸਭ ਲਈ,
 ਮੇਰੀ ਬਸੰਤ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ?

੩.

ਪੀੰਘਾਂ ਪਈਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਅੰਮਾਂ ਤੇ,
 ਕੁੜੀਆਂ ਬਹਿ ਬਹਿ, ਉਠ ਉਠ, ਛਾਤੀਆਂ ਉਭਾਰ ਉਭਾਰਕੇ
 ਚਾੜ੍ਹਦੀਆਂ,
 ਪੀੰਘਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਸਵਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਚਾ ਅਮਿਟ ਹੈ,
 ਸੱਚੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀੰਘ ਚੜ੍ਹ ਆਉਂਦੀ !! .

....

ਤੇ ਸ਼ਗੁਫਿਆਂ ਤਲੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕੀਂ ਸ਼ਰਬਤ ਘੋਲਣ ਪਯਾਰ ਦੇ।
 ਤੇ ਮੇਲੇ ਬਸੰਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀਆਂ, ਸਜ ਵਿਆਹੀਆਂ ਜਵਾਨੀ ਦੇ
 ਆਲਸ ਵਿੱਚ,
 ਬੈਠੀ ਅੱਧੀ ਜਾਗਦੀਆਂ, ਅੱਧੀ ਨਿੰਦਰਾ ਵਾਲੀਆਂ,
 ਹੱਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਲਾਲ ਡੰਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਪੱਖੀਆਂ ਪਸੌਰੀ;
 ਲਾਲ ਚੂੜੇ ਵਾਲੀਆਂ, ਮਹਿੰਦੀ ਰੰਗੀ, ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਤੇ ਪੈਰ,
 ਸੇਨੇ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਦੇ ਥੇਵੇ ਵਾਲੀਆਂ ਛਾਪਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ,
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਪਣਿਆਂ ਕੋਲ੍ਹ ਝੁੰਡ ਕੱਢਦੀਆਂ,
 ਤੇ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਝੁੰਡ ਚੱਕ ਚੱਕ, ਰੌਣਕ ਮੇਲੇ ਦੀ ਤੱਕਦੀਆਂ,

ਤੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਪੱਖੀਆਂ ਬਿਨ ਮਤਲਬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਝੋਲਦੀਆਂ !!

ਹੱਸਣ ਖੇਡਣ ਲੋਕੀਂ ਸਾਰੇ,
ਫੁੱਲ ਤੋੜ ਤੋੜ ਸੁਟਣ ਮਖੈਲਾਂ, ਮਜ਼ਾਖਾਂ ਵਿਚ,
ਪੀਣ ਸ਼ਰਬਤ ਤੇ ਖਿੜਕੱਲੀਆਂ ਠੰਢੀ ਛਾਵਾਂ ਹੇਠ !
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਿਹਾ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਹੱਸਣ ਤੇ ਖੇਡਣ ਇਹ
ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ,
ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਹੀ ਹੈ ?
ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਿਉਂ ਕੰਬਦਾ ?

ਕੀ ਇਹ ਨਵੀਆਂ ਜਵਾਨੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ?
ਯਾ ਇਹ ਨਵੇਂ ਵਜਾਹ ਦੀ !

ਕੀ ਭੇਤ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਹੈ ਸ਼ਰਬਤ ਦਾ ਪੀਣਾ ?
ਕੀ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਇਹ ਚਾ ਆਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ?
ਕੀ ਮੌਤ ਮਗਾਰੋਂ ਮੁੜ ਆ ਇਹ ਵਿਛਿਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੇਲੇ ਹਨ ?
ਬਸੰਤ ਆਈ ਸਭ ਲਈ,
ਮੇਰੀ ਬਸੰਤ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ਹੈ ?

ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਸੀ ਤਿੰਦਨ ਦਾ ਤਿੰਦਨ

ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਤਿੰਦਨ ਦਾ ਤਿੰਦਨ ਸੀ, ਜਾਂਦਾ, ਗਾਂਦਾ,
ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ, ਟੁਰ ਪਿਆ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ !
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਨੀਲੀਆਂ ਉਠਦੀਆਂ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ, ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ

ਨੂੰ
ਹੰਸ-ਗਰਦਨਾਂ, ਸੁਰ ਨਾਲ ਹਿਲਦੀਆਂ !
ਕੋਈ ਕੋਈ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੇਖਦੀ,
ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਾ ਆਉਂਦਾ ?
ਤੇ ਕੋਈ ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ ਹੱਸਦੀ,
ਕਿਹਾ ਜਵਾਨ ਜਿਹਾ ਬੇਵਕੂਫ ਹੈ !
ਸਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸੇਹਣਾ ਇਹ,
ਕਿਆ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚੀ ਆਉਂਦਾ ?

....
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉ ਮੈਂ ਮਗਰ ਮਗਰ ਟੁਗੀ ਜਾਂਦਾ ?
ਓਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤੱਕਣ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਹੱਸਣ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੰਸ-ਗਰਦਨਾਂ ਦੇ ਮੋੜ ਤੋੜ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ।

....
ਜਿਵੇਂ ਨੀਲੇ ਸਰਬ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰ ਵਿਚ,
ਕੋਈ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਗੀਟੇ ਮਾਰ ਓਹਦਾ ਪਾਣੀ ਹਿਲਾਵੇ,
ਤਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਅਲਮਸਤਾਂ ਦੇ ਡਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਂਦੀਆਂ ਹੱਸੀਆਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ,
ਕਦੇ ਸਨ ਸੁਟਦੀਆਂ ਮੇਰੇ ਠਹਿਰੇ ਦਿਲ ਤੇ ।
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਹੈਲੇਂ ਹੈਲੇਂ ਹੈਲਿਆ,
ਰਿਵੀ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਪਈ ਮੇਰੇ ਪਾਣੀਆਂ,
ਪਈ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਂ ਨਵਾਂ,
ਤੇ ਓਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ,
ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗਾ ਗਿਆ ।
ਦਿਲ ਕੁਛ ਕੁਛ ਡੋਲਦਾ,
ਨਜ਼ਰ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵੇਰੀ ਹਿਠਾਹਾਂ ਕੀਤੀ,
ਪਰ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀਆਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ,

ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਚੱਕ ਚੱਕ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਵੇਖਣ ਓਹ ਬੇ ਮੁਹਾਰੀਆਂ |

....
ਕੰਨ ਮੇਰੇ ਭਰ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦ
ਗੁੰਜ ਨਾਲ ।

ਮੈ ਕੁਝ ਕੁਝ ਵਿਗੜ ਗਿਆ,
ਆਖਾਂ—ਇਹ ਕੇਹੀ ਅਨੇਖੀ, ਖਿੱਚਦੀ ਸੋਹਣੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ !
ਭਾਵੇਂ ਮਨ ਮੇਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ, ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਿਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ
ਗਿਰਾਂ ਕਿਸੀ ਦੀਆਂ,
ਤੇ ਆਖਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹੈਲੇ ਹੈਲੇ ਜਾਣਾ ਕਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ?

....
ਗੱਲਾਂ ਜਦ ਇਉਂ ਹੋਈਆਂ,
ਕੁੜੀਆਂ ਛਾਈਂ ਮਾਈਂ ਸਨ;
ਉਹ ਖੜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਈਂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੇ,
ਹੱਸਦੇ ਤੇ ਖੇਡਦੇ ਤੇ ਆਖਦੇ :—

ਕਿਹਾ ਭੁੱਲਾ ਨਿੱਕਾ ਸਾਡਾ ਬਚੜਾ !
ਦੇਖੋ, ਮਿਣੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ,
ਅਸੀਂ ਖੜੇ, ਅਸੀਂ ਖਿੜੇ,
ਹਰ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ,
ਕਦੀ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ !

ਸੁਹਣੱਪ ਨ ਸੋਹਣੀ ਕੋਈ,
ਜਨਾਨੀ ਨ ਮਰਦ ਕੋਈ,
ਇਹ ਬੇਲ ਨ ਬੂਟੇ ਜੇਹੜੇ ਤੈਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ,
ਇਹ ਮੈਂ ਖੜਾ, ਇਹ ਮੈਂ ਖਿੜਿਆ ।
ਹੱਸ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਉੱਚਾਈ ਨੂੰ,

ਹਾਰੀਆਂ ਬਾਈਂ ਬਾਈਂ ਖੜਾ, ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਖੜਾ,
 ਚੁਰਾਹਿਆਂ ਤੇ, ਜੰਗਲਾਂ, ਮਦਾਨਾਂ ਵਿਚ,
 ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਛੁਪ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸੱਦਦਾ ।
 ਖਿੱਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾਂਹ,
 ਸੁਹਣੱਪ ਕੋਈ ਫੜਨ ਵਾਲੀ, ਗਲ ਲਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈ ਨਾਂਹ,
 ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਖਮ, ਅਰੂਪ ਜਿਹਾ ਮੈਂ ਹਾਂ ।
 ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ।
 ਰਸ ਮੈਂ ਤੇਰਾ, ਤੇਰਾ ਰੂਹ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਦਾ,
 ਰਾ ਤੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਥੀਂ ਡੁੱਲੁਦਾ ਬੱਸ ਇਹ ਸੁਹਣੱਪ ਹੈ !
 ਤੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਭੁੱਲਦਾ, ਸੁਹਣਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ,
 ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੱਸਦਾ, ਵਲਾਂ ਨਾਲ, ਛਲਾਂ ਨਾਲ, ਸਾਮੂਣੇ,
 ਦੇਖ ਬੱਚਾ ! ਇਹ ਮੈਂ ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਦਦਾ ਉੱਚਾਈ ਨੂੰ !!

ਹਰ ਘੜੀ ਨਵਾਂ

ਹਰ ਘੜੀ, ਹਰ ਪਲ ਛਿਨ ਨਵਾਂ,
 ਉਹ ਰੰਗ ਤੇ ਨੁਹਾਰ ਦੇ ਰਸ ਬਦਲਦਾ ।
 ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ, ਸੋਹਣਾ ਸੋਹਣਾ, ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਸਦਾ,
 ਅੱਗੇ ਥੀਂ ਵੱਧ ਸੁਵਾਦਲਾ, ਅਣਪਛਾਤਾ ਜਿਹਾ ਦਿੱਸਦਾ ।
 ਹਰ ਪਲ ਛਿਨ ਓਹਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵੱਖਰੀ,
 ਹੋਰ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਮੇਰਾ ਜਾਨੀ,
 ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਆਖ ਸਕਦਾ—“ਮੈਂ ਓਹਨੂੰ ਜਾਣਦਾ”

...

.....

.....

.....

ਚਾਨਣੀ ਜੇ ਕਦੀ ਕਿਸੀ ਖਾਸ ਨਾਜ਼ਕ ਘੜੀ

ਓਹਦਾ ਗੋਰਾ ਬਦਨ ਛੋਹ ਜਾਂਦੀ,
 ਉਹ ਪਿੱਡਾ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਜ਼ਖਮੋਂ ਸਖਤ ਹੁੰਦਾ;
 ਤੇ ਦੂਜੀ ਕਿਸੀ ਘੜੀ ਉਹ ਸਹਿੰਦਾ ਵਾਂਗ ਬਿਰਖ ਦੇ ਤਪਦੀ,
 ਕੜਕਦੀ, ਦੁਪਹਿਰ ਸਾਰੀ ਤਪਦੀ,
 ਜਿਹੜੀ ਓਹਦੇ ਚਾਨਣੀ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਭਰਦੀ !

....

....

....

....

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੇ ਕੋਈ ਆਵੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ
 ਉਹ ਘਬਰਾਕੇ ਨੱਸਦਾ, ਕਾਹਲਾ ਜਿਹਾ ਪੈਕੇ,
 ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਲੱਗੇ ਓਹਨੂੰ ਵਾਂਗ ਦੁਵਾਈ ਦੀ ਕੁੜੱਤਣ ਦੇ ।
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੀ ਕਿਉਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਖੈਰ ਨਾ ਪਾਂਦਾ ਉਹ,
 ਪਰ ਇਕ ਮੰਗਤੇ ਰੁਲਦੇ ਰਲਦੇ ਲਈ ਨੰਗੀ ਪੈਰੀਂ ਦੇੜਦਾ ।
 ਰਸ ਵੀਟਦਾ ਉਹ ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਸਭ ਜਿਵੇਂ ਅੰਥਾਈਂ,
 ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ, ਨੰਗੇ ਨੂੰ, ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ, ਗੋਟਾ ਕਿਨਾਰੀ ਨਾਲ ਸਜਾਂਦਾ,
 ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵਾਰ ਸੰਵਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਿਹਾ ਵਧਾਂਦਾ ਉਹ,
 ਤੇ ਤੱਕ ਤੱਕ, ਹੱਸਦਾ, ਪਿਆਰਦਾ,
 ਘੜੀਆਂ ਕੋਈ ਇਕ ਸੱਖਣੇ ਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ।

....

....

....

....

ਓਹਦਾ ਕੀ ਬਹੁ ਹੈ ? ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਸਾਬੀਂ,
 ਆਜ਼ਾਦ ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਬੰਦਾ, ਸੁਖਾਲਾ,
 ਜੋ ਮਨ ਮੈਜ਼ ਆਏ ਕਰਦਾ,
 ਕੋਈ ਨਾ ਆਖ ਸਕੇ—“ਮੈਂ ਓਹਨੂੰ ਜਾਣਦਾ !”

ਪਿਆਰਾ ਕੋਲੂੰ ਮੇਰੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ

੧.

ਪਿਆਰਾ ਕੋਲੂੰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਮੇਰੇ,
ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਛਾਵਾਂ ਚੁੰਡਦੀ ।
ਪਿਆਰਾ ਗਿਆ ਲੰਘ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ?
ਪਰ ਟੁਰ ਟੁਰ, ਸਾਲਾਂ ਬੱਧਿਆਂ ਦੇ ਸਫਰ ਝਾਗਦੀ,
ਤੇ ਤੱਕਾਂ ਸਫਰ ਝਾਗ ਝਾਗ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਓਥੇ ਖੜੀ,
ਜਿੱਥੂੰ ਟੁਰੀ ਸਾਂ,
ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ !
ਹਰਾਨ ਹੋ ਬਹਿ ਜਾਂਦੀ,
ਤਾਰਿਆਂ ਵੱਲ ਤੱਕਦੀ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਗਗਨ ਦੇ ਅਚੱਲ ਧੂ
ਨੂੰ, ਉਹ ਚਮਕਦਾ ਸਦੀਵ ਉਹੋ ਜਿਹਾ !!

੨.

ਪਿਆਰੇ ਪਿੱਛੇ,
ਮੈਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੀ,
ਕਾਂਗਾਂ ਉਛਲਦੀਆਂ ਤੇ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨਿੱਕੀ ਛੱਡਾਂ ਆਪਣੀ,
ਅੱਗੇ ਵਧਾਂ, ਚੱਪੇ ਮਾਰਾਂ ਮਾਰ ਕਰਦੀ, ਤਰਦੀ ਜਾਂਦੀ,
ਪਰ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਪਿੱਛੋਂ,
ਪਾਣੀ ਸਭ ਹੇਠੋਂ ਵਗ ਗਏ ਮੇਰੇ,
ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ ਕਿੱਥੇ,
ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੇ ਪੈਰ ਫਸੇ ਹਨ ਚਿੱਟੀਆਂ ਬਰੇਤੀਆਂ ।
ਮੈਂ ਖਾ ਗੇਤਾ ਜਿਹਾ,
ਦੇਖਾਂ ਦੂਰ ਗਿਆਂ ਖਿਲਗਿਆਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ,

ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਹੱਥ ਮਾਰਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਸ਼਼ਸ਼ਾਂ,
 ਤੇ ਹਾਰ ਥੱਕਕੇ ਆਖਰ,
 ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤੱਕਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਗਗਨ ਦੇ ਅਚੱਲ ਧੂ ਨੂੰ,
 ਉਹ ਚਮਕਦਾ ਸਦੀਵ ਉਹੋ ਜਿਹਾ !!

੩.

ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀ ਤਿਤਲੀਆਂ ਪਕੜਦੀ,
 ਤੇ ਕੱਠੇ ਕਰ ਕਰ ਰੱਖਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਡਦੀਆਂ ਸੁਹਣੱਪਾਂ ਨੂੰ ।
 ਅਕੱਠੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਜਦ ਕਦੀ ਖੋਲਾਂ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ,
 ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਕੁਛ ਨਾਂਹ,
 ਬੱਸ, ਪੱਤ ਝੜ ਰੁੱਤ ਦੇ ਛੱਟੇ ਤੇ ਸੁਕੇ, ਪੀਲੇ, ਰੱਤੇ ਟੱਟੇ ਕੁਛ ਪੱਤੇ॥
 ਦੇਖ ਦੇਖ ਭਾਗ ਆਪਣੇ,
 ਤੇ ਖੂਹਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਕਾਲਖ ਆਪਣੀ,
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਮੈਂ ਆਖਰ ਹਾਰ ਕੇ ਤੱਕਦੀ,
 ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਗਗਨ ਦੇ ਧੂ ਨੂੰ,
 ਉਹ ਚਮਕਦਾ ਸਦੀਵ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ !!

ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ

ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬੰਨਿਆਂ,
 ਨਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਮਾਰ ਜਾਣਾ ।

ਓਹ ਆਪ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਫੁੰਡਦਾ,
 ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਹਨ, ਤੀਰ ਚਲਾਂਦਾ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ;
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੀਰ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਛੋਹ ਤੇ ਛੁੱਡਦਾ ।

....

....

....

....

ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ;
ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ;
ਪਤਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮੈਨੂੰ:
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਮੋਦਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠਾ, ਉੱਡਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਹਾੜੀ
ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪੰਖੜੀਆਂ ਦੇ,
ਇਧਰ ਉਧਰ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦਾ, ਢਹਿੰਦਾ ।
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੁ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣੇ,
ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨਿਆਂ,
ਨਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਮਾਰ ਜਾਣਾ,
ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਾਰੇ ਫੁੰਡਦਾ ।

ਵਿਛੋੜਾ

ਉਮਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਮੈਂ ਓਹਨੂੰ ਮਿਲਿਆ,
ਮੈਂ ਆਮਿਆ ਦੰਦ ਜਿਹੇ ਪੀਹਕੇ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਦੀ ਨਾ ਵਿਛੁੜਸਾਂ,
ਕਦੇ ਨ ਛੱਡਕੇ ਜਾਸਾਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਨੂੰ ।
ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਰੀ ਖੂਬ ਪੱਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ,
ਛੋਡ ਨ ਜਾਸਾਂ ਕਦੀ ਹੁਣ ਲਾਲ ਨੂੰ !!

ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਬੋਲਿਆ,
ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਹੋਠਾਂ ਵਿੱਚੂੰ ਢਹਿੰਦੇ ਤੱਕੇ ਅੱਗ ਦੇ ਕਣੂੰਕੇ ।
ਦੇਖੋ ਇਹਦੇ ਅਗਦੇ ਉਹਦੇ ਗੀਤ ਉਡਦੇ,
ਮੇਰਾ ਬਲ ਛੁਟਕਿਆ, ਮਰਜ਼ੀ ਮਰ ਗਈ,
ਮੈਂ ਉੱਡ ਪਿਆ ਨਾਲੇ, ਭੁੱਲ ਓਸ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਹਦੇ ਅੱਗੀ
ਗੀਤ ਵਿੱਚ !

ਆਹਾ ! ਠੀਕ ਮਿਲੀ ਮੈਂ ਓਸਨੂੰ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਦੇ ਵਿਛੋੜਿਆਂ ਵਿੱਚ !!

ਮੁੜ ਆ ਪਿਆਰੇ !

ਮੁੜ ਆ ਪਿਆਰੇ ਤੂੰ,
ਰਾਤ ਮੁੜ ਮੇਰੇ ਵੈਰ ਪੈ ਗਈ ਆ !

ਓਹ ਸਾਲ ਦੇ ਜੰਗਲ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਗੀਤ ਸਨ ਕਦੀ,
ਅੱਜ ਵਿਗੜ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਅਪਣੱਤ ਪੁਰਾਣੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਜਵੇਂ ਅੱਜ
ਕਿਧਰੇ:

ਸਭ ਜਗਤ ਬਦਲ ਗਿਆ ਈਂ,
ਹਨੇਰਾ ਜਿਹਾ ਛਾ ਗਿਆ ਈਂ,
ਓਹ ਪੁਰਾਣੀ—ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੀ—ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ; ਪੱਤੇ ਮੌਨੂੰ ਉਹ
ਇਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਵੇਂ ਮੁੜ ਕਦੀ ਨ ਓਹ ਵੇਲਾ ਆਸੀ,
ਮੁੜ ਕਦੀ ਨ ਉਹ ਥੀਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੀ ਕਦੀ,
ਜਿਵੇਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਭਾਤ ਕਦੀ ਨਾ ਆਸੀ ਹੁਣ,
ਬੱਸ, ਰਾਤ ਓਪਰੀ ਨਾਵਾਕਢ ਦਾ ਹਨੇਰਾ,
ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਜਗਤ ਪੱਤਾ ਪੱਤਾ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਹੋ ਪਿਆ
ਡਿੱਗਦਾ।

....
ਮੁੜ ਆ ਪਿਆਰੇ ਤੂੰ,
ਹੁਣ ਢਿੱਲ ਨਾ ਲਾਵੀਂ,
ਆ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਸਦਾ ਆਉਂਦਾ;
ਪਿਛੂੰ ਆ ਦੇਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰ ਨੈਨ ਮੇਰੇ,
ਅੱਚਨਚੇਤ ਪੱਛੀਂ “ਕੈਣ ?” —

ਤੇ ਪੁੱਛ, ਪੁੱਛ, ਮੁੜ ਪੁੱਛ, ਉਤਰ ਨਾ ਉਡੀਕੀਂ ਤੂੰ,
ਤੇ ਲਵੀਂ ਸਾਰੀ ਪੜ੍ਹਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ,
ਤੇ ਦੇਵੀਂ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਮੁੜ,
ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁੜ ਕਰਸਾਂ ਮੈਤ ਨੂੰ ਫਤਹ ਮੈਂ !!

ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ

ਸ ਮੇਤੀ ਇਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ,

ਓਕ ਕਿਰਨ ਜਿਹੀ ਤਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇ ਦਿੱਤਾ ਮੈਨੂੰ ।

ਅਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਗਲੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਯਾ

ਜੀਬ-ਇਹ ਮੇਤੀ ।

ਸਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤਾਰੇ ਸੌਂਦੇ, ਬਠਦੇ, ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਮੀਟਦੇ,

ਤਵੇਂ ਉਹ ਮੇਤੀ ਲਗ ਮੇਰੀ ਡਾਤੀ,

ਤਾਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਸੌਂਦਾ, ਜਾਗਦਾ, ਹੱਸਦਾ ਰੋਂਦਾ ।

ਤਾਰ ਮੈਂ ਅਣਗਹਲਣ, ਮੈਂ ਮੂਰਖ,

ਮੈਨੂੰ ਉਹਦੀ ਅਸਲ ਖਬਰ ਕੋਈ ਨਾਂਹ ।

....

....

....

....

ਏਕ ਦਿਨ ਇਹ ਧਾਗਾ ਟੁੱਟਾ, ਮੇਤੀ ਫਿੱਗਾ,

ਤੇ ਮੇਰੇ ਗਲੇ ਵਿਚੁੰ ਢਹਿ ਪਈ ਤਲੇ ਧਰਾ ਤੇ ।

ਤੁਝੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ,

ਕਿਵੇਂ ਜਮੀਨ ਅਕਾਸ਼ ਅਕੱਠੇ, ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਦੌੜੇ,

ਈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਣ ਨੂੰ ਢਾਢੀ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿਚ,

ਤਲੈ ਕਿਉਂ ਢੱਠਾ ?

ਹਦੀ ਅਸਲੀ ਖਬਰ ਕੋਈ ਨਾਂਹ !!

ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਮੈਂ ਉਡੀਕਾਂ

ਰਿਆ ਰ ਕਿਨਾਰੇ ਮੈਂ ਖੜੀ ਉਡੀਕਾਂ,

ਹੈਰੇ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਕਦ ਆਵਸੀ ?

ਉਦਾਸ ਖੜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ,

ਾਹ

ਦਨ

ਸਾਰਾ ਸਮੰਦਰ ਆਯਾ, ਫਿੱਗਿਆ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ,
 ਤੇ ਛੋਹਵੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਆਪਣੀ ਅਜਾਲ ਨਾਲ ।
 ਪਰ ਮੈਂ ਵੇਖਦੀ ਦੂਰ, ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ,
 ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਕਦ ਆਵਸੀ ?
 ਸਮੰਦਰ ਵੱਲ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਨ ਕਰਦੀ;
 ਸਮੰਦਰ ਮੇਰਾ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ?
 ਮੈਨੂੰ ਸਮੰਦਰ ਦੀ ਲੋੜ ਕੀ ?
 ਮੈਂ ਵੇਖਦੀ ਦੂਰ ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ,
 ਸਮੰਦਰਾਂ ਥੀਂ ਪਾਰ, ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਕਦ ਆਵਸੀ ?

....

....

....

....

ਓਹ ਆਯਾ ਜਹਾਜ਼ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਲਹਰਾਂ ਤੇ ਟੁਰਦਾ,
 ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੈਠਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦਾ ਸਾਂਈ !
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਓੜ ਸਮੰਦਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰਿਆ,
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮੰਦਰ ਸਾਰੇ ਥੀਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ,
 ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਆਯਾ ਜਹਾਜ਼ ਉਹ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ।
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਸਮੰਦਰ ਸਾਰੇ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ
 ਮੈਂ ਓਹਦੇ ਕੇਸਰੀ-ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੀ !
 ਮੈਨੂੰ ਓਹਦੀ ਸਿੰਘ-ਗਰਜ ਲੂੰ ਲੂੰ ਭਾਂਦੀ ਹੁਣ, ਜਿਗਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁਲ੍ਹਾ
 ਮੈਂ ਮੱਲੇ ਮੱਲੀ ਸਮੰਦਰ-ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ,
 ਸਮੰਦਰ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਰੂਹ ਹੈ !
 ਓਹ ਆਯਾ ਜਹਾਜ਼ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਟੁਰਦਾ !!

ਜੇ ਤੂ ਮੇਰਾ ਹੋਵੋ !

ਜੇ ਤੂ ਮੇਰਾ ਹੋਵੋ,
ਦੇਖਾਂ ਨਿੱਤ ਤੈਨੂੰ,
ਮੰਦਰ ਦੀ ਨਾਂਹ ਲੋੜ ਮੈਨੂੰ;
ਸਜਿਦ, ਗਿਰਜਾ ਮੇਰਾ ਤੂ ਹੈਂ ।

....

....

....

....

ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਸੂਰਜ-ਮੁਖੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਫਿਰੇ,
ਅਧਰ ਜਿਧਰ ਤੂ ਹੋਵੋ,
ਜੇ ਜੇ ਰੋਜ਼ ਤੇਰੀ ਨਿਗਾਹਾਂ ਦੀ ਧੁਪ ਵਿੱਚ ਨ੍ਹਾਵਾਂ ਮੈਂ,
ਮੇਰਾ ਮਨ ਖਿਆਲ ਬੀਂ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ,
ਕਰੇ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀਂ ਦੀਮਾਨ, ਇਸਲਾਮ, ਬੇਉਜ਼ਕ ਇਹ;
ਸੱਸ, ਮੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ !!

ਭਾਗ ੫

ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਛੁੱਲ

ਭੂਮਿਕਾ

ਇਸ ਟੁੱਟੀ ਭੱਜੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪਲਾਟ ਤਾਂ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਪਲਾਟ ਦਵਾਰਾ ਆਏ ਜਜਬੇ ਉਮਡ ਉਮਡ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਰੰਗੀਲ ਕਿੱਲੀ ਉਤੇ ਟੰਗੇ ਛੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਹਨ। ਕਿੱਲੀ ਦਿੱਸਦੀ ਨਹੀਂ, ਦਿੱਸਕੇ ਕਰਨਾ ਕੀਹ ਸੂ 'ਸੁਹਣੱਪ' ਤੇ 'ਜਵਾਨੀ' ਦਾ ਧੁਰਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ। ਇਕ ਨਿਮਾਣੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਅੰਦਰ; ਅੰਦਰ ਮੰਦਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦਰਯਾ ਵਗ ਖਲੋਤੇ; ਝੁੱਗੀ ਝੁੱਗੀ ਰੁੜ੍ਹ ਟੁੜੀ, ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਦਰਯਾ ਤੇ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਜਾਂਦੀ ਝੁੱਗੀ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਡੋਲ ਬੈਠੀ ਇਕ ਕੁੜੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕੁਛ ਅਰਥ ਹਨ।

ਹਾਂ, ਬੱਸ ! ਇਕ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਇਕ ਬੇਲਦੀ ਘੁੱਗੀ ਦਾ ਆਲੂਣਾ ਹੈ। ਪੰਖੇਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ; ਇਸ ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ।

ਗੁਲਿਯਰ}

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਛੁਲ

੧.

ਨੀਲੇ ਨੀਲੇ ਗਗਨਾਂ ਹੇਠ,
ਇਕ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਝੱਗੀ

ਕੱਖ ਪੀਲੇ ਪੀਲੇ, ਨਵੇਂ ਛਵਾਏ,
ਤੇ ਕੱਖਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦੀਆਂ ਝੁਰਮੁਟ ਪਾਂਦੀਆਂ,
ਬੇਤਾਬ ਸੁਰਜ ਦੀਆਂ ਕੰਬਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ;
ਕੱਖ ਸਭ ਸੋਨੇ ਦੇ।

ਓਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਇਕ ਸੇਹਣੀ ਸੋਹਿਲ, ੭੭੩
ਮ੍ਰਿਗ-ਨੈਨੀਂ, ਚਿੱਟੀ-ਦੁੱਧ ਕੁੜੀ,
ਪਤਲੀ ਛਿੰਗ, ਭਰ-ਜਵਾਨ,
ਅਬੋਝ, ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੀ।
ਨੈਣ ਓਸਦੇ ਨਸ਼ੀਲੇ, ਕੁਛ ਲਾਲ ਲਾਲ,
ਅੱਧ-ਮੀਟੇ, ਅੱਧ-ਖੁਲ੍ਹੇ,
ਸੁਫਨੇ-ਭਰੇ, ਇਕ ਅਕਹਿ ਜੋਤੀ ਦੇ ਦੇ ਬਲਦੇ ਦੀਵੇ !
ਨੁਹਾਰ ਰਸੀਲੀ, ਗੋਰਾ ਬਦਨ,
ਗੋਰੇ ਗੋਰੇ ਅੰਗ ਕੁੜੀ ਦੇ
ਤੇ ਗੋਰੇ ਬਦਨ ਛੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਭਾ,
ਇਕ ਬੇਲਦੀ ਬੇਲਦੀ ਗੁਲਾਬੀ ਭਖ,
ਪ੍ਰਭਾ-ਜੋਤ, ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਛੁੱਲ ਵਾਂਗ !
ਰਸ ਨਾਲ ਝੂ ਝੂ ਝੂ ਕਰਦੀ ਅਲਬੇਲੀ:
ਸ ਡੇਲੁਦੀ ਖੁਸ਼ਬੈ ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ, ਮਸਤਾਨੀ,
ਗਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਂਗ ਬਸੰਤ ਰੰਗੀਲੀ,
ਅਡੇਲ ਵਾਂਗ ਪੂਰੇ ਖਿੜੇ ਕਮਲਾਂ !

੧੯੫

ਪੂਰੀ ਖਿੜੀ, ਆਪਾ-ਚਾ ਭਰੀ,
ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਵਿੱਚ ਉਹ;

ਓਸ ਵਿੱਚ ਡਲੂਕੇ ਉਹਦਾ ਅਛੇਹ ਸੁਹਣੱਪ,
ਤੇ ਉਸ ਹੁਸਨ ਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਚਮਕਾਂ
ਉਸ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਲੈ,
ਤੇ ਕੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਿਗੋ, ਬਾਹਰ ਚੋਂਦੀਆਂ !
ਜਿੱਦਾਂ ਸੁਹਣੱਪ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦਾ !!

ਹਸਨਾਂ ਵਾਲੀ ਬੈਠੀ ਜਿਉਂ ਕਿਸੇ ਗਗਨ ਵਿੱਚ,
ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਪਈ ਦਿੱਸਦੀ, ਦੂਰ, ਉੱਪਰ !!
ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਦਿਲ ਖਿੱਚਦੀ ਅਨਜਾਣ,
ਦਿਲਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ, ਵਾਂਗ ਮਣੀਆਂ ਉਛਾਲਦੀ !!
ਦਿਲ ਖੋਂਹਦੀ ਖੋਂਹਦੀ,
ਛੁਪਦੀ ਛੁਪਾਉਂਦੀ,
ਜਾਂਦੀ ਖਿਸਕਦੀ ਦੂਰ ਉੱਪਰ, ਉੱਪਰ, ਹੋਰ ਉੱਪਰ !!
ਲੁਕਦੀ ਦਰਸਾਂਦੀ, ਜਾਂਦੀ ਉੱਡਦੀ,
ਵਾਂਗ ਚਾਹ ਅਮਿੱਟ ਓਹ,
ਪਰੇ ਪਰੇ, ਉੱਪਰ ਉੱਪਰ, ਹੋਬ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ !!
ਪ੍ਰਤੱਖ, ਪਰ ਮਾਯਾ, ਸੁਹਣੱਪ ਓਹ,
ਬੁਲਾਵੇ, ਮਚਕਾਵੇ, ਨੌਸ ਜਾਵੇ ਪਰੇ ਪਰੇ,
ਸੂਪਨ ਸੂਛ, ਜਿਵੇਂ ਛਾਈ ਮਾਈਂ ਹੋਵਦੀ !!
ਸੁਹਣੀ ਲਟਕਾਂ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਵਾਲੀ,
ਬੈਠੀ ਚੁਪ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਪਿਆ ਗਾਊਂਦਾ,
ਗਗਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰੂਪ-ਸੂਰ ਪਈ ਵਜਦੀ !!
ਇਕ ਅਲਾਪ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਊਂਦਾ,

ਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪਈ ਕਰਦੀ ।

ਪਿਆਸੇ ਕਿਸੀ ਦੂਰ ਥੀਂ ਉਡਦੇ ਆਂਦੇ ਨੂੰ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਬਿਠਾਉਂਦੀ,
ਤੇ ਤੱਕੇ ਮੁੜ ਤੱਕੇ ਪੱਛੇ ਕੁਛ ਨਾਂਹ ।
ਕਈ ਛੰਨਾਂ ਪਾਣੀ ਠੰਢੇ ਦਾ ਆਣਦੀ,
ਕਦੀਂ ਆਟਾ ਛਾਣਦੀ, ਗੁੰਨ੍ਹਦੀ ਤੇ ਘਿਊ ਖੰਡ ਮਿਲਾਉਂਦੀ,
ਚੁਗੀਆਂ ਪਈ ਕੁਟਦੀ, ਕੁਟਦੀ ਕਿ ਭੁਹਲਦੀ, ਕੁਛ ਪਤਾ ਪਿਆ
ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ।

ਮੁੜ ਮੁੜ ਤੱਕਦੀ, ਤੱਕਦੀ ਕਿ ਮਰਦੀ, ਮਰਦੀ ਕਿ ਜਿਉਂਦੀ ਕੁਛ
ਪਤਾ ਪਿਆ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ।

ਵਾਹ ਚਹਿਲ ਬਹਿਲ ਲੱਗੀ ਓਸ ਅਕੱਲੀ ਝੁੱਗੀ ਵਿੱਚ,
ਤੇ ਜੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਪ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿਆਫਤ ਪਈ ਹੋਂਦੀ
ਪੜਾ ਕੇ ਪਈ ਕਰਦੀ !!

੬.

ਤੁਸੁ ਰੋਜ਼ ਓਥੇ,
ਜਦ ਹੱਟੀ ਵਾਲਾ, ਬਿਉਪਾਰੀ ਭਾਰੀ ਪਹਾੜੀ, ਸੀ ਗਿਆ ਕਿੱਥੇ,
ਨਹਾਣ ਚਾਹੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਮੁੜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਸਣ,
ਪਰ ਝੁੱਗੀ ਖਾਲੀ ਸੀ, ਖਾਲਮੁਖਾਲੀ, ਓਹ ਸੀ ਨਹੀਂ ਓਥੇ ।

ਇਕ ਅਮੀਰ ਸੱਜਣ,
ਦੇਲ ਦਾ ਗੰਭੀਰ, ਸਿੱਧਾ ਟੁਰਨ ਵਾਲਾ, ਕੋਈ ਇਕ ਹੋਰ,
ਕੰਘਦਾ ਜਾਂਦਾ ਭਲੇ ਮਾਨਸ, ਟੱਬਰ ਸਮੇਤ ਹੱਟੀ ਪਾਸ ਆਣ ਲੱਘਾ ।
ਤ੍ਰੈਹਦੇ ਆਣ ਨਾਲ ਨਾ ਖਲਬਲੀ ਹੋਈ, ਨਾ ਘਬਰਾਹਟ ।
ਦੰਨ ਚੜ੍ਹੇ, ਚੋਖੀ ਰਾਤ ਗਈ ਵਰਗੀ ਵੇਹਲ ਤੇ ਅਕੱਲ ਓਸ ਗੋਰੀ
ਦੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨ ਛੇੜਿਆ; ਕੁਛ ਬੋੜੀ ਦੂਰ ਦੀ ਵਾਟ ਤੇ

ਓਹਲੇ ਓਹ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਕੀ ਦੇਖੋ :-
ਓਸ ਪ੍ਰਭਾ ਜੋਤ ਕੁੜੀ ਕੇਲ ਖੜਾ, ਅੰਦਰ ਪਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ
ਗੱਭਰੂ ਜਵਾਨ ਸੀ;
ਮਸ ਭਿੰਨਾਂ, ਲੰਮਾਂ, ਬਿਲੈਰੀ ਡੀਲ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਣਾ ਜਾਣੁ
ਜਵਾਨ ਸੀ ।

ਰੰਗ ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚਿਆ, ਓਹਦੀ ਫੁੱਟਦੀ ਜਵਾਨੀ ਸੀ
ਤੇ ਕੇਸ ਉਹਦੇ ਘੁੰਗਰਾਲੇ ਮੋਦਿਆਂ ਤੇ ਲਮਕਦੇ ।
ਅੱਖਾਂ ਨਰਗਸੀ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਂਗ ਲੈਂਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ,
ਪੂਰਨ ਸੁਹਣਪ ਪਾਸ ਆਣ ਵਿਚਰਿਆ ਅਕੱਲਾ ਇਕ ਜਵਾਨ ਸੀ : ਹੀ ਜ
ਕੁੜੀ ਦਾ ਮੁੰਢ ਕਦੀਮ ਦਾ ਸੀ ਕੋਈ ਵਾਕਫਕਾਰ ।
ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਕੀ ਬੰਦਾ,
ਨਹੀਂ, ਨੂਰ ਤੇ ਖਾਕ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਇਕ ਗੋਂਦ ਸੀ,
ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ਕਰਿਆਂ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਕਦਾ,
ਤੇ ਜਵਾਨੀ-ਫਘਾਂ ਤੇ ਉਡਦਾ ਉਹ ਇਕ ਗੱਭਰੂ ਇਨਸਾਨ ਸੀ ।
ਰੇਖਾਂ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਲੇਖ ਸਨ,
ਜੇਗੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ, ਕੋਈ ਡਾਢਾ ਭਾਗਵਾਨ ਸੀ !
ਉਨ੍ਹੁੰ ਦੇਖਣ ਸਮਾਂ ਸੀ ਖਲੋ ਗਿਆ,
ਤੱਕਣ ਵਿੱਚ ਲੋਪ ਹੋਯਾ, ਨਹੀਂ ਸੀ ਟੁਰਦਾ
ਰੰਗ ਕੁਛ ਸ਼ਜਾਮ ਸ਼ਜਾਮ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ,
ਲਟਕ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤੇ ਨਿਰਾਲੀ ਸੀ,
ਪਰ ਹੱਥ ਸਨ, ਪੈਰ ਸਨ,
ਦਿਲ ਸੀ ਮਹਾਨ ਧੜਕਦਾ ਓਸ ਪਸਾਰ ਵਿੱਚ ।
ਚੁਪ ਚੁਪਾਤੇ, ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ;
ਵਿਹੜੇ ਆਣ ਵੜਿਆ ਸੀ ।
ਜੰਗਲਾਂ ਵੰਨੂੰ ਆਯਾ ਹੋਵੇ !

ਤੇ ਫੱਲਾਂ ਦਾ ਅਤੀ ਪਿਆਰਾ ਸੀ ।
 ਹਾਂ ਪਾ ਪਿਆਰਾ ਗਲੇ,
 ਪਿਆਹਣੀ ਘਰ ਆਯਾ ਸੀ ।
 ਤੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰੇ ਦੇ, ਚੰਬਾ ਤੇ ਚੰਬੇਲੀ ਲਟਕੇ,
 ਕੇ ਵਿੱਚ ਗੁਲਬਾਸੀ ਦੀਆਂ ਗਾਨੀਆਂ !
 ਕਦੂ ਗਾਂਕਾ ਬਲੋਚ ਜਾਲਮ ਮੁੜ ਆਯਾ ਸੀ !!
 ਚੂਤ ਸੀ ਮਸਤ ਹੋ, ਕੱਖ ਕੱਖ ਕੰਬਦਾ ਸੀ,
 ਸਾਰੀ ਝੂਲੀ, ਇਕ ਝੂਟਾ ਪਿਆ ਦਿਵਾਂਦਾ ।
 ਵਰ ਕੰਬਦੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ,
 ਹਣੀ ਜਾਗਦੀ ਜਾਗਦੀ ਸੁੱਤੀ,
 ਵੱਤੀ ਸੁੱਤੀ ਜਾਗਦੀ ਸੀ ।
 ਤੇ ਪਈ 'ਪਿਆਰ' ਨੂੰ,
 ਪਦ ਨੂੰ ਪਕੜ ਪਕੜ ਬਹਾਲਦੀ ਸੀ ।
 ਤੇ ਹੱਸਦੀ, ਬੇਹੋਸ਼ ਜਿਹੀ ਟੁੱਟੀ ਟੁੱਟੀ ਬੋਲਦੀ,
 ਸੀ, ਸੇਹਣਾ ਆਪ ਆਣ ਸੁਹਣੱਪ ਨੂੰ ਪਿਆ ਖਿੱਚਦਾ,
 ਖਿੱਚੀਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।
 ਸ਼ਰਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਪੂਰੀ ਅਕੱਲ ਸੀ:
 ਝਦੀ ਤੇ ਗਵਾਚਦੀ, ਗਵਾਚਦੀ ਗਵਾਚਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ,
 ਹਬਲ ਹੋ ਹੋ ਕਿੱਥੇ ਪਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ?
 ਰੀ-ਵਾਰੀ, ਸਦਕੇ-ਸਦਕੇ,
 ਗੁਗੁ ਘੁੱਗੀ ਘੁੰਮਣਘੁੰਗੀਆਂ ਖਾਂਦੀ ਸੀ ।
 ਰੇ ਅੰਗ ਤੇ ਨੈਨ, ਤੇ ਜੀ, ਤੇ ਜਾਨ,
 ਖੇ ਵੱਖ, ਇਕ ਇਕ, ਮਿਲ ਮਿਲ, ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਅਕੱਠੇ ਓਸ ਪਾਸੂ
 ਨੱਸ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ।
 ਸ਼੍ਰੀ ਛਾਂਦੀ ਸੀ,

ਪਰ ਗਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਆਂਦੀ ਸੀ ।

ਇਕ ਅਕਹਿ ਖਸੀ,

ਇਕ ਮਨ ਦਾ ਹਿਲੋਰਾ,

ਉਹਦਾ ਰਾਖਾ ਸੀ ।

ਦਿਲ ਕੜੀ ਦਾ ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਹੋ ਵਗਦਾ ਸੀ,

ਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰ ਛਾਲਾਂ ਜਾ ਟਕਰਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਓਸ ਸੋਹਣੇ ਦੇ ਭੁੱਖ

ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਕੰਪਾਂ ਨਾਲ ।

ਤੇ ਗੱਭਰੂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ੍ਹੋਂ !

ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਪਈਆਂ ਹੰਦੀਆਂ ਸਨ ।

ਤੇ ਦਿਲ ਉਹਦਾ ਵੀ ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਹੋ ਆਂਦਾ ਸੀ ।

ਦਿਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਹਰਾਂ ਪੇਚ ਪੇਚਾਂ ਪਾਂਦੀਆਂ ਸਨ,

ਕੜੀ ਨੰਢੇ ਵਿੱਚ, ਨੰਢਾ ਕੜੀ ਵਿੱਚ,

ਇਕ ਇਕ, ਤੇ ਵੱਖੇ ਵੱਖ, ਤੇ ਦੇਵੇਂ ਅਕੱਠੇ,

ਇਕ ਦਜੇ ਵਿੱਚ ਘਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ,

ਡੱਬਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤਰਦੇ ਆਂਦੇ ਸਨ,

ਤੇ ਛੁੱਬ ਛੁੱਬ ਤੇ ਤਰ ਤਰ ਓਸ ਅਸਗਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ, ਵਾਂਗ੍ਰਾਮਾ

ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ, ਵਾਂਗ
ਤੇ ਲੋਪ ਹੋਏ ਸਨ !

ਤੇ ਨੀਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਅਲਾਪ ਉਠਦਾ ਸੀ,

ਤੇ ਵਾਂਗ ਧੁਪ-ਧੁਏਂ ਦੇ ਅੰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੰਮਦਾ ਸੀ,

ਪਰ ਪਲਾੜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬਰਬਰਾਂਦੀ ਗੁੰਜ ਸੀ ।!

ਜੋਬਨ, ਜਾਨ, ਤੇ ਰੂਹ ਤੇ ਜਿਸਮ ਮੇਰਾ,

ਕਸਮ ਰੱਬ ਦੀ ਅਜ਼ਲ ਥੀ ਹੇਯਾ ਤੇਰਾ !

ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ, ਰੱਬ ਵਿਆਹੀਆਂ ਵੇ,

ੴ ਚਰਗਾਹ ਬੀਂ ਚੱਲ ਮੈਂ ਆਈਆਂ ਵੇ !
ਅ ਘੁਮਾਈਆਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਵੇ,
ਸਦਕੇ ਸਦਕੇ ਸਾਈਆਂ ਵੇ !!

ਮੇਹਲੇ ਛੁੱਬਦੇ ਨੂੰ ਸੁਣੀ ਸੱਦ ਤੇਰੀ,
ਸੁਰ, ਬਰੀਕ, ਬੇਹੱਦ ਤੇਰੀ,
ਸਾਈਂ ! ਸੂਰਜਾ ! ਦੌੜਦੀ ਆਈਆਂ ਵੇ,
ਵਾਲਿਆਂ ਕੱਢ ਮੰਗਾਈਆਂ ਵੇ !
ਘੁਮਾਈਆਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਵੇ,
ਸਦਕੇ ਸਦਕੇ ਸਾਈਆਂ ਵੇ !!

ਵਾਲਿਆ ! ਨੈਨਾਂ ਦੀ ਜਾਈਆਂ ਮੈਂ,
ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਭਰ ਆਈਆਂ ਮੈਂ,
ਲਈ ਹਟੀ ਹਟੀ ਵਿਕਾਈਆਂ ਮੈਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਉੱਠ ਧਾਈਆਂ ਮੈਂ,
ਘੁਮਾਈਆਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਮੈਂ,
ਨਿਕ ਸਦਕੇ ਸਦਕੇ ਸਾਈਆਂ ਮੈਂ !!

ਹੀ ! ਆਵੀਂ ! ਤੂੰ ਹੜ੍ਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵੇ !
ਕੰਧ ਕੋਠੇ ਦਿਲ ਯਾਰ ਦਾ ਵੇ !
ਛਿੱਬੇ ਢੇਰੇ ਕਤਲ ਆਮ ਦਾ ਵੇ !
ਵਾਂਗ ਤਲਵਾਰ ਜੀਣ ਨਾਮ ਦਾ ਵੇ !
ਘੁਮਾਈਆਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਵੇ,
ਦਕੇ ਸਦਕੇ ਸਾਈਆਂ ਵੇ !!

ਜਾਨ ਘੋਲੀਂ, ਮੇਰੇ ਨੈਨ ਘੋਲੀਂ,

ਘੋਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਮੈਨੂੰ,
 ਥੱਕੀ “ਚਾ” ਦੀ ਵਿੱਚ “ਆਰਾਮ” ਘੋਲੀਂ,
 ਰੱਖ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਬਕਾ ਮੈਨੂੰ,
 ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਵੇ,
 ਤੇਰੇ ਸਦਕੇ ਸਦਕੇ ਸਾਈਆਂ ਵੇ !!।

੨.

ਪਰ ਝੁੱਗੀ ਅੱਜ ਇਕ ਮੰਦਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੀ,
 ਦੀਨ ਸੀ, ਧਰਮ ਸੀ, ਇਮਾਨ ਸੀ ਓਥੇ,
 ਪਰ ਬਾਹਰ ਦੁਨੀਆਂ ਅੱਖੜੜਖਾਂਪ ਸੀ ਓਥੇ,
 ਦਿਸਦਾ ਪਿਸਦਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੇ ਸੀ !
 ਇਹ ਸੀ, ਇਕ “ਬਲੋਚ ਜਾਲਮ” ਖੜਾ ਸੀ,
 ਤੇ “ਨਵੀਂ ਇਕ ਸੱਸੀ” ਚੁਲ੍ਹੇ ਬੈਠੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਂਦੀ ਸੀ;
 ਘਉ ਤੇ ਪਰਾਉਂਠੇ, ਨਹੀਂ ਜੀ ਜਾਨ ਘੋਲ ਰਹੀ ਸੀ,
 ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ “ਬਲੋਚ” ਵਲ ਢੱਕਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ,
 ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਹੱਸੀ ਫੁੱਲ-ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਲਹਿਰਾਂਦੀ ਸੀ ।

ਕੈਣ ਦੱਸੇ ? ਰੋਟੀ ਸੀ ਕਿ ਜਾਦੂ,
 ਫੂਕ ਫੂਕ ਬਨਜਾਰਨ ਪਾਂਦੀ ਸੀ ।
 ਜਾਦੂਗਰਨੀ ਸੀ ਕੋਈ ਮਿਸਰ, ਯੂਸ਼ਹ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ,
 ਯਾ ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਕੁੜੀ ਪੰਜਾਬ ਬੇਮੁਹਾਰ ਦੀ !
 ਓਸ ਗੱਭਰੂ ਅਲਬੇਲੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ, ਬਿਠਾਯਾ ਪਾਸ,
 ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ,
 ਕੈਣ ਕਿਸਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ ?
 ਪਰ ਯਾਰੇ ! ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੀ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਡੂੰਘੀ ਰਾਤ ਪਈ

ਗੱਭਰੂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮਸਤ ਹੋਈਆਂ,
ਓਸ ਹੁਸਨ ਦੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਂਗ ਕੁੰਜਾਂ ਉਡਾਰੀਆਂ
ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ,
ਤੇ ਆਪਣੇ ਚੰਨ ਵੰਨੇਂ ਓਹ ਉਡਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ,
ਤੇ ਇਹ ਉਡਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ,
ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਫੇਘਾਂ ਨਾਲ ਚਾਹਣ ਢੱਕਣਾ,
ਓਸ ਆਪਣੇ ਈਦ ਦੇ ਚੰਨ ਨੂੰ !!

ਗੋਰੀਏ ! ਨੀਂ ਗੋਰੀਏ !

ਈਂ ਵਿੱਚ, ਆ, ਲੁਕਾਵਾਂ ਤੈਨੂੰ,
ਟਲ ਵਿੱਚ, ਟੁਰ ਆ, ਛੁਪਾਵਾਂ ਤੈਨੂੰ,
ਨ ਵਿੱਚ ਵਗਾਵਾਂ, ਆ ਈਦ ਮੇਰੀਏ !

ਰੀਏ ! ਨੀਂ ਗੋਰੀਏ !

ਤੇ ਗਗਨ ਸਾਰਾ ਲਿਆਵਾਂ ਮੈਂ,
ਭੱਡ ਚੰਨਾਂ ਮੇਰਿਆ !
ਟਕ ਮੇਰੇ ਗਗਨ ਵਿੱਚ,
ਕਿ ਸਾਰੀ ਰੂਹ ਹੋ,
ਕਿਵਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਨਾਲ ਗੋਰੀਏ !

ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਮਿਟ,
ਚੜ੍ਹੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਤੇ ਤੇ ਚਾਨਣੀ !!
ਈਦ ਮੇਰੀਏ !

ਤੁਪੈ ਨੀਂ ਗੋਰੀਏ !

ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਾ, ਆ, ਦਾਵਣੀ !!
ਮੇਤੀ ਲਟਕਾਵਾਂ ਤੇਰੇ ਵਾਲ ਵਾਲ ਪਿਆਰੀਏ !
ਮੱਕ ਗਿਆ ਜੱਗ ਦਾ ਸੁਹਣੌਪ ਸਾਰਾ,
ਚੜ੍ਹ ਚੰਨ ਈਦ ਦੇ, ਭਰ ਭੰਡਾਰ ਸਾਰਾ !

ਗੋਰੀਏ ! ਨੀਂ ਗੋਰੀਏ !!
ਅਸਮਾਨ ਸਾਰੇ ਸੱਖਣੇ,
ਹੁਣ ਧਿਆਨ ਕੀ ਰੱਖਣੇ !
ਆ, ਮੇਰੀ ਈਦ ਤੂੰ,
ਚਾ; ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਥੀਂ,
ਲੁਕਾ, ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਤੂੰ,
ਆਪਾ ਹੁਣ ਰਖਾ ਮੈਨੂੰ,
ਰੱਬ ਤੂੰ ਦਿਖਾ ਮੈਨੂੰ,
ਹਸ ਫੁੱਲ ਖਿੜਾ ਸਾਰੇ,
ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਸਾਰੇ,
ਵੱਟ ਮੱਥ ਪਾ ਤੂੰ,
ਕੈੜਾ ਵਾਕ ਅਲਾ ਤੂੰ,
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਰਸ ਨਹੀਂ,
ਮੇਰਿਆ ਚੰਨਾਂ ! ਚੜ੍ਹ ਆ, ਤੂੰ,
ਚੜ੍ਹ ਆ, ਚੜ੍ਹ ਆ ਤੂੰ !!

ਇਉਂ ਕੁਕਦਾ ਬਾਜ਼ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੀ,
ਤੇ ਮਸਤ ਨੈਣਾਂ ਖਿਲਾਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ
ਹੁਦੋਂ ਬੇਹੱਦ ਆਪਣੇ ਕਾਛੇ ਬਦਲਾਂ ਦੇ ਸਾਏ !!

ਇਹ ਹੁਣੋਂ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਸੱਜਗੀ ਜਿਹੀ ਕੀ ਘਬਰਾਹਟ ਹੈ ?”

ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹ ਕੰਬੇ, ਕੁਛ ਫਰਕੇ,

ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਲਾਲ ਹੋਠ,

ਪੱਤੀਆਂ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ,

ਗੁੱਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ, ਜ਼ਹਰ ਪਿਆਲਾ,

ਮਿੱਠਾ ਘੱਟ ਕਰ ਪੀ ਗਏ !

ਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਬੋਲੇ:-

“ਗੁੱਸੇ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ?

ਓਹ ਡਾਵਾਂ ਬੈਠੇ ਲੋਕ,

ਮੰਜ਼ੀਆਂ ਵਾਣ ਦੀ ਤੇ;

ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਮੈਂ ਅੱਗ ਬਾਲੀ,

ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਰਹੀ ਹਾਂ,

ਓਸ ਵੀਰੇ ਦੂਰ ਜਾਣਾਂ ਹੈ !

ਧੱਪ ਚੜ੍ਹ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ !”

ਤੇ ਅਮੀਰ ਗਾਹਕ ਵੱਲ ਤੱਕ ਉੱਚੀ ਬੋਲੀ ਚਿਲਕ ਕੇ:-

“ਲੈ ਭਰਾਵੇ ! ਰੋਈਆਂ !

ਆਓ ! ਬੱਚਿਓ ! ਖਾਓ,

ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ !!”

ਨਾਵਲ

ਅਧਿਖਿਆ ਫੁਲ	ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ	੨-੬-੬
ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਾਪੀ	“	੨-੮-੦
ਪੰਪਲੇ ਪਰਛਾਵੇ	“	੩-੮-੦
ਚਿੱਟਾ ਲਹੂ	“	੩-੦-੦
ਦੁਖੀਏ	ਪ੍ਰੇ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਏ.	੮-੮-੦
ਕਮਲਾ	ਸਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	੮-੦-੦
ਜਵਾਰ ਭਾਟਾ	ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ	੩-੮-੦
ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ	ਪ੍ਰੇ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ	੧-੬-੦
ਮਾਤਾ ਹਰੀ	ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਏ.	੨-੮-੦

ਕਹਾਣੀਆਂ

੨੬ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ ਕੁੰਜੀਆਂ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ	੧-੧੨-੦
ਸਮਾਚਾਰ	ਪ੍ਰੇ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ	੧-੪-੦
ਨੇ ਨਿਧਾਂ (ਸੰਗ੍ਰਹਿ)	“	੧-੦-੦
ਹੱਡੀਆਂ ਤੇ ਫੁਲ	ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ	੧-੧੨-੦
ਇਕ ਸੀ ਰਾਜਾ (ਸੰਗ੍ਰਹਿ)	ਪ੍ਰੇ: ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ	੧-੦-੬
ਝਾਤੀਆਂ	ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ	੧-੧੨-੦
ਵਾ-ਵਰੋਲੇ	ਉਪਿੰਦਰ ਨਾਬ ਅਸ਼ਕ	੨-੦-੦
ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਸ: ਸ: ਕੋਹਲੀ	੧-੮-੦

ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ

ਨਿਸਬਤ ਰੋਡ   ਤੇ   ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਰੋਡ
                                                ਲਾਹੌਰ

ਕਲਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼	ਈਸ਼ਵਰ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ	੨-੦-੦
ਐਵੇਂ ਜਗਾ	ਸੁਰਜੀਤ ਸੇਠੀ	੧-੮-੦
ਮਣਕੇ	ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ	੧-੮-੦
ਕੁੰਗ ਪੋਸ਼	ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ	੨-੦-੦

ਕਵਿਤਾ

ਬਦਲਾਂ ਦੇ ਪਲੇ ਵਿਚ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ	੧-੧੨-੦
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਹਿਰਾਂ	„	੨-੦-੦
ਜੀਉਂਦਾ ਜੀਵਨ	„	੧-੮-੦
ਤੇਲ ਧੇਤੇ ਛੁੱਲ	„	੧-੮-੦
ਓਂ ਗੀਤਾਂ ਵਾਲਿਆ	„	੧-੮-੦
ਸੰਝ ਦੀ ਲਾਲੀ	„	੧-੮-੦
ਲੋਕ ਪੀੜ	„	੧-੧੨-੦
੧੯੪੩ ਤਕ ਚੇਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ	„	੨-੮-੦
ਪਰਛਾਵੇਂ	ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬਰ	੧-੮-੦
ਯਾਦਗਾਰ	„	੧-੮-੦
ਜਾਗਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ [ਚੇਣਵੀਂ]	„	੧-੮-੦
ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ	ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ	੧-੮-੦
ਸੁਮਣ ਵਾਣੀ	ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ	੧-੧੨-੦
ਦੀਵਾ ਬਲੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ [ਲੋਕ ਗੀਤ]	ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ	੨-੮-੦
ਨੈਂ ਡਨਾਂ	ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ	੨-੮-੦
ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੀਤ [ਸੰਗ੍ਰਹਿ]	ਕੋਹਲੀ	੧-੮-੦

ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ

ਨਿਸ਼ਤ ਰੋਡ   ਤੇ   ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਰੋਡ
ਲਾਹੌਰ

ਚੰਗਿਆਂਦੇ	ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ	੧-੮-੦
ਤਾਨ ਤਰਾਨੇ	ਬੁਧ ਸਿੰਘ 'ਤਾਨ'	੨-੪-੦
ਲਟ ਲਟ ਜੋਤ ਜਗੇ	ਪਭਜੋਤ ਕੈਰ	੧-੮-੦
ਸਾਵਣ ਬਿਜਲੀਆਂ	ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ	੧-੮-੦
ਫੁਲ ਪਤੀਆਂ [ਚੇਣਵੀਂ]	,	੧-੮-੦
ਮੈਂ ਬਾਗੀ ਹਾਂ ✓	ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 'ਅਵਾਰਾ'	੧-੧੨-੦
ਬਗਾਵਤ [ਉਰਦੂ] ✓	,	੨-੦-੦
ਜਵਾਲਾ ਮੁਖੀ	ਬਾਵਾ ਬਲਵੰਤ	੧-੧੨-੦
ਕਨਸੋਆਂ	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ	੧-੧੨-੦
ਵਿਸ਼ਵ ਵੇਦਨਾਂ	,	੨-੦-੦
ਪਾਪ ਦੇ ਸੋਹਿਲੇ	ਪ੍ਰਿਤਮ ਸਿੰਘ ਸਫੀਰ	੧-੧੨-੦
ਕਤਕ ਕੂੰਜਾਂ ✓	,	੧-੧੨-੦
ਨੌ ਕਲੀਆਂ ਹਾਰ [ਸਚਿਤ੍ਰ]	ਪ੍ਰੇਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ	੫-੦-੦
ਛੁਟਦੇ ਸੌਮੇ	ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੀਕਰੀ	੧-੮-੦
ਡੂੰਘੇ ਵਹਿਣ	ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੂਪ	੧-੮-੦
ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ	ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ	੧-੮-੦
ਗੁੰਗੇ ਗੀਤ	ਵਿਧਾਤਾ ਸਿੰਘ 'ਤੀਰ'	੨-੮-੦
ਸ਼ਰਫ ਸੁਨੇਹੇ	ਗੀਰੇਜ਼ ਦੀਨ 'ਸ਼ਰਫ'	੨-੦-੦
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ	ਧਨੀ ਰਾਮ 'ਚਾਤ੍ਰਕ'	੧-੯-੦
ਚੰਦਨ ਵਾੜੀ ✓	,	੨-੦-੦

ਪਤਾ ਯਾਦ ਰਖੋ—

ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ

ਨਿਸਬਤ ਰੋਡ	ਤੇ	ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਰੋਡ
	ਲਾਹੌਰ	

ੴ ਸਤਿਗੁਰ

B- 8109

ਐਫ. ਏ. [ਪੰਜਾਬੀ] ਪਾਸ

ਪ੍ਰਦੱਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਤੇ

ਪ੍ਰਦੱਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤੇ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ

੧. 'ਸੋਲ ਸਪਾਟੇ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ।
੨. 'ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੌਦਾਨ' ਦੀ ਹਰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵੀ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।
੩. ਪ੍ਰੋ: ਪ੍ਰਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ੧੪ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰੇ ਜਵਾਬ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।
੪. ਪੜ੍ਹੇਲ ਦੇ ਹਰ ਐਥੇ ਲਛੜ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਉਲਥਾ ਨਾਲ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
੫. 'ਇਕ ਸੀ ਰੋਜ਼' ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਗੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪਗਟਾਏ ਗਏ ਹਨ।
੬. ਐਫ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਸਿਲੇਬਸ ਵੀ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
੭. ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵੀ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ।
੮. 'ਅੰਗਲ ਪਿੱਛਲੇ' ਦੱਸਕੇ ਅਰਥ ਕਰੋ' ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਦਾ ਢੰਗ ਉਦਾਹਰਨ ਸਮੇਤ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲਾਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ

ਨਿਸ਼ਤ ਰੋਤ

ਲਾਹੌਰ

ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਰੋਤ